НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КАФЕДРА РЕКЛАМИ І ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

МАТЕРІАЛИ ДРУГОГО НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНОГО СЕМІНАРУ «ПРАВА ЛЮДИНИ: ВІДОБРАЖЕННЯ У МЕДІАПРОСТОРІ»

27 лютого 2023 року

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL SEMINAR "HUMAN RIGHTS: REFLECTION IN THE MEDIA SPACE"

Київ – 2023

Оргкомітет науково-методологічного семінару:

Волошин Юрій Олексійович – декан факультету міжнародних відносин, професор, доктор юридичних наук.

Іващук Антоніна Анатоліївна – голова організаційного комітету, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувачка кафедри реклами і зв'язків з громадськістю.

Лашкіна Марія Григорівна – заступник голови організаційного комітету, кандидат наук із державного управління, доцентка кафедри реклами і зв'язків з громадськістю.

Голова редколегії
Антоніна Іващук, к. наук із соц. ком., доц.
Редакційна колегія:
Г. В. Христокін, д-р філос. наук, проф.; Бондаренко С. А. д-р економ. наук, проф.; Лашкіна М. Г. к. наук із держ. упр.; Кулинич О. І. к. іст. наук; Горова В. О. к. іст. наук, доц.; Стельмашов А. К. ст. викладач.

Відповідальний секретар
Марія Лашкіна, к. наук із держ. упр.

Науково-методологічний семінар присвячений актуальним проблемам сьогодення щодо прав людини, соціальних комунікацій, реклами, зв'язків з громадськістю (дотримання прав людини в медіа, важливість свободи слова у демократичному суспільстві, роль медіа у процесах формування сучасного громадянського суспільства, роль реклами і піару в формуванні громадської думки).

Усі права застережно. Посилання на матеріали цього видання під час їх цитування обов'язкові.

Рекомендовано до друку вченою радою Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету (протокол № 2 від 15.03.23)

ЗМІСТ

1. ***АНАСТАСЬЄВ М. Є.*** ДОТРИМАННЯ СВОБОДИ СЛОВА У СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ «ТЕЛЕГРАМ»……. 6
2. ***БАКУН С. В.*** СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ……...9
3. ***БІАНТОВСЬКИЙ П. А.*** СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ ВІЙНИ……..12
4. ***БОНДАРЕНКО С. А.*** ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ТА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ І ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ……...16
5. ***БОРИСОВА Т. М.*** ІНКЛЮЗИВНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ…….……22
6. ***БУГАЙЧЕНКО К.*** СВОБОДА СЛОВА ТА РОБОТА ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ……...25
7. ***ВАСИЛЬЧЕНКО В. М.*** ПОНЯТТЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У КОНТЕКСТІ ЖУРНАЛІСТИКИ: СЛУЖБОВИЙ ТВІР ……...…….29
8. ***ВАСЬКІВСЬКА О.Є.*** ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ……...34
9. ***ВИШНЯКОВА Ю. С.*** КОМУНІКАЦІЯ БРЕНДУ ЗІ СПОЖИВАЧЕМ В УМОВАХ ВІЙНИ……..37
10. ***ВУСИК Г. Л.*** ОСОБЛИВІСТЬ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНИХ УКРАЇНОМОВНИХ МЕДІАТЕКСТАХ……..40
11. ***ГЛУХЕНЬКА М.В. ЦВІРКУН О. В.*** СВОБОДА СЛОВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГЕННЯ В УКРАЇНУ……....43
12. ***ГРАБОВЕЦЬ І. В.*** МОВА ВОРОЖНЕЧІ ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ У ПЕРІОД ВІЙНИ…….46
13. ***ГРАНКІНА Є. В.*** ПРАВА ЛЮДИНИ У МЕДІАМИСТЕЦТВІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ……..……..51
14. ***ДЕРЕВ'ЯНКО В. В.*** ПРАВА ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ……...55
15. ***ІВАНОВА І. Б. ВАСИЛЬЄВ А. С.*** ЗАСОБИ МАНІПУЛЮВАННЯ АУДИТОРІЄЮ В ІНТЕРНЕТ-МЕДІА В УМОВАХ ВІЙНИ……58
16. ***КАТАРОВИЧ А. О.*** ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ДИЗАЙНЕРА ВЕБ-САЙТУ…...……62
17. ***КАЧУРА М. С.*** ЕТИКА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ……65
18. ***КЛЮЄВА М. В.*** ДО ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ У МЕДІА……..68
19. ***КОВАЛЕВСЬКА Ю. С.*** ФЕМІНІЗАЦІЯ ТА ГЕНДЕРНА РОЛЬ В ЖУРНАЛІСТИЦІ МЕДІА ТА ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ…….71
20. ***КОМАШКО Д. Ю.*** СТЕРЕОТИПИ В МЕДІА: ЯК ВИЯВИТИ ЗАГРОЗЛИВИЙ ДИСКУРС…….73
21. ***КОСТЕНКО А. Б.*** ВИСВІТЛЕННЯ У МЕДІА ПРАВА ЛЮДИНИ НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ)……...79

22. ***КОШАК О. М.*** ОБІЙМИ СМЕРТІ «РУZZКОГО МІРА» – ПУБЛІЦИСТИЧНІ РОЗДУМИ…….83
23. ***КРАВЧЕНКО Є. Г., КРАВЧЕНКО В. І.*** УКРАЇНСЬКА СУЧАСНА СОЦІАЛЬНА ТЕЛЕРЕКЛАМА……89
24. ***ЛАШКІНА М. Г., ШЕВЧЕНКО М.О.*** РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРАВОЗАХИСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРАДИ ПРАВОЗАХИСТНИКІВ…….95
25. **ЛЕСЬ *І. О.*** РОЛЬ ЗМІ У ПОБУДОВІ ОБРАЗУ РАДЯНСЬКОГО МІЛІЦІОНЕРА (1918-1991 Р.Р.)…….100
26. ***ЛУНЬКО А. А.*** СОЦІАЛЬНО-РОЛЬОВІ ОБРАЗИ ЖІНОК ТА ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ СТЕРЕОТИПИ: ТИПОЛОГІЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ……..106
27. ***МЕЛЬНИКОВА-КУРГАНОВА О. С.*** ГЕНДЕРНІ РОЛІ ЖІНКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ……...113
28. ***МЕЛЬНІКОВА Ю. О.*** ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ ДЛЯ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ З УКРАЇНИ У ГРУЗІЇ……...116
29. ***ОСАУЛЕНКО Д. В.*** МОВА НЕНАВИСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ……...119
30. ***ОШУРКО С. І.*** РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ У ВИСВІТЛЕННІ ДОТРИМАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРАВ ВОДІЇВ……..124
31. ***ПОДВОРНЯК Т. Р.*** КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ГРОМАДЯНСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ. ……..127
32. ***ПОЛУМИСНА О. О.*** ВИСВІТЛЕННЯ В ЗМІ ПРОБЛЕМ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ……...131
33. ***ПРИХОДЬКО О. О.*** ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ОЧАМИ ЗМІ…….136
34. ***РАЩИК С. Е.*** СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ…….139
35. ***СЕФЕРОВА Ю. В.*** РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ ТА СПЕЦІАЛІСТІВ У СФЕРІ КОМУНІКАЦІЙ У ВИСВІТЛЕННІ ПРАВ ДОТРИМАННЯ ЛЮДИНИ…….145
36. ***СИЧОВА М. Ю.*** АНАЛІЗ БЛОГІВ ПРО САМОРОЗВИТОК У МЕРЕЖІ «ІНСТАГРАМ»……148
37. ***ТЕСТОВА Д. В.*** ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПОДКАСТУ «СТРОКАТІ ДОРОГИ»……...…….152
38. ***ТИХОЛІЗ А. О.*** ЖІНКА-ЖУРНАЛІСТ НА ВІЙНІ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ……...156
39. ***ТОРХОВА О. Д.*** ГЕНЕЗА ВИКОРИСТАННЯ СТЕРЕОТИПІВ В МЕДІА-ПРОСТОРІ: ВІД РАСОВИХ ДО ГЕНДЕРНИХ……159
40. ***ТРУЩЕНКОВА П. А.*** ПРАВА ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ЗАХОДИ ІЗ ЗАХИСТУ ВІД КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ……163
41. ***ФЕДОРЕНКО* К. *С.*** СТЕРЕОТИПНЕ СПРИЙНЯТТЯ ЖІНОЧОЇ ТА ЧОЛОВІЧОЇ РОЛІ У СФЕРІ ЗМІ……...169
42. ***ХОМЕНКО І. А., ФОМЕНКО В. І.*** САМОЗНИЩЕННЯ СВОБОДИ. (СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ ВІЙНИ З ПОГЛЯДУ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ)…….....172

43. ***ХРИСТОКІН Г. В., ЗАЙЦЕВА І. В.*** ПОШУК СУЧАСНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ОБГРУНТУВАННЯ ПРАВА: РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ……...…...177
44. ***ЯРМОЛЕНКО В. О.*** РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ У ВИСВІТЛЕННІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ…….183
45. ***ДЕХТЯРУК А. В***. ПРАВА ЛЮДИНИ І СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ……..……186

ОТРИМАННЯ СВОБОДИ СЛОВА У СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ «ТЕЛЕГРАМ»

Анастасьєв Михайло Євгенійови.,
студент кафедри журналістики - 410,
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник :
доцент кафедри журналістики ФМВ НАУ,
Васильченко В.М.

У статті досліджується тема свободи слова у телеграмі. Аналізуються проблеми, що виникають щодо свободи слова та розглядаються шляхи їх вирішення.
Ключові слова: соціальні мережі, телеграм, свобода слова, шифрування, маніпуляція.

The article explores the topic of freedom of speech in Telegram. Problems arising in relation to freedom of speech are analyzed and ways of solving them are considered.
Keywords: social networks, Telegram, freedom of speech, encryption, manipulation.

З розвитком мобільних технологій, будь-який пристрій, що допомагає створити текст, звук, фото, відео, а потім дозволяє це поширити чи відредагувати, стає центром продукування нових медіа новини [1]. Телеграм – це платформа, яка дозволяє користувачам ділитися своїми думками, поглядами та ідеями без страху цензури чи покарання.

В епоху цифровізації та глобалізації соціальні мережі отримали великий поштовх до розвитку та залучення все більшої кількості користувачів. Від початку створення соціальні мережі виконували розважальну функцію та були неформальним засобом комунікації. Перші соціальні мережі з'явились у 90-их роках XX ст. і вони були лише текстовими та працювали на стаціонарних комп'ютерах. З розвитком інтернету та цифрових технологій змінювалися й соціальні мережі та месенджери. З часом соціальні мережі стали джерелом інформації, користувачі переглядали цікавий контент та дізнавались актуальні новини [2, с. 72].

Серед молоді найбільш популярною мережею є телеграм, що привертає увагу своєю простотою, доступністю та можливістю спілкуватися один з одним у безпечний і приватний спосіб. Ця свобода вираження поглядів має важливе значення для зростання демократії і розвитку громадянського суспільства. Надаючи користувачам безпечну платформу для вільного спілкування, телеграм допомагає сприяти відкритому діалогу між людьми з усіх верств суспільства, що сприяє кращому взаєморозумінню та співпраці між людьми.

Свобода доступу до інформації вважається головним набутком демократичного світового устрою. Відповідно до цього твердження Інтернет є соціальним інститутом, побудованим на засадах демократії і плюралізму. В умовах вільного і неконтрольованого руху інформації можуть виникати загрози інформаційної анархії. Умовами користування телеграму передбачено, що користувачі не повинні розміщувати контент, який порушує закони їхньої юрисдикції, зокрема контент, що підбурює до ненависті чи дискримінації. Однак, телеграм також заявляє, що поважає право на свободу слова і заохочує користувачів вільно висловлювати свої думки. Таким чином, телеграм, як

правило, не здійснює цензуру контенту, якщо не порушуються вищезгадані умови надання послуг.

Телеграм серйозно ставиться до конфіденційності своїх користувачів, використовуючи вдалу комбінацію функцій для захисту користувачів, завдяки наскрізному шифруванню, самознищенню повідомлень і двоетапній перевірці.

Наскрізне шифрування гарантує, що прочитати повідомлення може виключно відправник і отримувач, а інші користувачі, які можуть перехоплювати дані, побачать їх лише як безглуздий набір символів. WhatsApp автоматично пропонує таке шифрування з 2016 року, а Телеграм – ні. Чати на телеграмі шифруються, лише якщо відправник особисто активує «таємний чат» для кожного конкретного контакту [3].

Самознищувальні повідомлення дозволяють користувачам встановлювати часовий ліміт тривалості, тобто як довго їхні повідомлення залишатимуться видимими в чаті. Двоетапна верифікація забезпечує додатковий рівень безпеки до облікових записів користувачів, вимагаючи від них введення коду, надісланого через SMS або згенерованого через додаток-автентифікатор при вході в систему з нового пристрою.

Водночас такий рівень захищеності повідомлень і свобода слова в месенджері сприяє створенню великої кількості анонімних телеграм-каналів та поширенню фейків, маніпуляцій. Ця проблема глобального масштабу, але в Україні вона набула нового виміру і значення під час повномасштабної агресії й інформаційної російсько-української війни. Нові медіа здатні породити «експертів», які знають все набагато краще ніж професіонали. Завдяки подачі, користувачі скоріш за все нададуть перевагу якомусь сумнівному блогеру, ніж перевіреному роками джерелу. Такий непрофесіоналізм породжує проблему фейкових новин та дезінформації в інформаційному просторі: «В Україні функціонує чимало анонімних телеграм-каналів, які наповнюються фейками, маніпуляціями та подекуди мають чіткий «проросійський слід». Багато анонімних каналів пов’язані між собою. Цей зв’язок легко простежити завдяки репостам, згадкам, рекомендаціям на каналі. Більшість анонімних телеграм-каналів в сучасних умовах являють собою інструментарій гібридної війни проти нашої держави» [4, с. 168].

Новий Закон «Про медіа», хоч і збільшив перелік медіа, регулюваних Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, однак не вирішив питання щодо анонімності та дезінформації: «Соцмережі не регулюватимуться… Нацрада може укладати меморандуми із різними платформами щодо проблемних питань, а також звертатися із проханням видалити протиправний контент чи обмежити для користувачів з України. Утім, зобов’язань перед Нацрадою у соцмереж немає» [5].

Отже, свобода слова є невід'ємною складовою демократії та фундаментальним правом людини. У мережі «Телеграм» люди можуть вільно висловлювати свої думки, не боячись наслідків з боку влади або інших впливових структур. Ця мережа приваблює користувачів через безпеку та приватність, що є можливим через шифрування каналів. Однак, через надмірну свободу слова для

аудиторії є проблема фільтрації інформації, що несе в собі дезінформацію та створення фейків. Перед мережевою спільнотою стоїть завдання знайти розумний компроміс між максимальним доступом до різної інформації, можливостю роботи з нею та регулюванням руху інформації.

Список використаних джерел

1. Григорова З. В. Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі –ієрархія інформаційного простору /З.В. Григорова // Технологія і техніка друкарства. – 2017. – №3(57). – С.93–100.
2. Васьківська О.Є. Особливості інформаційних каналів соціальних мереж під час російсько-української війни // Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в сучасних умовах: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава: ЦФЕНД, 2022. – Ч. 2. – С. 72-73.
3. П'ять причин видалити Telegram зі свого смартфону назавжди. – Режим доступу: https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/26375/2021-01-12-pyat-prychyn-vydalyty-telegram-zi-svogo-smartfonu-nazavzhdy-vice/
4. Гуржій С.В. Сучасні загрозливі тенденції використання telegram-каналів на шкоду державним інтересам / С.В. Гуржій // Інформація і право. – № 4(39). – 2021. – С. 162-169.
5. Боць Т. Штрафи та свавільний Telegram: що треба знати про новий закон «Про медіа». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://mediamaker.me/shtrafy-ta-svavilnyj-telegram-shho-treba-znaty-pro-novyj-zakon-pro-media 1011/?utm_source= telegram&utm_medium= post& utm_campaign = zakon_pro_media&utm_id =zakon_pro_media

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Бакун Софія Віталіївна
студентка кафедри журналістики -310
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
канд. н. із соц. ком.,доц. кафедри журналістики ФМВ НАУ,
Курганова-Мельников О.С.

У роботі визначено основні проблеми створення журналістських матеріалів про внутрішньо переміщених осіб в український інтернет-медіа та особливості становлення позитивного образу переселенця.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, мова ворожнечі, онлайн-ЗМІ, правозахисна журналістика.

The work identifies the main problems of creating journalistic materials about internally displaced persons in the ukrainian internet media and the particularities of a positive image of the displaced person.

Keywords: internally displaced persons, hate speech, online media, human rights journalism.

З початку воєнних дій на Сході України як традиційні, так і нові медіа певний час зображали внутрішньо переміщених осіб у негативному контексті, формуючи образ «біженця з Донбасу». Стереотипне мислення журналістів або офіційних осіб, які цитуються, сприяє зображенню тимчасово переміщених осіб як криміналізованого та асоціального елементу суспільства. Медіаобраз переселенця дуже швидко набув яскравих ознак меншовартісного громадянина, який приїхав у інші регіони для того, щоб «зайняти робочі місця», «створювати черги», «погіршувати криміногенну ситуацію» тощо. У 2014 році у текстах ЗМІ та на телебаченні досить поширеною була помилка, спричинена підміною понять і ототожненням термінів «біженець», «переселенець», «внутрішньо переміщена особа», «мігрант» [1].

Українські ЗМІ такі метафори, зокрема «наплив мігрантів», «наплив переселенців» використовують зрідка, однак алгоритм створення негативних асоціацій працює так само, щоправда, основним знаряддям впливу стають поодинокі матеріали про злочини, вчинені переселенцями. Це сприяє криміналізації ВПО і появі відповідного упередження про переселенців як осіб, що беруть участь у протиправних діях і становлять загрозу для оточуючих. Такі тексти експлуатують страхи людей стати жертвами злочину і викликають негативні очікування від контактів з переселенцями. Мешканців окупованих територій іноді засоби масової інформації називають «терористами», «ватниками», «сепаратистами» [2].

Сьогодні мас медіа відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, згладжуючи конфлікти чи навпаки стаючи джерелом агресії та нетерпимості відносно вразливих груп населення. З розвитком бойових дій українські ЗМІ почали привертати увагу громадськості до проблеми війни та внутрішньо переміщених осіб [3].

На сьогодні більшість українських засобів масової інформації тему внутрішньо переселених осіб висвітлюють по-різному. Особливо мало уваги у ЗМІ приділяється випадкам порушення прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з боку державних органів та питанням етики. Висвітлення проблем внутрішніх переселенців і досі залишається складним завданням для національних та регіональних ЗМІ, зокрема бракує матеріалів аналітичного характеру, значний обсяг інформації, що готують журналісти, містить мову ворожнечі [4]. Однак зафіксовано й позитивні тенденції – у ЗМІ зменшилась кількість матеріалів, що прагнуть сенсаційності, а відображають успішні, надихаючі історії переселенців. Наприклад, «Громадське» випустило матеріал «Душа трошки ожила, тоді почали все відроджувати» від 8 червня 2022 року про переміщених осіб з Харкова, що започаткували бізнес у Кропивницькому. «Суспільне» опублікувало статтю «У гості до наших» 2 жовтня 2022 року про виставку, на якій вимушено переміщені особи поділилися традиціями своїх рідних міст на тематичні виставці.

Серед норм текстів на правозахисну тематику про ВПО слід виділити: відмова від таврування; ретельний підбір слів; уникнення мови ворожнечі; не виокремлювати ВПО від інших за їхнім статусом; зберігання ідентичності та приватної інформації внутрішньо переміщених осіб за необхідністю; прояви співчуття та розуміння; захист дітей цієї категорії; побудова довіри [4].

Для роботи у заданій тематиці необхідно враховувати наступні поради: використання відкритих питань; відокремлення фактів від думок людини; здійснення подальшого дослідження теми; контакт з громадськими організаціями [4].

Під час російсько-української війни висвітлення ВПО трансформується, тому необхідно враховувати тенденції як «…наявна швидка зміна або "переключення" з одного на інший канал комунікації. Серед тенденцій можна виділити агресивність меседжів, багатоканальність, використання дезінформації та деструктивних наративів» [5, С. 6.2.156].

Журналісти є відповідальними за висвітлення цією категорії осіб, адже інформація може мати вплив на їхній захист, умови проживання, гарантії тощо. Тому важливо більше уваги приділяти смислам, контексту, змісту в цілому, адже «смисли є важливішими за інформаційні вкиди та інформаційні операції» [6].

Таким чином, з розвитком воєнних дій на території нашої країни розвивається і толерантність українських ЗМІ. Проблематика висвітлення вразливих груп населення трансформується за вимогами політичної ситуації. Внутрішньо переміщені особи потребують особливої уваги під час створення журналістського матеріалу, зокрема враховувати стандарти журналістики, права людини в медіа, етичні норми журналістики, особливості створення публіцистичного образу ВПО, формування та корегування громадської думки щодо цієї категорії громадян.

Список використаних джерел

1. Костовська А. В. Переселенці в українських інтернет-ЗМІ: проблема мовно-толерантного висвітлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 2(70), червень. С. 100–102.
2. Прищепа Г. «Мова ненависті» як лінгвістичний маркер «гібридної війни» / Г. Прищепа // Психолінгвістика. Психолингвистика. Psycholinguistics. – 2017. Вип. 22 (2). – С. 98–112.
3. Щербик А. Тема внутрішніх переселенців у сучасних українських ЗМІ. Магістерські студії. Альманах. Вип. 21. 2021. – Херсон. ХДУ, 2021.
4. Зінченко Л. Українські журналісти мають позбутися стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб. Детектор медіа. 2017. URL: https://detector.media/infospace/article/123420/2017-02-22-ukrainskizhurnalisti-ma yut-pozbutisya-stereotipiv-shchodovnutrishnoperemishchenikh-osib/ (дата звернення: 01.02.2023).
5. Мельникова-Курганова О. Засоби інформаційного впливу під час війни: типи, трансформація, тенденції. X Всесвітній конгрес “Авіація в XXI столітті. Київ, НАУ, 2022. С. 6.2.154– 6.2.156.
6. Мельникова-Курганова О. Стратегічні комунікації в контексті смислових війн. Інформація, комунікація, суспільство 2021 [електронний I 741 ресурс]: Матеріали 10-ї Міжнародної наукової конференції ICS-2021. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. С.149-150.

СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Біантовський Павло Андрійович
2 курс
Запорізький національний університет

У даній статті висвітлюється питання дотримання свободи слова в умовах воєнного стану. Зокрема, аналізуються обмеження які були введені в Україні у зв'язку із повномасштабним вторгненням рф та робиться висновок про їх доцільність.
Ключові слова: свобода слова, воєнний стан, обмеження прав, повномасштабне вторгнення.

This article highlights the issue of freedom of speech under martial law. In particular, the restrictions that were introduced in Ukraine in connection with the full-scale invasion of the Russian Federation are analyzed and a conclusion is drawn about their feasibility.
Keywords: freedom of speech, martial law, restriction of rights, full-scale invasion.

Свобода слова завжди була актуальним питанням для України, починаючи із часу набуття незалежності і до нинішнього часу. Її шукали, її втрачали, її знову здобували. Із моменту ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод (11 вересня 1997 року) питання свободи слова виходить на інший рівень. Це поняття стає ще більш значущим в Україні, бо за буквою і за духом Конвенції для занять журналістикою немає жодних обмежень, ані з боку отримання спеціальної освіти, ані з боку видачі посвідчень чи дозволів на цю діяльність. З приєднанням до Конвенції Україна визнала на своїх теренах легітимність європейського права, а також зобов'язалася виконувати рішення Європейського Суду.

Свободу слова в Україні захищають понад сто нормативно-правових актів. Так, перш за все, необхідно висвітлити норму Конституції України, а саме, статті 34, відповідно до якої «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір» [1].

Також, свобода слова закріплюється у таких нормативно – правових актах як «Загальна декларація прав людини», «Конвенція про захист прав людини і основних свобод», Закон України «Про інформацію», «Про друковані ЗМІ (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» та ін.

Гарантування свободи слова в Україні починається зі згадування в Преамбулі Конституції про те, що «Основний Закон України був прийнятий для забезпечення прав і свобод людини». Ст. 3 Конституції України визнає, що «права й свободи людини, а також їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Також, Конституцією України (ст. 15) проголошено, що «суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної й ідеологічної багатоманітності, що є одним з основоположних принципів життєдіяльності українського суспільства, заснованого на безперечному визнанні демократії, прав і свобод людини і громадянина» [1]. Відповідно, дотримання принципів ідеологічного й політичного плюралізму в суспільстві є важливою гарантією

свободи думки і слова. Свобода думки й слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань необхідні людям, так само як і свободи публічних дискусій із проблем, які є значущими і є формою існування демократичного толерантного суспільства.

Отже, можемо дійти висновку, що свобода слова є однією з основ демократичного суспільства, вона виражає загальнолюдські цінності, допомагає розкрити потенціал особистості [2, с. 197].

Ставлення до свободи думки й слова простежується через систему гарантій, завдяки яким стає можливим їх безперешкодне здійснення, охорона від можливих протиправних посягань і захист від незаконних порушень.

Однак, повномасштабне вторгнення російських військ та, як наслідок, введення воєнного стану суттєво вплинуло на свободу вираження поглядів (в том числі і таку складову як свобода слова) в Україні. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод надає державам можливість відступити від їхніх зобов'язань у сфері гарантування прав людини. Відступ від зобов'язань означає, що під час воєнного стану свобода слова може обмежуватись значно більше, ніж у мирний період і, зокрема, відхилятись від принципів, сформульованих Європейським судом з прав людини. Крім того, у статті 34 Конституції України закріплено «здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [1].

На перший погляд, може скластись враження, що після цього у держави розв'язані руки і вона може звужувати свободу слова на власний розсуд, не озираючись на демократичні принципи та стандарти. Втім, це не так. Однією з ключових умов відступу від зобов'язань є обмеження прав «винятково в тих межах, яких вимагає гострота становища». Це необхідно для того, щоб зберегти демократичний устрій і не допустити застосування тоталітарних методів управління країною.

Зокрема, підтвердженням цього є прийняття Верховною Радою України постанови №7266 про Заяву українського парламенту про цінність свободи слова, гарантії діяльності журналістів і засобів масової інформації під час дії воєнного стану. Зокрема, у цій заяві Верховна Рада України наголошує, що «одним з ключових завдань Української держави повинно стати забезпечення встановлених Конституцією України гарантій свободи слова, вільного отримання, збирання і поширення інформації з урахуванням встановлених законами України обмежень, пов'язаних з воєнним станом. Українська держава не має права копіювати тоталітарні практики держави-агресора. Будь-які незаконні спроби втручання в роботу журналістів та засобів масової інформації, будь-які злочини проти журналістів або випадки технічного вимкнення проукраїнських телеканалів з ефіру повинні отримувати рішучу реакцію правоохоронних органів з притягненням винних до справедливої

відповідальності. В умовах воєнного стану держава підтримуватиме чесних журналістів, незалежні засоби масової інформації, що є ознакою будь-якого демократичного суспільства, яким, безумовно, є суспільство України. Верховна Рада України закликає усі органи державної влади, зокрема правоохоронні органи, а також органи місцевого самоврядування забезпечити захист прав журналістів та засобів масової інформації під час воєнного стану, невідкладно реагувати на відповідні звернення про порушення їх прав та гарантувати свободу слова як одну з найважливіших ознак демократичного суспільства» [3].

Що ж стосується реальних аспектів обмеження свободи слова в Україні, то вони полягають у наступному.

По – перше, з моменту повномасштабного вторгнення Національна рада з питань телебачення і радіомовлення із посиланням на рішення РНБО повідомила, що в умовах воєнного стану усі загальнонаціональні інформаційні канали транслюватимуть цілодобовий телемарафон «Єдині новини». До виробництва контенту залучили обрані телеканали, а решті було рекомендовано транслювати вже готовий продукт. З огляду на вплив власників медіаресурсів на редакційну політику таке рішення про єдину інформаційну політику у державі виглядало логічним [4, с.94].

По – друге, українське законодавство зазнало суттєвих змін, зокрема і щодо свободи слова. Так, під заборону потрапило поширення певних видів відомостей про пересування військової техніки і боєприпасів, розташування військових частин тощо, встановлено кримінальну відповідальність за колабораціонізм, за виправдання російської збройної агресії та глорифікацію її учасників, за образу військовослужбовця, тощо.

По – третє, було винесено Наказ головнокомандувача Збройних сил України від 03.03.2022 № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» [5] який визначає перелік інформації, яка обмежується до оприлюднення. Так, додаток 2 до цього наказу містить перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану.

В свою чергу, варто звернути увагу на те, що в умовах військового стану військова цензура не була введена, тобто люди та журналісти мають право вільно поширювати та шукати інформацію яка стосується збройної агресії російської федерації. Тобто свобода слова не була порушена і застосування вище вказаних обмежень, несе в собі виправдене втручання, задля збереження національної безпеки та територіальної цінності України.

Список використаних джерел

1. Конституція України прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Слинько Т. Н. Свобода слова як елемент конституціоналізму(післярадянські реалії). Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Харків : Право, 2013. С. 189–213.
3. Постанова ВПУ «Про Заяву Верховної Ради України про цінність свободи слова, гарантії діяльності журналістів і засобів масової інформації під час дії воєнного стану» №7266 від 08.04.2022 року. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39395?fbclid=IwAR3JdYlGk4YWAGRlBFIoX3GpsD_jztV7YWkmrR3NaMNPuqXdIICaR4RmsSM
4. Коструб іцька А. В. Свобода слова та окремі аспекти державного регулювання діяльності засобів масової інформації під час війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 33 (72). №3. 2022. с.93-97
5. Наказ головнокомандувача Збройних сил України від 03.03.2022 № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану». URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_050322.pdf

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ТА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ І ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Бондаренко Світлана Анатоліївна
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри журналістики
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

Даним дослідженням обгрунтовано основні напрямки прискорення оптимізації інституційної системи забезпечення кібербезпеки України, що передбачає два ключових напрями: правовий та організаційний. Правові механізми включають подальше удосконалення і узгодження нормативної бази, формування відповідних правових норм, державної політики в сфері інформаційної безпеки. Організаційні заходи направлені на підвищенні ефективності діяльності відповідальних інституційних структур – суб'єктів забезпечення кібербезпеки - завдяки підвищенню їх спроможностей, усуненню дублювань під час реалізації своїх повноважень, з урахуванням кращих практик міжнародного та європейського досвіду.

Ключові слова: правові механізми; інформаційна безпека; кібербезпека; цифровізація; інституційна система забезпечення кібербезпеки.

This study substantiates the main directions for accelerating the optimization of the institutional system for ensuring cybersecurity in Ukraine, which includes two key areas: legal and organizational. The legal mechanisms include further improvement and harmonization of the regulatory framework, formation of relevant legal norms, and the State policy in the field of information security. Organizational measures are aimed at improving the efficiency of the responsible institutional structures - cybersecurity entities - by enhancing their capabilities, eliminating duplication in the exercise of their powers, taking into account the best practices of international and European experience.

Keywords: legal mechanisms; information security; cybersecurity; digitalization; institutional system of cybersecurity.

Активне впровадження цифрових технологій стало черговим викликом для людства, оскільки загострилась проблема інформаційної безпеки.

Неврегульованість в Україні цілого ряду правових питань, пов'язаних з інформаційно-комунікаційною сферою, з появою цифрових технологій вже стає небезпекою. Значно ускладнюються процеси комунікації, виникають нові типи взаємозв'язків – все це підвищує ризики та загрози, змінює їх якість, що унеможливлює протистояння їм за допомогою норм діючого права. Виникає і ускладнюється новий вид злочинності – організована кіберзлочинність. Тому основними завданнями щодо запобігання загрозам в інформаційно-комунікаційній сфері є: захист об'єктів критичної інформаційної інфраструктури; захист персональних даних; безпека інформаційно-комунікаційних ергасистем, державних структур; захист робочого середовища і технологій.

Розширення цифрового сервісу, індивідуалізація багатьох видів послуг підвищили до критичного рівня загрозу шахрайства з боку широкого кола користувачів або провайдерів, а ризики витоку інформації вимагають постійної уваги держави до підвищення рівня захисту електронних систем.

2020 рік став рекордним за рівнем несанкціонованого використання інформації. З причини недосконалості захисту, виникають несанкціоновані розпорядники інформації, діяльність яких частково перебуває у позаправовій площині. На рисунку 1 представлено статистику обсягів витоків даних за останні п'ятнадцять років.

Рисунок 1. Обсяг несанкціонованих витоків даних за 2005-2020 рр.

Отже цифровізація суспільства і економіки, яка базується на мережевому використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій, потребує адекватного правового забезпечення. Адже цифрові технології пов'язані з появою різного роду нових технологічно обумовлених ризиків і загроз. Крім того, цифровізація є причиною інституціональної трансформації, що також має носити правову основу.

Держави ЄС, члени альянсу НАТО, міжнародні корпорації та експерти одностайно визнають РФ та її дії у кіберпросторі головною загрозою міжнародній кібербезпеці. Активна розвідувально-підривна діяльність у кіберпросторі є частиною гібридної війни, яку РФ веде проти України. Деструктивна активність РФ створює реальну загрозу вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій стосовно національної інформаційної інфраструктури. Ситуація носить геополітичний характер, прогнозується зростання інтенсивності міждержавного протиборства і розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі. Наслідком таких процесів стає розширення кола держав, які намагатимуться сформувати власну кіберрозвідку, оволодіти сучасними технологіями розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі. Крім того, сучасні інструменти кібердіяльності дають можливість накопичення великих масивів даних та інформації щодо оцінки відомостей про людину, соціальних груп та використовує їх у сфері штучного інтелекту, що стає новітніми видами кіберзагроз на усіх рівнях.

Необхідність правового регулювання відносин в інформаційній сфері обумовлена екстериторіальністю. Тому регулятивні механізми мють бути багаторівненевими, враховуючи фактичну відсутність кордонів для поширення інформації. Інформатизація, Internet, цифрові технології в державному управлінні створили новітній феномен «електронна держава», «електронний уряд» тощо. Це вимагає відповідних змін у правових механізмах діяльності державно-правових інститутів. Сьогодні інформація виступає важливим ресурсом будь-якої держави, від якого залежить національна безпека країни. Належне та ефективне правове забезпечення інформаційної безпеки є актуальною потребою в умовах розвитку України, як демократичної і правової держави.

Наукові дослідження виділяють досить широке коло питань, пов'язаних з інформаційною безпекою.

Звичайно, ведуться активні наукові пошуки напрямків врегулювання питань розвитку економіки в інформаційному суспільстві, правових аспектів інформаційної безпеки, стандартизації та розробки стратегічних документів у цій сфері. На необхідність використання стандартизації для поліпшення інформаційної безпеки наголошують [15]. Стратегії кібербезпеки країн Латинської Америки систематизує у своєму дослідженні Kosevich [11], автор розглядає вплив інформаційної безпеки на особливості розвитку країн. Способи протистояння інформаційним загрозам і ризикам різних країн формуються по-різному. Впливовим фактором відмінностей Dincelli [5] виділяє особливості національної культури та конфіденційність поведінки людей, що визначає характер стратегії боротьби з інформаційними загрозами.

Негативний вплив на інформаційне середовище країни має зовнішня інформація, особливо під впливом зовнішньо-політичних конфліктів [7].

Інформація, яка надходить у національний інформаційний простір, має бути безпечною для цього простору.

Інформаційна безпека – це стан, за якого в умовах дії реальних та потенційних загроз забезпечується самозбереження, сталий і прогресивний розвиток інформаційної сфери. І такий рівень безпеки, його критерії щодо забезпечення національних інтересів і недоторконність цінностей, необхідно законодавчо закріплювати і регламентувати.

Науковий інтерес до технологій цифровізації представляють дослідження, пов'язані з впровадженням у правову практику захисту в економіці, фінансах та управлінні технологій блокчейн, штучного інтелекту, криптографії, хмарних технологій, управління знаннями тощо.

Klyaus & Gatchin [10] розробили математичну модель захисту інформації засобами контролю оптимізації та оцінки інформації, забезпечення ефективності системи безпеки за допомогою градієнтного методу. Застосовувати метод нечіткої логіки для захисту персональних даних пропонують Dorosh et al. [6]. Перспективними методами захисту інформації вважають технології блокчейн [16] розглядають якісні та кількісні дані мережевого процесу, варіанти розвитку мережі прийняття рішень.

Питання інформаційної безпеки стосуються інформації, явища кіберзлочинності та попередження кіберзагроз, ризиків, дослідження проблем інформаційної безпеки на рівні суспільства, держави особистості.

В своїх наукових пошуках Li et al. [13], Kuznetsov et al. [12] надають методологію для визначення напрямків ризику та класифікації рівня ризику для підтримки прийняття рішень щодо раннього попередження. D'elia [4] припустив, що для удосконалення механізму кібербезпеки промислова політика повинна враховувати цілі, орієнтовані на ринок, та не менш важливі завдання, пов'язані із захистом даних та технологічною незалежністю. Фактори успіху управління інформаційною безпекою досліджуються у відповідності безпеки підприємницької діяльності, підтримки вищого керівництва, контролю безпеки

та організаційної обізнаності [8; 14]. Ефективним засобом управління інформаційною безпекою на підприємстві є побудова автоматизованої інформаційної системи безпеки [1; 9]. Важливим аспектом є правове забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави [2; 3].

У країнах світу впроваджено достатньо законів та нормативних актів щодо інформаційної безпеки та безпеки даних.

Правове регулювання інформаційної безпеки – це форма владного правового впливу на суспільні інформаційні відносини, що здійснюється державою з метою їх упорядкування, закріплення і забезпечення.

Проте, як показує практика, загалом такі закони та нормативні акти ще не повністю розроблені, що виявляє проблеми, такі як відсутність комплексного законодавства та подальшого тлумачення, а також неадекватність координація між охороною та розвитком. Законодавство обмежується територіально через різні закони на різних континентах. Крім того, інтернаціоналізація обігу даних, володіння персональними даними загострює потребу у правовій базі з міжнародними стандартами для врегулювання проблем, пов'язаних з даними, та врегулювання суперечок між країнами.

Отже, літературний огляд показав основні напрямки наукових пошуків щодо забезпечення інформаційної безпеки правовими механізмами:

1) Правове регулювання інформаційної безпеки країни визначається ступенем урегульованості національним законодавством та нормами міжнародного права суспільних відносин у галузі протидії загрозам національним інтересам в інформаційній сфері. Необхідно розробити національну стратегію захисту даних. Тобто актуалізується питання забезпечення інформаційної безпеки засобами посилення координації стратегії інформаційної безпеки із стратегією національної безпеки та національних стратегічних ресурсів.

2) Кібернетичний вплив здійснюють у інформаційному просторі через мережу Інтернет, тому, на нашу думку, необхідно кібербезпеку включати в інформаційну безпеку країни.

3) Регулятивна політика щодо транскордонного потоку критично важливих даних та інформації про користувачів у ключових галузях, таких як комунікації та фінанси, має продовжувати вдосконалюватися. Оцінка транскордонних потоків даних має бути посилена та встановлені відповідні міжнародні стандарти та правила.

4) Правове регулювання інформаційної безпеки країни – єдина система правового забезпечення суспільних відносин у галузі протидії загрозам національним інтересам. Тому важливо сприяти верховенству права у сфері інформаційної безпеки та конфіденційності даних. Необхідно доопрацювати правила імплементації для вже існуючих законів та нормативних актів. Сфера коригування існуючих законів має бути розширена, а закони щодо володіння даними повинні бути сформовані оперативно, щоб уточнити межу володіння великими даними. Державна інформаційна політика на сучасному етапі має передбачати й вирішувати завдання щодо гармонійного забезпечення

інформаційної безпеки особи, суспільства й держави.

5) Актуально стоїть питання удосконалення класифікації даних та системи ієрархічного нагляду за інформацією. Створена система керування та захисту інформації та даних, сприятиме максимізації виявлення цінності даних, захищаючи при цьому безпеку даних та особисту конфіденційність. Систему класифікації даних слід починати з точки зору підвищення ефективності нагляду та приймати різні нормативні заходи та законодавчі вимоги до даних різних одиниць класифікації. На рівні бізнесу доцільно розробляти систему класифікації та оцінки на основі галузевої практики захисту даних, потоку даних та відповідності даних.

Список використаних джерел

1. Bekmuratov, T. F., Ganiev, A. A., & Botirov, F. B. (2020). Concept of establishing multiagent intellectual automatically systems in the enterprise. International Journal of Scientific and Technology Research, 9(4), 347-352. http://www.ijstr.org/paper-references.php?ref=IJSTR-0420-34436.
2. Bondarenko, S., Makeieva, O., Usachenko, O, Veklych, V., Arifkhodzhaieva, T. & Lernyk, S. (2022). The Legal Mechanisms for Information Security in the context of Digitalization. *Journal of Information Technology Management*, 14 (Special Issue), 25-58. https://doi.org/ 10.22059/jitm.2022.88868.
3. Brožova, H., Šup, L., Rydval, J., Sadok, M., & Bednar, P. (2016). Information security management: ANP based approach for risk analysis and decision making. Agris On-line Papers in Economics and Informatics, 8(1), 13-23. Retrieved from https://ideas.repec.org/a/ags/aolpei/233959.html
4. D'elia, D. (2018).Industrial policy: the holy grail of French cybersecurity strategy? Journal of Cyber Policy, 3 (3) , pp. 392-413.
5. Dincelli, E. (2018). The role of national culture in shaping information security and privacy behaviors. In D. Siegel (Ed.), World Scientific Reference on Innovation: Volume 4: Innovation in Information Security, 47-68. https://doi.org/10.1142/10209
6. Dorosh, M., Voitsekhovska, M., & Balchenko, I. (2019). Research and Determination of Personal Information Security Culture Level Using Fuzzy Logic Methods. In Proceedings of the 2nd International Conference on Computer Science, Engineering and Education Applications, ICCSEEA 2019 (Ukraine, Kiev, 29 March 2019), Advances in Intelligent Systems and Computing, Volume 938, 503-51). https://doi.org/10.1007/978-3-030-16621-2_47
7. Kirilenko, V. P., & Alexeyev, G. V. (2018). Political technologies and international conflicts in the information space of the Baltic Sea region. Baltic Region, 10(4), 20-38. https://doi.org/10.5922/2079-8555-2018-4-2
8. Ključnikov, A., Mura, L., & Sklenar, D. (2019). Information security management in smes: Factors of success. Entrepreneurship and Sustainability Issues, 6(4), 2081-2094. https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.4(37)

9. Klochan, V., Piliaiev, I., Sydorenko, T., Khomutenko, V., Solomko, A. & Tkachuk A. (2021). Digital Platforms as a tool for the transformation of strategic Consulting in Public Administration. Journal of Information Technology Management, Special Issue, 42-61.
10. Klyaus, T. K., & Gatchin, Yu. A. (2020). Mathematical model for information security system effectiveness evaluation against advanced persistent threat attacks. Paper presented at 2020 Wave Electronics and its Application in Information and Telecommunication Systems, WECONF 2020, Institute of Electrical and Electronics Engineers Inc. https://doi.org/10.1109/WECONF48837.2020.9131540
11. Kosevich, E. (2020). Estrategias de seguridad cibernetica en los paises de America Latina [Cyber security strategies of Latin America countries]. Iberoamerica, 1, 137-159. (In Spanish). https://doi.org/10.37656/S20768400-2020-1-07
12. Kuznetsov A., Pushkar'ov A., Serhiienko R., Smirnov O., Babenko V., Kuznetsova T. (2021) Representation of Cascade Codes in the Frequency Domain. In: Radivilova T., Ageyev D., Kryvinska N. (eds) Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies, vol 48. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-43070-2_25.
13. Li, J., Shen, S., Sun, X. & Xing, X. (2021). Identification and classification for risk paths in the context of cross-border important data flow. Chinese Journal of Management Science, 29 (3), 90-99.
14. Singh, A. N., & Gupta, M. P. (2019). Information Security Management Practices: Case Studies from India. Global Business Review, 20(1), 253-271. https://doi.org/10.1177/0972150917721836
15. Topa, I., & Karyda, M. (2019). From theory to practice: guidelines for enhancing information security management. Information and Computer Security, 27(3), 326-342. https://doi.org/10.1108/ICS-09-2018-0108.
16. Warkentin, M., & Orgeron, C. (2020). Using the security triad to assess blockchain technology in public sector applications. International Journal of Information Management, 52, 102090. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102090

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Борисова Тетяна Михайлівна,
д.е.н., професор, завідувач кафедрою маркетингу,
Західноукраїнський національний університет

Представлено результати дослідження потреб жінок та дівчат з обмеженими можливостями у Тернопільській області, запропоновано низку рекомендацій.

Ключові слова: маркетингові дослідження; маркетингове опитування; анкета; респондент; людина з обмеженими можливостями.

The results of the research on the needs of women and girls with disabilities in the Ternopil region are presented, and a number of recommendations are offered.

Keywords: marketing research; marketing survey; questionnaire; respondent; a person with disabilities.

З метою дослідження доступності до отримання послуг та допомоги жінками з інвалідністю автором у рамках співпраці із громадською організацією ТМЖК «Відродження нації» у жовтні-листпаді 2022 р. проведено опитування спеціалістів установ/організацій Залозецької, Великоберезовицької, Лановецької, Збаразької і Трибухівської територіальних громад Тернопільської області з метою оцінки доступності послуг для жінок з інвалідністю, зокрема, які є внутрішньо-переміщеними. Було взято інтерв'ю у 30 спеціалістів цих ТГ. Учасники інтерв'ю представили тергромади пропорційно розміру громади: із Залозецької ТГ 17%, Великоберезовицької ТГ 17%, Лановецької ТГ 23%, Збаразької ТГ 27% і Трибухівської територіальної громади 16% від усіх опитаних.

В ході інтерв'ю отримано такі дані. Респонденти працюють в таких установах/організаціях своїх тергромад: у школі – 10 осіб, в амбулаторії/поліклініці/лікарні – 5 осіб, у сільській/селищній/міській раді 5 осіб, у ЦНАП – 5 осіб, у ЦНСП – 5 осіб.

30% респондентів вказали, що в установи/організації, де вони працюють, звертались жінки з інвалідністю, які мали статус ВПО.

Респонденти зазначили, що жінка з обмеженими можливостями може отримати такі послуги у установі ТГ, в якій працює респондент: оформити пенсію, нарахування компенсаційних та державних допомог, оформити допомогу від міжнародних організацій, отримання пільг та відповідних соціальних послуг, медичні послуги і реабілітація, отримати ліки, отримати путівку на санаторно-курортне лікування, отримати матеріальну допомогу, встановлення опіки (піклування), встановлення стороннього догляду, замовити технічні та інші засоби реабілітації, замовити автотранспорт, отримати освітні послуги, влаштуватись на роботу, оформити шлюб/розлучення, здійснити операції із купівлею-продажем нерухомості, землі.

Виявлено, що до 16,7% респондентів звертались жінки з інвалідністю (ВПО) на особистий прийом.

На думку респондентів, жінки з обмеженими можливостями, може в такій мірі скористатись послугами у установи, яку представляє респондент: жінка з

вадами зору – 12 респондентів відповіли «Так», 18 респондентів відповіли «Ні»; жінка з вадами слуху – всі респонденти вказали, що зможе скористатись послугами установи/організації; на інвалідному візку – 13 осіб відповіли позитивно, 17 осіб заперечили можливість потрапити самостійно, лише із сторонньою допомогою; жінка на милицях чи паличкою – всі респонденти відповіли ствердно.

На запитання: «Чи співпрацюєте Ви із громадськими організаціями, які дотичні до питання захисту прав людей з інвалідністю?» отримано такі відповіді: співпрацює – 7% респондентів, не співпрацює – 20% респондентів, не знає – 73% опитаних.

На запитання: «Будь ласка, опишіть коротко декілька прикладів, коли Ваша установа надала послуги ВПО жінкам/дівчатам з інвалідністю (у період з лютого 2022 р. до листопада 2022 р.)» були вказані приклади інклюзійного навчання в школах, звернення до амбулаторій та ЦНСП.

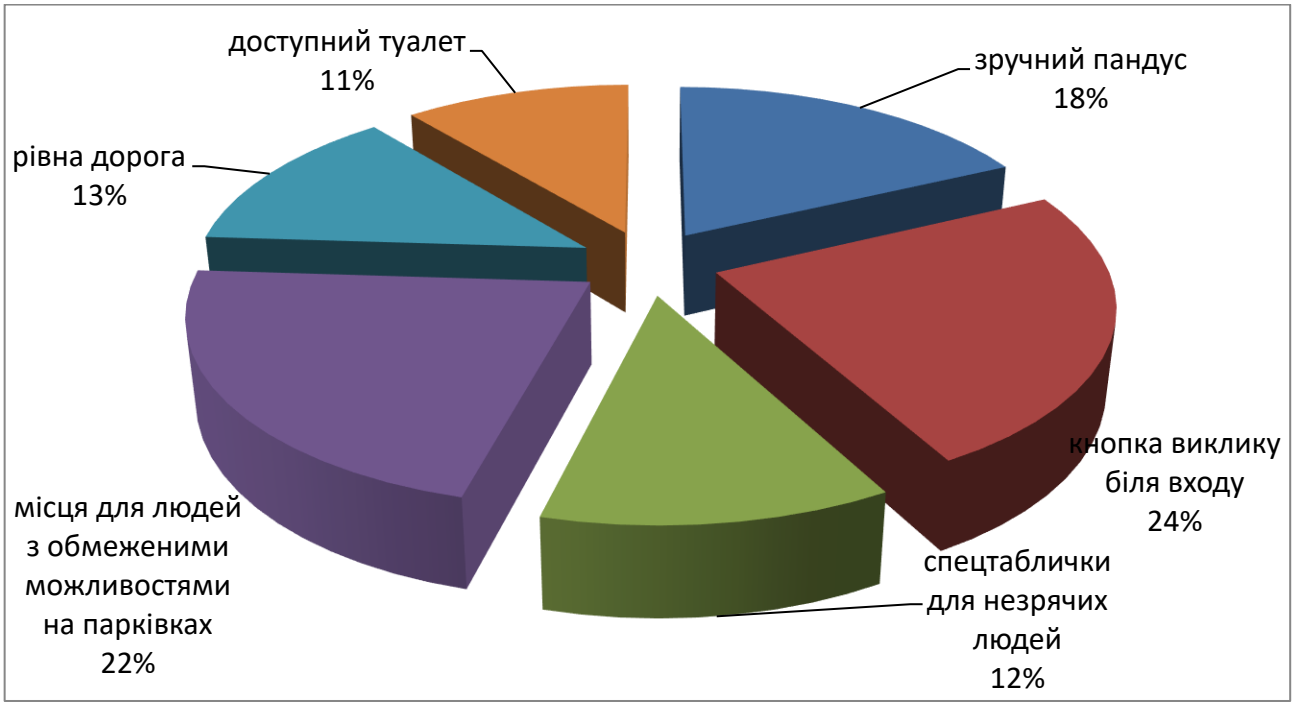

Рис. Розподіл відповідей на запитання: «Що, на Вашу думку, варто було б змінити у приміщенні установ/організацій, на прилеглій території у тергромаді, де Ви проживаєте, щоб людям із інвалідністю було зручніше отримати послуги?»

На запитання: «Що, на Вашу думку, варто було б змінити у приміщенні Вашої установи, на прилеглій території, щоб людям із інвалідністю було зручніше отримати послуги у Вашій установі?» респонденти в ході інтерв'ю вказували в різних формах такі варіанти (див. рис.): зручний пандус (18 осіб), кнопка виклику біля входу (24 особи), спецтаблички для незрячих людей (12 осіб), місця для людей з обмеженими можливостями на парківках (22 особи), рівна дорога (13 осіб), доступний туалет (11 осіб).

У результаті проведеного аналізу даних, отриманих в ході дослідження у 5-ти територіальних громадах Тернопільській області доступності послуг для жінок/дівчат з обмеженими можливостями, виявлено наступне:

1. До деяких установ ТГ звертались жінки/дівчата з обмеженими можливостями, які мали статус ВПО (лише 30% респондентів це вказали); кожен 6-й респондент мав особисту розмову на прийомі з такою особою;
2. Спеціалісти установ/закладів ОТГ, які дотичні до надання послуг людям з обмеженими можливостями, називали широкий перелік послуг, які доступні для жінок/дівчат цієї категорії у установах, де вони працюють, серед них такі: оформити пенсію, нарахування компенсаційних та державних допомог, оформити допомогу від міжнародних організацій, отримання пільг та відповідних соціальних послуг, медичні послуги і реабілітація, отримати ліки, отримати путівку на санаторно-курортне лікування, отримати матеріальну допомогу, встановлення опіки (піклування), встановлення стороннього догляду, замовити технічні та інші засоби реабілітації, замовити автотранспорт, отримати освітні послуги, влаштуватись на роботу, оформити шлюб/розлучення, здійснити операції із купівлею-продажем нерухомості, землі.
3. На думку спеціалістів, жінки/дівчата з можливостями слуху або на милицях чи з паличкою можуть повністю скористатись послугами у установі, яку представляє респондент; стосовно інших фізичних вад, то більше третини опитаних вказали ствердно про можливість скористатись послугами для жінок/дівчат з вадами зору або на візку;
4. Переважна більшість спеціалістів не знають про співпрацю своєї установи із громадськими організаціями, які дотичні до питання захисту прав людей з інвалідністю;
5. Найбільше прикладів, коли установа/заклад, яв якому працює спеціаліст, надала послуги ВПО жінкам/дівчатам з інвалідністю (у період з лютого 2022 р. до листопада 2022 р.)», стосувались інклюзійного навчання в школах, звернення до амбулаторій та ЦНСП;
6. Серед напрямів посилення доступності послуг для жінок/дівчат з обмеженими можливостями більшість спеціалістів вказали зручний пандус (переважно, школи), кнопка виклику біля входу, місця на парківках для осіб з обмеженими можливостями.

СВОБОДА СЛОВА ТА РОБОТА ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бугайченко Каріна
магістр Навчально-наукового інституту журналістики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Науковий керівник:
д. н. із соц. комунікацій, доцент кафедри мультимедійних технологій і медіа дизайну
Інститут журналістики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Горська К.О.

У роботі актуалізовано питання співвідношення принципів дотримання свободи слова та ступінь відкритості реєстрів в умовах війни. Автор аналізує діючі на поточний момент відкриті реєстри та ризики відкритості окремих видів інформації в умовах війни.

Ключові слова: медіа, відкриті джерела інформації, державні реєстри, свобода слова.

The work examines the principles of freedom of speech and the openness of state registers in wartime conditions. The author analyzes the current actions of open registers and the risks of openness of certain types of information in wartime conditions.

Key words.: media, open sources of information, state registers, freedom of speech.

Від початку повномасштабного вторгнення органи державної влади України обмежили доступ до низки державних реєстрів. 24 лютого 2022 ДП «НАІС» [1] тимчасово призупинило роботу Єдиних та Державних реєстрів, які знаходяться у підпорядкуванні Міністерства юстиції України. Такі дії запровадили задля гарантування безпеки даних та недопущення будь-яких несанкціонованих дій з інформацією реєстрів зі сторони ворога.

Закритим доступ залишається до інформації про реєстраційні дії щодо бізнесу, вона міститься в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Окрім цього, дані про: фінансову звітність компаній, декларації чиновників, реєстр корупціонерів.

У квітні розпочалося поетапне зняття обмежень функціонування державних реєстрів (постанова Кабміну від 19 квітня 2022 р. № 480) [2]. Для відновлення доступу до реєстрів Мін'юсту, що був тимчасово припинений, користувачу потрібно звернутися до відповідної регіональної філії ДП «НАІС».

Все це було зроблено для захисту даних українських громадян, як цивільних, так і військових. Щоб запобігти російські хакерські атаки та відповідно витік секретних даних. Доки реєстри були відкриті, слугували для ворога зокрема й так званою «підказкою» про розташування об'єктів критичної інфраструктури, її функціонування, обслуговування.

На територіях, де не ведуться активні бойові дії в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць є реєстри, які продовжують функціонувати без обмежень. Це Єдиний реєстр довіреностей [3], Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [4], Державний реєстр актів цивільного стану; Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів [5], Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів; Державний реєстр обтяжень рухомого майна (доступ

відновлено з 23 березня)[6]; Єдиний державний реєстр судових рішень, Єдиний реєстр боржників (доступ відновлено з травня)[7].

До двох місяців від початку повномасштабного російського вторгнення операції з нерухомістю були повністю заблоковані. Наприкінці квітня в регіонах [8], де не ведуться активні бойові дії, частково відновили доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (ДРРПНМ) [9], що містить відомості про права на нерухоме майно, їхні обтяження, а також про об'єкти та суб'єктів цих прав.

Нині, доступ до ДРРПНМ та можливість здійснювати реєстраційні дії надається державним реєстраторам та посадовим особам Мін'юсту, а також нотаріусам, включеним до офіційного переліку, затвердженого Мін'юстом. До 24 лютого 2022 року у разі необхідності отримати інформацію з цього реєстру достатньо було авторизуватися на сайті за допомогою Електронного цифрового підпису (ЕЦП) та подати заявку на отримання витягу, оплативши вартість послуги (0,0125 [10] прожиткового мінімуму для працездатних осіб за отримання інформації в електронній формі, тобто 30 грн у 2021 році).

19 жовтня 2022 року набрала чинності урядова постанова від 12 жовтня 2022 року № 1178 щодо особливостей проведення публічних закупівель на час воєнного стану та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування. Відтепер закупівлі можна проводити в системі Prozorro за новою процедурою. При цьому значно розширюються рамки використання каталогів Prozorro Market [11]. Згідно з постановою, в системі Prozorro з'являється процедура відкритих торгів з особливостями. При цьому чутливу інформацію про місце постачання чи місцезнаходження замовника та постачальника можна буде приховати. Також затверджується заборона на закупівлю товарів та послуг з постачальниками, пов'язаними з Російською Федерацією та Білоруссю.

Під час воєнного стану відомості Державного земельного кадастру [12] — єдиної державної системи управління земельними ресурсами, реєстрації земельних ділянок та землеустрою, не оприлюднюються, і Публічна кадастрова карта не функціонує.

Однак часткове обмеження доступу до державних реєстрів деякими громадськими організаціями сприймається, як перешкода на шляху прозорості процедури декларування статків державних службовців. Так, на думку представників антикорупційної організації Transparency International пояснюють [13], окрім неможливості здійснювати фінансовий контроль за статками посадовців, за відсутності декларування і публічного доступу до декларацій стає неможливим і громадський контроль щодо доброчесності кандидатів, які беруть участь у конкурсах на провідні посади в держорганах.

На два місяці після початку повномасштабного вторгнення на декілька місяців був закритий для користувачів Єдиний державний реєстр судових рішень [14]. Як доступ до нього відновили, правозахисники Центру прав людини ZMINA виявили, що в реєстрі відсутні вироки щодо майже всіх кримінальних проваджень за останні роки. Тож, правозахисники у січні 2023 року скерували до Уповноваженого з прав людини Верховної Ради України скаргу щодо реєстру

судових рішень, а 13 січня було зареєстровано проєкт закону про обмеження доступу через реєстр до окремих категорій рішень.

Що стосується самих громадян, вони також відчувають потребу в інформації з тимчасово закритих реєстраів. Так, за результатами опитування, що проводилось командою YouControl — IT-компанією, яка розробляє сервіси на основі відкритих даних, найбільше людям не вистачає загальних реєстраційних даних компаній. 43% респондентів відповіли, що потребують інформації про місцеперебування організацій, учасників, директорів підприємств тощо. Ці дані забезпечує закритий на сьогодні Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. На другому місці – фінансова звітність компаній (39%) та дані про податкову заборгованість (34%). Розпорядник даної інформації – Державна податкова служба. Також серед найбільш бажаних для відкриття: реєстр нерухомості, декларації чиновників та екологічні дані [15].

Отже, як бачимо запит на інформацію з відкритих джерел існує як серед населення так і з боку громадських організацій. Реєстри все ще залишаються актуальним способом контролю, задля запобігання можливих корупційних схем. Однак через тимчасове обмеження доступу до частини реєстрів, представники ЗМІ та активісти вимушено отримують закриту інформацію з власних джерел.

Список використаних джерел

1. Тимчасово призупинено роботу Єдиних та Державних реєстрів Міністерства юстиції України // НАІС. 24.02.2022. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-%D0%BF#Text. (Дата звернення 9.02.2022).
2. Постанова Кабміну від 19 квітня 2022 р. № 480 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану». Режим доступу: https://nais.gov.ua/article/timchasovo-prizupineno-robotu-edinih-ta-derjavnih-reestriv-ministerstva-yustitsii-ukraini. (Дата звернення 9.02.2022).
3. Єдиний реєстр довіреностей // Державне підприємство «Національні інформаційні системи». Режим доступу: https://nais.gov.ua/p/ediniy-reestr-dovirenostey.
4. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення // НАЗК. Режим доступу: https://corruptinfo.nazk.gov.ua/.
5. Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів // НАІС. Режим доступу: https://rnb.nais.gov.ua/ .
6. Державний реєстр обтяжень рухомого майна (доступ відновлено з 23 березня) // ІС ДП «НАІС». Режим доступу: https://register.minjust.gov.ua/models/adminui-vue/views/ub-auth.html?returnUrl=https%3A%2F%2Fregister.minjust.gov.ua%2F.

7. Єдиний державний реєстр судових рішень, Єдиний реєстр боржників (доступ відновлено з травня) // Міністерство юстиції. Режим доступу: https://erb.minjust.gov.ua/#/search-debtors.
8. Оновлено актуальний перелік громад у районах бойових дій, на ТОТ та тих, що в оточенні // Урядовий портал. 21 липня 2022 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/news/onovleno-aktualnyi-perelik-hromad-u-raionakh-boiovykh-dii-na-tot-ta-tykh-shcho-v-otochenni-21-7-22.
9. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно (ДРРПНМ) // НАІС. Режим доступу: https://nais.gov.ua/p/derjavniy-reestr-rechovih-prav-na-neruhome-mayno.
10. ЗАКОН УКРАЇНИ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 51, ст.553) // Документ 1952-IV, чинний, поточна редакція — Редакція від 25.11.2022, підстава - 2719-IX. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text.
11. Каталог Prozorro Market // Держзакупівлі онлайн // Режим доступу: dzo.com.ua/tenders/catalog/categories?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=prozorro&utm_content=prozorro&utm_term=%2Bprozorro%20%2Bmarket&gclid=CjwKCAiA_6yfBhBNEiwAkmXy5wA2Y_7m7XnuV_eVddGzZn2WyWZbXJ3DT2zoKcyOUSMivX_0U-du2RoCssIQAvD_BwE.
12. Державний земельний кадастр // Електронні сервіси земельного кадастру \\ Режим доступу: https://e.land.gov.ua/service.
13. Довіра і корупція під час повномасштабної війни // Дзеркало тижня. 09 грудня, 2022. Режим доступу: https://zn.ua/ukr/internal/dovira-i-koruptsija-pid-chas-povnomasshtabnoji-vijni.html.
14. Єдиний державний реєстр судових рішень. // Доступ до Реєстру здійснюється в тестовому (обмеженому) режимі. // Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/.
15. Тисяча користувачів YouControl про закриті публічні реєстри // YouControl. 24 ЛИСТОПАДА 2022. https://youcontrol.com.ua/data-research/youcontrol-pro-zakryti-publichni-reiestry/.

ПОНЯТТЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У КОНТЕКСТІ ЖУРНАЛІСТИКИ: СЛУЖБОВИЙ ТВІР

Васильченко В'ячеслав Миколайович
завідувач кафедри журналістики,
кандидат філологічних наук,
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

Розглянуто поняття «службовий твір» у контексті правовідносин журналіста з роботодавцем, визначено процедуру перетворення журналістського твору на службовий твір.
Ключові слова: авторське право, журналіст, мас-медіа, службовий твір, службове завдання.

The concept of "official work" was considered in the context of the journalist's legal relationship with the employer, and the procedure for transforming a journalistic work into an official work was determined.
Key words: copyright, journalist, mass media, official work, official task.

Увесь період існування Homo sapiens позначений її постійним прагненням до творчої діяльності. Нескінченні у своїй кількості та різноманітності виявів спроби відобразити прекрасний і неповторний навколишній світ, намагання опанувати все нові й нові види мистецької діяльності є невід'ємним складником людського буття. Різні напрями розвитку людини і суспільства (культурний, інтелектуальний, духовний) неможливі без використання вже наявних результатів творчої діяльності та продукування нових. Поява авторського права є наслідком «усвідомлення важливої ролі творця та необхідності охорони і захисту його інтересів. З розвитком технічного прогресу, винайденням звукозапису та відеозапису з'явилися нові види підприємницької діяльності, основані на використанні зафіксованих виконань, фонограм, програм організацій мовлення. Все це зумовило потребу у правовій охороні результатів діяльності артистів-виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення, у законодавчому закріпленні за цими особам права розпоряджатися результатами своєї діяльності» [12, с. 7].

Використання об'єктів авторського права разом з належним чином відрегульованою їхньою правовою охороною мають велике значення для темпів соціального та промислового прогресу країн. Відповідне забезпечення, «передбачення актуальних правових норм відповідно до сучасних умов життя і захист авторського права дозволяє успішно співпрацювати з розвинутими країнами світу в таких сферах суспільного життя, як: політичній, економічній та культурній. Більше 80 % об'єктів права інтелектуальної власності створюються в межах трудових та цивільно-правових (на підставі договору підряду) правовідносин» [10, с. 273].

Працівник сучасної мас-медійної структури мусить не тільки вміти знаходити інформацію, подавати її у зрозумілій для реципієнта формі, але й значною мірою мати спеціалізовану юридичну підготовку. Становлення ринкових відносин, що стали домінувати у всіх сферах людської діяльності, соціальні трансформації, процеси глобалізації спричинили суттєві зміни в медіаіндустрії. Інформація стала товаром, а її отримання й продукування перетворилося на гаранта стабільного прибутку. В таких умовах проблема

захисту авторського права видається важливим складником законодавчих меж, що гарантують правовий захист журналістів та конкурентоздатність індустрії масової інформації. Надійний захист авторського права працівників мас-медіа, (без прив'язування до соціальних, політичних та культурних умов, що домінують у країні) дає змогу забезпечити цілісність ЗМІ і – як наслідок – довіру до них з боку соціуму [1].

Журналіст є творчим працівником, для якого збирання, одержання, створення і підготовка інформації для ЗМІ є професійною діяльністю і який виконує редакційно-посадові службові обов'язки в ЗМІ (у штаті або на позаштатних засадах) згідно з професійними назвами посад (роботи) журналіста [5]. Від звичайного блогера журналіст відрізняється насамперед тим, що з інформацією він працює професійно – за цю роботу він отримує гроші, а це «передбачає наявність певних відносин між тим, хто платить, і тим, хто отримує гроші. Історично так склалося, що в Україні це відбувається двома різними шляхами. Шлях номер один – робота в ролі найманого працівника. Такі відносини називаються трудовими і регулюються Кодексом законів про працю України, який ухвалений ще за часів Радянського Союзу і, хоча й має численні зміни, загалом є застарілим. Інший шлях, дуже поширений у нас, – виконання журналістської роботи за цивільно-правовим договором, причому журналіст зазвичай виступає як фізична особа-підприємець (ФОП). Кожен варіант відносин має свої переваги і недоліки» [3].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» **автором** вважається фізична особа, результатом творчої діяльності якої є **твір** («оригінальне інтелектуальне творіння автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі»); **службовим** же законодавець визначає **твір**, «створений працівником у зв'язку з виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом)» [4]. Отже, кваліфікація твору як службового передбачає наявність у нього таких параметрів: а) його підготовку здійснено автором у процесі виконання службових обов'язків; б) між автором твору та роботодавцем наявні відповідні правовідносини (трудовий договір (контракт), відповідно до яких на його виконання автор отримав службове завдання.

Перед початком виконання службового твору роботодавець направляє виконавцю письмове службове завдання, у якому максимально детально описує вимоги до майбутнього твору, щоб не виникало сумнівів про правовий характер такого твору [9].

Як зазначає М. Ліпіна, «вимоги до документального оформлення службового завдання чинним законодавством не формалізовано. При цьому відсутність службового завдання працівникові може кардинальним чином вплинути на стабільність прав на об'єкти прав інтелектуальної власності, набуті роботодавцем. Межі службового завдання у разі виникнення спору визначаються судами з урахуванням як змісту трудового договору (контракту), так і інших документів, які визначають обсяг службових обов'язків працівника. Такими документами можуть бути накази про початок та завершення роботи над твором,

посадові інструкції, розпорядження, звіти про виконання завдань, службові записки, службові завдання тощо» [7].

Водночас слід пам'ятати, що згідно зі ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» такі об'єкти, як «повідомлення про новини або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації», авторським правом не охороняються [4].

Характер авторського права на службовий твір визначає ст. 14. Закону України «Про авторське право та суміжні права». Ч. 1 цієї статті констатує належність особистих немайнових авторських прав на службовий твір працівникові, результатом творчої праці якого і є твір такого типу. Принагідно зазначимо, що до **особистих немайнових прав автора** належать: 1) право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора в оригіналі і копіях твору і за будь-якого використання твору, якщо це практично можливо; 2) право забороняти під час будь-якого використання твору згадування свого імені, якщо автор твору бажає залишитися анонімом; 3) право обирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора в оригіналі і копіях твору і за будь-якого використання твору; 4) право вимагати збереження цілісності твору, протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, у тому числі супроводження твору ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо без згоди автора; 5) право надати назву твору або залишити його без назви; 6) право присвятити твір особі (особам), події або даті. Особисті немайнові права належать лише автору та не можуть бути передані (відчужені) іншим особам і не переходять у спадщину (ст. 11. Особисті немайнові права автора) [4].

Ч. 2 ст. 14. ЗУ «Про авторське право та суміжні права» визначає долю майнових прав на службовий твір. Насамперед пригадаємо, що загалом **майнові права** – це «будь-які права, котрі мають зв'язок з майном і відрізняються від права власності (права володіння, розпорядження, користування), та інші специфічні права (права на здійснення діяльності, використання природних ресурсів) і права вимоги» [6]. До майнових прав інтелектуальної власності належать: а) право на використання об'єкта інтелектуальної власності; б) виключне право дозволу на використання об'єкта інтелектуальної власності або заборони на його використання; в) інші майнові права інтелектуальної власності, передбачені законом [8, с. 58]. Відповідно до Ч. 2 ст. 14. ЗУ «Про авторське право та суміжні права» майнові права на службовий твір переходять до роботодавця з того моменту, коли службовий твір створено у повному складі. Цього не відбувається, якщо Законом, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем, передбачено інше. У разі переходу майнових права на службовий твір до роботодавця, працівник, який є автором твору такого типу, має право на винагороду. Однак при умові, що створення службових творів відповідних видів прямо передбачають посадові обов'язки працівника, авторська винагорода за створення і використання таких творів (а також за перехід прав на

них) може бути включена до заробітної плати працівника згідно з документом, який фіксує наявність правовідносин між працівником і роботодавцем [4].

Ч. 3 ст. 14. ЗУ «Про авторське право та суміжні права» регулює ситуацію, яка виникає тоді, коли роботодавець має потребу в певних додаткових діях щодо службового твору для надання йому очікуваної форми. У такому разі він має право залучити іншу особу до завершення незавершеного службового твору, внесення змін до завершеного службового твору, супроводження службового твору додатковими інформаційними компонентами (ілюстраціями, передмовами, післямовами тощо) у разі, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір [4].

Надійним засобом, що дає змогу додатково документально підтвердити факт переходу майнових прав на службовий твір до роботодавця, дослідники визначають «можливість також провести державну реєстрацію та отримати свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір. За національним законодавством така процедура не є обов'язковою, але не буде зайвою для додаткового підтвердження наявних у роботодавця прав на створений службовий твір» [2].

Таким чином, працівник сучасної мас-медійної установи, який виконує редакційно-посадові службові обов'язки в ЗМІ, мусить орієнтуватися у відповідних юридичних поняттях, пов'язаних з регулюванням його правовідносин з роботодавцем у контексті підготовки службового твору, а також знати процедуру перетворення журналістського твору на службовий твір.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва К. О. Авторське право в контексті діяльності засобів масової інформації України : дис... канд. філол. наук: 10.01.08 / Афанасьєва Катерина Олександрівна. – К., 2004. – 224 с. – Режим доступу : https://uu.edu.ua/upload/universitet/Osobisti_zdobutki/Zahist_disertaciy_A_Z/Afanasyeva_K_O.doc.
2. Жакот Г. Хто власник службового твору: про майнові права і нове законодавство. – Режим доступу : https://notagroup.com.ua/news/hto-vlasnik-sluzhbovogo-tvoru-pro-majnovi-prava-i-nove-zakonodavstvo/
3. Журналіст vs роботодавець – правові особливості відносин. – Режим доступу : https://j-mama.imi.org.ua/article/zhurnalist-vs-robotodavets-pravovi-osoblyvosti-vidnosyn-i84
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX від 01.12.2022. – Режим доступу : https://ips.ligazakon.net/document/t222811?an=223
5. Захист авторських прав на журналістські тексти – роз'яснення експерта LIGA ZAKON. – Режим доступу : https://pressassociation.org.ua/ua/zahist-avtorskih-prav-na-zhurnalistski-teksti-rozyasnennya-eksperta/
6. Івченко О. Оцінка майнових прав. – Режим доступу : https://pareto.com.ua/ua/blog/ocinka-maynovix-prav/

7. Ліпіна М. Службові твори: зміни у правовому регулюванні. – Режим доступу : https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sluzhbovi-tvori-zmini-u-pravovomu-regulyuvanni.html
8. Микитин В. Деякі особливості правового регулювання майнових прав інтелектуальної власності // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – Випуск 4 (8). – С. 57–61.
9. Службовий твір як об'єкт авторського права. – Режим доступу : https://bliss.com.ua/articles/sluzhebnoye-proizvedeniye.htm
10. Сошникова Ю. О. Окремі питання вдосконалення правового регулювання службового твору як об'єкта інтелектуальної власності // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Серія ПРАВО. – Випуск 23. – Частина І. – Том 1. – С. 272–276.
11. Тверезенко О. О. Договір про розподіл виключних майнових авторських прав на твори, створені у зв'язку з виконанням службових обов'язків. – Режим доступу : https://core.ac.uk/download/pdf/72004333.pdf
12. Штефан А. С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту : монографія / А. С. Штефан. – К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2017. – 150 с.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Васьківська Олена Євгеніївна
канд. пед. наук, доцент кафедри журналістики
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

У статті розглядається проблема гендерних стереотипів в медіа та висвітлюються прояви сексизму в українських ЗМІ.
Ключові слова: гендерні стереотипи, дискримінація, сексизм, гендерний дисбаланс, медіа.

The article examines the problem of gender stereotypes in the media and highlights the manifestations of sexism in the Ukrainian mass media.
Key words: gender stereotypes, discrimination, sexism, gender imbalance, media.

Публікації в українських медіа є постійним джерелом як ствердження, так і розвінчування гендерних стереотипів сучасності. Ця проблематика завжди була актуальною та є темою постійних моніторингів незалежних громадських організацій. В умовах повномасштабного вторгнення питання гендерних стереотипів не лише не зменшилося, а й набуло нових масштабів.

Медіа – це завжди відображення наявних у суспільстві проблем, стереотипів та проявів нерівності. На жаль, в Україні досить поширений побутовий сексизм, а тому на цьому часто побудовані не просто коментарі та сюжети, а й цілі формати телевізійних проєктів, у рутинній же риториці мовлення ці стереотипи надійно переважають – і медійники навіть не помічають цього [1].

Дослідник М.Ткалич зазначає, що гендерні стереотипи – уявлення про соціальні ролі для чоловіків і жінок, які базуються передусім на біологічних ознаках та проявляються через сексизм. Він поділяє гендерні стереотипи на три умовні групи: до першої групи належать стереотипи маскулінності-фемінності, згідно з якими для чоловіків притаманне активне, творче начало, розвинуте логічне мислення та компетентність, а для жінок – природно-репродуктивне начало. До другої групи відносяться стереотипи про професійні ролі жінок та чоловіків (для жінок – сімейні, для чоловіків – професійні). До третьої входять стереотипи про зміст праці, де для жінки відведено сферу виконавчої й обслуговуючої діяльності, а для чоловіків – сферу творчої та інструментальної праці [2, с 161-162].

Згідно з останнім дослідженням «Гендерна рівність в українських ЗМІ», проведеного проєктом «Повага — кампанія проти сексизму в українських ЗМІ та політиці» та AI-платформою медіааналітики Semantrum, в українських медіа негативних публікацій щодо гендерної рівності у 2,5 рази більше, аніж позитивних. Серед усього масиву публікацій основні прояви негатива стосувалися теми "гендерна рівність" (93%) та мали ознаки сексуалізації та об’єктивації жінок. Медіа збирають і перетворюють на новини дописи у соцмережах. Роблять новини про груди, живіт, стегна, декольте, схуднення чи набір ваги відомих жінок, таким чином ЗМІ продовжують підтримувати стандарти краси, які створюють нескінченний тиск на жінок» [3].

Переглядаючи публікації українських медіа ми можемо відзначити, що вони продовжують публікувати сексистський контент, використовуючи зокрема, так званий «доброзичливий сексизм», що в завуальованій формі принижує жінок, наголошуючи на стереотипі маскулінності-фемінності.

Наприклад, на сайті «Обозреватель» можемо знайти статтю під заголовком «Новою прем'єркою Фінляндії стане 34-річна красуня: який вона має вигляд». У статті «Красуню-прем'єра Фінляндії можуть призначити головою Єврокомісії – ЗМІ», на сайті УНІАН, присутні ознаки сексизму, а також можемо помітити, що в матеріалі не вживаються фемінітиви. «Доброзичливий сексизм» також можемо побачити у матеріалах медіа про жінок в ЗСУ: «Жінки в ЗСУ: українські красуні, які взяли до рук зброю та "насипають" окупантам» (ТСН) та «Красуні в ЗСУ: 5 українок, які вступили в лютий бій з окупантами (відео)» (УНІАН). Водночас, використання «доброзичливого сексизму» стосується не лише жінок, а й чоловіків, що можна прослідкувати у черговому матеріалі від ТСН «Драйвове відео з красунчиками та красунями ЗСУ».

Щодо фемінітивів, що їх було затверджено Кабінетом міністрів України у новій редакції «Українського правопису», медіа не поспішають їх використовувати. Згідно з дослідженням проведеним Інститутом масової інформації в четвертому кварталі 2022 року, 40% онлайн-медіа не вживають систематично фемінітивів. Такі порушення були зафіксовані, зокрема, на сайтах "РБК-Україна", "Корреспондент" та "Цензор". До прикладу, у матеріалах сайту "Корреспондент" не вживають фемінітивів, які стосуються посад, наприклад "директор з комунікацій Східного крила Елізабет Александер". РБК-Україна під час згадки прем'єр-міністерки Фінляндії Санни Марін у тексті вжило "прем'єр-міністр". А також у матеріалах, де згадувалась Урсула фон дер Ляєн, редакція вжила "президент виконавчої влади Європейського Союзу". Редакція УНІАН у матеріалі про Бріджит Брінк вжила "посол", втім вживання "пані посол" є прийнятнішим для норм української мови [4].

Проблемою сьогодення є також низька залученість експертів-жінок, в середньому онлайн-медіа зараз цитують експерток лише у 12,5% матеріалів, У дослідженні ІМІ зазначається, що таких низьких показників вони не фіксували із 2014 року. Жінки як героїні зараз згадуються в 33% матеріалів, тоді як чоловіки – в 67% матеріалів онлайн-медіа. Щодо тематичного наповнення, найчастіше експертки коментували міжнародну тематику (48,4% всіх коментарів експерток). Значно менше жінки були залучені як експертки в матеріалах про війну (лише 10,9% коментарів); у темах, які стосувалися виживання, гуманітарної катастрофи й наслідків війни (9,4%); економіки й бізнесу (7,8%) та кримінальної хроніки (6,3%). Експертки також коментували теми прав людини, погоди, здоров'я та науки, однак цих згадок було досить мало [4].

Отже, гендерний дисбаланс залишається проблемою українських медіа та має загальнонаціональний характер. Медійні організації, зокрема, Комісія із журналістської етики, Інститут масової інформації, ГО «Детектор медіа», об'єднують свої зусилля для моніторингу ЗМІ та розробки рекомендацій для медіа щодо висвітлювання гендерної тематики. Більшість ЗМІ дотримуються

забезпечення гендерної рівності, долучаються до проєкту BBC «50:50» щодо залучення однакової кількості жінок та чоловіків в сюжетах на телебаченні та в публікаціях. Однак, попри ці заходи в українських ЗМІ все ще присутні матеріали з ознаками сексизму та гендерної нерівності.

Список використаних джерел

1. Про сексизм і гендерні стереотипи в українських медіа. — Режим доступу: https://www.nrada.gov.ua/pro-seksyzm-genderni-stereotypy-v-ukrayinskyh-media/
2. Ткалич М. Гендерна психологія : навч. посіб. 2-ге вид., випр., доповн. / М.Г. Ткалич. — Київ: Академ-видав, 2016. — 256 с.
3. Українські ЗМІ опублікували у 2,5 рази більше негативних матеріалів про гендерну рівність, ніж позитивних — дослідження. — Режим доступу: https://ms.detector.media/trendi/post/28834/2022-01-19-ukrainski-zmi-opublikuvaly-u-25-razy-bilshe-negatyvnykh-materialiv-pro-gendernu-rivnist-nizh-pozytyvnykh-doslidzhennya/
4. Війна та гендерний баланс. Моніторингове дослідження за четвертий квартал 2022 року. — Режим доступу: https://imi.org.ua/monitorings/vijna-ta-gendernyj-balans-monitoryngove-doslidzhennya-za-chetvertyj-kvartal-2022-roku-i49610

КОМУНІКАЦІЯ БРЕНДУ ЗІ СПОЖИВАЧЕМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вишнякова Юлія Сергіївна
викладач кафедри реклами і зв'язків з громадськістю
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

Робота присвячена аналізу комунікації брендів зі своєю цільовою аудиторією, їхніх рекламних звернень та доцільності використання різних методів впливу на аудиторію.
Ключові слова: реклама, рекламне звернення, споживач, цінності, комунікація.

The work is devoted to the analysis of the communication of brands with their target audience, their advertising appeals and the expediency of using various methods of influencing the audience.
Keywords: advertising, advertising appeal, consumer, values, communication.

Реклама є потужним інструментом, який може впливати на мільйони, тому його потрібно використовувати з розумом. Від звичайної реклами, зосередженої виключно на продажі продуктів, до емоційного маркетингу — реклама з роками розвивалася як засіб для встановлення глибоких зв'язків з аудиторією. Сила реклами особливо проявляється під час кризових ситуацій, коли правильне повідомлення може надихнути маси на значущі дії [3].

Сьогодні виникає нагальна потреба дослідити зміни у рекламних повідомленнях брендів від початку повномасштабної війни, тому розглянемо та проаналізуємо комунікацію брендів зі своєю цільовою аудиторією.

У перші місяці повномасштабної війни бізнес на теренах України застиг. Доцільна й важлива реклама вечора 23 лютого за декілька годин знеціниться і втратить свою актуальність. Українські споживачі, які ще вчора були залежні від низки брендів за вищими рівнями піраміди Маслоу, закривають виключно свої основні потреби щаблів фізіології та безпеки. Таргетована реклама посеред стрічки новин про обстріли, вибухи виглядає безглуздо, бренди масово вимикають її. Компанії наввипередки відключали таргетування косметики, закладів харчування, білизни — всього, що не на часі. Хтось не встиг або не вважав за потрібне — наплив негативу не змусив на себе чекати. Люди наввипередки поспішали повідомити компаніям, що їхні гребінці, кофтинки та плаття втратили будь-яку актуальність у бомбосховищах під звук снарядів, що розриваються. [5]

На певний період відповідно до регіону дії компанії бізнес завмирає, вибудовуючи нові короткострокові стратегічні цілі. В суспільстві, яке проходить крізь тяжкі випробування війною, брендам вже не достатньо просто мати «комунікаційну стратегію», аби спілкуватися з людьми: треба бути посправжньому чутливим та емпатичним, щиро співчувати своїй аудиторії та відчувати її. [4] Система цінностей цільової аудиторії змінюється і бренди мають бути чуйними та терпимими до сьогоденних потреб та настроїв споживача.

Компанії інтегрують новий досвід у свою комунікаційну політику ведучи активну волонтерську діяльність, проводячи збори, відкриваючи банки та перепрофільовуючись, аби бути важливими та значимими для свого споживача. Доречність у цьому випадку — спроможність продуктів чи послуг бренду розв'язати проблеми/задовольнити актуальні потреби українців. Наприклад, замовити доставку продуктів сьогодні — це можливість подбати про своїх близьких, перебуваючи навіть за сотні кілометрів від них. Корисними для багатьох будуть реклами різних систем грошових переказів або повідомлення про можливість отримати готівку на касі супермаркету чи АЗС. Багато людей мали потребу в одязі, взутті, а також у предметах побуту, адже сотні тисяч їхали зі своїх домівок з одним наплічником. [5]

У війні, втомлюючись від виснажливого страху, люди легше починають підхоплювати контент, який викликає розраду чи сміх. В кризові моменти люди стають більш консервативними, намагаються сублімувати напругу через гумор і творчість, фокус – на виживанні та вигоді, більш емоційно включені в те, що відбувається навколо. [4] Прогресивні компанії вдаються до використання у своїх зверненнях до цільової дотепні короткі інформаційні повідомлення у вигляді зображень, виразів, звукоряду та відео. Проте, варто чітко дбати про зміст і враховувати чутливість споживача, аби не спричинити своєю рекламою неприємний інцидент, що одразу негативно вплине на репутацію і довіру до бренду.

Низка брендів, захопившись актуалізацією своїх рекламних кампаній переходять межу. Втративши голову у бажанні йти в ногу з часом, компанії закликають «купуєте курс — підтримуєте Україну» та «купуйте цукерки заради українських біженців», не подаючи при цьому жодних доведень і звітів щодо дійсної допомоги, історій волонтерства тощо. Спекулювання війною викликає виключно негативну реакцію та дратує споживача. Тож, такий креатив від брендів часто зазнає фіаско. Разом з тим, компанії часто безглуздо використовують українські символи та іншу атрибутику, що лише обурює несмаком та виглядає знеціненням українців, насмішкою та принизливим фактором в контексті культури. В комунікації варто робити акцент не на креативі як такому, а тому, яку користі ваш продукт/ваша пропозиція може принести людині. І зважати на те, що люди все сприймають «на свій рахунок». [4]

Отже, при побудові комунікації зі своєю цільовою аудиторією, брендам варто не лише розуміти і інтегрувати загальні тренди у свої рекламні повідомлення, а й чітко відслідковувати як і чим живе живе безпосередньо та спільнота, до якої звертається бренд. А також важливо дбати про доцільність реклами та її оформлення, бути чутливими, розуміючими та емпатичними до свого споживача, допомагати йому справлятися з новими викликами часу, підтримувати дух та національну свідомість.

Список використаних джерел

1. Олтаржевський Д.О. Соціальна реклама. Навчальний посібник. Київ: Центр вільної преси, 2016. С. 120
2. Осаула В. О. Патріотична реклама в Україні: відповідь на виклики часу. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022. № 1. С. 148–154
3. https://prportal.com.ua/Peredovitsa/marketing-momentu-chi-povinni-brendiutrimuvatisya-vid-reklami-pid-chas-krizovih
4. https://www.restorator.ua/post/war_brand_emotions
5. https://vctr.media/ua/chi-mozhna-robiti-reklamu-pid-chas-vijni-142336/

ОСОБЛИВІСТЬ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНИХ УКРАЇНОМОВНИХ МЕДІАТЕКСТАХ

Вусик Ганна Леонідівна,
канд. флол. наук, доцентка кафедри української мови та славістики
Бердянський державний педагогічний університет

У пропонованому дослідженні на основі сучасних україномовних медіа зроблено спробу описати та систематизувати інноваційні процеси в лексичній системі української мови, що відбуваються на сучасному етапі її розвитку, зокрема під час російсько-української війни.
Фіксований корпус неологічної лексики виникає за рахунок використання питомо українських лексичних і словотвірних засобів і запозичень; значна кількість нововведень має емоційно-оцінну модальність.
Матеріалом дослідження слугували україномовні медіатексти соціальних мереж. Загалом було проаналізовано близько 60 неологізмів у різних контекстах.
Ключові слова: неологія, неологізм, неолексема, неологізм, семантична деривація, словотвірна деривація.

In the proposed study based on modern Ukrainian-language media resources, an attempt is made to describe and systematize innovative processes in the lexical system of the Ukrainian language that occur at the present stage of its development, particularly during the Russian-Ukrainian war.
The fixed corpus of neological vocabulary arises due to the use of specifically Ukrainian lexical and word-forming resources and borrowings; a significant number of innovations have an emotional and evaluative modality.
Ukrainian-language media texts of social networks served as the research material. In total, about 60 neologisms were analyzed in different contexts.
Keywords: neology, neologism, neolexem, neologism, semantic derivation, word-formation derivation.

Актуальність обраної теми визначається: новим ракурсом аналізу особливостей неологізмів, спрямуванням дослідження на аналіз інформації щодо неології в медіа. Сучасні медіа виступають лакмусовим папірцем для неологізмів, а також є фіксаторами тенденції розвитку української мови. Велика кількість неологізмів, з'являється в медіа, після повномасштабного вторгнення росії в Україну, це вимагає від дослідників не тільки фіксувати, а й аналізувати їх.

Метою роботи є виявлення особливостей неологізмів у сучасних україномовних медіатекстах.

Матеріалом дослідження слугували україномовні медіатексти соціальних мереж. Загалом було проаналізовано близько 60 неологізмів у різних контекстах. Період вибірки мовного матеріалу охоплює 2022 – 2023 рр.

Неологізм – нове значення усталеної лексичної одиниці, що є новим для більшості мовців, з'являється і розповсюджується упродовж певного періоду часу, не зафіксовано жодним словником, входить до складу загальновживаної лексики, вважається мовною нормою.

Неологізм проходить етапи: *виникнення*, *узуалізація* (вхід неологізма у загальний вжиток), *акцептуалізація* (прийняття нового слова як мовну норму), *інтеграція.*

Оскільки науковці мають різнобічні погляди на неологію, то і єдиної універсальної класифікації не існує.

Взагалі у сучасній неології розглядають три типи класифікації:

1. *За видом мовної одиниці*: ***неолексеми*** (неологізми, які виникли у результаті запозичення); ***неофраземи*** (стійкі сполучення неологізмів з ідіоматичною семантикою); ***неосемеми*** (нові лексико-семантичні значення).

2. *За ступенем новизни мовної одиниці*: ***абсолютні*** – слова, що були відсутні в мові; ***відносні*** – вже існували, проте мали інше осмислення.

3. *За способом утворення*: ***лексичні –*** утворені на базі існуючих слів або запозичені з інших мов, ***семантичні –*** присвоєння нового значення слову, що існує.

До причин використання неологізмів у медіа відносимо: *інформативність, диференціація, дотримання «лінгво-моди».*

Наведемо приклади неологізмів у сучасних українських медіатекстах: *асвабадітєлі* –російські окупаційні війська, поневолювачі; *затридні* – нереально для здійснення, виконання (про плани ворога); *дебахнулько* – людина, яка через свій інтерес та стурбованість може спричинити дуже багато шкоди; *тікток-війська* – війська кадировців, які викладають у соцмережах чимало «переможних» відео та світлин, але в реальний бій іти бояться; *диванні війська* – домашні експерти з усіх на світі питань.

Також з'являються *новотвори від прізвищ* відомих людей, наприклад: *шольцнути* – хитрувати, намагаючись всидіти на двох стільцях; *макронити* – робити вигляд, що стурбований, при цьому бездіяти; *шойгувати* – робити вигляд на робочому місці, що все йде за планом; *кадирити* – вдавати з себе того, ким ти не є; *кімити* – зберігати оптимізм і спокій у найскрутніші часи; *арестовлення* – заспокійливі повідомлення.

У дослідженні на матеріалі сучасних україномовних медіатекстів описано процеси розвитку неологізмів під час повномасштабної російської агресії проти України 2022-2023 років.

Аналіз неологічного матеріалу дозволяє стверджувати, що лексика української мови відображає всі зміни, пов'язані з новими реаліями, і підкреслює зв'язок неології з суспільно-політичними процесами.

Зібраний і проаналізований матеріал не є вичерпаним та остаточним, оскільки наразі не є завершеними воєнні дії, а значить процес творення неолексем триває і потребує подальшого висвітлення.

Список використаних джерел

1. Вусик, Г. Л., (2022). Вираження мовленнєвої агресії в українських масмедія під час російсько-української війни. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. праць. Дрогобич, 17, 23-27.
2. Вусик, Г.Л., Павлик, Н.В. (2022). Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року. Закарпатські філологічні студії. Видавничий дім «Гельветика», 23(1), 52-57.

3. Вусик, Г. Л., (2022). Термінологічна журналістська етика воєнного часу // Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden, 258-265.

СВОБОДА СЛОВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГЕННЯ В УКРАЇНУ

Глухенька Марина Вікторівна
старший викладач кафедри реклами і зв'язків з громадськістю
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Цвіркун Ольга Василівна
студентка кафедри реклами і зв'язків з грамаськістю-219
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

У статті розглянуто випадки порушення свободи слова в умовах повномасштабної війни та проаналізовано обмеження волевиявлення для представників засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану.
Ключові слова: свобода слова, медіа, журналіст, ЗМІ, війна, Україна.

The article examines cases of violation of freedom of speech in the conditions of a full-scale war and the limitations of expression of will for representatives of the mass media during the legal regime of martial law are analyzed
Keywords: freedom of speech, media, journalist, mass media, war, Ukraine.

Війна або військовий конфлікт активізують, роблять видимими ті загрози, що залишаються непомітними у мирний час. Під час воєнного стану журналісти та редакції мають посилювати свою пильність до стандартів достовірності і точності, крім того, воєнний стан накладає на медіа і певні обмеження та обов'язки. Гібридна повномасштабна війна, що вже цілий рік поспіль триває між Україною та росією, ставить перед українським суспільством нові складні питання. Чи здатне українське суспільство витримати ті обмеження (зокрема в медійній сфері), які влада вже запровадила та, можливо, ще запровадить задля захисту національної безпеки нашої держави? Чи погодяться люди в умовах гібридної війни віддати ті права і свободи, які вони відвоювали для себе в процесі еволюції українського суспільства?

18 злочинів проти свободи слова в Україні зафіксував у липні 2022 року Інститут масової інформації (ІМІ). З них 13 вчинила росія проти медіа і журналістів на українській території. Серед російських злочинів – обстріли журналістів, погрози, кібератаки на українські медіа, блокування доступу до сайтів медіа, вимкнення українського мовлення та припинення роботи медіа через повномасштабну війну.

Водночас ІМІ зафіксував п'ять випадків порушення свободи слова, за які відповідальна саме українська сторона. Це випадки перешкоджання (чотири) та цензури (один). Випадки перешкоджання зафіксовано в Хмельницькому, Вінниці та Полтаві. Журналісти Хмельницького та Вінниці поскаржилися на вибірковість влади та правоохоронців у доступі до інформації та до місця обстрілу.

Так, у Вінниці поліція не пустила редактора видання "20 хвилин" Вадима Павлова на місце трагедії в місті після російського обстрілу 14 липня. Водночас журналіст звернув увагу на вибірковість медіа, яких допускали на місце події. Нагадаємо, що представники влади та журналістської спільноти "Медіарух"

дійшли згоди, що журналісти можуть збирати інформацію на місцях відразу після обстрілів. Водночас дозволяється оприлюднення зроблених представниками ЗМІ фото та відео щодо подій на місці ведення бойових дій після завершення 12 годин для військових об'єктів, через три години – для цивільних об'єктів.

У Хмельницькому обласна рада не надала коментарів журналістці редакції ЖАР.INFO Марії Турчині щодо гуманітарних потреб області та роботи облради з міжнародними партнерами для покриття цих потреб. Водночас іншим ЗМІ коментарі на цю тему надавалися – місцевому телеканалу, який пов'язують з родичкою голови Хмельницької облради Віолети Лабазюк.

У Полтаві журналісти заявили про перешкоджання з боку посадовців міської ради, зокрема пресслужби. Журналісти поскаржилися на бюрократичні відписки замість відповідей на інформаційні запити; неможливість отримати необхідні коментарі оперативно; відсутність "живого" спілкування з посадовцями міськради, брифінгів; запізнілі анонси заходів або взагалі їхню відсутність. Медійники ініціюють круглий стіл за участю міської влади та ЗМІ, щоб вирішити конфлікт і розробити чіткий та прозорий алгоритм комунікації.

Випадок цензури ІМІ зафіксував у Кропивницькому: місцеве видання "Гречка" змушене було видалити із сайту матеріал про роботу місцевих вищих навчальних закладів в умовах війни через "наполегливе прохання" обласного управління Нацполіції. Редакторка видання Анастасія Дзюбак наголосила, що представники вишів у спілкуванні з журналістом "Гречки" повідомляли лише дозволену для поширення інформацію, яка не може нашкодити безпековій ситуації в місті. За її словами, озвучену ними інформацію досі можна знайти на сайтах цих університетів та інститутів. Зокрема, йдеться про стан укриттів та готовність закладів працювати в онлайн- та офлайн-форматах.

Комітет Верховної Ради України з питань свободи слова звернувся до журналістів і блогерів із закликом відповідально ставитися до інформації, що викладається. Через змішування поняття свободи слова із вседозволеністю, через відсутність усвідомлення суспільної відповідальності за видану в медіа інформацію, стаються трагедії, як 16 березня 2022 року в Маріуполі, коли після численних фото і відео репортажів про місце укриття цивільного населення, ворог скоригував вогонь і вбив сотні невинних людей. Комітет закликає максимально дотримуватись правил і способів висвітлення інформації у період дії воєнного стану. І пам'ятати, що іноді краще обрати не слово, а мовчання, адже ціна може бути надто високою.

Широкомасштабне вторгнення російських військ та, як наслідок, введення воєнного стану суттєво вплинуло на свободу вираження поглядів в Україні. В інтересах захисту національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку головнокомандувач Збройних сил України Валерій Залужний видав 3 березня 2022 року Наказ «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану»[1]. У наказі є алгоритм взаємодії з медіа для військових та перелік інформації, яку не

можна розголошувати. Також додатками до наказу є порядок акредитації представників ЗМІ та правила роботи медійників у зоні бойових дій.

Низка вказівок і рекомендацій від військового командування мали форму пам'яток і неофіційних закликів. Наприклад, пам'ятка про висвітлення роботи оборонних підприємств та розпорядження про заборону користування відеореєстраторами, заклик не називати координати влучання російських ракет і снарядів, прохання не публікувати персональні дані українських військових, заклик не розголошувати інформацію про військовополонених, правила зйомок у лікарнях під час воєнного стану, рекомендації щодо правильного позначення службових автомобілів, заборона називати види зброї, з яких українські війська вражають цілі, заклик не розголошувати точні цифри втрат української армії, а також інформацію про переміщення музейних цінностей. Були також поради не обговорювати перебіг бойових дій як футбол і не радіти передчасно успіхам на фронті. У більшості випадків у цих дописах та зверненнях немає посилань на конкретні рішення та документи, які б встановлювали обмеження. Часто вони з'являлись як реакція на певні конфлікти чи надзвичайні події.

Свобода слова – важлива складова української перемоги. Можливо, хтось скаже, що все це дрібниці. Що розберемось із цим потім, після перемоги. Але якою стане Україна під кінець війни і чи буде вона спроможна /зацікавлена відновлювати засади демократії, від яких відступила? Про це варто думати вже зараз. Медіа – це зброя, ваші дії – кулі, будьте свідомими цього.

Список використаних джерел

1. Наказ України «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» [Електронний ресурс] // Головнокомандувач ЗС України. – від 03.03.2022 – No 73 – Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785

МОВА ВОРОЖНЕЧІ ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Грабовець Ірина Володимирівна
кандидат соціологічних наук, доцент
завідувач кафедри соціології та масових комунікацій
Криворізький державний педагогічний університет

Розглянуто основні комунікативні стратегії українських ЗМІ, що поширюють мову ворожнечі і сприяють утвердженню негативних стереотипів, покликаних виправдати дискримінаційні вияви.
Ключові слова: мова ворожнечі, комунікативні стратегії ЗМІ, комунікація у період військового часу.

The main communicative strategies of the Ukrainian mass media which spread the hate speech and contribute to the establishment of negative stereotypes designed to justify discriminatory manifestations are considered.
Key words: hate speech, communication strategies of mass media, communication during wartime.

Сучасне медійне середовище функціонує в умовах безперервних глобальних трансформацій соціуму, викликаних боротьбою страт, інститутів, меншин та інших спільнот за домінування у постановці суспільно значущих цілей, але вирішальною сьогодні є війна та її наслідки для народу України і тому саме підтримання стратегій, орієнтованих на єдність України та згуртованість народу, повинні стати вирішальними. ЗМІ мають інтегрувати різні типи інституційних дискурсів задля досягнення єдиної мети.

Проблема значення, місця засобів масової інформації та комунікаційних стратегій в інформаційній війні в сучасному суспільстві завжди є актуальною, має міждисциплінарний характер та не залишається поза увагою політологів, журналістів, психологів, соціологів, серед яких такі вчені, як С. Морган, А. Клімбург, М. Лібікі, Дж. Браян, С. Томпсон, С. Кара-Мурза, С. Расторгуєв, А. Зиновьев та інші. Проблема використання мови ворожнечі в сучасному світі відображена в роботах С. Жаботинської, К. Рускевич, Д. Янагізава- Дротта, В. Клемперера, О. Гладиліна, О. Карп'яка. Особливості медіасередовища як ґрунту для породження нових смислових форм досліджені К. Єнсеном, Г. Почепцовим. Розмаїття представників різних наук у дослідженні мови ворожнечі невипадкове, адже науковці приділяють увагу різним аспектам комунікативного процесу: природі мови, знакам й символам як способам передачі інформації, технологічним аспектам цього феномену тощо.

Враховуючи те, що на цей час триває військова та інформаційна агресія з боку росії, спрямована проти України, вивчення питань медіавпливу (як зсередини, так і ззовні) на суспільну думку, вибір комунікативних стратегій ЗМІ, розробка нових стратегій комунікації з аудиторією є важливим і актуальним. Дослідження ролі ЗМІ в цьому процесі та ставлення населення до них є одним з основних показників для вивчення, аналізу наповнення інформаційного складника, оцінки суспільних, електоральних настроїв, медіаграмотності, а також шляхів протистояння інформаційній зброї, маніпулятивній інформації тощо. Тож метою нашої роботи є аналіз мови ворожнечі як комунікативної стратегії ЗМІ в період війни.

Одним з прикладів інтеграції газетного та політичного дискурсу, який підхопили електронні ЗМІ, стало написання прізвищ російських та білоруських політичних діячів і географічних назв росії й білорусії з маленької літери. Загалом ми зараз спостерігаємо великі трансформації усного та письмового дискурсу через зміну цілей стратегічного розвитку України, формування та закріплення нових цивілізаційних орієнтирів.

Дослідження мовної поведінки учасників спілкування безпосередньо стосуються проблеми комунікативної стратегії як базової конститутивної характеристики певного типу дискурсу. Поняття комунікативної стратегії становить одне з центральних понять у процесі аналізу будь-якого типу дискурсу, оскільки стратегія є основним складником інтенцій адресанта та інтерпретації адресата, зумовлюючи інтерактивні характеристики комунікативної ситуації загалом.

Як зазначають дослідники інформаційних війн, сьогодні ситуація складається така, що засоби масової інформації фактично перестають відображати дійсність, а самі створюють образи та симулякри, які й визначають реальність нашої дійсності, або, користуючись термінологією Ж. Бодрійяра, «гіперреальність», яка виявляється більш реальною, ніж сама реальність. Навіть війна в сучасному постмодерністському розумінні завдяки засобам мас-медіа перетворилася на тотальну симуляцію. Досягнення цієї видимості здійснюється не за допомогою дії реальних військових технологій, а за допомогою каналів комунікації: текстів, що промовляються з екранів телевізорів, надруковані у газетах – війну намагаються виграти нетиповими для класичного розуміння засобами [1, с. 67].

Зрозуміло, що комунікація у період військового часу є невід'ємною умовою не тільки людського існування та самовизначення, а й громадянського визначення, вона сприяє ідентифікації соціальних норм різними соціальними групами, і має важливе значення для підтримки стійкості та стабільності функціонування суспільства. Сучасні ЗМІ мають величезний вплив на свідомість і вчинки людини. З одного боку, ЗМІ публікують інформацію, що викликає інтерес аудиторії, з іншого – транслюють різні ціннісні установки, стереотипи, формують громадську думку, будучи головним засобом зміни масової свідомості. Вплив на свідомість людей відбувається не під час безпосереднього контакту, а через засоби масової інформації, які створюють ілюзію об'єктивної подачі відомостей і тому мають високий ступінь переконливості.

В умовах повномасштабної війни росії в Україні комунікаційні стратегії ЗМІ видозмінилися. Війна в Україні розпочалася 9 років тому, однак саме в той лютневий ранок 2022 уся країна прокинулася з розумінням, що тепер ми в небезпеці у будь-якому куточку власної держави. На передній план вийшла категорія "вижити" (у різних сенсах цього слова). У XXI ст. наша нація почала боротися за своє існування. На початку повномасштабного вторгнення ЗМІ поводилися по-різному. Певна частина припинила свою діяльність і просто перестала звертатися до аудиторії. Деякі мовчали в перші дні, бо займалися релокацією. Деякі реагували дуже "обережно" − не відразу, ніби вичікуючи, як

будуть розвиватися події, щоби не ризикувати своєю репутацією. А деякі активно увірвалися в інформаційний простір зі своєю підтримкою з перших годин вторгнення. Змінився стиль і цілі комунікації ЗМІ з аудиторією.

Мова ворожнечі в українському інформаційному просторі набуває все більшої актуальності з огляду на агресивні дії рф щодо України. У консцієнтальній війні основною зброєю є мова. Саме за її допомогою дезінтегрується і примітивізується комунікативне середовище, чому сприяє поширення через ЗМІ необхідних текстів. Вони покликані зруйнувати старий і сформувати новий світоглядний «фрейм» як опорну рамку свідомості – основу для картини світу, що зумовлює інтерпретацію, або конструювання того, що відбувається в дійсності, визначає систему цінностей і оцінок та впливає на подальші дії індивіда [2].

Сутність мови ворожнечі визначає найважливіший чинник: вона ґрунтується на таких явищах, як соціальні стереотипи, упередження і дискримінація. Вона є частиною ширшого і складнішого феномена – комунікації, заснованої на упередженнях і дискримінації . Це комунікація, що ґрунтується на стереотипних когнітивних схемах, негативних установках (упередженнях) і дискримінаційних інтенціях щодо будь- яких груп людей або окремих індивідуумів як членів цих груп [3, с.92].

Сучасний інформаційний простір України стає середовищем для формування нових смислів, слів, поведінки. Динамічний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, засобів зв'язку в поєднанні з активізацією внутрішньополітичних процесів, агресивною політикою росії стають потужними генераторами для трансформацій комунікаційних форм самовираження. Головним завданням стає реакція, що блокує критичне сприйняття. У мові змінюються не тільки значення слів, а й закони вживання. За своєю суттю в основному нейтральні, вони набувають зневажливий сенс і викликають цілеспрямовану емоційну реакцію [4].

Серед новітніх дискримінаційних стратегій ЗМІ виділяється *стратегія формування образу ворога*. Для українських ЗМІ формування образу ворога з лютого 2022 року стало дещо новою та незвичною тактикою, але, зважаючи на повномасштабну агресію, яку розгорнула росія проти нашої держави, ця комунікативна стратегія для наших ЗМІ видалася напрочуд легкою. Не варто щось вигадувати чи формувати штучно «образ злодія» загарбницької армії, достатньо надати реальну картину подій та місцевості. Сьогодні для ЗМІ ворогом є той, хто виявляє агресію до України чи українців, де б вони не були. Ця стратегія реалізується через повідомлення про жорстокі та безпринципні вчинки ворога, розповіді наших захисників про типові дії ворога, формування образу загарбника за допомогою емоційно-експресивної лексики з негативним забарвленням або демонстрацією його недолугості тощо.

Треба також зазначити, що при формуванні образу ворога ЗМІ досить часто вдаються до агресивних комунікативних практик. Біхевіористи ще на початку ХХ ст. зазначали, що «поведінку людини можна не тільки прогнозувати і передбачати, а й повністю керувати нею, і врешті споруджувати на створеному

фундаменті новий тип спільноти» [5, с. 22]. Інформаційна агресія по відношенню до образу ворога використовується у ЗМІ для створення відповідного настрою у суспільстві: «недостатньо русофобії», «на расєї знов палає», «хороший рузький – дохлий рузький» тощо. Н. Жукова у своїй статті зазначає, що агресивні комунікативні практики можуть бути і результатом природної реакції на дії агресора, адже в жертв агресії, які втратили близьких людей або розлучені зі своїми сім'ями, поранених тілом і душею, у людей, які втратили будинки, які живуть під іноземною окупацією іншої реакції бути не може [6, с. 22]. ЗМІ поширюють цю агресивну комунікативну практику, створюючи відповідну картинку «образу ворога» та підтримуючи необхідний бойовий запал у суспільстві.

Пов'язана з попередньою *стратегія звинувачення* передбачає широкий спектр мовленнєвих реалізацій, проте переважають образи, обвинувачення, нападки тощо. Реалізується ця стратегія на різних рівнях (від прихованих образ до відкритого зневажання) і спрямована на приниження гідності, з використанням нецензурної, табуйованої лексики, лайки тощо. Прикладом є відомий вираз прикордонника з острова Зміїний, який був поширений усіма ЗМІ, на біл-бордах, офіційних сайтах, марках Укрпошти. Також відбулося тиражування цього виразу в інших інтерпретаціях. Метою цієї комунікативної стратегії в умовах повномасштабної агресії стало не лише прагнення образити/принизити ворога, але й здійснити певне психологічне розвантаження, яке було так необхідне українському суспільству (виправдання власної агресії, зняття психологічної напруги тощо).

Варто зазначити, що сьогодні майже в усіх ЗМІ присутні негативні емоції, почуття, наміри по відношенню до представників росії. Тексти у ЗМІ вирізняються надмірною експресивністю, фамільярністю, елементами агресії, уживанням жаргонізмів, інвективної лексики, що є невід'ємною складовою розмовної мови і недопустимим явищем для офіційних джерел інформації.

Отже, можна сказати, що сучасний інформаційний простір виступає майже ідеальним середовищем для активізації феномену мови ворожнечі. ЗМІ використовують мову ворожнечі як ефективний засіб маніпулятивних технологій, утвердження негативних стереотипів, покликаних виправдати дискримінаційні вияви. Ключовим чинником деструктивного аспекту риторики протистояння можна визнати сучасну ситуацію повномасштабної агресії рф проти України.

Список використаних джерел

1. Проноза, І. І., (2020). Засоби масової інформації і комунікації в інформаційній війні як сучасна політична практика. Науковий журнал «Політикус», 3, 65-69.
2. Жаботинская, С. А. (2015) Язык как оружие в войне мировоззрений майдан – антимайдан : словарь-тезаурус лексических инноваций Украина декабрь 2013 – декабрь 2014. Интернет-издание. Сайт УАКЛиП, Київ. URL: http://uaclip.at.ua/zhabotinskaja- jazyk_kak_oruzhie.pdf

3. Ісакова, Т. О., (2016). Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. Стратегічні пріоритети, 4(41), 90-97.
4. Рускевич, К., (2014). Риторика ненависти. Liva.com.ua: [сайт]. URL: http://liva.com.ua/ritorika- nenavisti.html
5. Skinner, B. F., (2012). Science and human behavior. New York : First Free Press Paperback Edition, 408 p. URL: https://www.perlego.com/book/782287/science-and-human-behavior-pdf
6. Жукова, Н. А., (2022). Комунікативні практики в період військового часу: досвід опрацювання проблеми. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал, 2, 15-22.

ПРАВА ЛЮДИНИ У МЕДІАМИСТЕЦТВІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Гранкіна Єлізавета Вадимівна
студентка кафедри реклами та зв'язки з громадськістю – 319,
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
канд. іст. н., доцент кафедри реклами та зв'язки з громадськістю ФМВ НАУ,
Кулинич О.І.

В тезах доповіді розглядається питання порушення прав людини в наслідок російської агресії проти України та роль медіамистецтва. Актуалізується потреба у безперешкодному розповсюдженні медіатворів українських митців в медіа середовищі.
Ключові слова: медіамистецтво, права людини, війна в Україні.

The thesis of the report examines the issue of human rights violations as a result of Russian aggression against Ukraine and the role of media art. The need for unhindered distribution of media works of Ukrainian artists in the media environment is being updated.
Keywords: media art, human rights, war in Ukraine.

Нині український медійний простір став своєрідним полем бою, де наші медіамитці кинули виклик озброєним солдатам російською армії та за допомогою своїх засобів інформують світ та документують порушення прав людини внаслідок російської агресії. В той час, як право на життя є одним з базових прав людини зазначених в Загальній декларації прав людини прийнятій і проголошеній резолюцією 217 Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року [1].

В сучасному світі медіамістецтво виконує важливу роль у формуванні свідомості суспільства та інформаційної взаємодії між людьми. Україна стала свідком масштабної кампанії дезінформації та пропаганди з боку російських ЗМІ, які є частиною агресивної війни проти нашої країни. Ця кампанія має на меті перекручування фактів, поширення інформації про неправдиві події з метою маніпулювання масовою свідомістю для виправдання агресії в очах російського суспільства і світової громадськості.

У цих умовах медіа в Україні виконують важливу місію забезпечення прав людини на інформацію та правдивість інформації. Завдяки розвитку інтернету та соціальної мережі, в українському медіапросторі з'являються нові формати інформації, які можуть відстежувати події в режимі реального часу та долучатися до обговорення ситуації.

Війна стала непроханим гостем в усіх сферах нашого життя. Це не могло не вплинути на медіамистецтво, яке взяло на себе дуже важливу відповідальність висвітлення жахів війни через усі можливі ресурси.

Українські митці залучають усі можливих медіа щоб привернути увагу до порушення прав людини під час російсько-української війни. Музичні альбоми, арти, фільми, відеоролики, репортажі, NFT, фотовиставки, відеоігри, сторінки в Instagram та Tiktok просто кричать з проханням звернути увагу світової спільноти на нелюдські вчинки російської армії, змушують тремтіти та плакати. Байдужих не залишається. Тому не дивно чому нещодавно Міністерство культури та інформаційної політики запустило медіатеку мистецтва, створеного під час війни. Міністр культури Олександр Ткаченко наголосив: "Війна дає поштовх досі невідомим нам наративам у мистецтві. В мистецтві ми завжди знаходимо відображення та переосмислення реальності часу, коли воно народилось. Наше мистецтво, що народилось протягом війни, буде говорити за нас довше, ніж ми живемо. Тому наше завдання сьогодні фіксувати все, збирати в одному місці і передавати далі світу" [2].

В мирні часи ми інакше уявляли життя людей під час війни, але наш народ показує, що творити можна навіть під ракетними обстрілами. 30 вересня побачив світ другий номер інтернет видання про дизайн "Telegraf" під назвою "Telegraf.Magazine про креатив у війні" [3]. Автори були захоплені ідеєю висвітлення війни, яку ведуть проти ворога українські креативники, створюючи твори медіамистецтва – це арти, постери, ілюстрації, відеоряд та інше. Вони самі є учасниками цієї боротьби та називають журнал візуальною рефлексією життя у війні. В ньому зібрані історії з життя різних людей, які зіткнулися з війною віч-на-віч та не побоялись їй протистояти. Також видання складається з найвідоміших креативів українських медіамитців, візуально передаючи незламний дух українців.

Чимало творів медіамистецтва було представлено в офлайн форматі. Федеральне міністерство закордонних справ Німеччини профінансувало виставку сучасного цифрового мистецтва «Ubiennale: інсталяції, відеоарт, VR та NFT-експонати» [4] в Києві. Куратор бієнале цифрового та медіамистецтва Валерій Коршунов називає сучасне мистецтво відбитком часу в якому ми живемо та нагадуванням за що ми боремося. Він наголосив на важливій ролі українських митців в документуванні у своїх роботах злочинів росіян проти мирного населення. Такі роботу представляють Україну на світовій арені та пояснюють, що війна відбувається не онлайн, не в підручниках – а тут і зараз.

Творці в військових реаліях майже всю свою увагу концентрують на висвітленні несправедливості проти українського народу та знущанню над світовими законами про права людини. Світ захоплюється тим, як українці мужньо ведуть боротьбу на всіх фронтах. Яскравим прикладом став флешмоб #FreeTheLeopards [5], яким користувачі намагаються допомогти ФРН узгодити передачу німецьких танків для ЗСУ. Медіамитці та блогери

створювали контент з леопардовими елементами та ставили відповідний хештег. Цю акцію підтримали в усьому світі та доєднались великі бренди та компанії.

Соціальні мережі є важливим каналом для поширення правдивої інформації, де поважають права людини. Але зустрічаються факти блокування дописів про бійців полку “Азов” та звинувачення їх дружив в розповсюджені мови ворожнечі. В той час росіяни спокійно заполоняють медійний простір знімаючи відео для соцмедійного застосунку Тік Ток та поширюючи символи країни-терориста. Радник голови Офісу президента Михайло Подоляк звернув увагу, що Meta, YouTube, Twitter блокують дописи про вбивства українців російськими окупантами. Він закликав ці платформи змінити свої алгоритми. В деяких користувачів може скластися враження, що соціальні мережі ніби навмисно замовчують інформацію про російську агресію і порушення прав людини. Під час Мюнхенської конференції з безпеки 18 лютого Камала Гарріс [6], віцепрезидентка США заявила, що немає сумнівів у тому, що російські військові в Україні вчинили злочини проти людяності. Вона наголосила, що розслідування злочинів РФ буде доведено до кінця.

Також, незалежні онлайн-медіа та блогери забезпечують свою активність доступом до правдивої інформації та допомагають людям розуміти справжні мотиви російської агресії. Журналісти, які залишилися на окупованій території, повідомляють про реальний стан речей та допомагають відстежити порушення прав людини.

Залишається відкритим питання для чого адміністратори платформ закривають очі на геноцид українців та своїм театром лицемірства перешкоджають українським медіа митцям висвітлювати жахливі реалії сьогодення.

Отже, українське медіа мистецтво стало одним зі способів боротьби нашого народу проти жахливих порушень прав людини внаслідок російської агресії. Медіа твори українців назавжди залишать в історії мистецтва свій трагічний слід. В той час вони стали символом незламності та виконують важливу документальну роботу, фіксуючи сотні тисяч порушень прав людини з боку росіян.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини (повний текст) [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration- of-human-rights-full-version-

2. Ткаченко О.В. Про платформу мистецтва під час війни. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.facebook.com/oleksandr.tkachenko.ua/posts/pfbid0b3ccgYQgxCNcBvKL4N1HHgckXoNstnFnByBdeDhS6YAjUZVFxgNYzFNrSviqAJCbl
3. Карнаух А. Telegraf.Design #2. Креатив у війні. / Фамільна друкарня Huss – 2022.
4. У Києві відкрилася виставка сучасного цифрового мистецтва «Ubiennale: інсталяції, відеоарт, VR та NFT-експонати» [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3638369-u-kievi-vidkrili-vistavku-sucasnogo-cifrovogo-ta-mediamistectva.html
5. FreeTheLeopards: мережу полонив «леопардовий» флешмоб із закликом передати Україні танки. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://bykvu.com/ua/bukvy/freetheleopards-merezhu-polonyv-leopardovyi-fleshmob-iz-zaklykom-peredaty-ukraini-tanky/
6. Камала Гарріс у Мюнхені [Електронний ресурс] оголошення віцепрезидентки США щодо України. Режим доступу: https://www.5.ua/ru/polytyka/kamala-kharrys-v-miunkhene-obiavlenyia-vytse-prezydenta-ssha-otnosytelno-ukrayni-s-perevodom-na-ukraynskyi-299457.html

ПРАВА ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Дерев'янко Владислав Валерійович
студент кафедри журналістики – 410,
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
Кандидат філологічних наук
доцент кафедри журналістики ФМВ НАУ,
Васильченко В. М.

Розглянуто специфіку прав людини в цифровому інформаційному просторі. Визначено особливості прав і свобод людини загалом та з урахуванням інформаційної епохи.
Ключові слова: права людини, цифрові права людини, цифрові технології, інформаційний простір, технології, конфіденційність.

The specifics of human rights in the digital information space are considered. The features of human rights and freedoms in general and taking into account the information age are defined.
Keywords: human rights, digital human rights, digital technologies, information space, technologies, privacy.

Стрімкий розвиток технологій, зміни усталених правовідносин, поява нових форм підприємницької діяльності та економіки спільного використання, інформаційна асиметрія та збільшення частки онлайн-життя фізичних осіб – все це впливає на зростання викликів для права, як концептуально та в питаннях правового регулювання та юридичної практики. Такі важливі цінності, як свобода, справедливість, верховенство права, права людини стикаються з численними загрозами, а їх захист зазнає суттєвих змін, у тому числі й суто правових інструментів.

Термін «цифрові права людини» фактично охоплює два розуміння. У першому йдеться про всі ті права, реалізація та захист яких сьогодні тісно пов’язані з використанням цифрових інструментів або мають значну онлайн-складову. У другому – лише ті права, які виникають або починають претендувати на статус фундаментальних в епоху цифрових технологій. Тому такі основні права, як свобода вираження думки і слова, недоторканність приватного життя, право на інформацію, право на участь в управлінні державними справами тощо, а також такі, як право бути забутим, право на анонімність, або навіть право на Інтернет належать до цифрових прав.

Право бути забутим. Право особи, яке дозволяє їй вимагати за певних умов видалення її персональних даних із загального доступу через пошукові системи, тобто посилань на ті дані, які, на її думку, можуть завдати їй шкоди.

Конфіденційність. Нові методи комунікації та нові засоби спостереження ускладнюють питання приватності. Аспект приватності, охоплений правом на захист даних, сьогодні виходить на перший план, у тому числі в питаннях екстериторіальності захисту.

Втручання в приватне життя в сучасному світі відбуваються регулярно. У багатьох випадках вони майже непомітні або стають такими через те, що ми не

звертаємо уваги ні на засоби спостереження, розташовані в місцях різного ступеня публічності, ні на те, скільки інформації ми щодня довіряємо мобільним додаткам.

Свобода вираження думки і слова. Питання екстериторіальності у захисті цього права випливає з необхідності дотримання балансу, насамперед, між свободою вираження поглядів і приватністю, протидією мові ворожнечі, захистом даних, честі, гідності, репутації осіб, а також інші права та законні інтереси суб'єктів права. Свобода вираження поглядів є основою для реалізації та захисту багатьох інших прав людини.

Аспекти конфіденційності, охоплені правом на захист даних, сьогодні виходять на перший план, включаючи питання екстериторіального захисту. Так, знаковий спір щодо конфіденційності електронної пошти між транснаціональними компаніями з'явився у справі «Сполучені Штати проти США». Microsoft Corp", який зосереджується на використанні даних у хмарних сховищах, зокрема на передачі даних за кордон. Поки справа перебуває на розгляді у Верховному суді США, було прийнято новий закон, який стосується даних хмарних сховищ і надає правоохоронним органам деякі нові повноваження. Таким чином, питання цифрових доказів, зібраних за кордоном, суттєво не вирішено.

Сучасні міжнародні закони не заперечують можливості держави здійснювати юрисдикцію за межами своїх кордонів. Вони також визнають значний ступінь свободи дій з боку держави при реалізації моделей екстериторіальної юрисдикції. Це пояснюється тим, що багато традиційних факторів обмежують вибір країни в міжнародному праві, наприклад, економічні та політичні міркування, участь у регіональних організаціях і двосторонніх або багатосторонніх міжнародних угодах. Крім того, сучасні виклики, пов’язані з недосягненням юрисдикційних моделей, також можуть обмежувати впровадження.

Швидкість, з якою поширюється особиста та культурна інформація, призвела до втрати приватності та конфіденційності. Оскільки це може вплинути на будь-кого, питання конфіденційності та конфіденційності необхідно вирішити перед тим, як створювати будь-які ініціативи. Створення цих заходів мало важливе значення для захисту права людей на приватне життя та свободу вираження поглядів. Злочинці зловживають технологією Deepfake, щоб фальшиво дискредитувати когось із неправдивих причин. Вони використовують цю технологію, щоб зробити фотографії старішими або додати текст до зображень. Це може зруйнувати чиюсь репутацію, кар’єру і навіть призвести до звинувачень у хуліганстві чи вандалізмі. Важливо відзначити, що технологічний прогрес може мати як позитивний, так і негативний вплив. Наприклад, цей новий винахід може допомогти вирішити конкретні проблеми у світі. Однак його також можна використовувати для шантажу, маніпулювання, залякування та контролю над людьми. Створення такої системи можна розглядати як акт масового впливу та примусу. Це також можна розглядати як спосіб ігнорування прав людини та нехтування основами людської природи.

Висновки. У процесі дослідження проблеми розкрито особливості прав і свобод людини загалом та крізь своєрідність інформаційної епохи. Зокрема, до них належать свобода вираження думки і слова, приватність, право на інформацію, і такі, як право бути забутим, право на анонімність чи навіть право на Інтернет.

Юрисдикційні конфлікти з екстериторіальними компонентами захисту цифрових прав і складний баланс цих прав — це лише деякі складності, з якими ми стикаємося в епоху цифрових технологій.

Необхідно розробити та впровадити ефективний інструментарій для забезпечення прав і свобод, здатний проактивно об'єктивізувати потребу в гарантіях і захисті, враховуючи еволюцію прав у цілому.

Список використаних джерел

1. Голіонко Н.Г. Цифрові інновації в сучасному суспільстві. Правове регулювання економіки.— 2017.— № 4(42).— С. 100–103.
2. Дзьобань О. П., Прудникова О. В. Інформаційна та національна культури українського соціуму: проблеми кореляції. Інформація і право.—2019.—№ 3(30).— С. 16-27.
3. Дзьобань О.П., Мануйлов Є.М. Інформаційна безпека в контексті інформаційної культури. Інформація і право.— № 1(20).— С. 74-81.
4. Золотар О.О. Права і свободи людини: інформаційний вимір/ ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні, зб. мат. наук.-прак. конф. м. Львів,— 18 лист.— 2016 р.— С. 59-68.
5. Панченко О.А., Панченко Л.В. Інформаційна безпека та інформаційна культура в сучасному інформаційному суспільстві. Правова інформатика.—№ 2(46).—2015.—С. 32-38.

ЗАСОБИ МАНІПУЛЮВАННЯ АУДИТОРІЄЮ В ІНТЕРНЕТ-МЕДІА В УМОВАХ ВІЙНИ

Іванова Ірина Борисівна
професор кафедри управління соціальних комунікацій,
Харківський національний університет ім. С.Кузнеця
Васильєв Арсеній Сергійович
група 6.01.061. 020.19.1
Факультет міжнародних відносин та журналістики
Харківський національний університет ім. С.Кузнеця

У статті розглянуто етичний та практичний аспекти проблеми маніпулювання аудиторією, що запроваджені в Інтернет-медіа в умовах війни в Україні. Як стрижневий елемент маніпулятивних технологій представлено фейкові новини, розглянуто певні історичні та технологічні реалії формування фейку як складової сучасних медіа в цифровому просторі. Висвітлено складові проблеми порушення права людини на інформацію, на самовизначення. Такі правові реалії визначено через негативні впливи на суспільну думку завдяки серіям фейкових новин, ІПСО, впливам лідерів думок, громадським організаціям та фондам. Представлено основні тематичні позиції та мету, що переслідують фейкові новини, тригери, що дозволяють маніпулювати аудиторією та спричиняють іміджеві втрати України в умовах війни. У перспективі варто продовжувати дослідження впливу журналістів, соціуму та урядів на розробку алгоритмів захисту прав людини в інформаційній галузі.

Ключові слова: маніпуляції аудиторією, фейки, Інтернет-медіа, маніпулятивні технології.

The article examines the ethical and practical aspects of the problem of audience manipulation introduced in the Internet media in the context of the war in Ukraine. Fake news is presented as a core element of manipulative technologies, and certain historical and technological realities of fake news formation as a component of modern media in the digital space are considered. The author highlights the components of the problem of violation of the human right to information and self-determination. Such legal realities are defined through negative influences on public opinion through a series of fake news, influences of opinion leaders, public organizations and foundations. The main thematic positions and goals pursued by fake news, triggers that allow manipulating the audience and cause Ukraine's image losses in the context of war are presented. In the future, it is worth continuing to study the influence of journalists, society, and governments on the development of algorithms for protecting human rights in the information sector.

Keywords: audience manipulation, fakes, online media, manipulative technologies.

Розвиток інформаційних технологій сприяв значним змінам у численних соціальних, культурних, навість світоглядних процесах. Широке використання цих технологій в медіапросторі сформувало новий тип соціальності, змінюючи комунікативні механізми, звички та систему цінностей. Це сьогодні передбачає і зміни в настановах висвітлення та регулювання прав людини в медіапросторі.

Інформація в сучасних суспільствах може бути рушійною основою соціуму, а її монументальний характер визначає глобальний перехід від індустріального суспільства до інформаційного. Необхідною умовою функціонування такого суспільства є зосередженість різних видів людської діяльності на збиранні, обробці та передачі величезних обсягів інформації.

Використання інформаційних ресурсів визначає еволюцію інформаційного суспільства. Інтернет-медіа є одними з найбільш примітних результатів розвитку інформаційних технологій в межах інформаційного суспільства. Інтернет-журналістика, попри свою відносну новизну, конкурує з традиційними різновидами журналістики, є продуктом діяльності інтернет-медіа. Інтернет-журналістика існує в умовах надвисокої динаміки, представники цієї

галузі швидко випрацьовують власні правила функціонування та потребують форування власного етичного кодексу.

Попри низку наочних переваг Інтернет-медіа, існує також низка слабких сторін. Однією з них виявилась можливість масового продукування фейкової інформації, новин. Це явище існує вже тривалий час, проте феномен впливу фейків на масову свідомість досяг найвищого ступеня саме з глобальним поширенням Інтернету та соціальних мереж. І це виявилось не тільки проблемою етичною, а суспільним лихом, який може призвести до трагічних наслідків.

Інтернет у такому аспекті виявляється дієвим інструментом впливу, діє шляхом поширення свідомо неправдивої та фальшивої інформації, чуток. Фейки справляють шкідливий ефект на людське мислення, порушують права людини.

При найгіршому розвитку подій інформаційний вкид сфальшованих фактів може призвести до несприятливих наслідків в політичному, соціальному та економічному житті конкретної країни, а навіть світу в цілому. У 2019 році Всесвітній економічний форум назвав дезінформацію однією з найбільших загроз сучасного світу [1]. Також треба пам'ятати, що брехливий контент, здатний призводити до нелогічних чи навіть деструктивних дій з боку певних соціальних груп та окремих осіб.

Використання фейків для впливу на масову свідомість є нагальним питанням для України, де точиться війна. У рази збільшилась кількість фальшивих новин у медійному просторі. Дослідники вважають, що для доведення фейкової інформації до громадськості, перевага, як правило, надається саме електронним медіа [2; с. 23]. У російських та українських Інтернет-ЗМІ регулярно з'являються неправдиві новини, спрямовані на зміну соціальних настроїв та зниження морального духу людей. Спотворена дійсність, яку створюють ворожі медіа та спецслужби, може являти собою як часткове перекручення фактів, так і повністю міфічні історії. В обох випадках фейки небезпечні.

Метою фейкових новин може бути: поширення страхів, панічних настроїв; пропаганда; піднесення бойового духу в аудиторії; створення конфліктів між різними верствами суспільства, етнічними групами; спонукання до певних дій, вчинків; розваги, кепкування, хейтинг; популяризація піар-акцій; популяризація джерела поширення; перемикання уваги від важливих новин; підготовка аудиторії до сприйняття подій, нових явищ тощо.

Фейкові новини можуть бути скерованими на військову аудиторію. Один із чільних принципів ведення війни – несподіваність. Вона часто досягається переміщенням і розташуванням сил оманливим для противника способом. Неочікуваність дій може бути реалізована через поширення фейкової інформації, котре особливо ефективно, коли ворог не вірить, що з ним може статися щось погане. Це трапилося з американцями, коли вони були захоплені зненацька в Перл-Харборі 7 грудня 1941 р. Тоді японці створили багато фальшивих

радіоперемовин та новин, щоб замаскувати свої справжні наміри. У результаті японські військово-морські сили змогли пошкодити американські судна та вбити тисячі ворожих військових [3; с. 122-123].

Особливо небезпечними є фейки, які поширює особа або організація із високим рівнем довіри. Наприклад, діяльність Анатолія Шарія, який побудував кар'єру на створенні відверто неправдивих меседжів, що були спрямовані на деморалізацію українців, але при цьому до початку повномасштабної війни в Україні мав велику кількість підписників [5]. Такою особою може бути й політичний діяч. Так, у 2021 році Олександр Лукашенко видав фейк про нібито "мільйони голодних українців, які стоять на західному кордоні, вимолюючи шматок хліба" [6]. Або скандал, що псував імідж України та українського війська в умовах війни, пов'язаний зі звітами Amnesty international [7]. Проблема полягає в тому, що аудиторія довіряє авторитетам, а отже, навіть не намагається розібратися в питанні. Прибічники маніпуляторів вірять у фейки і охоче популяризують їх у своєму колі спілкування.

Не слід недооцінювати навіть найбільш очевидні вкиди, оскільки попри свій ірреальний характер та зазвичай аматорську манеру подачі, вони однаково здатні призвести до виникнення соціальної напруги, змін та трансформацій у суспільній думці. Згодом це може сильно дестабілізувати ситуацію в нашій країні. Додаймо, що ще до початку повномасштабної війни російські медіа вже досить часто поширювали брехливі новини про Україну та світ.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що тригерів, які призводять до широкого маніпулювання аудиторією, а значить, порушення прав людини в Інтенет-просторі, є багато. Значну роль у цьому відіграє як людська неуважність, упередженість та байдужість, так і недосконалість Інтернету. У деяких випадках причиною може бути й вміння авторів брехливої інформації вправно просувати свої творіння. Особливо ефективним у таких ситуаціях може бути схвалення фейків авторитетами, організаціями, урядами. Тобто тими, чиї ідеї поділяють значні маси населення.

Отже, випрацювання алгоритмів боротьби з маніпуляціями, фейковою інформацією в медіапросторі є частиною роботи з охорони прав людини. Насамперед це право на самовизначення, право на отримання інформації. Важливлю є розробка дієвих механізмів відповідальності за розповсюдження неправдивої інформації, нанесення репутаційної шкоди, дезінформування аудиторії.

Список використаних джерел

1. $78 млрд на рік: науковці підрахували економічні збитки, спричинені фейками [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

https://mbr.com.ua/uk/news/analytics/933-78-mlrd-v-god-uchenye-podschitaliubytki-prichinenye-feikam
2. Черниш Р. Ф. Фейк як один із інструментів негативного впливу на національну безпеку України в умовах ведення гібридної війни / Р. Ф. Черниш // часопис київського університету права. — 2019. — № 2. — С. 109–114.
3. The spread of true and false news online [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.science.org/doi/10.1126/science.aap9559
4. Черниш Р. Ф. Забезпечення інформаційної безпеки держави, як одна із складових перемоги у "гібридній війні" / р. Ф. Черниш // жду ім. І. Франка. – 2016. – № 11. – с. 23-24.
5. Yamin t. False news as an instrument of war / t. Yamin // Fake news. Institute of regional studies. – 2019. – p. 120-138.
6. Украинские войска размещали в северодонецке мины с мусором [електронний ресурс]. – режим доступу : https://ria.ru/20220713/miny1802090268.htm
7. Yaresko K. Information war and mission in profession of a journalist: the evolution of the world view of media students / Ivanova I., Prosianyk O., Zyma O., Starkova H. // Intercultural communication — 2022. — № 7(1). — С.17- 20.

ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ДИЗАЙНЕРА ВЕБ-САЙТУ

Катарович Аміна Олександрівна
студентка кафедри реклами та зв'язків з громадськістю
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
к.і.н., доцент кафедри реклами і зв'язків з громадськістю ФМВ НАУ
Широкова-Мурараш О. Г.

Висвітлено питання інтелектуальної власності та авторських прав на неї. Розглянуто поняття веб-дизайну з точки зору Закону України, а також досліджено механізми захисту результатів творчої та інтелектуальної діяльності в даній сфері від шахрайства. Проаналізовано основні правила, які має знати кожен дизайнер перед початком роботи та розробки веб-сайту.

Ключові слова: права, інтелектуальна власність, авторське право, дизайнер, веб-сайт, захист прав веб-дизайнера

The issue of intellectual property and copyright are highlighted. The concept of web design from the point of view of the Law of Ukraine is considered, as well as the mechanisms of protecting the results of creative and intellectual activity in this field from fraud. The main rules that every designer should know before starting work and developing a website are analyzed.

Key words: rights, intellectual property, copyright, designer, website, web designer protection

У зв'язку з швидким розвитком інтернет технологій, комерція активно переміщається у цифровий простір, і з метою сприятливому поширенню своїх товарів та послуг створюються веб-сайти. Дизайн та контент веб-сайту дозволяють потенційному покупцеві оцінити якість товарів та послуг, що надаються, і роблять виробника впізнаваним у сфері його діяльності. Але для будь-якого унікального контенту, який розробляється безпосередньо дизайнером, знайдеться свій шахрай. Саме тому захист інтелектуальної власності, тобто веб-дизайну, – важливо для його автора.

Право інтелектуальної власності існує для того, щоб допомогти власникам інтелектуальної власності відстоювати свої права щодо своїх творінь і запобігти іншим копіювати або викрадати їх.

Як відомо, інтелектуальна власність існує на кожному веб-сайті, від логотипу, який презентує бренд чи компанію, до кодування, що визначає спосіб розміщення та форматування веб-сайту.

Визначення сайту та деякі питання захисту авторських прав в мережі Інтернет з'явилися в українському законодавстві порівняно нещодавно – у 2017 році. Так, Закон України «Про авторське право і суміжні права» визначає веб-сайт як сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет [1].

Загалом, існує кілька різних категорій інтелектуальної власності, які зазвичай можна знайти на веб-сайтах. Умовно, їх можна поділити на три групи: програмні засоби (серверні програмні засоби, програмні засоби сайту), адреса у мережі інтернет (доменне ім'я) та інформаційне наповнення (текстова, графічна, аудіовізуальна інформація).

Пропонуємо розглянути детальніше унікальність інформаційного та візуального наповнення, оскільки саме цим займається веб-дизайнер.

За Законом України «Про авторське право і суміжні права» (далі - Закон) графічні матеріали, які розміщені на веб-сайті, є творами образотворчого мистецтва, і авторські права на них реєструються так само, як на твори художників чи скульпторів [2]. У такому разі питання про належність авторських прав на ці графічні матеріали повиннерегулюватися договором на створення сайту, який підписується при замовленні сайту між веб-дизайнером (дизайнерською студією) і замовником (майбутнім власником сайту). Найчастіше в таких договорах зазначають, що немайнові авторські права залишаються у веб-дизайнерів, а власником майнових авторських прав стає власник сайту [3]. Отже, якщо власник веб-сайту виявить бажання зареєструвати на себе авторські права на дизайн веб-сайту, то тому необхідно буде погодити це питання із веб-дизайнерами, або ж пред'явити договір, який засвідчує передачу йому майнового права.

Текстові матеріали сайту с точки зору Закону, за умови їх оригінальності, розглядаються як літературні твори, і авторське право на них реєструється як на літературні твори. Аналогічно аудіовізуальні матеріали сайту в цьому випадку розглядатимуться як аудіовізуальний твори, відеограми та фонограми.

В окремих випадках дизайн сайту може бути захищений патентом на промисловий зразок. Таке можливо, якщо, наприклад, елементи дизайну утворюють програмний інтерфейс сайту, який дозволяє користувачу виконувати якісь дії: замовляти залізничні квитки, здійснювати переклад текстів, тощо [3].

З цього можна зробити висновок, що для грамотного та ефективного захисту прав інтелектуальної власності дизайнера, усі складові веб-сайту необхідно розглядати окремо і відповідно реєструвати, чи патентувати, їх як самостійні об'єкти.

Важливо також звернути увагу на спроби імітації дизайну веб-сайту. Так , наприклад, можуть бути вкрадені які-небудь елементи, або ж скопійовано зовнішній вигляд сайту, якщо це не загальні норми інтерфейсу. У цьому випадку, можна спробувати вирішити це питання самостійно: виказати претензію, пояснити конкуренту, що саме було вкрадено, або запозичено, запропонувати прибрати, або замінити ці елементи, щоб уникнути судового процесу, який в свою чергу може призвести до погіршення репутації, стягнення збитків тощо. Якщо ж порушник відмовляється, слід звернутися до суду, який може розглянути позов і заблокувати сайт із додатковим стягненням збитків з порушника.

Спеціалісти з розробки веб-сайтів виділяють основні правила для захисту авторських прав на сайт:

1. Перед початком роботи необхідно підписати договори-замовлення, в яких будуть вказані усі учасники розробки сайту, а також передача виключних майнових авторських прав на створені об'єкти авторського права.

2. Обов'язкова реєстрація сайту (програмна частина, а також тексти, зображення, дизайн тощо).

3. Створення доменного ім’я, реєстрація його як торгової марки. Це допоможе захистити сайт від конкурентів, які не зможуть скористатися ним.

4. Використання знаку охорони авторського права (©) . При цьому важливо вказати ім’я особи, яка має авторське право та рік першої публікації [4].

Підсумовуючи, варто зазначити, що інтелектуальна власність – це унікальний результат розумової та творчої діяльності людини, який варто убезпечити та обов’язково зареєструвати. Оскільки це не дозволить шахраям використати, зімітувати його. Як було зазначено вище, для розробників веб-сайтів спочатку варто все обговорювати із замовником, прописавши усі нюанси та затвердивши права обох сторін, а вже потім приступати до роботи, аби запобігти шахрайству, зловживанню правами та інтелектуальною власністю.

Список використаних джерел

1. Авторські права на веб-сайт. URL: https://www.tsarik.com.ua/blog/avtorski-prava-na-web-site/
2. Закон України. Про авторське право і суміжні права URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH7TR1AA
3. Як зареєструвати авторські права на веб-сайт? URL: https://romanenko.biz/ua/32-publications-ua/81-yak-zareestruvati-avtorski-prava-na-veb-sajt
4. Who owns the intellectual property rights to your website? URL: https://www.myerssolicitors.co.uk/who-owns-the-intellectual-property-rights-to-your-website/

ЕТИКА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Качура Марина Сергіївна
студентка кафедри журналістики - 410
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник :
канд.пед.наук, доцент кафедри журналістики ФМВ НАУ,
Васьківська О.Є.

У статті розглядається проблема прав людини в цифровому медіапросторі та висвітлюються етичність використання користувацького контенту в ЗМІ.
Ключові слова: права людини, цифрові права, журналістська етика, користувацький контент.

The article examines the issue of human rights in the digital media space and highlights the ethics of using user content in the mass media.
Keywords: human rights, digital rights, journalistic ethics, user content.

Журналісти відіграють важливу роль у просуванні та захисті прав людини, адже інформують про них суспільство та виконують роль «сторожового пса», створюючи суспільний резонанс навколо випадків порушень прав людини. Маючи вплив на суспільну думку, ЗМІ зобов'язані працювати на засадах поваги до прав людини, що зокрема виявляється у дотримуванні професійно-етичних стандартів.

Нова цифрова реальність розширила наше розуміння прав людини – правозахисники виокремлюють поняття цифрових прав людини, яке включає специфіку реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в інтернеті, а особливо – права на доступ до інформації, її поширення, а також право на захист від втручання, збору та поширення особистої інформації [1]. Це кидає нові виклики журналістській діяльності, що також зазнає змін у новому цифровому середовищі.

З диджиталізацією, ЗМІ потрапили у нові умови не лише поширення контенту, а і його створення. Час, за який опублікована інформація долає шлях до отримувача, скоротився до отримування push-повідомлення з соціальних мереж ЗМІ на телефон. Це, а також співіснування професійних редакцій з громадянськими журналістами, блогерами та простими користувачами на одній платформі, змушує ЗМІ переглянути свої вимоги до оперативності публікації матеріалів – один з журналістських стандартів, що згадується у багатьох професійно-етичних кодексах: від «Бі-Бі-Сі» та «Ройтерс» до Комісії з журналістської етики.

Завдяки цифровим трансформаціям, у своїй діяльності журналісти мають змогу використовувати опубліковані на онлайн-ресурсах очевидцями фото та відео з місць подій, звертатися до методів комп'ютерної обробки даних (data-журналістика), які отримують як з відкритих, так і закритих джерел, поєднувати різні формати у створенні журналістських матеріалів, використовувати нові платформи для їхнього поширення тощо.

Нові морально-етичні проблеми, з якими стикаються ЗМІ у цифрову епоху знаходять своє відображення в оновлених професійно-етичних кодексах медіа, зокрема таких країн, як Канада, Велика Британія та Норвегія. Свої дослідження присвячували цьому питанню зарубіжні науковці, зокрема Ann Auman, Paul Bradshaw, Stephen J. A. Ward, а також і вітчизняні медіадослідники Діана Дуцик, Сергій Штурхецький, Костянтин Родигін та інші.

Поширення фейків та спотвореної інформації можна назвати однією з основних проблем онлайн-середовища, яке значно спрощує до такого контенту доступ, але водночас, через величезну кількість інформації, ускладнює можливість її перевіряти. Медіадослідники відзначають, що поширення дезінформації здатне призвести до порушення цілого ряду прав людини, впливаючи на «право на свободу думки та право на безперешкодне дотримання своїх переконань, право на приватне життя, право на свободу вираження та брати участь у державних справах і голосувати на виборах» [2].

Журналістські матеріали від поширення дезінформації захищає професійний стандарт достовірності, що потребує мати ідентифіковане та надійне джерело інформації на кожен поданий у матеріалі факт. Однак в умовах цифровізації дотримання цього стандарту для медіа, на нашу думку, слід розглядати ширше, зокрема у контексті можливості використання гіперпосилань. До прикладу, Етичний кодекс норвезької преси вважає, що читачі мають бути попереджені, що гіперпосилання вестиме на сторонній ресурс, а журналіст мати на увазі, що «посилання на цифрові публікації можуть привести вас до інших електронних засобів масової інформації, які не відповідають Етичному кодексу» [3].

Кодекс етики українського журналіста щодо добору медійниками джерел відзначає лише те, що журналісти та редактори повинні здійснювати кроки для перевірки автентичності усіх матеріалів [4]. На нашу думку, цього недостатньо, аби звернути увагу журналістів на загрозу поширення дезінформації використанням гіперпосилань на інші ресурси, оскільки з їхньою допомогою вони популяризують ненадійні джерела.

Ще одним аспектом журналістської діяльності в умовах цифровізації є простий доступ до користувацького контенту, як-от фото і відео, який можна використовувати, аби доповнити свій матеріал, додавши йому ексклюзивності, це може вести до порушення такого права людини, як право на недоторканність приватного життя, що є особливо чутливим у цифрову епоху.

Як слушно зазначає медіадослідниця Claire Wardle у своєму посібнику «Посібник для журналіста при роботі з користувацьким контентом», «користувачі часто сприймають свої профілі в інстаграмі, твіттері чи фейсбуку як свій приватний простір, а не публічний, куди можуть «увірватися» журналісти й зробити їх відомими на весь світ» [5]. Тож Wardle радить журналістам питати власників контенту про можливість його публікації у медіа. З цієї нагоди також Кодекс канадської асоціації журналістів рекомендує публікувати створені користувачами матеріали виключно з інформативною метою, а не заради сенсацій [6].

На нашу думку, українському медіапростору властива проблема етичного використання користувацького контенту, який часто стає основою журналістських матеріалів. Зокрема не можна оминути резонансний випадок Ірини Дмитрієвої, що втратила внаслідок від російського обстрілу у Вінниці доньку і сама дістала важких поранень. Публікації з її особистого блогу в інстаграмі, зокрема світлини дитини, одразу набули розголосу в медіа, поширення яких згідно з Кодексом етики українського журналіста вимагає дозволу батьків та опікунів. Про його отримання видання не повідомляли у своїх публікаціях, відзначаючи як джерело інстаграм-акаунт матері дитини.

Отже, цифрова епоха, безумовно, несе нові виклики реалізації та захисту прав людини, підвищуючи їхню чутливість в нових інформаційних умовах. Засоби масової інформації, що найбільше впливають на формування уявлень про права людини серед українців, мають враховувати нові виклики реалізації та захисту прав людини, що стають більш чутливими в нових інформаційних умовах. У відкритому і переповненому інформацією медіасередовищі журналісти мають змінити акцент зі способу подачі матеріалів на їхню етичність, сприяючи захисту прав людини. Слід звертатися до міжнародного досвіду адаптування професійно-етичних журналістських стандартів до цифрової реальності та враховувати нові умови роботи, не очікуючи, що додавання термінів «онлайн» та «цифровий» до загальних принципів журналістської етики вирішить всі пов'язані з ними етичні проблеми, з якими стикається журналіст у своїй діяльності.

Список використаних джерел

1. Європейська декларація про Цифрові Права та Принципи Цифрового Десятиліття. URL: https://www.businesslaw.org.ua/european-declaration-digital-rights/#more-17934
2. A human rights-based approach to disinformation. URL: https://www.gp-digital.org/a-human-rights-based-approach-to-disinformation/
3. Code of Ethics of the Norwegian Press. URL: https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/vvpl-engelsk/
4. Кодекс етики українського журналіста. URL: https://cje.org.ua/ethics-codex/.
5. Wardle C. A Journalists Guide to Working with Social Sources. URL: https://firstdraftnews.org/wp-content/uploads/2016/09/First-Draft-A-Journalists-Guide-To-Approaching-Social-Sources.pdf.
6. Principles for Ethical Journalism. URL: https://caj.ca/ethics/

ДО ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ У МЕДІА

Клюєва Марина Валеріївна
аспірантка 2 курсу кафедри видавничої справи та редагування
Факультет журналістики
Запорізький національний університет

У статті порушується питання дискримінації літніх людей у медіа та актуалізується поняття їх «комплексної дискримінації».

Ключові слова: дискримінація, літні люди, вразливі категорії, вікові категорії, комплексна дискримінація, медіа.

On the issue of complex discrimination of the elderly in the media. The author studies the issue of discrimination of the elderly in the media and updates the concept of their «complex discrimination».

Keywords: discrimination, elderly people, vulnerable categories, age categories, complex discrimination, media.

Питання дискримінації літніх людей стоїть гостро не лише в нашій країні, а й в усьому світі. В одній зі статей, присвяченій питанням старіння, що розміщена на сайті Організації Об'єднаних Націй, зазначається, що до 2050 року кожна шоста людина у світі буде старшою 65 років [1]. До цього ж періоду кожен четвертий житель Європи та Північної Америки буде входити до категорії 65 років і старше.

Зазначимо, будь-яка дискримінація може початися навіть із термінології, назви на позначення літніх людей не виняток, де кожна вікова категорія має свою назву. Зокрема, Всесвітня організація охорони здоров'я пропонує класифікацію, за якою: «25-44 років – молодий вік; 44-60 років – середній вік; 60-75 років – похилий вік; 75-90 років – старечий вік; особи які досягли 90 років – довгожителі» [2]. Питання виникають до функціонування в українській мові слів «старечий» та «похилий вік».

Свої поради стосовно того, як називати літніх людей у публічному просторі, дають і деякі громадські організації. Наприклад, ГО «Інститут масової інформації» радить використовувати такі лексеми:

«60 і старше – літні люди, особи старшого\пенсійного\похилого віку;

80-90 років – особи поважного віку;

90+ – довгожителі;

110+ – супердовгожителі».

Небезпідставно слова «бабуся», «дідусь» рекомендують вживати тільки за потреби для вказівки на родинні зв'язки. Лексем «старий/стара», «дід/баба», «пенсіонер/ка» необхідно уникати [2].

Як бачимо, дискримінаційна термінологія може проступати в публічний простір через документи найвищих міжнародних організацій. Зазначимо, є громадські організації, які привертають увагу медійників до нейтральних способів називання людей. Серед фахівців є чітке усвідомлення, що назва впливає на творення стереотипів, що за певних умов формує упереджене ставлення та дискримінацію. В одинадцятитомному словнику української мови «похилий»

(https://slovnyk.ua) має негативну семантику: «відхиляється від вертикального або горизонтального положення, пролягає, розташовується в напрямку між вертикальним і горизонтальним положенням» (може сприйматися як недуга чи смерть); «похилився, опустився» (йдеться про недосконаліть чи невідповідність). Подібні паралелі можемо провести й із прикметником «старечий», який походить від іменника «старець», що в українській мові в одному із значень вживається як «жебрак» (https://slovnyk.ua).

Представник ООН, який опікується дотриманням прав людини, Чарльз Редкліфф наголошує: «Право бути вільним від дискримінації є основним принципом міжнародних норм у галузі прав людини не тільки для літніх, але і для людей різного віку. Держави несуть юридичний обов'язок захищати громадян від дискримінації» [3].

Свободу від дискримінації літніх людей передовсім необхідно розглядати в контексті виявлення вразливих груп населення. До них за Законом України «Про соціальні послуги» належать «особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників» [4]. До речі, за текстом Закону, у переліку чинників, які можуть зумовити складні життєві обставини, саме «похилий вік» на першому місці. Але окрім цього люди літнього віку можуть підпадати і під інші категорії одночасно. Зокрема це:

- часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті;
- невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування;
- психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин;
- інвалідність;
- бездомність;
- безробіття;
- малозабезпеченість особи;
- втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі;
- насильство за ознакою статі;
- домашнє насильство;
- шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією [4].

Цей список не обмежує поняття «вразлива група». У практиці соціальних комунікацій спостерігаємо включення до вразливих груп, наприклад, представників ЛГБТ-спільноти. До речі, стосовно того, як правильно називати їх також є чимало нюансів і досі точаться дискусії. Так само і люди літнього віку можуть входити до їх переліку.

До кожної з вище названих категорій можна додати «людина літнього віку», або і до декількох пунктів одночасно.

Бачимо, що є категорії, вразливість яких пов'язана зі здоров'ям. Цікаво, що за даними ООН, зоною, де найбільше спостерігаються практики дискримінації, є охорона здоров'я. Адже люди літнього віку стикаються з великими витратами

через відсутність медичного страхування, а інколи навіть мають труднощі з доступом до медичних послуг. А це може стати ще більшою проблемою, наприклад, для людини, яка, окрім захворювань, що настають із віком, має ще й інвалідність.

Літні люди частіше потрапляють під скорочення штату в складні економічні часи. Вони часто не мають можливості навчатися й зіштовхуються з тим, що не можуть повернутися на ринок праці, часто страждають від тривалих періодів безробіття та напруженого фінансового становища.

Розглядаючи категорію літніх людей, варто приділити увагу «насильству за ознакою статі», адже Організація Об'єднаних Націй наголошує на більшій упередженості саме до жінок літнього віку. «Дослідження вказують на недостатній захист як на національному, так і на міжнародному рівнях, і також зазначають, що жінки літнього віку ще більше невидимі і випускаються суспільством із виду», – заявила директорка Відділу соціальної політики та розвитку Даніела Бас [5].

До термінологічної бази антидискримінаційних студій висвітлення людей літнього віку необхідно включити поняття – «комплексна дискримінація». Це одна з основних проблем для людей аналізованого віку, адже окрім упередження через вік, вони вразливі і до гендерної нерівності, або через приналежність до певних етнічних груп, людей із вадами здоров'я, сексуальної орієнтації тощо. І це не про дотримання їхніх прав на державному ріні, а більшою мірою – сприйняття цієї категорії суспільством. Тут на допомогу мають прийти медіа, які мають ресурси формування толерантного ставлення на різних рівнях.

Список використаних джерел

1. Ageing. URL: https://www.un.org/ru/global-issues/ageing (дата звернення: 14.02.2023).
2. Лексеми для коректного висвітлення в медіа різних вікових груп. URL : https://imi.org.ua/advices/leksemy-dlya-korektnogo-vysvitlennya-v-media-riznyh-vikovyh-grup-i33168 (дата звернення: 11.02.2023).
3. На защите прав пожилых людей. URL: https://www.un.org/ru/desa/protecting-rights-of-older-people (дата звернення: 09.02.2023).
4. Про соціальні послуги: Закон України від 27.04.2022 № 2671-VIII. Відомості Верховної Ради. 2019. № 18. Ст. 73.
5. Защита пожилых женщин от пренебрежения и насилия. URL: https://www.un.org/ru/desa/protecting-older-women (дата звернення: 09.02.2023).

ФЕМІНІЗАЦІЯ ТА ГЕНДЕРНА РОЛЬ В ЖУРНАЛІСТИЦІ МЕДІА ТА ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРІ

Ковалевська Ю.С.
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
старший викладач кафедри журналістики ФМВ НАУ
Кевлюк І. В.

На основі світового досвіду, в статті розглянуто сутність проблеми гендерних стереотипів в медіа-просторі, журналістиці та житті в цілому. Дається детальна відповідь на запитання, чому гендерна рівність є надзвичайно важлива для журналістів та медійників. Визначено, яку роль відіграє ЗМІ в просуванні гендерної рівності. Проаналізовано, яке місце посідає чоловік та жінка у журналістиці. Зроблено висновки, що журналістика, більшою мірою, стала професією жінок.
Ключові слова: журналістика, гендер, рівність, роль ЗМІ, фемінізація.

Based on world experience, the article examines the essence of the problem of gender stereotypes in the media space, journalism and life in general. A detailed answer is given to the question why gender equality is extremely important for journalists and media workers. It was determined what role the mass media play in promoting gender equality. The role of men and women in journalism has been analyzed. It was concluded that journalism, to a greater extent, has become a profession of women.
Keywords: journalism, gender, equality, role of media, feminization.

Демократичне суспільство – це не тільки свобода слова та дій, це на сам перед, гендерна рівність. Рівні права та можливості мають бути у жінок і у чоловіків в усіх професіях. Питання гендерного рівноправ'я повинно вирішуватись на державному рівні. Часто ця нерівність спостерігається не тільки в різних професійних галузях, а і на сімейному рівні.

Жінки зустрічались із проблемою нерівності в галузі журналістики та медіа-просторі. Вважалось, що тільки чоловіки повинні бути ведучими, чи авторами інформативних статей. Головним стереотипом суспільства є те, що жінка не може займатися чимось серйозним. На думку більшості чоловіків жіноча стать не достатньо добре може розумітися в темах політики, фінансів, спорту. Традиційно на жінку журналіста перекладали теми «Хранительці сімейного вогнища» такі як, кулінарія, культура, виховання дітей, жіноче життя та відносини з чоловіками. У США в медійну «святая святих» – ньюзрум – жінок вперто не допускають. Їх там всього 36%, при цьому цей відсоток, відзначають у Жіночому медіа-центрі (WMC) зберігається сталим принаймні з 1999 року, а теми, «призначені» для жінок – ті ж, в основному здоров'я та лайфстайл. Надзвичайно рідко – світова політика та кримінал [3]. Транслювання ЗМІ, до певного часу, гендерної нерівності виховувало стереотипну соціальну культуру ставлення до жіночої статі. Кожен чоловік не втрачав можливості вказати жінці на її місце, що пригнічувало жіноче суспільство та обмежувало її в правах.

Поштовхом для зміни суспільної думки став рух феміністок. Фемінізація та відстоювання прав жінок на роботу в журналістиці вийшла на новий рівень. Ця професія, як і багато інших, значно фемінізувалася: у 2006 році 43% журналістських посвідчень належали жінкам, і цей відсоток постійно зростає – того ж року 53% власників нових посвідчень становили жінки» [1, с.544].

Демократизація та фемінізація дали світовий поштовх для поважного ставлення до жінки. Сьогодні жіноча стать може бути вільною у своєму виборі, має право не вміти готувати чи шити, стоїть на рівних із чоловіками, і не рідко, ця особа може бути затребуваним професіоналом свого діла у якого будуть набиратися досвіду майбутні спеціалісти.

Завдяки гендерній революції суспільство поступово прийшло до переосмислення традиційних соціальних ролей у світі. Фемінізм, в тому вигляді в якому він зародився, приніс жінкам та світу багато користі. Одну з найперших професій котру зачепила фемінізація – це журналістика. Роботодавці почали звертати увагу на професійність жіночого класу, з'явилась повага та перші видавництва, на чолі котрих була жінка. Сьогодні абсолютно очевидно, що журналістика стала жіночою професією. Можливо, через п'ятдесят чи сто років наші нащадки будуть дивуватися, що успішні жінки – політики, письменниці, журналістки – вміють смачно готувати, шити, в'язати і вишивати [2, с.8].

У 2023 році десятки жінок займають найвищі політичні позиції і ставлять у не зручне становище чоловіків, які дотримуються стереотипного мислення. На медіа-просторах можна спостерігати, що жінки ведучі часто популярніші ніж чоловіки. В теле- радіо- програмах, ведучі чоловік та жінка разом обговорюють важливі світові та життєві теми, тим самим, своїм прикладом транслюють в суспільство рівні гендерні права. Гендерна рівність настільки популяризувалась та призвичаїлась у сучасному світі, що будь яка людина, яка біологічно відчуває себе іншою може змінити стать і до цього суспільство буде ставитись толерантно. Більше того, такі люди, нерідко, є професіоналами своєї справи та надзвичайними інфлюенсерами до яких тягнуться люди.

Отже, щоб в житті не сталось потрібно завжди залишатися людиною. Демократія та фемінізм добре вплинули на світовий розвиток. Сьогодні ми маємо вільний світ, за виключенням деяких країн, де жінка може бути дійсно ким захоче. Журналістика стала більшою мірою жіночою професією, нерідко можна побачити військового кореспондента жінку і ні хто не буде її принижувати чи зневажливо до неї ставитись. Все ще існує велика частина людей зі стереотипним мисленням, але світовий медіа простір активно транслює тему гендерної рівності, толерантності і з часом таких людей стане менше.

Список використаних джерел

1. Аньєс Ів. Підручник із журналістики: Пишемо для газет/ Ів Аньєс. – К.:Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. – 544с.
2. Прутцков Григорий: журналистика становится женской профессией// Медиа-тренды, №3 (8), март 2010. – МГУ, - 8с
3. The Status of Women in the U. S. Media 2014, Режим доступу: http://wmc.3cdn.net/2e85f9517dc2bf164e_htm62xgan.pdf

СТЕРЕОТИПИ В МЕДІА:
ЯК ВИЯВИТИ ЗАГРОЗЛИВИЙ ДИСКУРС

Комашко Денис Юрійович
студент кафедри міжнародної інформації - 209
Факультет міжнародних відносин,
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
д.,філос. н.,проф. кафедри реклами і зв'язків з громадськістю ФМВ НАУ,
Христокін Г.В.

В статті розглядаються стереотипи, які є причиною виникнення загрозливого дискурсу, їхнє вчасне виявлення та запобігання наслідкам.
Ключові слова: людина, свобода слова, мова ненависті, загрозливий дискурс медіа-простір, стереотип.

The article discusses the stereotypes that cause the emergence of threatening discourse, their timely detection and prevention of consequences.
Keywords: person, freedom of speech, hate speech, threatening discourse, media space, stereotype.

Інформаційний простір XXI століття характеризується стрімким розширенням технологічного прогресу, разом з яким поширюються і актуальні проблеми в медіа-просторі. Історичною, але трансформованою під теперішній соціальний стан, є проблема формування мови ненависті в суспільстві. Вона є причиною багатьох соціальних конфліктів, багатогранність та суперечливість яких, іноді створюють складний шлях їх розв'язання. На даний час визначено, що прояви мови ненависті пов'язані із соціально-політичним та особисто-побутовим середовищем, але не менш важливим збудником є стереотипи.

Об'єктом дослідження є мова стереотипів в медіа

Предметом дослідження є формування загрозливих дискурсів в медіа-стереотипах.

Завдання дослідження полягає у виявленні базових стереотипів в медіа; формування загрозливих дискурсів в медіа; виявлення та запобігання формуванню загрозливого дискурсу.

Деструктивний дискурс є небезпечною рисою сучасного світового медіапростору, яку люди іноді можуть сплутати зі свободою слова. Згідно зі звітом ОБСЄ за 2022 рік, міжнародний закон захищає право на свободу вираження поглядів: «кожна людина має право на свободу вираження поглядів», говориться в ньому [2]. Це право включає: свободу шукати, отримувати, поширювати інформацію та ідеї усіх видів. Незалежно від кордонів в усному чи письмовому вигляді, у формі мистецтва або через будь-який засіб масової інформації. Іншими словами, ми маємо право не погоджуватись з іншими, і це право фундаментальне для демократичних країн. Тож як знайти межу між правом на вираження власної думки і мовою ненависті?

Європейський суд з прав людини (CEDH), визначає *мову ненависті*, як «усі форми вираження, усні чи письмові, які поширюють, підбурюють, сприяють чи виправдовують ненависть на ґрунті нетерпимості» [3]. Треба зауважити, що існує

так звана «пасивна» або «прихована» мова ненависті, а саме, коли людина втілює прихований образливий зміст в своїх словах. Така мова ненависті, як правило, базується на певних стереотипах і зустрічається часто. Якщо людина стверджує, що не поважає національні традиції якоїсь країни – це ще не мова ворожнечі, а власна думка. Однак, якщо людина каже, що вона ненавидить національні традиції якоїсь країни і використовує при цьому образливі стереотипи, які провокують негативні медіаефекти - це мова ненависті.

Стереотипи можуть призвести до дискримінації або навіть насильства. *Негативні стереотипи* - це побудовані на минулому когнітивні структури, які частково відображають реальність, зберігаючи в собі помилкові знання щодо певної соціальної групи або явища. У 1922 році відомий американський журналіст, соціолог і політолог В. Ліпмен вперше ввів термін «стереотип», опублікувавши книгу «Громадська Думка» («Public Opinion») [4]. Дослідження Ліпмена показали, що стереотипи мають такі властивості:

1. *Схематичність* — часткове відображення реальності;

2. *Хибність* — стереотипи завжди викривлюють представлений об'єкт або суб'єкт дії;

3. *Стійкість і довготривалість*: для руйнування стереотипу потрібен час;

4. *Масовість* — стереотипи рідко відтворюються однією людиною.

На нашу думку, стереотипи є антиподами істини, ворогами нового, які, впроваджуючись у комунікаційний акт, консервують його, спотворюють живе спілкування, унеможливлюють пізнання. В науці існує такий загально вживаний та визнаний на міжнародному рівні термін, що називається «піраміда ненависті». Дана піраміда зображає, як з'являється мова ненависті та з чого вона бере свій початок [5]. І має вона такий вигляд: 1. Негативний стереотип, упереджене ставлення; 2. Дії, що сформовані на основі упереджень (насмішки, жарти, соціальна ізоляція, соціальне виключення); 3. Дискримінація; 4. Жорстокість; 5. Геноцид. Дана піраміда чітко демонструє, що навіть незначне упереджене ставлення до окремих соціальних груп чи явищ, може спровокувати деструктивний вплив на формування масової свідомості в майбутньому. Ось чому так важливо знати та розуміти, які стереотипи є поширеними в медіапросторі, як їх виявляти, та як протидіяти.

Розглянемо найбільш поширені види стереотипів у мас-медіа:

Етнічний стереотип. Звеличування домінантною групою власного образу за рахунок приниження і стереотипізації іншої групи, через зображення їх некомпетентними, неосвіченими, або небезпечними. Наприклад, можна згадати висвітлення України та українців в російському інформаційному просторі. Де на підґрунті дезінформації та викривленні історії, українців зображують неповноцінним народом, називаючи: «хохлами», «малоросами», «бандерівцями». Ця низькоінтелектуальна інформаційна стратегія в російському медіа, почала проявлятись більш інтенсивно, коли Росія розпочала війну проти України. І більше того, саме використання цих негативних стереотипів в російських ЗМІ, зіграло одну з ключових ролей в тому, що війна взагалі почалась.

Гендерний стереотип. Можна виділити найрозповсюдженіший негативний стереотип, який зображує жінку не рівноправною по відношенню до чоловіка. «Скляна стеля» на шляху до кар'єрного успіху символізує важкість досягнення жінками вищих посадових ланок у своїй кар'єрі, які зазвичай займають чоловіки. Хоч треба зауважити, що в останні роки спостерігається депопуляція такої тенденції. Зараз, переважно у всіх сферах світового суспільства, жінки мають рівні права з чоловіками. Але за останніми даними Міжнародної організації праці (ILO), жодна країна світу не має 50% участі жінок у національному законодавчому органі. Це говорить про те, що гендерний стереотип дає про себе знати на різних рівнях соціуму.

Віковий стереотип. Вважається, що особам літнього віку властиві такі риси як: негативізм, консерватизм, упертість, запальність, вразливість, егоїзм, дратівливість, дріб'язковість. Негативне ставлення до представників періоду пізньої дорослості може проявлятися у вигляді пасивної або агресивної взаємодії оточуючих зі старими людьми. Часом телевізійна реклама, яка має глибокий вплив на формування оцінних суджень, передає у маси негативні стереотипи, представляючи літніх людей як немічних, забудькуватих, впертих, безпорадних. Рекламодавці спрямовують свої маркетингові тактики на більш молодих жінок, які в першу чергу відповідальні за побутові покупки. А реклами брендового одягу майже не демонструють моделей старших за двадцятип'ятирічний вік. Такий вплив стереотипів щодо старіння в комерційній рекламі може призвести до знецінення літніх людей.

Професійний стереотип. Досить часто, жителі селищ і маленьких міст стереотипно зображуються у ролі неосвіченої частини населення, позбавленої здатності до інтелектуальної праці. Цей стереотип базується на переконаннях, що людина з села погано розуміється в технологіях, не використовує всі блага сучасного життя та має низький рівень соціалізованості. Необхідно звернути увагу на те, що немає значення де вона проживає, мають значення її прагнення бути сучасною, розумною та обізнаною.

Як виявити мову ненависті і подолати її? Які тут можна застосувати інструменти? Нам стане в нагоді Дев’ять сходинок до виявлення загрозливого дискурсу від Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД) [6]:

1. *Який соціальний статус автора, чи відповідає висловлення владному ресурсу автора*? - Що вищим за статусом є мовець, то важливіші наслідки висловлення. Приклад: Слова священника можуть впливати на політичну позицію його мирян і формувати стереотипи.
2. Яке значення ресурсу для аудиторії? - Що впливовішим є ресурс, то важливіші наслідки висловлення. Приклад: В провладних ЗМІ можуть формуватися упередження щодо групи опонентів.
3. Чи звертається автор до авторитетів для посилення своєї думки? - Посилання на важливі для аудиторії джерела посилюють вплив тексту. Приклад: Посилання на авторитет церкви може вплинути на стереотипізацію погляду на нетрадиційний шлюб.

4. Чи формує автор негативне ставлення до певної соціальної групи? - Якщо в тексті є негативне зображення чогось/когось, це має негативні наслідки. Приклад: Зображення представників національних меншин як агентів впливу, призводить до негативного їх сприйняття в масовій свідомості.

5. Яким є характер тексту - безапеляційним, діалогічним, відкритим, полемічним? - Якщо автор «пророкує істину», то його вплив на аудиторію високий. Приклад: Диктатори зазвичай позиціонують себе у промовах як «батьки нації» і тому начебто мають виключне право виголошувати істину.

6. Чи є поляризація «хороші ми» - «погані вони»? - Якщо автор приписує «своїм» позитивні риси та протиставляє «поганим іншим» , це є небезпечним. Приклад: У радикальному веганському дискурсі м'ясоїди постають людьми, здатними на агресивні вчинки, а у дискурсі мясоїдів вегани постають як люди з обмеженими інтелектуальними здібностями.

7. Чи використовує автор пасивні стани дієслова щодо «героїв» тексту? - Небезпечно, якщо певні соціальні групи показані, як об’єкти чийогось впливу. Приклад: У російському дискурсі широко зображаються українці як залежні від США.

8. Чи спонукає автор до дії/без дії через емоції? - Небезпечним є використання образів замість точок зору в поєднанні із закликами до дії. Приклад: Передвиборче гасло «Голосуй серцем!» апелює до емоцій та закликає до дії.

9. Чи автор обґрунтовує переваги одних над іншими у доступі до ресурсів? - Потенційно небезпечні ті висловлювання, в яких іншим відмовляють у правах, доступі до благ. Приклад: У расистському дискурсі людям іншої раси відмовлено у низці прав і свобод.

За допомогою наведених інструментів ми маємо змогу виявляти загрозливу мову і спостерігати як формуються стереотипи. За допомогою дискурс-аналізу можна виявляти і дезактивовувати шаблони стереотипів і намагатися їх подолати в медіа.

Для ефективного подолання загрозливого дискурсу в інформаційному просторі, треба знати та завжди вдосконалювати методи його виявлення. Розуміти які саме стереотипи викликають мову ненависті, та в чому вона проявляється. Абсолютно необхідним є створення якісного регулювання всіх рівнів медійного простору, запровадження відповідної законодавчої бази, яка буде гарантувати дотримання установленого порядку. Але практична сторона питання дещо складніша, адже створити повний контроль, наприклад в інтернеті, на сьогоднішній день неможливо. Тому треба бути готовими до того, що завжди буде існувати якась частина небезпечної мережі.

Список використаних джерел

1. Бутиріна М. В. Механізм стереотипотворення у мас-медіа [Електронний ресурс] // Електронна бібліотека Інституту журналістики — Режим доступу до ресурсу: http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2405
2. OSCE-wide event on countering hate speech https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/534110
3. European Court of Human Rights https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/otherpublications&c=#n1593094460135143431056 7_pointer
4. Walter Lippmann. Public Opinion http://kyiv-heritage-guide.com/sites/default/files/%D0%9B%D0%98%D0%9F%D0%9F%D0%9C%D0%90%D0%9D%20-%20%D0%9E%D0%B1%D1%89%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5%20%D0%BC%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%202004%20384%D1%81.pdf
5. Nupp.edu.ua library https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/main/deps/ps/buling/module1/piramida-nenavisti.pdf
6. Український незалежний центр політичних досліджень («УНЦПД»). http://ucipr.org.ua/ua/publikatsii/vydannia/viyavlennya-diskursu-nenavisti-yak-chastina-politiki-stijkosti http://ucipr.org.ua/ua/publikatsii/vydannia/dev-yat-skhodinok-viyavlennya-zagrozlivogo-diskursu
7. Бутиріна М. В. Комунікаційний аналіз процесів стереотипізації у мас-медіа [Електронний ресурс] // Електронна бібліотека Інституту журналістики — Режим доступу до ресурсу: http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2286
8. Вебер А. Навчальний посібник з проблематики «мови ненависті» / [пер. з англ. Східно-Європейського Інституту Розвитку; за заг. ред. Павліченка О. М.] — К.: Тютюкін, 2010. — 96 с. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=JwU_B&S21ALL=%28%3C.%3EI%3D%21NBUV$%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EI%3D%21NBUV$%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EU%3D%D0%A5911.31%20%D1%8F7%3C.%3E%29&Z21ID=&S21SRW=TIPVID&S21SRD=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20
9. Дуцик Д. «„Мова ворожнечі“ в дискурсі українських медіа». Збірник наукових праць Донецького державного університету. http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2332
10. Савончак В. Я. «Мова ворожнечі у ЗМІ: до дискусії про поняття». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. 2012 http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VKhISK_2013_1074_5_7

11. Як аналіз дискурсу може розпізнати загрози національній безпеці. Просвітницькі матеріали. Серія: Свобода слова і національна безпека. – Київ: УНЦПД, 2022. – 25 с.
http://ucipr.org.ua/ua/publikatsii/vydannia

ВИСВІТЛЕННЯ У МЕДІА ПРАВА ЛЮДИНИ НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ)

Костенко Аліна Борисівна
студентка кафедри реклами і зв'язків з громадськістю – 418
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
канд. наук держ. упр., доцент кафедрирекламі і зв'язків з громадськістю, ФМВ, НАУ
Лашкіна М. Г.

Робота присвячена висвітленню в медіа прав людини на вільне пересування в умовах війни на прикладі туристичної галузі. Актуальність дослідження зумовлена тим, що туризм є однією з провідних галузей економіки України, та потребує розвитку як під час війни так і після її завершення. В статті досліджується висвітлення в медіа проблем туристичної галузі в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну, проблеми права людей на вільне пересування.
Ключові слова: права людини, туризм, повномасштабне вторгнення, війна.

The work is devoted to media coverage of human rights to free movement in wartime using the example of the tourism industry. The relevance of the study is determined by the fact that tourism is one of the leading branches of the economy of Ukraine, and it needs development both during the war and after its end. The article examines the media coverage of the problems of the tourism industry in the conditions of the full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine, the problems of people's right to free movement.
Keywords: human rights, tourism, full-scale invasion, war.

«Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави»,-
Загальна декларація прав людини, ст.13 [1]

Загальна декларація прав людини, ст.13 якої винесена нами у епіграф, гарантує людині право на вільне та безпечне пересування. Водночас, можемо констатувати, що більшість положень цього основоположного міжнародного документа були порушені Російською Федерацію, починаючи з 2014 року. Російське повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року вплинуло практично на всі сектори глобальної економіки, на економіку України, зокрема на її туристичну галузь. Медіа України активно висвітлювали проблеми туристичної сфери з початку повномасштабної війни. Більшість таких публікацій приходилось на економічні розділи популярних онлайн-видань, таких як «Українська правда», «Dilo.UA», «ZAXID.NET», «InterFax- Україна» та інші. Основні проблеми, що висвітлювали медіа, стосувались захисту прав туристів, що застрягли в інших країнах та економічних втрат галузі. Збільшення цін на нафту та пальне, ускладнена логістика та руйнування традиційних туристичних маршрутів — це лише частина ризиків, які постали перед світовим туризмом у зв'язку з цією війною [2].

Спеціалісти, виступаючи в ЗМІ, констатують, що туристична галузь, яка і так була загальмована пандемією, отримала серйозний удар від повномасштабного вторгнення. Заборона авіацій в небі, важка ситуація на кордоні, туристи, які не встигли повернутися в Україну – це тільки вершина проблем, які висвітлювалися. За цими публікаціями здавалося, що всі ці дії мали повністю зупинити індустрію туризму в Україні. Водночас, фахівці галузі лише змістили фокус уваги, їм потрібно було розв'язувати нагальні питання, зокрема, допомогти туристам які застряли за кордоном та у розміщені евакуйованих українців. За свідченням Голови Державного агентства розвитку туризму (далі – ДАРТ), вони одразу почали перемовини з іноземцями, зокрема з Польською асоціацією готелів, щодо евакуації людей з гарячих точок та розселення їх у безпечних місцях. Також звернулися до країн-членів World Tourism Organization (Всесвітня туристична організація) з проханням підтримати виключення Росії з цієї міжнародної організації [3].

Не дивлячись на те, що в перші місяці війни частина туристичних компаній закрилась, інші переорієнтували свою діяльність на волонтерство – використовували свої автобуси для евакуації біженців, залучали зв’язки, щоб організовувати закупівлю гуманітарної допомоги з-за кордону. Спочатку про відновлення основної діяльності туристичні компанії тривалий час, навіть, не думали [4].

Багато у кого і досі виникає питання, навіщо думати про туристичні подорожі та відпочинок в такі важкі часи? Туризм грає велику роль в економіці держав та добробуті її громадян, розширює світогляд та впливає на якість життя людей. В ситуації військового конфлікту психологічний стан громадян погіршується, люди втрачають сенс життя та часто перебувають в стані психологічної травми. Перебуваючи у постійному стресі, у стані тривоги люди як ніколи потребують можливості перевести свою увагу на щось інше. Подорожі, один із способів врівноважити свій психічний стан, тому туристична галузь України продовжує жити та розвиватися, не дивлячись на важкі умови війни.

У липні 2020 року ДАРТ вийшло з обнадійливим повідомленням — подорожі в країні продовжуються й під час війни. Зокрема, популярним залишається напрямок розвитку внутрішнього туризму з актуалізацією історичних сенсів. Голова ДАРТ розповідає, що «на сьогодні спільно з туристичним середовищем ми розробили екскурсійні тури, які є безкоштовними для тих, хто залишив свої домівки через війну. В ці екскурсії закладена історична складова для того, щоб краще пояснити людям ті періоди, які пережила Галичина, завойована колись комуністами» [3].

Навіть в умовах наявних обмежень (наприклад, на відвідування лісів чи прикордонних територій), громадяни продовжують відкривати рідну країну. І це цілком зрозуміло, адже постійний стрес втомлює, а організм потребує

відновлення. Більшість запитів на внутрішній туризм сьогодні пов'язані з санаторним відпочинком (44%) [5]. У жовтні 2022 року тури Україною забронювали майже вдвічі більше людей, аніж за аналогічний період попереднього року. Про це йдеться у статистиці українського туроператора Join UP!. «Бажання подорожувати та нагальна потреба відпочити залишаються. Жінки з дітьми продовжують їздити за кордон. Усередині країни також відпочивають все більше громадян — Україна знову повернулась до ТОП-10 найпопулярніших напрямів. І на зимові місяці ми вже бачимо зростання попиту приблизно у два рази відносно минулорічного сезону», — прокоментував дані компанії Сергій Кириченко, директор із розвитку Join UP! [5].

Поступово відновлюється також і виїзний туризм. Переважно жінки з дітьми подорожують за популярними літніми напрямками з вильотом із Кишинева (Молдова). Актуальним залишається замовлення наземного обслуговування — громадяни, які опинились в Європі, бронюють готелі в українських туроператорів та добираються до місця відпочинку самостійно [6].

Більшість публікацій в ЗМІ, які ми проаналізувати, щодо ситуації в туризмі, свідчать про оптимізм представників галузі. Сучасний туристичний бізнес після початку повномасштабного вторгнення зміг адаптуватися до наявних умов, деякі туристичні компанії закрились, інші почали займатися волонтерською діяльністю, допомагати тимчасово переміщеним особам в середині країни та біженцям. Також вони не забули про туристів, які застряли за кордоном, вели переговори з іноземцями про надання їм пільгових місць в готелях та забезпечення всім необхідним.

З початком літа стали приходити запити на подорожі як у середині країни, так і за кордон, переважно від жінок з дітьми. Адже життя під час війни не закінчується. Україна має великий потенціал в туристичній галузі, фахівці впевнені, що перемога у війні призведе до нової хвилі розвитку туризму. Водночас, популяризація в медіа туристичних напрямів України допоможе не тільки у залучені більшої кількості туристів, але і у формуванні нових туристичних напрямів, наповненні їх новим сенсом. Професійні медіа є важливим елементом просування ідеї права людини на вільне пересування та популяризацію туристичної галузі. Дослідження цієї тематики мають наукові перспективи.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 11. 02.2023).

2. Артюх Катерина. Вплив російсько-української війни на туристичну галузь в Україні та світі: що нас чекає в майбутньому. URL:https://delo.ua/opinions/vpliv-rosiisko-ukrayinskoyi-viini-na-turisticnu-galuzv-ukrayini-ta-sviti-shho-nas-cekaje-v-maibutnyomu-405634/ (дата звернення: 11.02.2023).
3. Олеськів М. Після війни туризм зміниться в будь-якому випадку / текст: Шуміхін Є. - URL: https://interfax.com.ua/news/interview/826803.html (дата звернення: 11. 02.2023).
4. Родак К. Туризм під час війни 2022: факти від туристичних фірм Львова. URL: https://zaxid.net/turizm_pid_chas_viyni_2022_fakti_vid_turistichnih_firm_lvova_n1542665 (дата звернення: 12.10.2022).
5. Внутрішні туризм України зростає попри бойові дії. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3619754-vnutrisnij-turizm-vukraini-zrostae-popri-bojovi-dii.html (дата звернення: 11. 02.2023).
6. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/ (дата звернення: 11.02.2023)

ОБІЙМИ СМЕРТІ “РУZZЬКОГО МІРА” — ПУБЛІЦИСТИЧНІ РОЗДУМИ

Кошак Олександр Михайлович
к. н. із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

Нині весь цивілізований світ засуджує повномасштабну військову агресію Російської Федерації проти української держави. Дане дослідження — це спроба публіцистичного осмислення дій російських військових, які у нелюдський спосіб нехтують правами людини, зневажають, ігнорують міжнародне гуманітарне право.

Ключові слова: війна, мародерство, злочини, кацапи, безкарність.

Today, the entire civilized world condemns the full-scale military aggression of the Russian Federation against the Ukrainian state. This study is an attempt to provide a journalistic understanding of the actions of the Russian military, which in an inhumane way neglect human rights, despise and ignore international humanitarian law.

Key words: war, looting, crimes, katsaps, impunity.

Права людини — це беззаперечне досягнення світової цивілізації. Проте далеко не всі лідери держав дотримуються міжнародного гуманітарного права. Лідер французького Спротиву під час Другої світової війни, засновник п’ятої Республіки, генерал Шарль де Голль свого часу поділився власними спостереженнями: “Російські люди ніколи не будуть щасливі, знаючи що хтось живе краще за них. А оскільки до прогресу вони не здатні, злість і фрустрація — є постійним душевним станом росіян”.

На нашу думку, нині, як агресори, росіяни гинуть в Україні, але бояться заперечувати шаленому господарю кремля, який безсоромно гнобить і грабує свій народ. Тому й живуть у злиднях.

“Кто вам разрешил так хорошо жить?” - цей напис російських вояків на стіні розбитого вщент будинку для Бучі та Ірпеня став вироком. Вже на далекій відстані від рідного міста, щодня переглядаючи стрічку новин Telegram-каналу “Блискавка” та You Tube каналу “Країна-інфо”, а також з екрана Всеукраїнського телемарафону “Єдині новини” ми з жахом дізнавались про ті нелюдські злочини, що творили загарбники в Україні. Бородянка, Буча, Гостомель, Ірпінь та інші міста Київщини більш як місяць перебували під окупацією.

Маючи наказ від своїх командирів на мародерство, рашисти почали грабувати цивільне населення, демонструючи розгул безкарності. Видраними з будинків дверима “нарощували” борти вантажівок і накидали туди награбоване майно громадян. Російська армія перетворилась на банду злодіїв та мерзотних грабіжників. Деградовані ублюдки не гребували нічим: від килимів і пральних машин, унітазів та телевізорів до жіночої білизни. Хіба це не дике плем’я? На наше глибоке переконання, не потрібен Україні такий “новий порядок” - “рuzzькій мір”.

Мало того, що полонений російський десантник розповів шокуючу правду про наказ свого командування не брати в полон українських бійців (07.02.2023 р. сайт Day24.info), так мерзотники безпричинно холоднокровно розстрілювала цивільних місцевих мешканців, ще й цинічно зловтішалися: “Сняли с довольствия”. А після пограбування — підривала, спалювали їх будинки. В такий спосіб знищували сліди своїх злочинів. Мирних жителів міста Буча окупанти по-звірячому катували. Після ексгумації тіл, піднятих з братської могили (колективного поховання), експерти-криміналісти помітили тіло чоловіка без шкіри на спині. Як з’ясувалось пізніше, цивільний чоловік під час артобстрілу вийшов з підвалу на вулицю і в момент вибуху дістав поранення руки. Рану йому перев’язали жінки у підвалі. Невдовзі туди навідались росіяни. Побачивши у нього скривавлену руку, забрали з собою зі словами “Ми його будемо лікувати”. А на підвалі піддавали тортурам — з живого здирали шкіру вимагаючи зізнання, ніби він український партизан. Експерти вважають, що чоловік загинув від больового шоку.

Ті, хто вижив, розповідали, що *кацапи* (*тюркською мовою* — шкуродери, м’ясники) заклеювали їм очі скотчем, гамселили прикладами по тілу куди не попадя, відрубували пальці, кінцівки, відрізали носи та вуха і вбивали просто за те, що вони громадяни України. Якщо рана у полоненого українського солдата без надання йому медичної допомоги починала гноїтись, “визволителі” безжально відрізали шматки м’яса від живого тіла. Багатьом, хто опинявся в підвалах-катівнях, випалювали на тілі свастику “ρyzzького міра” літери “V” та “Z”, виштрикували та випалювали очі, перерізали сонну артерію, горло. Чоловіків ставили на коліна зі зв’язаними ззаду руками і холоднокровно розстрілювали в око, потилицю, як це робили німецькі фашисти під час Другої світової війни. Траплялось, що відрубували голови та кидали замордованих у колодязі.

Звіряча сутність дикунів з шевронами російської армії проявлялась у ставленні до дівчат та жінок. Жінка, яка вижила після знущань, розповіла, що цілий тиждень русаки гвалтували її. А після того, як вона відмовила одному з них вийти за нього заміж, на її очах “залицяльник” вбив матір. Коли п’яні як хлющі вояки поснули — жінці вдалося втекти.

Уповноважена Верховної Ради України з прав людини, омбудсменка Людмила Денісова на сайті “ЛіГа. Новини” розмістила інформацію про сексуальне насильство, від якої “холоне кров”.

Вже після звільнення міста Ірпінь міський голова Олександр Маркушин оприлюднив жахливі факти звірства російської мерзоти. Після тривалого ґвалтування і вбивства жінок, бузувіри-рашисти намагались приховати сліди своїх злочинів - спалити понівечені тіла, а потім ще й давили, чавили їх гусеницями танків. Це — жахливий, дикий геноцид. Навіть німецькі фашисти до такого звірства не додумались. Після звільнення міста волонтерам довелось відшкрібати лопатами від асфальту рештки розчавлених людей. Глава МЗС РФ

Сергій Лавров знизує плечима і говорить: ”Це не ми. Доведіть”. Такі фантастично брутальний цинізм, лицемірство та неприхована брехня зведені у ранг державної політики. А господар кремля бубонить: “Цілі “спецоперації” “благородні”. На Київщині народилась трагічна крилата фраза - “*бурятии — Бучі кати”.*

І після всього цього президент РФ відзначив ”героїзм” російських військових — гвалтівників та мародерів, які влаштували різанину в Бучі та Ірпені. Своїм Указом він присвоїв 64-й окремій мотострілецькій бригаді звання “Гвардійська”. Виявляється, бузувіри, злодії, мародери, кати, підлота відтепер “гвардійці” Росії. А куди ж поділася їх пихата офіцерська честь, честь воїна?.. Потім цих “доблесних гвардійців” російське командування перекинуло на Донбас, де ЗСУ там їх перебили на вантаж “200”.

У голові не вкладається як можна розстрілювати цивільних людей, які стоять на вулиці в черзі за хлібом чи гуманітарною допомогою? Telegram-канал “Блискавка” оприлюднила повідомлення про те, що нині Україна “замінована” чи не найбільш в Європі. І знову жахливий факт. Після катувань молодої жінки іроди вбили її. Потім примотали живого дитя до мертвого тіла матері і підсунули під нього вибухівку... То хіба це не російський фашизм?

Російські окупанти на захоплених територіях України створюють катівні для дітей. Такі камери для тортур неповнолітніх виявили у звільненому Херсоні. Про це повідомляє РБК-Україна в Telegram з посиланням на Уповноваженого Верховної ради України з прав людини Дмитра Лубінця. "В Балаклії побачив дві катівні. Один хлопець там перебував 90 днів, кілька разів його виводили на розстріл. В Херсоні десять катівень. В одній окрема камера, де тримали дітей", - заявив омбудсмен.

Вже під час ексгумації тіл братських могил (колективних поховань) в Бучі та Ірпені стало відомо, що десятки мирних жителів загинули від флешетів, які окупанти скидали з літаків. Флешети — це загострені сталеві снаряди, схожі на дротики дартс. Незалежні експерти зі зброї підтвердили, що використання некерованої зброї в густонаселених містах є порушення гуманітарного права. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець на своїй сторінці у Facebook розповів про те, що російська влада продовжує знищувати українців, а кількість “пунктів фільтрації” зростає щоденно. Він зазначив, що “під час “фільтрації” російські військові шукають тих громадян, які, на їх думку, загрожують російському контролю над Україною, а це ті, хто дотримується проукраїнських поглядів. Коли російський військовослужбовець знаходить такі факти підтвердження, чи людина просто викликає “сумнів” – на неї чекатимуть тортури, зникнення або навіть смерть”, – пояснив уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Також він нагадав, що ще у квітні 2022 року Офіс генерального прокурора України повідомив про підозру в публічних закликах до геноциду українського народу, а також виготовленні й розповсюдженні матеріалів із такими закликами

російському публіцисту Армену Гаспаряну. І раніше у книзі “Денацификация Украины. Страна невыученных уроков” він закликав провести “денацифікацію” України, зокрема шляхом воєнних дій на її території. Одним із методів знищення українців мали бути саме фільтраційні табори.

Майже три місяці тримав оборону Маріупольський гарнізон, утримував позиції на території ПрАТ “МК “Азовсталь”. Окупанти обстрілювали українських захисників фосфорними бомбами. Та все марно. Українці тримались. Орки почали сипати їм на голови запалювальні снаряди з термітними кулями, які заборонені нормами міжнародного гуманітарного права. Про це повідомив Офіс генерального прокурора України. Температура горіння таких снарядів становить приблизно три тисячі градусів за Цельсієм. Вони призначені для ураження живої сили та техніки супротивника шляхом створення масових вогнищ пожежі. Цивільній людині важко уявити, що то за пекло - у XXI сторіччі реальний ад на планеті Земля.

Пластикові міни уповільненої дії — це теж “щедрі подарунки” іродів громадянам України. Глава Луганської ОВА Сергій Гайдай заявив у Telegramканалі “Блискавка”, що військові РФ у місті Рубіжне змушують місцевих жінок шпигувати за ЗСУ, погрожуючи матерям розстрілами їх дітей.

Мешканка Бучі Тетяна Монько після того, як її квартиру “провідали” рашисти, виявила смертельну пастку. Орки вклали підствольну гранату ВОГ-25П під молотки фортепіано, на якому грає її десятирічна донька.

Виявляється, окупантам замало сотень українських загиблих дітей. Чим малеча, яка ще не встигли не те, що насолодитись життям, але просто побачити життя, завинили перед людиною несповна розуму? За оцінками військових експертів, для повного розмінування території Україні знадобиться як мінімум десять років.

- Їжа в обмін на трупи — справжнє обличчя Росії, - зауважив радник міського голови Маріуполя Петро Андрющенко. Орки використовують вантажівки, в яких привозять “гумдопомогу”, для вивезення тіл вбитих ними маріупольців, щоб приховати масштаби своїх злочинів. Така жахлива “оптимізація” логістики. Це не поодинокий випадок, а відпрацьований механізм, останній ланцюжок якого — автокрематорії.

Колишньому зеку-”вагнерівцю” Євгену Нужину на певний час поталанило — його обміняли на українських військовополонених. Та у другій декаді листопада 2022 року світові ЗМІ обговорювали відео показової жорстокої страти саме колишнього ув’язненого Євгена Нужина, який здався у полон ЗСУ і мав намір воювати проти режиму Путіна. Глядачі бачили як кат розбиває голову людини кувалдою. Це просто жах! Показова страта відбулася в Росії без суду і слідства, за наказом власника ПВК “Вагнер” Євгена Пригожина, який цинічно прокоментував дику за суттю страту свого бойовика-раба: “Предатель получил исконно вагнеровское наказание”. Це відео рабовласники спеціально запустили у соцмережі з метою залякування росіян, щоб не здавались у полон ЗСУ. На нашу

думку, це ганебний прояв брутального нехтування законністю, яскрава ілюстрація розпаду державності в Росії, де панує махровий самосуд.

Ми бачимо який він “ruzzькій мір”? Від самого початку це є фарс, державний цинізм вищого ґатунку російської влади. Сьогодні так звані ЛНР та ДНР “розраховуються” з “ruzzькім міром” за своє восьмирічне так би мовити “райське життя”. Нині там військові зупиняють “ruzzькоговорящих” юнаків та чоловіків серед вулиці і конвоюють до військкомату, мобілізовують їх на війну зі своєю матір’ю—Україною. А ті мовчки підкоряються злочинним наказам. Полонені солдати розповідають, що у російських військових частинах панує махрова дідівщина. До сепаратистів ставляться як до рабів найнижчого ґатунку: першими кидають в бій на найбезпечніші напрямки фронту. А хто не вміє стріляти — того примушують копати окопи. На тимчасово окупованій території Луганщини РФ планує мобілізувати майже 60 тисяч чоловіків, крайня межа вікового цензу збільшена з 55 до 65 років. Мобілізованих використовують виключно як “гарматне м’ясо”. Це думка військового експерта Дмитра Снєгирьова. “Сєпарів” озброюють гвинтівками ще царської Росії. Задокументовано факти видачі “ополченню “ЛНР” гвинтівок системи “Мосіна”, що були на озброєнні ще 100 років тому, за часів Першої світової війни. Ця зброя (а точніше брухт) залишилась на складах колишньої Червоної Армії у Росії. Рашисти мають примарну надію перемогти у сучасній війні, використовуючи “музейні експонати”.

За даними міської ради Маріуполя, за два місяці російська армія вбила в місті вдвічі більше людей, а ніж німецькі фашисти за два роки окупації під час Другої світової війни. У розтерзаному війною Маріуполі тисячі безіменних могил. Проте, останнім часом повідомляє Маріупольська міська рада у Telegramканалі: “Знесення зруйнованих будинків проводять без розбору завалів – рашисти вивозять тіла вбитих маріупольців разом з бетоном, як сміття на полігони твердих побутових відходів”.

За словами Маріупольського міського голови Вадима Бойченка, спочатку окупанти залучали маріупольців до розбору завалів. Але коли побачили реальну кількість тіл, які знаходять, вони відразу відсторонили місцеве населення, і завали стали розбирати МНС так званої “ДНР”. “Реальна кількість тіл під завалами зруйнованих будинків – жахає. Майже під кожним від 50 до 100 вбитих, а в Маріуполі знищили 1300 багатоповерхових будинків. Тому реальні цифри вбитих у місті, на жаль, можуть виявитися набагато вищими ніж ми повідомляли”, – наголосив Вадим Бойченко.

Влада РФ свідомо не звертає увагу а ні на Женевські конвенції, ні на Резолюцію ООН, ні на заклики ООН, Міжнародного комітету Червоного Хреста, ОБСЄ, Ради Європи тощо. Це махровий геноцид. Весь цивілізований світ переконався, що російське воїнство — це зброд, найбільш варварська, ганебна, звіряча армія світу, яка зовсім втратила людську подобу, брутально нехтує міжнародним гуманітарним правом.

Список використаних джерел

Текст має авторський стиль, написаний в журналісстькому жанрі публіцистичної замітки. Список джерел автором не вказується.

УКРАЇНСЬКА СУЧАСНА СОЦІАЛЬНА ТЕЛЕРЕКЛАМА

Кравченко В. І., проф. кафедри реклами і
зв'язків з громадськістю, д. і. н.
Кравченко Є. Г., проф. кафедри журналістики, канд. філол. н.
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

Досліджується контент соціальної української телереклами. Важливою під час російської-української війни є боротьби на інформаційному фронті за ціннісні сенси: «батьківщина», «родина», «воля», які ворог руйнує.. Саме соціальна реклама скеровує на зміну моделей суспільної поведінки і залучення уваги до проблем соціуму, подає концепцію певного ставлення до світу, вияву доброї волі суспільства, його принципової позиції щодо соціально важливих цінностей суспільства. Приділено увагу правдивості і достовірності соціальної реклами як принципам справжньої якісної тележурналістики під час війни. Висвітлено використання патріотичних, національно-культурних та історичних складників як компонентів телепростору, що підвищують довіру і ефективність комунікації. Проаналізовано продуктивні як вербальні, так і візуальні прийоми соціальної телереклами..

Ключові слова: воїн-захисник, візуалізація, контент, соціальна телереклама, традиції, цінності

It`s studied the content of social Ukrainian television advertising. Important during the Russian-Ukrainian war is the struggle on the information front for the value meanings: "motherland", "family", "will", which the enemy destroys It is social advertising that directs a change in social behavior patterns and attracts attention to the problems of society, presents the concept of a certain attitude to the world, a manifestation of the goodwill of society, its principled position regarding socially important values of society. Attention is paid to the truthfulness and credibility of social advertising as the principles of real high-quality television journalism during the war. The use of patriotic, national-cultural and historical components as components of the telespace, which increase the trust and effectiveness of communication, is highlighted. The productive both verbal and visual methods of social television advertising are analyzed.

Key words: warrior-defender, social television advertising, traditions of Ukrainians

Через широкомасштабну російську агресію Президент Володимир Зеленський ввів у дію рішення Ради нацбезпеки і оборони «Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави» і «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» (18.03.2022 р.) У другому рішенні йдеться зокрема, що «в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням нацбезпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, наповнення яких складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних програм, на єдиній інформаційній платформі – цілодобовому інформаційному марафоні «Єдині новини». Під час війни боротьба на інформаційному рівні стає не менш важливою, ніж безпосередньо воєнні чи дипломатичні дії, а політичні, ідеологічні та геополітичні погляди значної частини суспільства формуються винятково на основі телекомунікацій. У інформаційній війні, яку називають когнітивною, тобто війною за ціннісні сенси, сторони конфлікту поширюють своє трактування цінностей, руйнуючи при цьому чужі.

Телевізійна соціальна реклама увійшла у життя глядача, перебиравши на себе функції відображення та формування масової культури і свідомості, даючи ціннісні та світоглядні орієнтири. Дослідники визначають соціальну ціннісну рекламу як соціальну комунікацію, спрямовану на зміну моделей суспільної поведінки і залучення уваги до проблем соціуму, це

концепція певного ставлення до світу, це вияв доброї волі суспільства, його принципової позиції щодо соціально важливих цінностей суспільства [1].

Аспекти реклами як складного феномену привертали увагу зарубіжних (Й. Колман, М. Маклюена, Д. Огілві, Р. Ривза) та вітчизняних науковців (А. Бойко, І. Голод, Г. Почепцов, О. Проніна, О. Подпружнікова, Л. Теодорська Л. Фещенко, Л. Хавкіна та ін.).

Зміст рекламної інформації формує імператив довіри у суспільстві, який спочатку залежить від переконання як методу психологічного впливу, а згодом від практичної перевірки власним досвідом. І дуже важливо, щоб переконання було якомога ближчим до реальності й зумовлювало результат комунікації. Соціальна й професійна роль сучасної особистості медійника є визначальною. Адже він може бути професіоналом, який правдиво доносить інформацію і відтворює події, або може бути професійним маніпулятором. В цьому переконує і вчинок української телеведучої Сніжани Єгоровою: спочатку схвалення російської агресії та антиукраїнські висловлювання, а потім під тиском громадськості засудження ворога. «Проблема сучасного журналізму полягає в тому, що правдивість, чесність, порядність, точність, незаангажованість, толерантність, а найголовніше − інтелектуальність стали методами праці, а не ознаками особистості; вони технологізувалися, даючи право журналістові насправді бути неморальною людиною, але технологічно «вправно» працювати для імітації названих рис» [2; с. 177]. Правдивість, достовірність є головною умовою справжньої якісної тележурналістики під час війни: «Масова свідомість не здатна сама по собі формувати інтерпретацію всіх подій, вона покладається при цьому на готові здобутки, що їх надає масова комунікація, в першу чергу − телебачення» [3; с. 23].

Прийнятий Закон «Про рекламу» певною мірою регулює етичні питання, які виникають у процесі створення та розповсюдження реклами. У Законі України «Про захист суспільної моралі» у статті 14 йдеться про морально-етичні норми рекламної діяльності та її особливості при реалізації інформаційного продукту. Однак, закони нічого не розтлумачують щодо етики політичної реклами або щодо етичності використання політичних і військових тем. Національні особливості етичних принципів телереклами пов’язані у різних державах з національною історією, етноетикою, законодавством, мораллю народу. Так, в Італії не рекомендують використовувати в рекламі колірну символіку національного прапора, а у Бразилії − зображувати державний герб та використовувати релігійні сюжети. В Індії не дозволяється розміщувати в одній рекламі тексти двома мовами: мовою хінді та англійською. А у Фінляндії пропагується двомовна реклама − фінською та шведською [4].

У сучасній українській телевізійній рекламі найпоширенішими є: рекламні ролики, рекламні оголошення, рекламні теле- й відео-репортажі, рекламні заставки у перервах між передачами. Українська соціальна телереклама під час російсько-української війни містить відбиття рис особливостей державотворення, національного менталітету, звертаючись до національно-традиційного й історико-культурного складників на тлі інформації

загальнолюдського характеру. Ефективність такої комунікації досягається завдяки інформаційному насиченню рекламних звернень державотворчим і національно-культурним тлом, історичними фактами, героїчними персонажами, традиціями, алюзіями тощо.

Фахівці рекламної сфери констатують, що під час війни українське суспільство суттєво змінилося і використання національно-культурних констант минулого здійснюється й для формування майбутнього. Початок XXI ст. в Україні ознаменувався виникненням рекламної сфери, яка будувалася за західними зразками з врахуванням власної ментальності. Український рекламний простір став певною мірою виробленим і самостійним завдяки синтезу «свого» і «чужого». Українську телерекламу наповнюють міфологеми, що притаманні для менталітету, стереотипам і пріоритетам сучасного суспільства: це «родина», «Батьківщина», «дружба», «воля», «мужність» тощо. Український рекламний міф сучасної соціальної телереклами як суспільно-культурний феномен є сукупністю представлених рекламних звернень, грунтується на національно-культурних засобах концептуалізації дійсності й зберігає архаїчну міфологію в структурно-семантичному та функціональному плані та тяжіє до виконання функцій продукування, трансформування, підтримання параметрів буття соціуму, здійснюючи вплив на його членів завдяки синкретичному поєднанню реального й фантазійного, раціонального й позасвідомого, на знаковому рівні контактуючи з індивідуальною та колективною свідомістю й підсвідомістю. У соціальній телерекламі чітко відбиваються й глобалізаційні процеси, зростання відкритості соціуму, наявність рис транскультурності, зокрема й на рівні науково-технічного прогресу у сфері озброєння. З метою ефективності реклами задіюють схему рекламної комунікації, що традиційно містить кодування ідеї та її декодування, яке полягає в ідентифікації знаків, визначенні соціальних міфів і переході від міфічних значень до рекламованої реалії. Саме специфікою обраного типу комунікації визначається підпорядкованість усіх структурних складників сюжету рекламній меті – вплинути на глядацьку поведінку й, таким чином, поширити інформацію чи інформаційну послугу.

В українському телевізійному просторі поширеним прийомом творення рекламних звернень є залучення національно-культурної чи історичної тематики, що робить їх більш видовищними, інформаційно насиченими, підвищує естетичну цінність. Апелювання до естетичних почуттів споживача, а іноді (і це особливість реклами з національно-культурними елементами) таке апелювання навіть стає головним завданням рекламного креативу: у такий спосіб уможливлюється значне зниження рівня негативного сприйняття реклами як такої. Так, телереклама формує позитивний образ захисників і визволителів - військових ЗСУ вже тільки через назви їх позивних «козак», «беркут», «лев», «азовець», «запорожець», «волинь», «пташка» тобто відбувається реальність-конструювання, а не тільки відображення «картини світу». Дослідники вказують на існування емпатії журналістів до військових, бо вони «підтримують тісний контакт із військовими та вболівають за них» і відповідно «українські військові найбільше представлені у ЗМІ порівняно з іншими соціальними групами, що

потерпають» [4]. Створені телеобрази мають узгоджуються з уявленнями про «захисника» і «ворога» в традиційній мовній картині українців, тобто відповідати розподілу за дихотомією «свій – чужий». Адже суспільство, яке перебуває в стані війни, потребує особливої згуртованості. Більшість українських громадян з початком війни зажадала відмінної від росіян ідентичності на ментальному рівні: формування ідентичності «ми – не вони», з'явився запит на національну ідентичність.

У сучасній українській телевізійній рекламі міститься інформація про загальнолюдські цінності, що існують і в народних традиціях, досвіді та доброчесності, моралі. Водночас сучасна реклама є і агресивною. Очікується, що це відчуття боротьби з ворогом змусить людину вживати заходів, тобто діяти. Підсилює агресивну спрямованість реклами саме вербальний інструментарій: відповідна лексика, зокрема вживання дієслів у наказовому способі, що виражають примус, наказ, заохочення (*обирай, повідомляйте, дотримуйся, перемагаймо, допомагаймо, треба донатити, загиньте* та ін.; *Дотримуйтеся правил безпеки; Повідомляйте про колаборантів; Разом переможемо! Захищай рідний край!)*.

Телебачення серед усіх інших засобів інформації є засобом масової комунікації, що найлегше сприймається людиною, бо, порівняно з читанням газет або ж прослуховуванням радіо, тут людина докладає найменше розумових зусиль, саме тому і образ, який створює телебачення, є активною рушійною силою. Саме віддзеркалення війни телебаченням сприяє формуванню відповідних образів, викликаючи емоційні реакції та налаштовуючи на позитивне чи негативне сприйняття суспільством учасників конфлікту. Чіткому розумінню образів ворога і захисника України сприяє домінування відповідних мовно-візуальних засобів у телерекламі. Тематика й змістове наповнення українського телемовлення засвідчує подання реалістичної картини російсько-української війни й через тематику програм («Таємниці війни», «Історії війни», «Вердикт», «Хроніка війни», «Жіночі обличчя війни») тощо. Крім того, домінування героїчного наративу в зображенні українського війська засвідчує велика кількість заходів показаних на телебаченні: фестивалі, змагання «Марафон доблесті», «Ігри нескорених», «Ігри незламних», «Ігри героїв» тощо. Патріотичні настанови лунають у різножанровій палітрі телемовлення – у новинах «Єдиного інформаційного», у аналітичних репортажах з експертами О. Харою, С. Гавришем, у відео-репортажах з передової, зі звільнених окупованих територій тележурналістів Я. Стойкової, А. Цаплієнка, у портретних телеінтерв'ю з бійцями Азова, у глибинихі інтерв'ю з Ю. Шаповалом, художником і автором популярних поштових марок та ін.

Створення позитивного образу захисників України відбувається через вербальні засоби, адже саме мовлення характеризує дійсність та особистість. У матеріалах тележурналістів ми сприймаємо інформацію про події на фронті, які подають переважно за схемами: *ворог – заподіює шкоду – захиснику/ країні/ людям; захисник – заподіює шкоду – ворогу; захисник – допомагає – країні/ людям*. При цьому образ воїна-героя обов'язково узгоджується з уявленнями про

«захисника» чи «ворога» в традиційній мовній картині світу українського суспільства, відповідає розподілу «свій – чужий». Вдало створено позитивний образ воїна у соціальної рекламі «Захисник». Дитині у бомбосховищі розповідають про реальні дії воїнів ЗСУ, у кадрі поле бою, порятунок захисниками людей з-під обстрілів, допомога пораненим побратимам та постраждалим. Цей візуальний ряд супроводжується дієсловами *врятує, захистить, допоможе, обійме.* А завдяки візуалізації й монтажу реальні дії військових перетворюється на вчинки героїв – а в уяві дитини на казкових велетнів сили, духу й волі. У мовленні телевізійників поширені: іменники з позитивною семантикою («*захисник», «герой», «воїн», «кіборг», «лицар»*; займенники в опозиції «свій-чужий» («*наш – ваш», «ми – вони*»); прикметники на позначення позитивних якостей захисника («*відважні», «загартовані», «згуртовані», «мужні», «сильні*»); дієслова із семою результативності дії («*атакували», «дали відсіч», «відбили», «знищили», «захистили*»); прислівники з позитивною ознакою дії («*впевнено», «мужньо», «разом*»). Звуковим коментарем до відео-сюжетів, відео-роликів реклами є й музичний супровід – Гімн України, патріотичні пісні «Червона калина», «Воїни світла», «Я не здамся без бою», «Обійми» та інші звукові шуми. Глядач в першу чергу сприймає візуальне зображення образу воїнів в екіпіруванні, через професійні дії поводження зі зброєю й військовою технікою, а потім дослухається до коментаря телеведучого. Зображення формують імідж воїна-захисника значно ефективніше, ніж текст. Національний колорит рекламосфери сприяє налагодженню взаємовідносинам під час комунікації. Історичні факти, національні мотиви, образи та символи в українській телерекламі виступають як універсальний код, а досягнення і досвід нації сприяють і міфологізації самої нації.

Отже, телевізійна реклама, маючи синтетичну природу, відбиває процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві та масовій культурі. Саме зміст рекламних звернень не лише відтворює дійсність, а й створює нову конструктивну реальність, дає настанову на вектор поведінки нації − формує суспільну свідомість, творить державотворчий, національно-культурний, історичний і переможний наратив.

Список використаних джерел

1. Coleman J.S. Social Capital in the Creation of Human Capital / J.S. Coleman. // American Journal of Sociology. – 1988. – С. 95–120.
2. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. / В .В. Різун. – К. : Просвіта, 2008. – 260 с.
3. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
4. Грицюта Н. М. Етика реклами як естимаційний орієнтир сучасного суспільства : монографія / Н. М. Грицюта. – К. : Ін-т журналістики, 2012. – 416 с.

5. Апостолова Л. Якою журналісти бачать свою роль у висвітленні конфлікту на Сході України. URL: https:// detector.media /infospace/article/113865/2016-03-28-yakoyu-zhurnalisty-bachat-svoyu-rol-u-vysvitlenni-konfliktu-na-skhodi-ukrainy/

РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРАВОЗАХИСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРАДИ ПРАВОЗАХИСТНИКІВ

Лашкіна Марія Григорівна
канд. наук держ. упр., доцент кафедри реклами і зв'язків з громадськістю ФМВ НАУ
Шевченко Марина Олександрівна,
Кожаріна Валерія Михайлівна,
Чернецька Ліза Володимирівна,
Терещенко Кароліна Юріївна –
студентки кафедри журналістики,
410 групи ФМВ НАУ

У дослідженні представлені описові матеріали студентів щодо ролі та місця журналістів в сучасному інформаційному середовищі, зібрані за результатами участі у дискусіях, що проводила Комісія журналістської етики України. Зокрема розкривається роль журналістських матеріалів для правозахисної діяльності. Наводяться поради правозахисників щодо покращення взаємодії із журналістами для встановлення справедливості та покарання злочинців у війні Росії проти України.

Ключові слова: правозахисна діяльність, журналісти, медіа, журналістські стандарти.

The thesis represents narrative materials on the role of the journalists in current information environment that students gathered during discussions arranged by Commission of Journalism Ethics of Ukraine. In particular the role of journalistic stories in human right defense is described. There are advises on the improving of collaboration between journalists and human right defenders for the purpose of the justice and punishment of the criminals of the war of Russia against Ukraine.

Keywords: human rights activities, journalists, media, journalistic standards

«Правозахисна чи адвокаційна журналістика — це журналістика участі, а журналіст — безпосередній учасник, який намагається захистити тих, хто опинився в складній ситуації через зміну самої ситуації, вирішення конфлікту та висловлення власної думки» [1].

Дискусія щодо сучасної журналістики, її ролі та місця в умовах технологічного інформаційного світу триває вже багато років. З появою соціальних мереж науковці прогнозували загибель традиційної журналістики, як професії, а розвиток штучного інтелекту все частіше поновлює ці дискусії. Водночас, Україна сьогодні демонструє сталість позицій традиційної та професійної журналістики, тому ми вважаємо за потрібне звернути увагу на деякі її аспекти.

Діяльність журналістів в умовах медіативного світу значною мірою впливає на життя суспільства. Інформація, що розповсюджується у ЗМІ, все ще є важливою частиною масової комунікації в суспільстві, де сучасні медіа виконують різноманітні суспільно-політичні функції. Повномасштабне вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року підвищило роль та місце журналістських матеріалів у правозахисній діяльності. Оприлюднення інформації про воєнні злочини стає важливою віхою в

обізнаності світу про те, що відбувається в Україні. В такий спосіб реалізується основна мета правозахисних організацій – зібрати як можна більше матеріальних підтверджень у відео та аудіо-файлах злочинної діяльності агресора.

«Війна перетворює людей на цифри, нам треба розірвати коло безкарності і дати людям надію на справедливість», – таку думку висловила Олександра Матвійчук, голова організації «Центр громадянських свобод», яка у 2022 році отримала Нобелівську премію миру, оцінюючи роль та значення журналістських матеріалів у збиранні доказів злочинів війни [2].

Громадська організація «Центр громадянських свобод» був першою правозахисною організацією, яка відправила мобільні групи для документування воєнних злочинів в Крим, Луганську та Донецьку області в кінці лютого 2014 року. Всі ці роки збиралася інформація про злочини проти особи. Це незаконні викрадення, катування, сексуальне насильство, незаконні утримання і вбивства на окупованих територіях, так само як політично вмотивовані кримінальні переслідування. Після повномасштабного вторгнення 24 лютого правозахисники об'єднались з кількома десятками інших організацій і створили ініціативу під назвою «Трибунал для Путіна». Ініціатива призвана зібрати критичну масу інформації для майбутніх карних справ проти окремих злочинців та, можливо, й держави Росія. Основною діяльністю ініціативи є збір інформації про воєнні злочини: вбивства, сексуальне насилля, катування та викрадення. Тільки з початку повномасштабної війни зафіксовано вже 31 000 епізодів воєнних злочинів [2].

В цій ініціативі розкривається важливість і вагомість ролі журналістики в правозахисній діяльності, адже звичайне журналістське розслідування допомагає відновити справедливість. Багато журналістських матеріалів виходять у Кримському Центрі журналістських розслідувань, журналісти якого з 2014 року слідкують за подіями в Криму та Луганській і Донецькій областях, розповідають про міжнародні суди, які вже працюють зі справами щодо окупованих територій, збирають інформацію від громадських журналістів, які залишилися в окупації. Журналісти стежать за всіма справами «Україна проти Росії» в Європейському суді з прав людини, за арбітражними судами, створеними для розгляду скарг українських компаній, які зазнали втрат після окупації з 2014 року, наприклад, Нафтогаз чи Ощадбанк. Багато матеріалів тільки цього об'єднання журналістів-розслідувачів присвячено збереженню та утриманню культурної спадщини на окупованих з 2014 року територіях. Журналістські розслідування також допомагають у впроваджені санкційної політики, зокрема щодо розшукування майна російських олігархів, що потрапили під санкції

Європейського союзу або США, звертають увагу правоохоронців та влади України на ті компанії, які допомагають обходити або порушувати ці санкції [3].

Професія журналіста передбачає вміння збирати правильні та повноцінні дані, їх аналізувати, логічно пов'язувати одне з одним та вміння розказувати історії. Під час російсько-української війни склалась ситуація, коли людям на мирних територіях потрібно пояснювати, що таке війна, хто такі переселенці, хто залишився на Донбасі, хто такі військові та як це трансформує суспільство.

Без участі журналістів світ ніколи б не дізнався про звірства агресора в Бучі, Ірпіні, Ізюмі, Куп'янську та інших містах України. Доступність інформації, інтернет та соціальні мережі дозволяють сьогодні дізнатися про випадки військових злочинів навіть тим людям, які не хочуть цього чути.

Водночас, треба розуміти, що журналістські матеріали не завжди можуть використовуватись для судових позовів, чи як фіксатори злочинів. Тому документування порушень прав є надважливою діяльністю, адже лише за наявності доказів злочинці будуть покарані. Це вже показує важливість медійної роботи і те, що журналісти можуть бути свідками, знаходити та висвітлювати події під час війни. Своїми матеріалами журналісти показують реальну картину світу та можуть впливати на розуміння людьми того, що відбувається. Швидкість, правдивість, обережність при роботі з постраждалими людьми, перевірка викладених фактів та професіоналізм журналістів – є характерними та важливими чеснотами для збору подібної інформації. Саме такими підходами до власних матеріалів відрізняється діяльність професійного журналіста від громадянина, який зафіксував подію та виклав це у своїх соціальних мережах.

Правозахисники та юристи України впевнені, що будь-які матеріали журналістів, які відповідають міжнародним журналістським стандартам, можуть бути взяти судом до відома та для проведення додаткового судового розслідування. Юрист-міжнародник О. Водянніков зауважує, що вони можуть бути доказом у Міжнародному кримінальному суді за умови «дотримання юридичного стандарту прийнятності матеріалу», який містить: релевантність, доказове значення (достовірність), автентичність матеріалу, неупередженість та інші ознаки. Для правильної фіксації подібних матеріалів треба, щоб вони включали наступні дані: про постраждалих осіб, якщо це можливо; дату та час злочину або час, коли ви про це дізналися; місце злочину (адреса або геолокація); обставини злочину (детальний опис наскільки можливо); інформацію про свідків та про осіб, які вчинили злочин; фото- відеозаписи, які робились під час збору інформації, мають зберігатися на оригінальному носії [4].

Голова «Центру громадянських свобод» О.Матвійчук навела декілька порад, як саме журналісти можуть співпрацювати правозахисними організаціями:

1. Передавати контакти жертв/свідків воєнних злочинів, які дали згоду на передачу їхніх даних.
2. Передавати фото та відео, які ймовірно містять інформацію, що свідчить про вчинення воєнних злочинів із будь-якими застереженнями (наприклад, не для публікації, тільки для внутрішнього використання в цілях розслідування).
3. Передавати результати журналістських розслідувань та зібраних для цих цілей документів, аудіо чи відео записів та іншої інформації, яка допомагає ідентифікувати воєнних злочинців, чи свідчить про вчинення воєнних злочинів.
4. Також можлива співпраця у підготовці спільних продуктів та журналістських розслідувань між журналістами та із залученням юристів від ініціативи «Трибунал для Путіна» [2].

Міжнародні воєнні злочини не мають терміну давності, злодіяння рано чи пізно будуть покарані. Журналісти разом з правозахисними організаціями можуть стати основою для доведення злочинів, щоб не допустити розчарування суспільства у можливості перемоги демократії та справедливості над авторитаризмом та агресією.

Журналісти можуть допомогти у встановлені правосуддя та повернення жертвам злочинів їх людської гідності. «Соціологи питали українців, що стане для них найбільшим розчаруванням після закінчення війни. Переважна більшість, а це 65,8 відсотків, відповіли – безкарність за російські воєнні злочини» [5].

У сучасному світі інформація відіграє одну з найважливіших ролей, адже вона є характерною ознакою суспільства. Сучасні проблеми потребують сучасної відповіді, а відтак, війна, яку розпочала РФ проти України потребує дій кожного українця задля спільної перемоги над російським агресором. Медіа не є винятком, тому що саме вони забезпечують суспільство інформацією, яка допомагає давати оцінки ситуаціям, бути усвідомленими громадянами та приймати рішення.

Те, що вчиняє РФ – це не просто випадкові дії, це системна політика, яка легітимізована їхньою владою. І справедливість, яка зараз очевидно має бути, з плином часу без доказів може зникнути. В історії мають бути не лише повідомлення влади, а й історії очима українського народу, тому така робота є надважливою [2].

Дослідження ролі та місця журналістів України у зборі інформації про воєнні злочини під час війни потребують глибокого вивчення та

узагальнення, оскільки такого досвіду професійної діяльності не так багато в сучасному світі. Співпраця журналістів з правозахисними організаціями корисна для розвитку демократії в суспільстві та закріплення цінності життя кожної людини. Водночас, журналісти мають пам’ятати, що вони не є слідчими чи прокурорами, вони інформують суспільство про події, що відбуваються.

Список використаних джерел

1. Брошкова С. Проблематика та перспективи розвитку правозахисної журналістики. Діалог Медіастудії. 2021. с. 25-34. URL: https://doi.org/10.18524/2308-3255.2021.27.251394 (дата звернення 14.02.2023).
2. Олександра Матвійчук про збір доказів воєнних злочинів. URL: https://www.youtube.com/watch?v=67IYfmAT1J4 (дата звернення 13.02.2023).
3. Кримські журналісти-розслідувачі роблять справу офіційних обвинувачувачів. URL: https://bit.ly/3ImlXFP (дата звернення 14.02.2023).
4. Як журналісти можуть допомогти збирати свідчення воєнних злочинів. URL: http://bit.ly/40Zj6Ks
5. Мир, справедливість, відбудова і майбутнє. Головне з лекції Олександри Матвійчук у Гарварді. URL: http://bit.ly/3xjtdw7 (дата звернення 14.02.2023)

РОЛЬ ЗМІ У ПОБУДОВІ ОБРАЗУ РАДЯНСЬКОГО МІЛІЦІОНЕРА (1918-1991 рр.)

Лесь Ірина Олександрівна
к.ю.н., доцент кафедри МППП
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет

Стаття присвячена виявленню ролі засобів масової інформації, які здійснювали за радянських часів переважно пропагандистську функцію у побудові образу міліціонера (1918-1991 рр.)
Ключові слова: органи внутрішніх справ, СМІ, радянський міліціонер, взаємодія, довіра населення.

The article is devoted to identifying the role of the mass media, which mainly performed a propaganda function during the Soviet era in building the image of the policeman (1918-1991).
Key words: internal affairs bodies, mass media, Soviet policeman, interaction, public trust.

Побудова громадянського суспільства та демократичної державності [1, с. 12], формування міжнародних відносин та пов'язана з цим інтеграція Російської Федерації у міжнародне співробітництво з іншими країнами потребує гармонізації правових систем. У цьому розумінні виникає необхідність побудови методологічної єдності до розуміння процесу регулювання відносин держави із засобами масової інформації (далі - ЗМІ).

Соціальна актуальність дослідження пов’язана з тим, що ЗМІ виступають як основні джерела інформації щодо роз'яснення особливостей функціонування правозахисних механізмів з метою формування та опосередкованого впливу на інститути державної влади.

Практична актуальність теми визначається особливою роллю, яку виконують ЗМІ під час висвітлення діяльності правоохоронних органів.

Наукова актуальність теми обумовлена тим, що останнім часом суттєво трансформувалися методи та прийоми використання ЗМІ, у тому числі з метою деструктивного впливу [2, с. 120].

Проблема впливу засобів масової інформації на суспільство та суспільні процеси розкрита у значній кількості науквоих робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких Г.С.Абрамова, Л.І.Божович, М.Й.Боришевський, А.В.Брушлінський, І. С. Булах, Ш. Бюллер, Б. Зазо, І. В. Дубровіна, Х. Жинот, Т. М. Зелінська, В. Т. Кондратенко, М. Коул, І. Ю. Кулагіна, А. Є. Лічко, А. М. Прихожан, Ф. Райс, Х. Ремшмідт та ін. Разом з тим, дослідження, які б визначали роль засобів масової інформації у побудові образу радянського міліціонера відсутні.

Методологічною основою дослідження є поєднання таких принципів наукового дослідження, які дозволяють розглядати взаємодію засобами масової інформації з органами внутрішніх справ як цілісне явище. Порівняльноправовий

метод дозволив виявити загальне, особливе та одиничне в адміністративному законодавстві, що регламентує проблеми, що виникають при взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації.

Діяльність ЗМІ є інструментом для побудови правової держави і значною мірою формує свідомість громадян [2, с. 135], у тому числі про роботу правоохоронних органів та стан громадської безпеки. ЗМІ можуть брати посильну роль у профілактиці деліктів, пропагуючи законослухняний образ або роз'яснюючи форми самозахисту. Водночас маніпулювання громадською думкою за допомогою негативних оцінок, драматизації, медіанасилля та оціночних стереотипів щодо працівників правоохоронних органів вказує на проблематику теми дослідження.

Діяльність ЗМІ може трактуватися у вигляді процесу поширення різної інформації, спрямованої на образ або дії різних суб'єктів [3, с. 6]. При цьому процес може бути спрямований, по-перше, на створення нових соціальних уявлень, по-друге, на зміцнення суспільної думки, що сформувалася, по-третє, на зміну соціальних установок.

У світлі цих процесів науковий інтерес становить діяльність ЗМІ, направлена на побудову образу радянського міліціонера (1919-1991 рр.), а також досвід боротьби з ідейним плюралізмом та пізнє протиставлення комуністичній ідеології.

Так у 1918 році розпочав роботу такий юрисдикційний орган, як Революційний трибунал друку, який мав право накладати адміністративні стягнення. На державному рівні вперше вводилася відповідальність за провини, пов'язані з використанням друкованої продукції - книги, газети, листівки, прокламації, агітаційні плакати, які, на думку органів влади, несли контрреволюційну спрямованість і були проти існуючої влади, а отже, були шкідливі для громадян.

Такі заходи були продиктовані необхідністю придушення контрреволюційних посягань. Так Революційний суд друку, був наділений правом накладати такі види покарань: грошовий штраф; вираз суспільного осуду, про який доручалося цьому ЗМІ повідомити широкому загалу, засобами, визначеними трибуналом; спростування неправдивих відомостей; тимчасове або назавжди припинення видання або вилучення його із обігу; конфіскація у загальнонародну власність друкарні та майна для видання печатки, якщо вони належали до суду. Як бачимо деякі наведені види покарань згодом знайшли своє відображення адміністративному законодавстві деяких пострадянських країн [4, с. 54].

Очевидно, що цензура в той період часу була викликана прямими загрозами радянській владі, яка ще не зміцніла, гасла про свободу думки і друку визнавалися буржуазними, а приватні друкарні пропонувалося заборонити.

У 1918 році вперше виходять у світ щотижневий журнал «Вісник НКВС», потім і «Пожежна справа», а в 1922 році журнал «Робітничо-селянська міліція», у 1923 році - газета «Міліціонер і пожежник», а Циркуляром НКВС № 347 від 1928 року наголошувалося на необхідності безперервного використання ЗМІ з метою залучення населення до діяльності з попередження злочинів [4, с. 55].

Країна змінювалася, за наступні п'ятнадцять років після повної поразки білого руху (станом на 1940 рік) кількість друкованих видань, що випускалися, становила близько дев'яти тисяч, водночас центральною функцією ЗМІ було ідеологічне виховання трудящих, це стосувалося не лише друкованих видань, а й радіомовлення, основним недоліком висвітлення діяльності ОВС можна вважати гіперболізацію позитивних якостей головних персонажів.

У повоєнний час міністерство зіштовхнулося з проблемою кадрового голоду, оскільки багато міліціонерів загинули, вставши на захист Батьківщини. Необхідно було агітувати демобілізованих, у тому числі шляхом створення позитивного образу професії у засобах масової інформації.

Розпорядженням МВС СРСР від 10.05.1954 № 143 наказувалося співробітникам міліції проводити інформування громадян про розкриті злочини [5, с. 178]. Такі зустрічі підвищували авторитет міліції та сприяли нетерпимості негідної поведінки. Разом - з тим не всі співробітники виявилися готовими до публічних виступів, у зв'язку з цим у 1955 році були випущені методичні рекомендації, цього ж року вийшло щомісячне видання - журнал «Радянська міліція», ставши наступником журналу «Робітничо-селянська міліція», всього в той період видавалася 61 відомча газета.

Щодо методів впливу при формуванні позитивного образу, дослідниками відзначається використання візуального - образу, що сприяє довірі, наприклад, фотографії співробітників, які розмовляють з громадянами у невимушеній обстановці або поза службою, так зване «олюднення» міліції [1, с. 13-15].

Необхідно відзначити, що поряд з друкованими засобами масової інформації використовувалися радіо та телебачення, так були екранізовані літературні персонажі – «Дядя Стьопа – міліціонер» 1954 р. або твори «Справа Румянцева» 1955 р., «Справа № 306» 1956, «Нічний патруль» 1957, «Справа "строкатих"» 1958 [1, с. 16]. Художня література також враховувалася як засіб впливу, будучи прикладом для поведінки або відображаючи негативну поведінку, що для самих співробітників служило зразком відтворення кращих професійних якостей [1, с. 19].

У 1956 році МВС СРСР був випущений у світ «Збірник матеріалів з перевиховання засуджених», згодом у 1960 році перетворений на журнал «До нового життя», який пізніше (з 1981 по 1992 роки) змінив назву на «Виховання і правопорядок», потім на «Злочин і покарання», необхідно відзначити, що його аудиторія це персонал виправних установ (зміст включав три напрями: кадрова робота, організація виховного процесу з засудженими та виробнича діяльність),

однак у назві не було відображено правоохоронної спрямованості, у зв'язку з чим і відбулася зміна назви. Не можна не відзначити спецвипуски журналу, цільовою аудиторією якого вже були особи, які відбували покарання.

Історіографічний аналіз наступних періодів «відлиги» другої половини 50х років. показує, що ситуація кардинально не змінювалася, залишалися табуйовані теми, у тому числі діяльність органів внутрішніх у структуру яких поряд із міліцією входили виправно-трудові установи та пожежна охорона. Висвітлення правоохоронної проблематики відбувалося за рахунок наукових досліджень, у тому числі щодо взаємодії з іншими органами (судами, прокуратурою) [1, с. 22] або друкованих виданнях, що обмежувало читацьке коло, та й розвиток самої науки перебував у прямій залежності від рішень партійних органів. Як перевагу висвітлення діяльності органів правопорядку цього періоду можна назвати висвітлення передового досвіду та відсутності негативного впливу ЗМІ, що згідно з стимуляційною теорією впливає на показники вчинених деліктів [2, с. 154].

Постановою ЦК КПРС від 18.09.1962 «Про підвищення дієвості виступів радянського друку» було створено правовий заділ, відповідно до якого преса почала створювати уявлення про злочинність як про рудимент царизму або про зовнішній підступ з боку країн заходу і США, у зв'язку з чим переважали ідеї з боку керівництва партії, що злочинність в соціалістичному суспільстві повинна зійти нанівець, що за собою спричинило реорганізацію системи ОВС із ослабленням міжреспубліканського обміну досвідом.

Як зазначає М. В. Леус, усунення М. С. Хрущова в 1964 році з усіх посад, що він займав, призвело до критичного висвітлення в ЗМІ та науковій літературі раніше проведених перетворень [4, с. 59], однак у ЗМІ, як і раніше, був відсутній аналіз внутрішньовідомчих проблем і домінувала позитивна сторона висвітлення діяльності ОВС (це ж стосувалося і художньої літератури, яка несла в собі позитивно-просвітницький елемент роботи ОВС).

У Постанову ЦК КПРС, Радміну СРСР від 19.11.1968 № 902-316 «Про серйозні недоліки в діяльності міліції та міри щодо її подальшого зміцнення» поряд із схваленням проекту з перейменування МООП СРСР у МВС СРСР у зв'язку з не відображенням всіх завдань та функцій, що виконуються в системі органів Радянської соціалістичної держави, містився п. 4, який передбачав для представників ЗМІ обов'язок висвітлювати роботу міліції з метою зміцнення її зв'язку з народом та підвищення авторитету серед трудящих" [4, с. 60].

Надалі спільним наказом МВС СРСР та Комітету з телебачення та радіомовлення при Раді Міністрів СРСР від 14.11.1969 № 452/382, вказівкою МВС СССР від 15.03.1972 № 27 та наказом МВС СССР від 22.2011. - встановлювалось посилення пропаганди засобами ЗМІ щодо зміцнення соціалістичного порядку, а також порядок оперативного та правильного

реагування на критику органів внутрішніх справ, вжиття заходів до усунення виявлених недоліків.

Як зазначалося планом заходів Координаційно-методичної Ради МВС СРСР із правової пропаганди на 1973 рік - співробітництво зі ЗМІ має проводитись у рамках правового виховання населення та спонукання населення до надання допомоги у розкритті злочинів.

У навчальному посібнику, присвяченому дослідженню проблем взаємодії ОВС зі ЗМІ, підготовленого у Горьківській вищій школі МВС СРСР у 1976 році пропонувалися різні рівні цієї взаємодії, актуальні й нині: по-перше, стимулювання осіб, які володіють відомостями для доведення інформації правоохоронним органам, по-друге, формування стійкого позитивного соціально-психологічного клімату серед громадян, що створює необхідні умови для діяльності ОВС, по-третє, імпульс адресатів ЗМІ до вжиття заходів щодо ліквідації обставин, що послужили вчиненню правопорушення, по-
четверте, доведення інформації про стан правопорядку в рамках спростування або запобігання чуткам, по-п'яте, соціальний контроль за ОВС, по-шосте, оптимізація правового виховання [2, с. 155].

Масштабні зміни, що відбувалися на рубежі 80-х років, пов'язані з кризами економіки та радянської еліти, процесами «перебудови», з одного боку, дали поштовх для політики гласності, однак водночас оголили проблеми радянської демократії. Разом з цими процесами у 1983 році у структурі центрального апарату МВС СРСР було сформовано новий підрозділ Прес-бюро, до завдань якого входила пропаганда діяльності міністерства, а також взаємодія зі ЗМІ та творчими організаціями [5, с. 194].

З кінця 80-х років ЗМІ, звільнившись від ідеологічних кліше, починають активно розглядати діяльність ОВС у різних аспектах, при цьому критичний матеріал у ЗМІ про міліцію в 1987 році склав 37 відсотків, а опитування ВЦВГД, проведене в 1990 році, показало, що роботу міліції на оцінку добре оцінюють 2,7 відсотка респондентів [1, с. 31]. Закон СРСР від 1.08.1990 «Про друк та інші засоби масової інформації» проголосив свободу слова та друку, стають затребуваними сенсаційні теми, пов'язані з подійною базою, а також спеціальне спотворення інформації.

Враховуючи вище викладене, слід вказати, що ЗМІ радянського періоду відігравали провідну роль у побудові образу радянського міліціонера, шляхом пропаганди тоталітарної влади, приховування недоліків у діяльності правоохоронного органу і значної гіперболізації заслуг та ідеалізації образу людини у погонах.

Список використаних джерел

1. Георгадзе М. С. Теоретичні та прикладні положення психологічного забезпечення інформаційно-пропагандистської діяльності / М. С. Георгадзе // Юридична психологія. – 2021. – № 1. – С. 12-31.
2. Зайцева Ю. Д. Радянський друк у системі здійснення громадського контролю за радянською міліцією в 1917-1930 гг. / Ю. Д. Зайцева // Суспільство: політика, економіка, право. – 2019. – № 3. – С. 120-155.
3. Леус М. У. Реформування правоохоронних органів СРСР 1953-1964 рр. : спеціальність 07.00.02 «Вітчизняна історія» : дис. ... канд. іст. наук / Леус Маріанна Володимирівна. – Одеса, 2008. – 201 с.
4. Лубський О. В. Особливості рефлексивних та нерефлексивних структур правової поведінки в сучасному українському суспільстві / А. В. Лубський, Р. А. Лубський, Р. А. Пестов // Філософія права. – 2019.- № 1 (88). - С. 54-59. 5. Попова, А.Д. Формування образу радянської міліції у суспільній свідомості за часів «відлиги» / О.Д. Попова // Новітня історія України. - 2018. - Т. 8, № 1. - С. 178-194.

СОЦІАЛЬНО-РОЛЬОВІ ОБРАЗИ ЖІНОК ТА ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ СТЕРЕОТИПИ: ТИПОЛОГІЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Лунько А.А
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
доктор філософських наук,
професор кафедри реклами і зв'язків з громадськістю
Христокін Г.В.

У статті обґрунтовується типологія соціально-рольових образів жінки та пов'язані з ними стереотипів, які можна зустріти в сучасному медіапросторі.
Ключові слова: жінка, соціально-рольові образи, медіапростір, стереотипи, права людини, гендерні ролі.

The article substantiates the typology of social and role images of women and related stereotypes that can be found in the modern media space.
Keywords: woman, social role images, media space, stereotypes, human rights, gender roles.

У наш непростий час глобалізації та панування інформаційних технологій, коли традиційні уявлення про людину стрімко трансформуються, проблема гендеру стає однією з найпомітніших в медіапросторі. Серед представників різних соціальних груп та інтелектуалів відбуваються жваві дискусії, щодо природи соціальної статі жінок та чоловіків, тих соціальних ролей та стереотипів, які панують в суспільстві, суттєво впливають на реалізацію прав та свобод людини та конструюють реальність.

На сьогодні існує чималий масив дослідницької літератури в якій з різних аспектів розглядається проблема гендерних ролей та стереотипів. Зокрема можна відмітити роботи Магдюк Л. [1]; авторів Інституту соціології НАН України та Центру соціальних експертиз [2]; Марценюк Т. О., Рождественської О. А. [3]; Єрмолаєвої Т.В., Шваб К.В. [4] та багато інших наукових праць, в яких досліджується актуальна для сучасного життя тема. В свою чергу ми хотіли б прослідкувати типові гендерні ролі жінки, стереотипи у їх сприйнятті та можливі шляхи їх подолання у нашому суспільстві.

Об'єктом дослідження виступають суспільні ролі жінок та стереотипи їх сприйняття у вітчизняному медіапросторі.

Предметом дослідження можна вважати проблему типологізації соціальних рольових образів жінки, що ми можемо зустріти в сучасних медіа, виявлення характерних стереотипів кожного такого типу та шляхи їх подолання.

Завдання дослідження полягає у: виявленні найпоширеніших соціальних рольових образів жінки присутніх в медіапросторі; встановленні нав'язливих стереотипів кожного з них; визначення шляхів подолання стереотипів в медіапросторі.

Медіапростір завжди транслює наявні у суспільстві та просуває нові бачення соціальної ролі жінки, які часто стають стереотипними і потребують корекції. На трансляції поширених в Україні стереотипів, що відображають

побутовий сексизм та різні упередження, щодо ролі жінки, часто густо будуються як окремі телевізійні сюжети, так і цілі телевізійні проєкти та коментарі до них в соціальних мережах. Подібного роду кліше у сприйнятті образу жінки, довгий час мігрує в середовищі культури, а жінки несвідомо засвоюють ці уявлення і, на жаль, самі стають провідниками цих сконструйованих суспільством шаблонів.

Хоча на індивідуальному рівні ідентичних людей не існує, проте в соціальній площині ми зустрічаємо певні типові соціально-рольові образи жінки, які найчастіше стають основою їх соціальної поведінки. Ці соціальні рольові образи не обов'язково є порушенням їх прав і свобод, і дуже часто приймаються самими жінками як норма, але призводять до формування типових кліше у їх сприйнятті і саме через це гальмує розвиток в суспільстві альтернативних шляхів реалізації жінок. Спробуємо визначити самі показові.

Образ жінки-романтичної красуні. Жінки такого типу зосереджені на догляді за собою, стежать за своїм зовнішнім виглядом, намагаються демонстративно любити себе та очікують цього від інших. Така жінка не буде шкодувати грошей на комфортне життя і виконує всі свої забаганки. Поряд із чоловіками гламурна діва прагне виглядати ефектно і неперевершено. І тут з'являється стереотип, який формує образ жінки «Барбі», «білявки» чи «непутьової» [5], такої собі дурепки, яка нічого не вміє і не знає, окрім як витрачати гроші на себе, які вона не заробляє, займатися шопінгом та бути втіленням сексуальності. На нашу думку, таке бачення є упередженням. Хибно вважати, що така жінка нічого не тямить в житті, саме через факт того, що вона красива. Пригадаємо приклад американської кіноактриси Мерлін Монро, яка була і назавжди залишиться еталоном краси для багатьох. Вона сама невільно сформувала медійний образ завжди усміхненої і недалекої жінки-ляльки, що завжди чудово виглядає і є бажаною втіхою для чоловіків. Але ж чи означає це, що вона була такою насправді? На наше переконання, ні. Вона була людиною, яка намагалася займатися в житті тим, що приносило їй задоволення, що робило її успішною, і разом з тим вона була мудрою, хоча і не дуже щасливою в сімейному житті жінкою, яка працювала над собою та своєю кар'єрою. Про це свідчить її популярність, яка протрималася доволі довго. Хочеться процитувати її слова: "Добрі справи роблять тихо, а все інше - це театр".

Образ жінки-ревнителя справедливості. Така жінка має серйозні наміри в своєму житті, вона любить, щоб все було чесно, справедливо. Для неї найважливіше - бути почутою, щоб ніхто не «обламав їй крила», дав можливість висловити свою думку, жити без заборон, з можливістю реалізувати себе і свої права. Що ж бачать інші? Образ жорсткої феміністки [6], яка заради реалізації власних амбіцій піде на все. В очах багатьох людей саме такі жінки "найстрашніші монстри", що вважаються небезпечними. В очах чоловіків, такі жінки вимагають занадто багато уваги, вони навіжені, постійно виступають перед публікою, скиглять про несправедливе з собою поводження, про ущемлення власних прав чоловіками. На нашу думку, це хибний образ. Бо така жінка прагне поваги для себе та можливості мати право на власну думку, не знаходячись в тіні чоловіка. Яскраві образи жінок, що прагнуть справедливого життя для себе та

інших, думають про майбутнє покоління і не бояться його захищати, показані в фільмі режисерки Сари Гаврон «Суфражистка». В ньому яскраво зображена боротьба жінок Великобританії за рівні права з чоловіками та довгий і складний шлях досягнення спільної мети - стати повноправними членами суспільства.

Образ ділової жінки, бізнес-леді. Такі жінки звикли багато працювати заради себе і свого успішного майбутнього. Вона здатна пожертвувати всім, навіть особистим щастям, заради одного - досягннення бажаних цілей, і, головне - самотужки. Часто їх вважають жінками з дуже сильними духом, сміливими і відважними, сповнених терпінням без можливості помилитися чи взагалі здатися. Про такий тип жінок кажуть - жінка-«стерва» [5]. Для багатьох це так, бо на перший погляд вони бачить образ жінки сповнений рішучості «йти по трупах» заради отримання свого. Такий стереотип з'явився через те, що нібито така жінка заради власної кар'єри «помінялася роллю» з чоловіком - стала жорсткою, агресивною та незалежною. Правда в цьому така, що самотній жінці без будь-якої допомоги дуже важко у сучасному світі, особливо коли ніхто тебе не розуміє, тоді залишається сподіватися на власні сили, розум та хитрість. Образ головної героїні фільму «Круелла» ідеально описує «стерву» в очах суспільства. Тут показано, якщо жінка реально чогось захоче, то вона це зможе, вона буде жертвувати всім, але насправді вона не така жахлива. Вона просто хоче, щоб її визнало суспільство, хоче бути щасливою, і, тому їй доводиться йти на відчайдушні кроки.

Образ жінки-господині. Така жінка володіє позитивними рисами характеру: вона усміхнена, весела, щира та слухняна. Вона грає роль спокійної жінки, яка дуже часто обирає заміжжя як спосіб знайти спокій в своїй родині, поряд з чоловіком та дітьми. Порівнюючи з образом жінки-трудоголіка, яка налаштована на боротьбу з чоловіками, образ господині схиляється до балансування у відносинах з чоловіком. Для них найголовніше - відчути себе справжньою жінкою, отримати мир і достаток родини, а не бути тією, що вічно бореться заради досягнення своєї мети. Суспільство часто сприймає таку жінку як Попелюшку, або лайливу домогосподарку [7]**.** Складається хибна думка, що такі жінки відмовляються від власного життя на користь служіння родині, вони малограмотні, обмежені і неамбітні. На нашу думку, немає нічого погано в тім, щоб бути гідною дружиною та матір'ю. Кожна жінка має право обирати і вирішувати яким для неї буде щастям: бути у колі сім'ї чи в гордій самотності. Пригадаємо приклад із фільму «Гордість і упередження», режисера Джо Райта. Там представлені два протилежні образи, дві сестри: Елізабет та Джейн, одна бунтарка, інша - ідеал спокою та відданості своїй сім'ї та чоловіку. Саме Джейн демонструє образ жінки для якої важливо одружитися з коханою людиною та присвятити себе сім'ї. Тому, не можна засуджувати жінку за те, що вона хоче бути щасливою і насолоджуватися сімейним життям, нав'язуючи образ «Попелюшки». Проте, що і серед жінок господинь вирують пристрасті і що вони мають значні амбіції нам нагадує «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького.

Образ жінки-шукачки пригод, жінки-воїна. Образ такої жінки часто можна побачити не лише в романах чи фільмах, але й в реальному житті. Для неї світ - повний секретів, які потрібно постійно відкривати, рухатися у незвіданому

напрямку. Така жінка сповнена енергії та жаги до життя, вона вічна мандрівниця та шукачка пригод. Часто такі жінки захоплюються бойовими мистецтвами, альпінізмом чи кінним спортом. Вони можуть бути детективами, працівниками спецслужб, або воювати поряд з чоловіками. Ми бачимо зараз, що таких жінок достатньо на фронті. Нажаль таку активність часом сприймають як недоречне явище, що несумісне з образом пасивної і обережної жінки. Тому виник стереотип супер-жінки або «козир-дівки» [8]**.** В очах інших, така жінка войовнича, егоїстка, вона поводить себе як їй заманеться, відчуває себе рівною з чоловіками, їй комфортно в колективах чоловіків, вона не боїться пригод та поринає з головою у бурхливе життя. Чи хибний цей стереотип? Безсумнівно. Чи є щось погане в тому, аби пов'язати своє життя з небезпекою, ризикуючи своїм життям, але при цьому відчувати себе на своєму місці, жити, і не шкодувати і не думати ні про що, тільки як про необхідність жити «тут і зараз»? Це прекрасний образ жінки, яким можна тільки захоплюватися і поважати. Під час війни такий тип жінок захистив своє право на існування. Проте вони залишалися жінками, мали свої слабкості, закохувалися та прагнули до щастя. Чудовий приклад з фільму «Енола Холмс», де головна героїня, на рівні зі своїм відомим братом-детективом, прагнула пригод та відкривати всі зачинені двері перед собою. Або героїня фільму «Солдат Джейн», яка змогла вижити і заслужити повагу серед чоловіків елітного батальйону спец призначенців.

Образ жінки-праведниці, сакральної жінки. Цей образ формується в умовах міфологічно-релігійної культури в якій жінка постає уособленням матері світу, богині землі та плодючості, святою Дівою, що народила Бога, святою праведницею або черницею. І справді в жінці ми бачимо втілення усіх цих рис, які мають історичне та духовне підґрунтя. Особливо поширеним став цей образ в християнській релігії, що містить цілу низку прославлених жінок-праведниць та Діву Марію як Матір Божу, які створили образ ідеальної жінки – модель наслідування для поколінь. Разом з тим в масовій свідомості сформувалися шаблонні образи жінки-відьми, чаклунки, святоші [9], або святоші, яка тікає від світу, не бажає приймати участь в його проявах, а при нагоді може й навести порчу. Це відвертий стереотип, який підтримується століттями. Насправді, таких жінок було не багато, і в більшості вони відмовлялися від шлюбу, або брали на себе великі обітниці не тому, що намагалися втекти від світу, а тому, що світ їх виштовхував, бо вони надавали перевагу любові до Бога чи виявляли естрасенсорні здібності, які лякали людей. Чудові приклади такого образу жінки нам демонструють фільми: «Жанна Д'арк», «Марія Магдалина», «Нечестиві» в яких показано долі незвичайник жінок, які протистоять упередженням суспільства і намагаються прийняти невідомий для дар.

Можна виокремити й інші образи жінок в сучасному медіапросторі, до кожного з яких суспільство додало чимало хибних стереотипів. Наявність таких жіночих образів свідчить про те, що суспільство не здатне сприймати кожну жінку індивідуально, воно завжди типологізує поведінку жінки, вводить її в певні рамки, що спрощує реальне життя і проблематизує можливість самореалізації жінки. Історичними постатями, які втілили образ жінки-воїна та шукача пригод.

Усі названі образи жінок є архитеповими, вони знаходять своє джерело в культурному і психічному підсвідомому людства, бо кожен народ мав приклади жінок, що характерно втілили ці образи і досконало виконали свої соціальні ролі. В дійсності жінка є чудовим втіленням безмежності можливостей, вона здатна виконати будь яку роль, втілити в собі образи святості і гріховності, діловитості і домовитості, романтичності та справедливості, войовничості та миролюбності. Історичними прикладами жінок стали: могутні жінки епохи Османської імперії Кесем султан та її попередниця Хюррем султан, які за своєю впливовістю та силою були на рівні зі своїми чоловіками-султанами; довготривала та мудра правителька Британії - Єлизавета II; жінка-воїн, лідер, командир французьких військ - Жанна д'Арк; видатна жінка-науковець, лауреант першої Нобелівської премії для жінок - Марія Склодовська-Кюрі; засновниця відомого на весь світ будинку мод Chanel - Коко Шанель; Фріда Кало - талановита художниця з нелегкою долею; зіркова багатодітна та успішна мати, актриса Анджеліна Джолі; улюблениця публіки, справедлива та прекрасна мати - Діана, принцеса Уельська; Ліна Костенко - видатна українська письменниця та безліч інших.

Коли йдеться про образи жінки, то можна пригадати слова французького письменника Андре Моруа: «Жінка може бути річчю й особистістю. Вона — особистість, якщо зберігає незалежність від чоловіка, якого любить, самостійна в поглядах і планах, господиня свого тіла і думок. Вона — річ, якщо дозволяє поводитися з собою, як із річчю» [10; с.17-18]. Жінка ні в якому разі не повинна дозволяти іншим поводитися із собою, як із річчю, це не припустимо і ніхто не має на це права, бо в першу чергу, жінка - це особистість, прекрасне творіння природи та ідеал краси. Вона цілком самостійна і може бути активною, творчою особистістю, що в повній мірі реалізує її і буде слугувати суспільному благу.

Які існують шляхи подолання проблеми стереотипізації образу жінки у медійному просторі? Як не дивно, телешоу, реклама, соціальні мережі, кінофільми можуть «підживлювати» стереотипи, які мандрують медіапростором. Ось наприклад яскраво прослідковується підживлення стереотипу жінки-Попелюшки, роль домогосподині, яка суміщає догляд за дітьми і лікарську діяльність, ілюструє реклама сиропу «Доктор МОМ». Сюжет розгортається так: чоловік запрошує родину на циркову виставу, як раптом у нього стається напад кашлю. Недугу «підхопила» дитина, а мати замість того, щоб звернутися до лікаря за професійною допомогою, просто дістає з полиці сироп і починає лікувати хворих самостійно. Резюме наприкінці відео: «Піклується мама й доктор МОМ».

Тому, на нашу думку, для запобігання формуванню стереотипів потрібно: уважно стежити за добором складу учасників на телешоу, запрошуючи як жінок та і чоловіків, для можливості почути думки двох сторін; розраховувати на більш лояльний сценарій сюжету шоу, аби уникнути можливих безглуздих жартів, насмішок, що можуть звучати образливо для представників певної статі; уникати зухвалості та агресії по відношенню до протилежної статі, мати повагу і зберігати професійну компетентність [10; с.42]; уникати застарілої лексики, що свідчить про схвалення стереотипів по типу: “слабка стать” - “сильна стать”;

наголошувати увагу на рівноправності чоловіка та жінки, не прив'язуючи професії тільки до певної статі, коли чоловік-бізнесмен, а жінка- домогосподарка; особливу увагу приділяти рекламі, бо саме цей засіб поширення інформації формує найбільше стереотипів, і тим самим, має найбільший вплив на глядачів. Стаття 8 Закону «Про рекламу» свідчить: «У рекламі забороняється вміщувати твердження, які є дискримінаційними за ознаками походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду та характеру занять, місця проживання, з інших обставин, або такі, що дискредитують продукцію інших осіб» [11]. Всі хто нехтує даним законом - автоматично є порушниками і мають бути покарані відповідно.

Підсумовуючи можемо зазначити, що ми не лише виявляємо і критикуємо стереотипи у сприйнятті соціальних ролей жінок, але йдемо далі і не ототожнюємо жінку з її соціальною роллю. На нашу думку, у однієї жінки можуть бути різні соціальні рольові образи протягом різних періодів життя, і вона може їх змінювати. Так, умовно, в певний етап життя жінка може виступати жінкою-мандрівницею, потім стати бізнес-леді, згодом прийняти образ романтичної жінки, щоб через певний час стати жінкою-господинею, а потім відійти від мирського життя. Ми переконані, що можливості жінок дуже великі, і ми маємо створювати суспільні умови для їх реалізації. Тому жінка повинна мати можливість: 1) реалізувати себе в будь якому образі; 2) не зазнавати спотворень цього образу в суспільній свідомості; 3) мати змогу змінювати соціальні ролі в залежності від своїх потреб та суспільної ситуації. 4) бути собою.

Отже, говорити про актуальні проблеми сьогоденні - просто необхідно. Однією з таких актуальних проблем є формування і викривлення рольових образів жінок в медіа. Саме медіапростір має вагомий вплив на формування, утвердження і подальше розповсюдження в нашій свідомості гендерних стереотипів, оскільки вони є вагомим атрибутом трансляції інформації, здійснюючи при цьому колосальний вплив на наше світосприйняття. Саме тому важливо знати типологію образів жінок за їх соціально-рольовою ознакою; вміти розрізняти ці образи від стереотипів; вимагати дотримання правил, які б забезпечили жінкам реалізацію її прав і можливість самореалізації.

Список використаних джерел

1. Магдюк Л. "ҐЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ. ВПЛИВ ҐЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ НА РИНКУ ПРАЦІ" [Електронний ресурс] -Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/197229316.pdf
2. Видання Інституту соціології НАН України та Центру соціальних експертиз "ҐЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА СТАВЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ҐЕНДЕРНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ" [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.plsz.gov.ua/download/gender_stereotupu.pdf
3. Марценюк Т. О., Рождественська О. А. "ҐЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ (НА ПРИКЛАДІ ПОДОЛУ МІСТА КИЄВА)"

[Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3985/Martseniuk_Henderni.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Т.В. ЄРМОЛАЄВА, К.В. “ШВАБ ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ” [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/2900/1/15.pdf
5. Філоненко С. Образ жінки в сучасній культурі: як побороти стереотипи [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://povaha.org.ua/obraz-zhinky-u-suchasnij-kulturi-yak-poboroty-stereotypy/
6. Чубук К. Руйнуючи міф про ідеальну феміністку [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://femwork.org/blog/ruynuyuchi-mif-pro-idealnu-feministku/
7. Круківська О. Ефект Попелюшки: чи може казка зруйнувати життя? [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://novograd.city/blogs/6378/efekt-popelyushki-chi-mozhe-kazka-zrujnuvati-zhittya
8. Шевчук Н. Жінка від античності до сучасності [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://news.informer.od.ua/zhinka_u_riznyh_epohah
9. Єремєєва К. Трудівниця, жертва, споживачка: жіночі образи в радянській сатирі [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://ua.boell.org/uk/2021/10/22/trudivnytsya-zhertva-spozhyvachka-zhinochi-obrazy-v-radyanskiy-satyri
10. Гендерні ресурси українських масмедіа: ціна і якість: Практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ./Н.М.Сидоренко, М.М.Скорик, та ін.; [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://gender.org.ua/images/lib/genderni_resursy_ukrainskyh.pdf
11. Андрушко Л. “ҐЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕЛЕРЕКЛАМ” [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/23/42.PDF

ҐЕНДЕРНІ РОЛІ ЖІНКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

Мельникова-Курганова Олена Сергіївна
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики
Національний авіаційний університет

Ґендерні ролі жінок розглянуто в контексті повномасштабної російсько-української війни на прикладі матеріалів українських сайтів на ґендерну тематику.
Ключові слова: гендерна роль, гендерний стереотип, соціальні медіа, публіцистичний образ

Gender roles of women are analyzed in the context of the full-scale Russian-Ukrainian war on the example of Ukrainian websites on gender issues.
Keywords: gender role, gender stereotype, social media, image of writing of current affairs.

З початком повномасштабної російсько-української війни у національному та закордонному медіапросторах можна спостерігати трансформацію, різноплановість, актуальність образу української жінки. Крім коротких роликів, постів, стрімів і сторіс в соціальних мережах було створено окремі розділи, рубрики, спеціальні теми на сайтах, які висвітлюють життя та діяльність українських жінок.

Ґендерна роль жінки сприймається через вже існуючі фрейми і смисли. Статеворольовий підхід розглядає гендерні ролі в контексті очікуваної ґендерної поведінки, тобто звужує саме значення поняття «… і це перешкоджає всебічному розвитку людини, професійній реалізації жінок, психологічному комфорту чоловіків. Обмежувальні, застиглі норми ґендерної поведінки назвали ґендерними стереотипами» [1, с. 44].

Звичайно, ґендерні ролі асоціюються з ґендерними стереотипами жінки як «хранительки домашнього вогнища, дружини, матері, домогосподині» [1, с. 43]. І саме в кризові періоди життєдіяльності суспільства, зокрема під час війн, жінки руйнують безліч упереджень.

На думку М. Бутиріної, стереотип викликає інтерес своїм «статусом регулятора масової та індивідуальної поведінки». Тому крім ґендерних ролей і стереотипів необхідно розглядати й соціальний ґендер [2].

Своєю чергою, ґендерні упередження закріплюють у свідомості людини ґендерні стереотипи. Ґендерні стереотипи – загальноприйняті уявлення про образи жінок або чоловіків, судження щодо моделей їхньої поведінки та можливостей. Іноді стереотипи можуть відображати конкретну ситуацію стосовно конкретної особи. Проте існує небезпека в тому, що їх використовують узагальнено до всіх чоловіків або жінок. Відповідно, це впливає на використання прав людини, зокрема права вибору [3, с. 182].

Також стереотип розглядається як спосіб ідентифікації та розуміння об'єкта чи ситуації без прийняття власного рішення, відповідальності та думки, тобто як «інтертекстуальне посилання на архаїчні, здебільшого атавістичні штампи» [4, с. 377]. Специфіка сприйняття людиною інформації, зокрема першої новини, – це віра і прийняття їй, перш ніж пізнати і перевірити на власному досвіді. Значну

роль відіграє необізнаність пересічних громадян про особливості ґендеру в контексті прав людини. Радянська інтерпретація про гендерну роль жінки ще циркулює в суспільстві. Штучна мораль по відношенню до жінок, ЛГБТ також зустрічається в медіа [4, с.377].

Розглянемо кілька прикладів щодо трансформації образу української жінки. Наприклад, на сайті «Divoche.media» [5] можна побачити п'ять розділів: «Дівчина говорить», «Новини», «Статті», «Фемкульт», «Допомога жінкам». У першому розділі авторки та читачки сайту діляться своїми думками, хвилюваннями та досвідом під час війни. Це рефлексивна публіцистика, яка зацікавлює аудиторію за допомогою прийому сторітелінга. Образ ВПО чи біженки, постраждалої чи вцілілої є в розділі «Дівчина говорить». «Новини» та «Фемкульт» присвячено новинам в контексті прав жінок, а також культурної, мистецької, розважальної тематик. У «Статтях» розглядається образ військових жінок, сучасних матерів, волонтерок. Особлива увага приділяється темі насильства над жінками та питанням безпеки й допомоги їм. У розділі «Допомога жінкам» висвітлюється діяльність громадських організацій і фондів, які надають вузькоспеціалізовану допомогу.

Сайт «Повага: компанія проти сексизму» [6] відображає образ української жінки на прикладі військових захисниць, науковиць, волонтерок, фахівчинь «нежіночих» професій тощо. Також є історичні нариси про великих і невідомих українок. Розділи «Статті», «Колонки», «Лонгріди» висвітлюють різні аспекти з прав жінок. Розділ «База експерток» спрямований на допомогу журналістам робити ґендерно збалансовані матеріали.

Сайт «Ukraïner» запустив спецтему «Жінки на війні», мета якої висвітлити історії жінок-лідерок. Нариси, інтерв'ю, опитування військових жінок, волонтерок, лікарок, громадських активісток – всього дев'ять матеріалів. Це надихаючі тексти про героїнь, які супроводжуються якісними фотографіями і відеосюжетами. Тут представлений образ сильної, могутньої жінки, яка може подолати будь-які перепони заради допомоги людям і, таким чином, зробити свій внесок у перемогу України.

На сайті «Ґендер в деталях» у розділі «Теми сезону» створено спецтему «Досвіди війни», де публікуються історії про життя українок після повномасштабного вторгнення. Образ жінок розкривається в матеріалах за темами прав жінок, ЛГБТ-військових, фемінізму і мілітаризму, ВПО і біженок тощо. Особливо чутливі теми втрат на війні та загибелі українських військових жінок розкриваються в нарисах та супроводжуються малюнками.

Таким чином, ґендерні ролі українських жінок рід час війни різноманітні: від потерпілих й уцілілих, біженок і переселенок до успішних фахівчинь, волонтерок, військових, громадських активісток. За допомогою історій про жінок аудиторія дізнається про біль, втрати, реальну дійсність війни, в якій живуть українці й українки, та як жінки борються, допомагають і виступають у «незвичних» ґендерних ролях або суперечать ґендерним стереотипам. Розглянуті сайти мають свої сторінки у Фейсбук та Інстаграм, за допомогою яких редакції

поширюють історії про українських жінок на більшу аудиторію в соціальних мережах.

Список використаних джерел

1. Ґендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей /за ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ: Критика, 2013. 216 с.
2. Бутиріна М.В. До питання впливу ЗМК на стереотипи масової свідомості. *Наукові записки інституту журналістики.* Т. 25. Київ: Інститут журналістики КНУ Тараса Шевченка, 2006. С. 40-44.
3. Мельникова О.С. Висвітлення ґендерної тематики у ЗМІ: «зради» і «перемоги». *Права людини та мас-медіа в Україні: Збірник конспектів лекцій.* Київ: Інститут журналістики КНУ Тараса Шевченка, 2018. С. 182-189.
4. Suprun, V., Volovenko, I., Radionova, T., Muratova, O., Lakhach, T., & Melnykova-Kurhanova, O. (2022). Gender Stereotypes in Ukrainian Mass Media and Media Educational Tools to Contain Them. Postmodern Openings, 13(1), 372-387. https://doi.org/10.18662/po/13.1/402.
5. Дівоче медіа. URL: https://divoche.media (дата звернення: 01.02.2023).
6. Повага: компанія проти сексизму. URL: https://povaha.org.ua (дата звернення: 01.02.2023).
7. Жінки на війні. Ukraïner. URL: https://ukrainer.net/thread/viyna/yak-ne-my (дата звернення: 01.02.2023).
8. Досвіди війни. Ґендер в деталях. URL: https://ukrainer.net/thread/viyna/yak-ne-my (дата звернення: 01.02.2023).

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ ДЛЯ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ З УКРАЇНИ У ГРУЗІЇ

Мельнікова Юлія Олександрівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних комунікацій

У публікації розглянуто шляхи подолання інформаційних бар'єрів, які постали перед громадянами України, що змушені були шукати тимчасовий притулок у Грузії. Проаналізовано сайти, телеграм-канали, діяльність фондів і організацій, які надають необхідну інформацію та гуманітарну допомогу вимушеним мігрантам із України.
Ключові слова: інформаційні бар'єри, вимушені мігранти, притулок, допомога.

The publication examines the ways to overcome the information barriers faced by citizens of Ukraine who were forced to seek temporary refuge in Georgia. Websites, telegram channels, activities of foundations and organizations that provide necessary information and humanitarian assistance to forced migrants from Ukraine are analyzed.
Keywords: information barriers, forced migrants, asylum, assistance.

Після російського повномасштабного вторгнення в Україну мільйони українців змушені були покинути свої домівки як у тимчасово окупованих, так і на підконтрольних територіях, і вирушити у пошуках безпеки. Однак разом із цим вони зіткнулися з численними труднощами. Пристосування до нового законодавства, незнайома мова на вулицях, на вивісках, у банкоматах, нерозуміння багатьох соціальних процесів, труднощі під час звернення до органів влади, медичних установ та закладів освіти, інша культура і менталітет – лише частина бар'єрів, із якими стикаються вимушені мігранти. Бердянські педагоги, частина яких теж опинилась у категорії вимушених мігрантів (Бердянськ тимчасово окупований із перших днів війни – з 27 лютого 2022 року), зацікавилися темою подолання бар'єрів. У результаті проведеного опитування респонденти – люди віком від 18 до 60 років – зазначили, що зіткнулися з мовними, економічними, медичними, психологічними, соціальними, освітніми та інформаційними бар'єрами. 67% респондентів указали, що потребують конкретних рекомендацій щодо подолання бар'єрів [1].

Грузія – одна з перших країн, яка надала притулок вимушеним мігрантам із України. Станом на початок жовтня 2022 року на території Грузії знаходяться «25 990 громадян України, зокрема 6 980 неповнолітніх» [6]. Загалом межі цієї країни перетнули близько 140 тис. українців. Мешканці з тимчасово окупованих територій (Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей) мали змогу виїхати в напрямку Грузії, оскільки шлях на підконтрольну територію України пролягав через місця, де гуманітарні колони постійно обстрілювали російські військові. Частина мігрантів залишилася в Грузії, частина поїхала далі, у країни Європи, Канаду, Америку.

Від самого початку війни грузини сприйняли український біль, як власний. На сайті Посольства України в Грузії у березні створено вкладку «Корисна інформація для осіб, які прибули в Грузію після 24.02.2022», де розміщено матеріали про основні послуги, які надають громадянам України: «Рішення країни щодо прийняття тимчасово переміщених осіб з України», «Інформація про

центри допомоги тимчасово переміщеним особам», «Соціальне забезпечення тимчасово переміщених осіб», «Посилання на офіційні інформаційні джерела для тимчасово переміщених осіб з України», інформація про працевлаштування, медичну допомогу, особливості отримання міжнародного захисту тощо [7].

Мерією Тбілісі була запущена гаряча лінія, у масштабах всієї країни відкрились пункти гуманітарної допомоги, куди українські громадяни за наявності посвідчення особи могли звернутися щодо вирішення будь-яких побутових проблем.

Одним із перших, хто підтримав вимушених мігрантів із України, став фонд «Моцхалеба». Свою місію команда небайдужих професіоналів вбачала у допомозі тим українцям, хто вже перебував на території Грузії, і тим, хто не зміг самотужки дістатися до безпечного місця або потребував особливої допомоги: діти, літні люди, особи з інвалідністю, сироти або люди, які постраждали від насильства. У першій публікації телеграм-каналу «Допомога українцям в Грузії / Motshalebafoundation» зазначено: «Ми вміємо вирішувати складні задачі. Ми допомагаємо тим, хто постраждав від війни, отримати притулок в Грузії. Ми допомагаємо найбільш незахищеним. Нам відчиняють двері в державних установах і сприяють допомозі найбільш незахищеним. Ми бачимо тих, кого не видно. Грузія відкриє своє любляче серце. А ми застосуємо всі свої компетенції» (переклад наш. – Ю. М.) [2].

Для заповнення інформаційних лакун волонтери фонду «Моцхалеба» створили канали і боти у Телеграм та Вайбер, Фейсбук-сторінку, вели спеціальний ефір в YouTube про те, що вже зроблено в Грузії для біженців, що планується і очікується найближчим часом.

Спеціально для вимушених мігрантів фонд «Відкрите суспільство Грузії» підготував і видав «Путівник для громадян України, які приїхали до Грузії», що містить інформацію про всі послуги, які Грузія пропонує громадянам України: житло, медичні, фінансові, поштові та юридичні послуги, освіту, муніципальні сервіси, проїзд, харчування, місця розваг та відпочинку, пункти гуманітарної допомоги у масштабі Грузії, іншу необхідну інформацію [9].

Крім фонду «Моцхалеба», українці від початку війни і до сьогодні звертаються до інших організацій, які допомагали і продовжують це робити: «Emigration for action», «Volunteers Tbilisi», «Choose to help», «Твоя Україна», «The Power of Unity», фонд Ніно Катамадзе, пункти гуманітарної допомоги. Усі ці фонди, крім надання інформаційної та юридичної підтримки, безкоштовно надають ліки тим, хто потребує, проводять акції на підтримку українців, зустрічі з журналістами, діячами культури, митцями, організовують благодійні акції та кінопокази, запрошують українців віддячити Грузії, проводячи екологічні та соціальні івенти, створюють шелтери і допомагають долати повсякденні проблеми.

Проєкт підтримки громадян України в Грузії покликаний об’єднати людей, «які опинилися у важкій життєвій ситуації, з людьми, готовими допомогти» [8]. На сайті розміщена інформація про житло, медицину, працевлаштування та гуманітарну допомогу.

Національна туристична організація Грузії запустила гарячу лінію, що «працює цілодобово, і українські туристи, які застрягли в Грузії, можуть отримати будь-яку інформацію та допомогу» [5].

Разом із тим освітній сектор теж долучився до подолання бар'єрів. Дві публічні школи в Тбілісі (№ 41 імені Михайла Грушевського, № 220) й одна школа в Батумі (державна школа № 20) відкрили українські сектори, організували навчання дітей із 1 по 11 класи за чинними українськими програмами з вивченням грузинської мови та літератури і предмету «Наша Грузія».

У грузинських медіа не тільки висвітлюють інформацію щодо перебігу війни в Україні, але всіляко підтримують українців. У радіо- і телеефірах на каналах 1TV, Palitramedia, ImediTV, MaestroTV регулярно транслюють українські народні і сучасні пісні у виконанні українських та грузинських виконавців, гімн України, в онлайн-виданнях «Eurasianet», «JamNews» [3, 4] є публікації про українців, зокрема й інтерв'ю з українськими мігрантами.

Отримувати необхідну інформацію громадяни України, що тимчасово перебувають у Грузії, також можуть у численних телеграм-каналах, де розміщують відомості про актуальні послуги, курси іноземних мов, розваги, навчання, організацію різноманітних заходів, акцій підтримки та мітингів, групи психологічної підтримки, можливості отримання фінансової та іншої допомоги.

Список використаних джерел

1. Безбар'єрний освітній простір. URL : https://us.bdpu.org.ua/bezbar-iernyy-osvitniy-prostir.html
2. Допомога українцям в Грузії / Motshlebafoundation. URL : https://t.me/dopomogaGE
3. Ломсадзе Г. Українські біженці та їх довга дорога до Грузії.URL : https://eurasianet.org/ukrainian-escapees-and-their-long-road-to-georgia
4. Наріманішвілі Н. Із України через Росію – доля українських біженців в Грузії.URL : https://jam-news.net/ge/ukrainidan-rusetis-gavlit-ukraineli-ltolvilebis-bedi-saqartveloshi/
5. Національна туристична організація Грузії. URL : https://www.facebook.com/georgiannationaltourismadministration?_rdc=2&_rdr
6. Помощь украинцам в Грузии.URL :https://t.me/georgia_helps_ukraine
7. Посольство України в Грузії.URL :https://georgia.mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/korisna-informaciya-shchodo-osib-yaki-pribuli-v-gruziyu-pislya-24022022
8. Проєкт підтримки громадян України в ГрузіїURL : https://relocation.ge/help/ua
9. Путівник для громадян України, які приїхали до Грузії. Open Society Georgia Foudation, 2022. 33 с.
10. Українським громадянам про Грузію. URL : https://motskhaleba.notion.site/81e06da949cf438891783041fca442b1

МОВА НЕНАВИСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Осауленко Діана Василівна
студентка кафедри реклами та зв'язків з громадськістю - 418
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
к.наук держ.упр.,доцент кафедри реклами та зв'язків з громадськістю ФМВ НАУ
Лашкіна М. Г.

Висвітлено питання мови ненависті, табуювання та стереотипи в медіа та рекламі в умовах російсько-української війни. Розкрито поняття «мова ненависті» та ознаки, за якими може відбуватися дискримінація. Проаналізовано питання, чи суперечать публікації з мовою ненависті нормам міжнародного права. Також розглянуто сучасні російські та білоруські наративи щодо війни в Україні. Окреслено межі допустимого стосовно піднятої проблеми. Окрім того, проаналізовано декілька найцікавіших публікацій стосовно мови ненависті, табуювання та стереотипів в медіа, рекламі в умовах війни.

Ключові слова: війна в Україні, мова ненависті, стереотипи, медіа, реклама, межі дозволеного.

The issue of hate speech, taboos and stereotypes in the media and advertising in the conditions of the Russian-Ukrainian war is highlighted. The concept of "hate speech" and signs by which discrimination can occur are revealed. The issue of whether publications with hate speech contradict the norms of international law is analyzed. Contemporary Russian and Belarusian narratives regarding the war in Ukraine are also considered. The limits of what is permissible in relation to the raised problem are outlined. In addition, some of the most interesting publications related to hate speech, taboos and stereotypes in the media and advertising in wartime were analyzed.

Keywords: war in Ukraine, hate speech, stereotypes, media, advertising, limits of what is permitted.

Термін «мова ненависті» або англійською «hate speech» немає однозначного трактування в науковій літературі. Рада Європи в своїх рекомендаціях визначає це як «будь-які висловлювання, які поширюють, підбурюють, пропагують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ворожнечі на основі нетолерантності, що ґрунтується на агресивному націоналізмі і етноцентризмі, дискримінації та ворожості щодо меншин, мігрантів і людей з емігрантським походженням» [1].

У статті «Що таке мова ворожнечі та як з нею боротися?», опублікованій на сайті Організації Об'єднаних Націй в Україні, говориться: «Якщо мова ворожнечі підбурює до насильства, міжнародне право забороняє це. Зокрема, стаття 20 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права зобов’язує держави законом забороняти будь-які прояви національної, расової чи релігійної ненависті, які є підбурюванням до дискримінації, ворожнечі чи насильства. На практиці це означає, що держави повинні розробити законодавство, яке встановлює кримінальні та інші санкції за такі незаконні форми вираження думок» [2].

В професійному медійному середовищі цей термін тлумачать як будь-які форми негативно-оцінних виразів і візуального контенту, що вважаються неприємними і принизливими для представників будь-якої раси, етнічної, релігійної, гендерної або соціальної групи. Під цим поняттям розуміють фактично майже кожний контент – наприклад, у формі тексту, зображень, відео, пісень, який принижує та ображає особу чи групу осіб через те, ким вони є. Ця дискримінація може бути націлена на будь-які особливості – етнічні чи релігійні, расові чи гендерні, сексуальну орієнтацію чи стан здоров’я.

Сьогодні в Україні такі образливі визначення відносно Російської Федерації та її військових часто можна зустріти в інформаційному просторі. З емоційної точки зору, це цілком зрозуміла ненависть до ворога, до тих, хто вбиває наших людей, руйнує міста і села, залишає незагойні рани в серцях мільйонів українців. Ще декілька років тому ми сприймали війну як болючий факт історії, або щось далеке від нас. Ніби пережиток з первіснообщинного ладу, тому що цивілізовані люди взагалі не можуть вбивати один одного і повинні всі питання вирішувати шляхом перемовин. Після 2014 війна прийшла на нашу мирну землю – спершу в Крим та Донбас. А в минулому році повномасштабна війна на всієї території України. У кожного українця є своя історія про те, як вони переживають цю війну.

З точки зору міжнародного права, як ми показали вище, подібні звернення до представників іншої країни однозначно трактуються як «мова ворожнечі». Найбільше «мови ненависті» можна зустріти в інтернеті, в онлайн-ЗМІ та соціальних мережах і месенджерах, зокрема у фейсбуку, телеграмі та інших. Впроваджуються стереотипи, що всі росіяни вороги, тому що підтримують цю жахливу війну, учасники бойових дій з боку Росії називаються образливими визначеннями тощо. Подібні слова та визначення підживлюють ненависть до всього, що пов’язано з Росією, її культурою, мовою тощо. Це неоднозначно впливає на суспільство, а все що роз’єднує, відштовхує нас назад, підриває соціальну єдність, роздмухує ненависть до всіх представників країни-агресора та збільшує біль всередині України. Соціальні мережі, зокрема фейсбук, блокують контент українців, пов'язаний із жахіттями війни та розповсюдження негативної інформації про країну-агресора.

Отже, де саме пролягає та межа, за якою публікації замість інформативності та користі приносять шкоду та розпалюють ненависть?

На нашу думку, цікавою є аналітика Ігора Розкладая, заступника директора, головного експерта з медійного права Центру демократії та верховенства права. Він аналізує прорахунки соцмереж, зокрема, мережі Фейсбук, у світлі воєнних подій сучасності. Автор виділяє 9 основних проблем є типовими для формування суспільства ненависті [3].

Так, першим дзвіночком, що з правилами соцмереж щось не так, став геноцид у М’янмі. Щодо геноциду у М’янмі, то у звіті 2018 Комісії з прав людини ООН зроблено висновок, що мережа фейсбук стала корисним інструментом для тих, хто роздував ворожнечу та розповсюджував ненависть там, де для більшості користувачів фейсбук є Інтернетом. Навіть зараз, останні спроби перевірки виявили, що фейсбук не витримує найпростішого тесту на поширення реклами із закликами проти мусульманської меншості М’янми.

Наразі схожа проблема є і в Україні стосовно шахрайства щодо соціальних виплат. Масове блокування за пости почалося ще 2-3 роки тому, зокрема, за пости стосовно російського вторгнення, Іловайської трагедії та інше. Стоп-лист системи блокування соціальних мереж включається на слова – «москаль», «хохол», «кацап», а віднедавна і «русня». Для них неприпустимою є реакція та емоції людей, які дізнаються про звірства, злочини і руйнування, що спричиняє

ворог. Правилами допускається лише абсолютно нейтральне зображення воєнних дій. Тобто, недопустимо показувати, як ЗСУ знищують агресорів.

Далі процитуємо пункти, як наводить Розкладай: «П'ята проблема – це наявність на платформах осіб, що є збурювачами війни та закликають до насилля. А також ефективність заходів щодо обмеження їм доступу. Шоста проблема – поширення дезінформації і здатність швидко на неї реагувати. Сьома проблема – прозорість рекламодавців, адміністраторів та в певних випадках – профілів користувачів. Восьма проблема – це швидкість і ефективність реагування на оскарження та виправлення помилок. Дев'ята проблема – зарегульованість і втеча в твітер та телеграм». [3]

Як бачимо, тут межі допустимого звузили до занадто вже прилизаного та фарисейського рівня. Адже людина повинна мати можливість висловити свою думку, звичайно в коректній та толерантній формі.

Також прояви негативних стереотипів та мови ненависті можемо спостерігати в рекламі та замовних матеріалах, що використовуються кампаніями в інтернеті. На початку вторгнення потік реклами знизився, оскільки Українці переглядали в основному новинні сайти. Зараз же потік реклами і замовних матеріалів в онлайн-медіа має тенденцію до зростання. Звичайно, до довоєнного рівня ще далеко, але кількість «джинси» (прихованої реклами), замовниками якої є комерційні компанії, наразі зростає.

Війна досить сильно вплинула на зміст джинси. Замовники зловживають цією темою, щоб підвищити ефективність своєї реклами. При цьому не зупиняються перед маніпуляціями громадською думкою. Найрозповсюдженішим способом таких маніпуляцій є вихваляння на фоні матеріально-технічної допомоги Збройним силам України та благодійної допомоги постраждалим від наслідків воєнних дій. Ці методи реклами працюють для замовних комерційних та політичних. І тут теж, на нашу думку, вже крок за межею допустимого. Недаремно ж у Євангелії сказано про благодійність – «хай не знатиме ліва рука твоя, що робить правиця твоя». Подібне хизування добрими справами та ще і з метою отримання прибутку викликає діаметрально протилежну реакцію.

Неоднозначне сприйняття і реакцію в українських соціальних медіа викликають розповсюдження країною-агресором своїх наративів. Цікаві думки щодо меж допустимого у висвітленні життя українців під час війни у вітчизняних джерелах, а також аналіз публікацій російських та білоруських ЗМІ знаходимо у матеріалі Яни Машкової «Українські медіа та війна. Підсумки моніторингів ІМІ 2022 року». Так, там наведені найрозповсюдженіші російські наративи, дезінформація та так званий російський «новояз» – досі повномасштабну війну їх ЗМІ продовжують називати «спецоперация», слово «взрыв» замінюють на «хлопок», втечу російських військових з-під Ізюма – «перегруппировка». Прикладів можна навести багато, але і так зрозуміло, що від того, яким словом явище не назвеш зміст його не зміниться. Основні білоруські наративи, які наводить авторка такі: «Лукашенко – гарант безпеки. Білорусь – острівець стабільності й порядку». «Білорусь оточена ворогами». «Білорусь – миролюбна

країна: якщо нападатиме, то тільки вимушено». «Українці не люди». «Росія розбиває українську армію на фронті» [4].

Мова ворожнечі зустрічається, навіть, в тих матеріалах, які висвітлюють життя українців за кордоном, які змушені були емігрувати через війну. За приклад публікацій українських ЗМІ візьмемо тему ВПО та українців, що виїхали за кордон. На початку повномасштабної війни (квітень 2022-го) ГО «Інститут масової інформації» дослідили, як українські медіа пишуть про переселенців. На той момент, за даними ООН говорили про 7,1 млн. внутрішніх переселенців та 4,7 млн, які виїхали за кордон. За результатами дослідження виявилось, що в Україні є медіа, які використовують в своїх матеріалах «мову ворожнечі» щодо переселенців і зловживають російськими наративами про «русофобію та утиск російськомовних» [6]. Найбільше маніпулятивних, стереотипних та незбалансованих матеріалів публікувало інтернет-ЗМІ «Страна», де можна було зустріти і стереотипи щодо переселенців зі Сходу, дослівне цитування блогерів та політиків, які використовувати мову ненависті по відношенню до людей, які вимушені були бігти від війни на Захід нашої країни.

Все вищевикладене свідчить про існування такого явища, як hate speech в українському медійному просторі, а з повномасштабним вторгненням використання таврування та образливих слів по відношенню до країни-агресора збільшилось. Дискусія щодо меж можливого триває в професійному середовищі і зараз. Водночас, на нашу думку, українським професійним медіа, навіть, під час війни необхідно більш жорстко контролювати мову ненависті, табуювання та стереотипи, чітко регламентувати межі допустимого. Адже Україна зараз перебуває в центрі уваги всього цивілізованого світу, де подібні практики вже давно стали «табу». Контролюючи ж межі допустимого, основне зберегти необхідний баланс – не допускати обмеження вільного потоку інформації та думок і в той же час бути взірцем толерантного та дипломатичного висловлювання цих думок. Саме тому, що ми людяні, ми не можемо допускати в своє життя мову ворожнечі.

Список використаних джерел

1. Еллі Кін, Мара Георгеску. Посібник з протидії мові ненависті онлайн через освіту з прав людини. – 2016 р. – с. 148. URL: https://bit.ly/41E4vEq (дата звернення 12.02.2023).
2. Що таке мова ворожнечі та як з нею боротися? URL: https://ukraine.un.org/uk/168160-shcho-take-mova-vorozhnechi-ta-yak-z-neyu-borotysya. (дата звернення 12.02.2023).
3. Розкладай І. Мова ворожнечі в соцмережах: як регулювати? URL: https://cedem.org.ua/analytics/mova-vorozhnechi-v-sotsmerezhah/. (дата звернення 12.02.2023).
4. Машкова Я. Українські медіа та війна. підсумки моніторингів ІМІ 2022 року URL: https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-ta-vijna-pidsumky-monitoryngiv-imi-2022-roku-i49921. (дата звернення 12.02.2023).

5. Українські медіа і війна: підготовка, досвід і висновки. URL: https://www.nrada.gov.ua/ukrayinski-media-vijna-pidgotovka-dosvid-vysnovky/. (дата звернення 12.02.2023).
6. Нахабні біженці та русофобія. Що не так з новинами про переселенців в українських медіа. URL: http://bit.ly/3ILlL1Y (дата звернення 12.03.2023).

РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ У ВИСВІТЛЕННІ ДОТРИМАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРАВ ВОДІЇВ

Ошурко Степан Іванович
студент кафедри журналістики - 410
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики ФМВ НАУ
Васильченко В. М.

У статті показано важливість ролі ЗМІ у висвітленні прав водіїв, та їх дотримання чи недотримання поліцією. Також вплив журналістів на вирішення конфліктів між водіями та поліцейськими.
Ключові слова: права водіїв, поліція, журналісти, ЗМІ.

In article shows the importance of the media's role in covering the rights of drivers, and their enforcement or non-compliance by the police
Keywords: driver's rights, police, journalists, mass media.

В наш час глобалізації все більше та частіше відчувається роль журналістів у висвітленні різних проблем чи викликів суспільства. Інколи публікація у ЗМІ відіграє вирішальну роль у тому, як буде розв'язуватися те чи інше питання.

Значною мірою це стосується і прав водіїв. Як відомо, в Україні, і не тільки, вони порушуються доволі часто. І нерідко порушниками є саме ті, хто зобов'язаний забезпечувати саме їх дотримання. У зв’язку з цим багато водіїв стикаються з такими проблемами, яких не було б при тому, якщо знати елементарно свої права та обов'язки поліцейських[1].

Нині в інтернеті можна знайти багато інформації про правильне поводження водія при безпосередньому контакті з представниками правоохоронних органів. того, щоб поліцейські дотримувалися своїх обов'язків, в інтернеті є багато інформації, як правильно себе поводити при безпосередньому контакті з правоохоронними органами. Певною мірою це діє, проте не завжди. І такі порушення журналісти починають висвітлювати.

У ютубі можна знайти відеосюжети, в яких показано водіям, як правильно захищати свої прави. Журналісти вивчають юридичний складник та правильний порядок дій поліцейських, це часто призводить до конфронтації[2].

Нерідко журналістів затримують. Проте за наявності доказової бази, наприклад, відеозаписів, затримані доводять свою правоту. Ці матеріали свідчать, що права водіїв можуть бути захищені, а їхнє порушення представниками правоохоронних органів є неприпустимими.

Найпоширенішим порушенням прав водіїв є незаконна (безпідставна) зупинка. Поліцейські починають вимагати документи, не маючи права цього робити. У таких випадках має бути чіткий алгоритм, якого правоохоронці часто не дотримуються. Тому журналістами, юристами, активістами ці порушення активно висвітлюються в медіапросторі. І зазвичай у таких випадках це працює на користь водіїв.

Одним із прикладів успішної ролі журналістів у висвітленні дотримання поліцейськими прав водіїв є працівники луцького телеканалу Аверс.

Показовим є випадок, коли поліцейські побили водія в присутності дружини та малолітньої дитини. Його зупинили на автозаправній станції і склали постанову. Проте чоловік висловив заперечення щодо того, що ця постанова складена неправильно. У відповідь на його незгоду та обурення поліцейські вирішили обшукати автомобіль цього водія[3].

Громадянин відмовився від несанкціонованого обшуку, поліцейський почав вести себе неадекватно, хотів витягти водія з авто. Розпочалася шарпанина, після чого поліцейський застосував газовий балончик, а згодом і фізичну силу проти чоловіка на очах його сім'ї. На протести очевидців поліцейські не реагували.

Згодом водію надягли наручники і доставили у відділ поліції. Внаслідок інциденту чоловік отримав опіки від газу, дружина викликала чоловіку швидку. Журналісти створили матеріал про цю подію.

Проти чоловіка відкрили кримінальне провадження за побиття представника правоохоронних органів. Своєю чергою постраждалий вирішив позиватися до суду на неправомірні дії правоохоронців. Відбулося декілька судових засідань. Проте остаточне рішення суду невідомо[4].

Висвітлення цього інциденту журналістами викликало відповідний резонанс у суспільстві. Загалом, це засвідчує готовність людей відстоювати і боротися за свої права.

Цей випадок є показовим. Адже часто поліція впевнена у своїй безкарності і її працівники самі порушують закон. Висвітлення таких ситуацій журналістами дає змогу установлювати справедливість, запобігати випадкам порушення прав водіїв.

Загалом у ЗМІ представлена значна кількість фактів порушення поліцейськими прав водіїв. Журналістська діяльність із висвітлення цих конфліктних ситуацій приводить до позитивного розв'язку: порушені права водіїв у результаті незаконних дій працівників поліції відновлювалися.

Отже, значення журналістської діяльності у висвітленні проблематики дотримання поліцейськими прав водіїв є доволі важливим, а інколи і ключовим у залагодженні таких конфліктів та відновлення законності і правопорядку.

Список використаних джерел

1. 7 обов’язків поліції: інструкція впевненого водія [Електронний ресурс] // Адвокат Роман Сімутін. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://advokat-simutin.com/7-obov-yazkiv-politsii-instruktsiia-vpevnenoho-vodiia.
2. Безпричинна зупинка! Ваші дії! [Електронний ресурс] // Дорожній адвокат. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://doradvokat.com.ua/bezprychynna-zupynka-2021-vashi-diyi/.

3. Поліцейські побили волинянина на очах дружини та його дитини [Електронний ресурс] // ТРК Аверс. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://youtu.be/fcXn-Mh6Qsw.
4. Зелінський О. Волинянин, якого патрульні побили на очах у дитини, вимагатиме для них покарання [Електронний ресурс] / Олександр Зелінський // Волинські новини. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://www.volynnews.com/news/all/volynianyn-iakoho-patrulni-pobyly-na-ochakh-v-dytyny-vymahatyme-dlia-ny/.

КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ГРОМАДЯНСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ

Подворняк Т. Р.,
Менеджерка з комунікацій
ГО «Кримськотатарський Ресурсний Центр»

У статті досліджено громадянську журналістику як встановлено причини виникнення громадянської журналістики в Криму. Було визначено особливості публікацій громадської організації «Кримська солідарність» та проаналізовано жанрово-тематичне наповнення сторінок громадянських кримськотатарських журналістів.

Ключові слова: громадянська журналістика, Крим, кримські татари, Фейсбук, «Кримська солідарність», жанри журналістики, окупація.

The work examines citizen journalism as the reasons for the emergence of citizen journalism in Crimea are established. The peculiarities of the publications of the public organization "Crimean Solidarity" were determined and the genre-thematic content of the pages of citizen Crimean Tatar journalists was analyzed.

Key words: citizen journalism, Crimea, Crimean Tatars, Facebook, "Crimean Solidarity", genres of journalism, occupation.

Окупація Криму в 2014 році і наступні за нею системні репресії, затримання, допити, обшуки і арешти, незаконне етапування в російські в'язниці, насильницькі викрадення та вбивства стали причиною нової масової міграції корінного народу, а фактично його депортації.

До 2014 року, до окупації Криму, на території півострова широко розвивалися кримськотатарські медіа: газети «Къырым», «Янъы дюнья», «Голос Криму» і «Avdet», національна теле- і радіоредакція у Держтелерадіокомпанії
«Крим», телеканал «ATR», радіостанції «Meydan», «Лідер», інформаційне агентство «QHA» та низка інтернет-ресурсів. Звичайно, з приходом окупаційної влади на територію українського півострова вони зазнали величезного тиску. Причиною таких дій з боку окупантів стало те, що кримськотатарські ЗМІ намагалися правдиво висвітлити ситуацію на півострові, що не було в інтересах РФ.

Більшість із перерахованих медіа були вимушені припинити свою діяльність через відмову в отриманні ліцензії. Унаслідок повної ліквідації кримськотатарських ЗМІ, на півострові почала широко розвиватися громадянська журналістика. Основою цього руху були не професійні журналісти, оскільки ті повинні були покинути Крим задля своєї безпеки, а звичайні активісти. «Громадянська (демократична) журналістика не є професійною діяльністю. Її можна визначити як активну участь аудиторії в процесі збору, аналізу й поширення новин та інформації» [2, с. 447]. Прості люди, що змушені жити в умовах тимчасової окупації, взяли в руки мобільні телефони та ввімкнули камеру, аби зафіксувати численні правопорушення щодопредставників корінного кримськотатарського народу.

Російські силовики під час обшуків в будинках активістів або судів над незаконно затриманими громадян України в Криму могли просто вибити телефон і камеру у громадянських журналістів, котрі фіксували усе на відео.

Часом окупанти до них застосовували і фізичну силу. Як інструмент тиску і розправи над активістами застосовувалося російське законодавство.

9 квітня 2016 року був створений громадянський рух «Кримська солідарність». Це неформальна правозахисна організація, яка була створена родичами політв'язнів, адвокатами й активістами. Головна мета – захист жертв політичних репресій.

Спочатку, це була мала організація, яка складалася усього лише з 15 чоловік. Та, з посиленням репресій з боку окупаційної влади, до руху доєдналися не лише родичі потерпілих, а й громадянські активісти, незалежні ЗМІ та блогери. Координатор руху Ділявер Меметов повідомив, що «двері «Кримської солідарності» відкриті для абсолютно різних людей, переслідуванихза інакомислення - незалежно від конфесії чи національності» [1].

Головним майданчиком для роботи громадянських журналістів стали соціальні мережі, а конкретніше – Фейсбук.

Біля витоків кримськотатарської громадянської журналістики стояв Наріман Мемедемінов. З початку окупації, з 2014 року він вів активну інформаційну та правозахисну діяльність, за що неодноразово піддавався переслідуванням [8]. У 2016 році в його будинку провели обшук, під час якого йому намагалися підкинути заборонену літературу (літературу та пропагандистські матеріали «Хізб ут-Тахрір»). У 2017 році чоловіка оштрафували на 20 000 рублів за те, що він вів репортаж з місця обшуку у будинку активіста Сейдамета Мустафаєва в Бахчисараї. У підсумку, 22 березня 2018 року окупанти затримали Нарімана Мемедемінова. 2 жовтня 2019 року Південний окружний військовий суд Росії визнав чоловіка винним в публічних закликах до терористичної діяльності і засудив його до двох з половиною років позбавлення волі в колонії-поселення, а також заборонив займатися адмініструванням сайтів протягом двох років. Російський правозахисний центр «Меморіал» у 2018 році визнав Мемедемінова політв'язнем.

21 вересня 2020 р., громадянський журналіст Наріман Мемедемінов, відбувши покарання, вийшов на свободу та повернувся в Крим. Наразі він продовжує свою активну діяльність та висвітлює ситуацію з порушенням прав людини уже на міжнародних майданчиках. У березні 2021 року чоловік взяв участь у засіданні представників країн-членів Радбезу ООН «Крим: сім років порушень суверенітету і територіальної цілісності України». Під час свого виступу він розповів про переслідування Росією кримських татар [3].

Проаналізувавши матеріали, що публікуються громадянськими журналістами, можна відзначити, що це зазвичай текстові, відео- та фото-повідомлення. Публікації не мали чіткої структури. Журналісти писали матеріали у довільній формі та без будь-якої систематичності.

Проте з часом громадянські журналісти «Кримської солідарності» вдосконалювали свої навички протягом всього часу. Спочатку все розпочиналося із простих та коротких заміток, котрі були далекі від журналістських стандартів, проте згодом на сторінці у Фейсбук почали з'являтися наближені до професійних

матеріалів публікації: звіти, огляди, інтерв'ю, відеосюжети, некрологи, біографії, есе, сторітелінги тощо.

Враховуючи відсутність свободи слова, масові репресії щодо представників корінного народу на окупованому півострові, боротьбу з РФ ведуть не лише з території Криму, а й з материкової України. У цьому контексті варто виокремити Громадську організацію Кримськотатарський Ресурсний Центр, яка була створена у 2015 році «з метою забезпечення колективних прав кримських татар як корінного народу та індивідуальних прав всіх жителів Криму задля досягнення сталого розвитку». Організація захищає права безпосередньо кримськотатарського народу, проводить моніторинг порушень індивідуальних та колективних прав в окупованому Криму, інформує міжнародну спільноту про ситуацію в окупованому Криму, проводить міжнародні інформаційні кампанії та заходи, спрямовані на підтримання теми Криму у фокусі.

Взаємодія кримськотатарських громадянських журналістів із громадськими організаціями на материковій Україна дозволяє чітко зафіксувати усі порушення прав людини на півострові.

Отже, після окупації Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, будь-які засоби масової інформації, а в особливості кримськотатарські, внаслідок тиску, вимушені були припинити свою діяльність та переїхати на материкову територію України. Свобода слова повністю відсутня, усі медіа, які діють в реальному часі на півострові, жорстоко контролюються з боку окупаційної влади.

Внаслідок тиску окупантів, громадянська журналістика кримських татар набуває розвитку, хоч і також зазнає страшних репресій. Громадянська журналістика стала новим інструментом ненасильницької боротьби корінного народу Криму за свої права. «Нове соціальне явище в Криму – громадянська журналістика – елемент боротьби за права людини, спротив місцевого населення діям незаконної влади півострову, яка існує завдяки громадянський мужності» [4, с. 12]

Коли відбудеться деокупація, до відповідальності за скоєнні злочини зможуть притягнути низку осіб саме завдяки роботі громадянських журналістів. Адже для того, щоб українська держава та міжнародні організації могли фіксувати порушення прав людини в окупованому Криму потрібні факти, котрі надаються саме громадянськими кримськотатарськими журналістами, враховуючи повну відсутність незалежних ЗМІ на півострові. Саме робота кримськотатарських активістів є механізмом для фіксування порушень прав людини на півострові та донесення цієї інформації до міжнародної спільноти.

Список використаних джерел

1. Телеканал АТР [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://atr.ua/page/9/about-us.
2. https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/Fly/article/view/2541

3. Декларация Организации Объединенных Наций о правах коренныхнародов [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/indigenous_rights.sht ml.
4. Лисенко В. В. Громадянська журналістика як засіб реалізації права людини на інформацію. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Міністерство освіти і науки України, Одеса, 2021.
5. Юрченко О. Нове явище в Криму – громадянська журналістика, що зародилася та активно працює завдяки громадянській мужності/Журналіст України. 2018. № 5-6. С.12-14.

ВИСВІТЛЕННЯ В ЗМІ ПРОБЛЕМ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Полумисна Ольга Олексіївна,
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри журналістики
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна

У дослідженні встановлено: у медіа найбільше уваги приділено доступності/недоступності для людей з інвалідністю, складнощам евакуації, поселенню їх, забезпечення реабілітаційними засобами тощо; на другому – повідомлення про інтеграцію людей з інвалідністю у ті громади, де їх було розміщено, та робота з членами цієї громади на випадок упередженого, дискримінаційного ставлення до цієї категорії населення; на третьому – поодинокі публікації в медіа, які стосуються різних законодавчих повідомлень та реабілітації військовослужбовців. Моніторинг повідомлень на «Суспільному» вказує на те, що проблеми, порушені правовими організаціями, знаходять відгук в публікаціях даного медіа.

Ключові слова: люди з інвалідністю, війна, медіа, евакуація, доступність, інклюзія.

The study found that the media paid the most attention to accessibility/inaccessibility for people with disabilities, difficulties in evacuating them, settling them, providing them with rehabilitation equipment, etc.; secondly, there were reports on the integration of people with disabilities into the communities where they were deployed and work with members of this community in case of biased, discriminatory attitudes towards this category of population; thirdly, there were isolated media publications related to various legislative messages and rehabilitation of military personnel. The monitoring of messages on Suspilne indicates that the issues raised by human rights organizations are echoed in the publications of this media outlet.

Keywords: people with disabilities, war, media, evacuation, accessibility, inclusion.

Початок російсько-української війни кардинальним чином вплинув на життя українського суспільства. Це суттєво позначилося на найвразливішій групі населення – людях з інвалідністю. Їх в Україні нараховується 2,7 млн, і ця кількість стрімко зростає через воєнні дії на території України після повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року. З огляду на воєнні дії саме люди з інвалідністю найчастіше стикаються з дискримінацією, насильством, смертю, залишаються напризволяще, не мають доступу до безпечних місць, жінки та діти з інвалідністю піддаються ризику сексуального насилля та зневаги. Тому вважаємо актуальним з'ясувати, на які проблеми людей з інвалідністю під час війни, у першу чергу, звертають увагу українські медіа.

На сьогодні наукових досліджень, що стосуються проблем виживання людей з інвалідністю в зоні бойових дій, небагато. Із зарубіжних учених це питання вивчала Еліс Прідді, М. Кун-Бучко, із вітчизняних О. Тельна у співавторстві з Д. Герстлі.

Ті проблеми, які існували в мирний час в України, дуже гостро проявилися під час війни. Це стосується і комунікації з тими інституціями, які повинні надавати допомогу, і відсутності доступу до інформації, і доступності до безпечних місць, психологічного, матеріального, фізичного становища людей з інвалідністю та їхніх близьких. Медіа аналізують ситуацію, що склалася з людьми з інвалідністю, переважно це медіаресурси правозахисних організацій, зокрема Центр прав людини «Zmina».

Нагальною проблемою для людей з інвалідністю була і є доступність. Якщо в мирний час вони могли прораховувати, яким чином вийдуть з квартири, дістануться до роботи, магазину тощо, то під час війни цей процес надзвичайно ускладнився. Навіть ті, хто були відносно самостійними, стали залежними від сторонньої допомоги. Про це йдеться в коментарях М. Смбатян, Є. Голованевського, У. Пчолкіної, О. Стадніченкоа, В. Харченко, О. Шклярської, Т. Ковальчук. Як приклад, «Будинок, у якому я живу, - це 10-поверхівка. Бомбосховища не те щоб доступного для людей, які користуються кріслом колісним, а жодного немає довкола! Я дивилася мапу бомбосховищ і намагалася побудувати маршрут для себе, куди мені найшвидше і найдоступніше бігти, - і таких варіантів не знайшла» [1]. У подкасті Суспільного «На час війни: люди з інвалідністю» У. Пчолкіна розповіла, що на даний момент доступних і безпечних укриттів для людей з інвалідністю в Україні не існує. Саме через це багато хто із людей, які мають інвалідність, загинули на східних територіях, починаючи з 2014 року, оскільки не могли вільно пересуватися, спуститися, наприклад з 5, 4, навіть 2 поверху і вчасно евакуюватися. На даний момент в Україні також багато лежачих людей. І якщо людину в кріслі колісному гіпотетично з купою сусідів можна спустити у сховище, то лежачих вкрай важко кудись транспортувати і тим більше евакуювати [2]. Даний факт вказує на те, що в умовах небезпеки, як і в попередні часи, люди з інвалідністю залишаються один на один із труднощами, у безпорадному становищі та неможливості собі допомогти через бар'єри в тому середовищі, де вони мешкають. Щоб їх спустити в бомбосховище, а потім винести звідти, потрібно декілька людей, а тривога відбувається декілька разів на день. Тому в такі небезпечні моменти, коли всі повинні ховатися в укриття, люди з інвалідністю залишаються в квартирах.

В Україні не проводилася централізована евакуація осіб з інвалідністю, через що ці люди самотужки намагалися впоратися з тими викликами, які постали перед ними. Організації, які вивозили людей з інвалідністю: «Восток SOS», «Fight For Right», «Freedom trust», «Група активної реабілітації», ГО «Рівні можливості для всіх» та загони швидкого реагування Червоного Хреста України. Окрім того, евакуюють людей з інвалідністю ті, хто самі мають інвалідність. Навіть якщо не присутні фізично, то координують всі дії, пов'язані з цим процесом, до прикладу О. Стадніченко та ін. Тобто, можемо побачити, що люди з інвалідністю і тут доводять свою активність, є борцями за рівність, а не лише об'єктами гуманітарної допомоги.

Особливі складнощі евакуації людей з інвалідністю, які пересуваються у кріслі колісному, оскільки часто їх просто пересаджують у буси, а можливості забрати крісло немає. І, перебуваючи на новому місці, люди з інвалідністю втрачають можливість пересуватися. Не лише засоби реабілітації є проблемою для ВПО – людей з інвалідністю, окремим питанням стоїть поселення після того, як їх вивезли з небезпечних територій. Цих людей не можна розміщувати у місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб, бо вони потребують лікування та догляду.

Також головним питанням, на яке мають звернути увагу з ВПО – це їхня інтеграція у нові громади: долучення до активної частини громади та робота з членами громад, які приймають ВПО, стосовно прояву упередженого ставлення до людей з інвалідністю [3].

Про те, що влада не впоралася належним чином з евакуацією людей з інвалідністю говорить І. Виртосу у статті «Евакуація людей з інвалідністю: провалений державою іспит»[4]. Юлія Сачук, голова організації Fight for Right, також наголошує на неготовності влади до такого розвитку подій, зокрема не прорoблено було системний план дій для евакуації людей з інвалідністю, на відсутності доступних бомбосховищ, системи сповіщень, тобто доступу до інформації [5].

Надзвичайно важко під час війни орієнтуватися в просторі людям із порушеннями зору та слуху. По-перше, їм складно знайти самостійно укриття, де можна заховатися під час бомбардувань, по-друге, багато хто не отримував інформації про евакуацію, тому подробиці поширювалися за допомогою зображень, мемів, які люди без доступу до інтернету або потрібних додатків не міг прочитати [6]. Глухонімі люди не можуть, наприклад, почути повітряну тривогу. Наслідком цього стала велика кількість жертв людей з порушенням слуху у харківському гуртожитку, у який влучила російська ракета. Для незрячої людини дуже складно, майже неможливо орієнтуватися в просторі, коли навколо неї все гримить, і вона втрачає здатність взагалі щось розуміти.

Організації, які опікуються людьми з інвалідністю, наголошують на тому, що вкрай потрібним і нагальним є питання реабілітації важкохворих військових [7]. У медіа також з’являються поодинокі повідомлення про це, незважаючи на те, що ситуація надзвичайно складна, оскільки поранених військових надзвичайно багато, а місць, де вони мають проходити потім реабілітацію, мало. Тому публікація «Це крик душі». Чи з’явиться у Львові реабілітаційний центр для важкопоранених українців» є надзвичайно актуальною і повинна бути на слуху у кожного, бо це стосується здоров’я і життя тих людей, які захищають Україну та її незалежність [8].

Власне, згадані вище повідомлення переважно озвучуються захисними організаціями, поодинокі публікації про людей з інвалідністю в умовах війни трапляються на сторінках українських ЗМІ. Для порівняння, на сайті «Суспільного медіа» майже кожного дня або через день з’являються публікації про людей з інвалідністю, що є показовим для українського інформаційного простору. За 6 місяців війни журналісти опублікували 52 повідомлення із ключовими словами «інвалідність», «людина з інвалідністю». Їх можна розгрупувати за такими напрямками: благодійна допомога людям з інвалідністю, досягнення людей з інвалідністю, доступність/недоступність для людей з інвалідністю, евакуація людей з інвалідністю, реабілітація людей з інвалідністю, інклюзія. Незважаючи на воєнний час, на сайті порушуються питання інклюзії, тобто одним із пріоритетів для медіа була і залишається рівноправність людей з інвалідністю. Окрім того, вже зараз в одному з повідомлень йдеться про реабілітаційні кроки для військових, які отримали інвалідність.

Таким чином, проаналізувавши публікації, які стосуються людей з інвалідністю під час війни, можемо встановити: найбільше уваги приділено доступності/недоступності для людей з інвалідністю, складнощам евакуації, поселенню їх, забезпечення реабілітаційними засобами тощо. На другому плані є публікації, які стосуються інтеграції людей з інвалідністю у ті громади, де їх було розміщено, та робота з членами цієї громади на випадок упередженого, дискримінаційного ставлення до цієї категорії населення. На третьому плані знаходяться поодинокі публікації в медіа, які стосуються різних законодавчих повідомлень та реабілітації військовослужбовців. Моніторинг повідомлень на «Суспільному» вказує на те, що проблеми, порушені правовими організаціями, знаходять відгук в публікаціях даного медіа. Більше того, на сторінках видання йдеться про питання інклюзії, зокрема про майбутнє військових, які отримали інвалідність під час російсько-української війни і яких потрібно максимально на державному, суспільному та медійному рівнях інтегрувати у повсякденне життя.

Список використаних джерел

1. Виртосу І. Евакуація людей з інвалідністю: провалений державою іспит. *Zmina*. 2022. URL: https://zmina.info/articles/evakuacziya-lyudej-z-invalidnistyu-provalenyj-derzhavoyu-ispyt/.
2. На час війни: люди з інвалідністю. Подкаст. *Суспільне Радіо*. 2022. URL: https://soundcloud.com/suspilnepodcast/nchv-18?utm_source=multilinks.me&utm_campaign=wtshare&utm_medium=widget&utm_content=https%253A%252F%252Fsoundcloud.com%252Fsuspilnepodcast%252Fnchv-18
3. Радченко Я. Люди з інвалідністю, ЛГБТ та етнічні спільноти: як вразливі групи долають виклики війни. *Zmina*. 2022. URL: https://zmina.info/articles/yak-vijna-vplynula-na-vrazlyvi-grupy-naselennya-ekspertyza-potreby-ta-rekomendacziyi/
4. Виртосу І. Евакуація людей з інвалідністю: провалений державою іспит. *Zmina*. 2022. URL: https://zmina.info/articles/evakuacziya-lyudej-z-invalidnistyu-provalenyj-derzhavoyu-ispyt/.
5. Кошляк А. «Держава не була готовою». Інтерв'ю з активісткою – про евакуацію людей з інвалідністю та їх безпеку під час повномасштабної війни. *HB Life*. 2022. URL: https://life.nv.ua/ukr/socium/pro-bezpeku-lyudey-z-invalidnistyu-pid-chas-viyni-z-rosiyeyu-interv-yu-z-aktivistkoyu-novini-ukrajini-50262795.html.
6. Telna O., Gerstle D. J. Here's what Ukrainians with disabilities face as we cope with war. The New Humanitarian. 2022.URL: https://www.thenewhumanitarian.org/opinion/firstperson/
7. Світлана Онищук: Реабілітація важкохворих краян, а також наших військових є чи не найважливішим питанням на сьогодні. *Invak.info*. URL: https://invak.info/reabilitatsiya/svitlana-onishhuk-reabilitaciya-vazhkokhvorikh-

krayan-a-takozh-nashikh-vijskovikh-ye-chi-ne-najvazhlivishim-pitannyam-na-sogodni.html.
8. Шведа О. «Це крик душі». Чи з’явиться у Львові реабілітаційний центр для важкопоранених українців. *Твоє місто*. 2022. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/postrazhdalyh_bude_bilshe_yak_u_lvovi_prohodyat_reabilitatsiyu_viyskovi_i_chy_potriben_mistu_novyy_tsentr_133397.html

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ОЧАМИ ЗМІ

Приходько Олена Олексіївна,
старший викладач кафедри соціології та масових комунікацій,
кандидат соціологічних наук
Криворізький державний педагогічний університет

Автором розглядаються зміни, які відбулися у висвітлені ЗМІ тематики ВПО до та під час війни. Узагальнюються рекомендації щодо висвітлення тематики ВПО.
Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, українські медіа, висвітлення тематики ВПО.

The author describes the changes that took place in the mass media covering the topic of IDPs before and during the war. Recommendations regarding the coverage of IDPs are summarized.
Keywords: internally displaced persons, Ukrainian media, coverage of IDPs.

З 2014 р. і донині, коли війна є щоденною реальністю українців, провідною темою в медіа стали її ракурси і аспекти. Так, масова міграція населення України до більш безпечних населених пунктів підконтрольних Україні є однією з основних та чутливих тем українських медіа.

Близько 7 мільйонів осіб були переміщені в межах України, тоді як майже 13 мільйонів людей лишаються на територіях, постраждалих від війни. Майже 77 відсотків з усієї кількості внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) — це діти, особи з інвалідністю та люди старшого віку [1]. Незважаючи на те, що у повсякденному житті ВПО допомагають волонтери, громадські організації, релігійні організації. та небайдужі містяни, журналісти своєю роботою привертають увагу всього світу та розповідають про те, що реально відбувається. Висвітлення життєвих історій, повсякдення та проблем, з якими стикаються ВПО - одне з найскладніших та необхідних завдань журналістів, адже ставлячи запитання владі та об'єктивно висвітлюючи ситуацію на місцевому та національному рівнях, ЗМІ допомагають розв'язати труднощі та знайти шляхи вирішення проблем ВПО.

Розглянемо зміни, які відбулися у висвітлені ЗМІ тематики ВПО. Так, дані моніторингу медіа-ресурсів свідчать, що до початку повномасштабного вторгнення росії спостерігався брак матеріалів у медіа про ВПО, зокрема аналітичного та розслідувального характеру. Журналісти часто передруковували прес-релізи державних органів влади, робили репортажі з акцій на підтримку переселенців, які організовують громадські організації. Більш активно висвітлювали тематику ВПО регіональні ЗМІ, ніж національні. Увага ЗМІ до ВПО була поверхова й зосереджена на висвітленні дій влади, заяви якої транслювали без перевірки чи представлення інших точок зору. У цілому, виглядало, що ЗМІ не мають редакційної політики щодо того, як представити тематику ВПО в контексті пошуку довгострокових рішень [2]. Водночас більшість ЗМІ застосовували коректну мову та термінологію щодо ВПО без явних спроб їх дискримінації. Проте, при висвітлені стосунків між місцевими громадами і ВПО, чимало прикладів, коли ЗМІ, показували їх з негативного боку, особливо ромів-переселенців. До того ж у текстах інтернет-ЗМІ спостерігалась підміна понять і ототожнення термінів «біженець», «переселенець», «внутрішньо переміщена особа», «мігрант» На кшталт, «Біженцям з Донбасу дали лічені дні

на виселення з київського гуртожитку» (Укрінформ, 4 вересня 2016). До 2018 року не існувало рекомендацій щодо особливостей висвітлення тематики ВПО. Створення негативного медіаобразу ВПО, відбувалося через узагальнення, тобто покладання провини за дії та слова окремих осіб на всю групу: «Переселенці відповідальні за те, що зараз відбувається на Сході та за те, яким був Схід» (Галицький кореспондент, 19 жовтня 2016) [3].

Вже у перші дні, після повномасштабного вторгнення, Інститут масової інформації досліджує, як українські медіа пишуть про переселенців. Так, в українських медіа завдяки різноманіттю матеріалів про ВПО, була присутня мова ворожнечі, матеріали з коментарів невідомих користувачів та російські наративи про "русофобію та утиск російськомовних". Найбільше маніпулятивних, стереотипних та незбалансованих матеріалів публікувала "Страна" (новина з непідтвердженого відео із соцмереж: «В Италии пожилая украинка набросилась с кулаками и проклятиями на русскоязычных девушек» або «Толпы людей, взятки и решалы. Как украинцы бегут от войны через молдавскую границу») [4]. Такі матеріали будують негативне уявлення та породжують стереотипи про ВПО.

З огляду на вище зазначене, дуже доцільними стали рекомендації щодо висвітлення тематики ВПО, сформовані учасниками проекту «Голос місцевих ЗМІ» та яких радять дотримуватися медійникам під час висвітлення історій та проблем ВПО, а саме: уникати таврування (стигматизації) з приводу чутливих соціально-економічних тем, включаючи тему житла, зайнятості або соціальної допомоги; ретельно підбирати слова та терміни; бути чутливими та максимально збалансованими, уникати написання статей, що розпалюють ворожнечу; не відокремлювати ВПО від загалу та не забувати, що люди зі статусом ВПО у першу чергу громадяни України з такими самими правами як і будь-який інший громадянин; захищати ідентичність та приватну інформацію ВПО, проявляти співчуття і розуміння; не використовувати дітей як інструмент пропаганди [5]. Також бажано дотримуватися відкритих питаннь та послідовності у подачі матеріалу, а саме: спочатку історія людини, потім загальна статистика, що дозволить тримати фокус матеріалу на людській долі.

Хоча перевіряти факти, у сьогоднішніх умовах складно, адже значна частина ВПО залишилася без домівок, без речей, які дорогі та про які згадувати та розповідати боляче, необхідно дотримуватися аналітичності та відокремлення фактів від думок, проте не забувати про величезну відповідальність за свою роботу, яка повинна і відповідати найвищим стандартам об’єктивності, балансу і точності.

Список використаних джерел

1. Українські журналісти мають позбутися стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб https://detector.media/infospace/article/123420/2017-02-22-ukrainski-zhurnalisty-mayut-pozbutysya-stereotypiv-shchodo-vnutrishno-peremishchenykh-osib/

2. Моніторинг висвітлення тематики внутрішньо переміщених осіб як метод діагностики медіапростору. https://doi.org/10.20535/2522-1078.2018.1.132939
3. Костовська А. В. Переселенці в українських інтернет-ЗМІ: проблема мовно-толерантного висвітлення. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 2(70), С.100-102.
4. Українські медіа та війна. підсумки моніторингів ЗМІ 2022 року https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-ta-vijna-pidsumky-monitoryngiv-imi-2022-roku-i49921 С. 100–102.
5. 20 порад журналістам, як висвітлювати внутрішньо переміщених осіб https://ms.detector.media/profstandarti/post/18631/2017-03-24-20-porad-zhurnalistam-yak-vysvitlyuvaty-vnutrishno-peremishchenykh-osib/

СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Ращик Софія Едуардівна
студент видавництва та поліграфії - 215
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
д.філос.н., професор кафедри реклами і зв'язків з громадськістю ФМВ НАУ
Христокін Г.В.

В статті досліджено стан свободи слова в умовах воєнного часу, виявлено недоліки в наказах щодо її обмежень та неправомірних дій щодо преси
Ключові слова: свобода слова, захист прав людини , інформаційна безпека, стаття, ЗМІ, демократія

The article examines the state of freedom of speech in wartime conditions, reveals deficiencies in the orders regarding its restrictions and illegal actions against the press.
Keywords: freedom of speech, protection of human rights, information security, article, mass media, democracy

Війна в часи світової інформаційної революції – результат неправильно зроблених висновків, а поведінка, що не змінюється після усвідомлення фатальної помилки – обмеженості в свідомості, яку вкрай важливо здолати. Кому як не українцям, що століттями виборювали своє право на існування близька тема боротьби за свою мову, історію, свободу як слова, так і дій. Особливо, коли прямо зараз кожен громадянин на собі відчуває наслідки повномасштабного вторгнення, а саме суттєві зміни в повсякденному житті – обмеження прав у зв'язку з ситуацією, що склалась. Суспільство уважно стежить за зовнішнім ворогом, втрачаючи пильність стосовно дій всередині країни, які в майбутньому відіграють неабияку роль в повоєнній відбудові нашої держави. На сьогодні можна знайти чималу кількість дослідницької літератури в якій розглядається проблема обмежень свободи слова під час війни. Зокрема можна відзначити роботи Даценко А. Ю. "Шляхи забезпечення балансу між свободою слова та її цензурними обмеженнями в умовах гібридної війни" [1]; Аналітичний звіт" Кримінальна відповідальність за поширення інформації в інтернеті до та після 24 лютого 2022 року" [2]; Коструб'іцька А. В. "Свобода слова та окремі аспекти державного регулювання діяльності засобів масової інформації під час війни" [3] та багато інших наукових праць, в яких досліджується актуальна тема, розглянута в цій статті.

Об'єктом дослідження виступає принцип свободи слова, як природного права людини на висловлення своєї думки без протиправного обмеження.

Предметом дослідження можна вважати проблему зловживання в умовах воєнного стану обмеженням свободи слова; неточні формулювання і тлумачення указів, законів щодо обмежень свободи слова.

Завдання дослідження**:** виявити недоліки у запроваджених наказах про обмеження свободи слова в умовах воєнного часу, дослідити неправомірні дії та маніпулятивні звернення щодо ЗМІ, запропонувати шляхи подолання даних проблем.

Свобода слова – одна з ключових цінностей демократії, що надає право людині вільно висловлювати свої ідеї та думки. Її відсутність чи обмеження означають пряму загрозу для даного державного ладу будь-якої країни. Не втратити баланс між правом на свободу слова та гарантією інформаційної безпеки, не перетворитись на тих, кого мусимо зараз подолати – нелегке завдання, тим паче в умовах воєнного стану, коли по той бік фронту держава-агресор веде інформаційну війну всіма можливими способами. Але навіть попри ризики, в Європейській Конвенції про захист прав людини в статтях 10,11 [4] та конституціях, серед яких є і українська, зазначено про можливість певних обмежень законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, або громадського порядку.

Внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року, одним із перших указів Президента було тимчасово обмежено право на свободу слова. Отже, це означає, що в умовах воєнного часу не гарантоване право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Журналістська діяльність в сучасних умовах зазнає змін. Обмежене право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Під забороною опинилось поширення певних видів відомостей про пересування військової техніки і боєприпасів, розташування військових частин, встановлено кримінальну відповідальність за колабораціонізм [5], за виправдання російської збройної агресії та глорифікацію її учасників, за образу військовослужбовців [6], що значно сприяє успіху у виконанні бойових завдань.

Закони щодо свободи слова в Україні, що набули чинності за період з 24 лютого, не завжди правильно тлумачать та застосовують. Іноді, правопорушники зловживають становищем всередині держави і використовують дані обмеження як заманеться. Беручи приклад – запровадження кримінальної відповідальності за образу військовослужбовця, закріплене статтею 435-1 ККУ «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю» не можна сказати, що в даному законі враховані всі аспекти. Обмеження може стати значною перешкодою для обґрунтованої критики діяльності громадян, що проходять військову службу. Немалу загрозу ця правова норма може становити для викривачів корупційних дій. Також, дізнавшись про продовження дії закону у мирний час, важко пояснити необхідність притягнення до кримінальної відповідальності за образу військовослужбовця в повоєнний період, адже це суперечить «гостроті становища». Вже відомі ситуації, коли в Україні було ухвалено вирок, в якому визнано підсудних, винними у злочині – образа громадянина, що проходить військову службу в приватному листуванні. Однією з таких справ була № 712/4108/22 в Соснівському районному суді міста Черкаси.

Значних обмежень під час воєнного стану зазнає журналістська діяльність. Головною метою ЗМІ в сучасних умовах, в яких опинилася вся країна та її громадяни, є висвітлення актуальної, достовірної інформації для населення, уникаючи при цьому завдання шкоди стратегічним планам нашої держави. Останнім часом значну увагу зосереджено на дотриманні стандарту,

достовірності і точності матеріалів, що подають в ефіри телеканалів, радіо чи онлайн, адже не можна недооцінювати вплив медійної системи на інформування населення та настрої громадян. Правила роботи затверджені наказом №73 [7], який регулює порядок акредитації представників ЗМІ під час воєнного стану, визначає перелік інформації, яку не можна розголошувати, встановлює порядок роботи журналістів в зоні ведення бойових дій.

Звичайно, в умовах, коли агресор діє не лише на фронті, а й в інформаційному просторі, коли введено накази щодо поширення певної інформації, існує ризик, що знайдуться особи, яким не потрібна зайва критика, аби не було завдано шкоди їх репутації та кар'єрі. У квітні було вимкнено з цифрового мовлення три опозиційних телеканали без чітко сформульованих пояснень. Цифрова компанія, провайдер-монополіст загальнонаціональної мережі цифрового наземного телебачення в Україні, який зараз підпорядковується концерну, заявив, що не знає причин такого рішення.

Відключення телеканалів, що не сприяли поширенню російської пропаганди – невдалий крок, який матиме негативний вплив на подальшу ситуацію із свободою слова в Україні. Важко не погодитись зі словами українського правозахисника Володимира Яворського у коментарі ZMINA про таке рішення: «У випадку, коли війна затягнеться на кілька місяців, у нас фактично не буде свободи слова в медіа довгий час: на цифровий формат припадає близько 70% українського мовлення. Якщо якийсь політик зникає з інформаційного простору на три-чотири місяці, надалі він майже напевне зникає з політичного життя. Це може призвести до того, що одна політична сила повністю контролюватиме країну й усі політичні процеси в ній. Згодом це може перетворитися на безконтрольне правління, що означатиме кінець демократії"» [8].

Можливо, хтось скаже, що все це дрібниці, зараз «не на часі» висвітлювати проблеми пов'язані з обмеженнями під час війни, почнемо думати про це після перемоги, але чи не буде запізно? Чи будемо ми спроможні відновлювати демократичні засади у період, що навряд легший за воєнний?

Якщо зосередити увагу на чи не найголовнішому центральному органі виконавчої влади - Міністерстві оборони України, що в останній місяць має значні проблеми стосовно відомостей про закупівлю продуктів харчування за завищеними цінами в стані війни, можна помітити неоднозначну реакцію на це порушення. Міноборони України емоційно наголошувало, що інформація, яка набула поширення в публічному просторі, розповсюджується з ознаками навмисних маніпуляцій та вводить в оману, а Президент у своєму вечірньому зверненні наголосив, що зараз основна увага - питанням оборони, зовнішній політиці, війні. " Але це не означає, що я не бачу і не чую, що говорять у суспільстві на різних рівнях. І цей тиждень буде часом відповідних рішень… " [9]. Така реакція з боку влади на критику стосовно злочину вказує на тенденцію до тиску журналістів, як тих, хто висвітлює події «з різних сторін» для одержання повної «картини». Все ж, незважаючи на ці висловлювання, знайшлись і ті, хто не припиняє говорити про один з найбільших корупційних скандалів, що дає

надію на покращення стану стосовно свободи вираження поглядів. Зокрема, український журналіст Юрій Бутусов відреагував на звільнення внаслідок злочину в Міністерстві в своїй статті «12 найгучніших звільнень, обшуків, вироків та підозр 1 лютого» [10] та на засіданні ТСК ВР щодо схем незаконного блокування податкових накладних: «На мій погляд, те що ми зараз бачимо, це якраз демонстрація того, що справді в нашій державі існує масштабна корупційна схема з ручного управління податками, яке існує просто для збагачення окремих чиновників, окремих посадовців…» [11]. Водночас про злочинне використання політичними діячами їх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення в центральному органі висловився військовий аналітик Тарас Чмут, політолог Сергій Таран та багато інших діячів.

Проблема щодо свободи слова під час війни одна з найскладніших. І хоча в Україні ми все ще можемо висловлювати своє невдоволення – як діяти та не дозволити в нашій неідеальній системі майбутньої катастрофи? Оскільки Україна – демократична держава, що плекає цінності народовладдя, свідомі громадяни змушені вчасно реагувати на неправомірні дії з боку керманичів і нагадувати про свої непорушні права та свободи, які не зашкодять нашим стратегічним планам у війні, а влада у свою чергу – впроваджувати заборони, що не порушують основні засади даного політичного режиму та не перешкоджати діяльності, спрямованій на боротьбу з корупцією та зловживанням, повинна звернути увагу на необхідність підвищення правової культури та правової свідомості, удосконалити нормативно-правові акти, подолати колізії у законотворчості. Потрібно зобов'язати законотворців уникати колізій у розробці законопроектів. В нагоді може стати створення певної експертної ради, яка зможе перевіряти на сумісність законопроекти з діючим законодавством та міжнародним правом. Саме від діяльності органів державної влади, відповідного нормативного регулювання права на свободу думки і слова, залежать форми та гарантії його реалізації й захисту, а також відповідальність за їх порушення. Не забуваємо й про ідею незалежності преси в суспільстві, яку повинні відстоювати, щоб вберегти її від узурпації владою, що повинна здійснювати регулювання взаємодії преси з суспільством. Верховна Рада повинна врегулювати можливі обмеження свободи вираження поглядів та думок суспільства під час війни, зокрема, завчасно передбачити перелік забороненого контенту та певні санкції за його поширення.

Звичайно, в сучасних умовах необхідних обмежень, впливом на владу з боку суспільства є хіба що поширення інформації в міжнародній комп’ютерній мережі: соціальних мережах, відеохостингах, різноманітних сайтах, або підписання чи запровадження петицій... Але впевнена, якщо громада продовжить слідкувати за ситуацією, ми – народ, як єдиний носій влади в Україні, що затверджено Конституцією у статті 5 [12], зможемо вберегти своє майбутнє.

Підсумовуючи, пропоную згадати статтю 11 Декларації прав людини та громадянина 1789 року: «Вільне вираження думки і переконань є одним з найдорогоціннішим прав людини: тому кожна людина може вільно говорити, писати і друкувати, несучи відповідальність за зловживання своєю свободою…»

Свобода закладає фундамент для формування вільної та інформованої громадської думки. Вільне медіа — це ядро політичної свободи, один з головних аспектів, що відрізняє суспільний устрій України від режиму росії, який створює ментальну прірву між нами. Наша держава боролась за свободу століттями і бореться сьогодні, тож бережімо свої надбання, не забуваючи їх ціну.

Список використаних джерел

1. Даценко А. Ю.“Шляхи забезпечення балансу між свободою слова та її цензурними обмеженнями в умовах гібридної війни” [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://politicus.od.ua/1_2021/4.pdf
2. Аналітичний звіт“ Кримінальна відповідальність за поширення інформації в інтернеті до та після 24 лютого 2022 року” [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%98%CC%86-%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2_%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90-%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%94%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC-%D0%97%D0%90-%D0%9F%D0%9E%D0%A8%D0%98%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF-%D0%86%D0%9D%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%86%CC%88-%D0%92-%D0%86%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%95%D0%A2%D0%86-.pdf
3. Коструб іцька А. В. “Свобода слова та окремі аспекти державного регулювання діяльності засобів масової інформації під час віцни” [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/3_2022/16.pdf
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колаборацій ну діяльність [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#n6
6. Аналіз статті 435-1 ККУ із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального кодексу, прийняті під час воєнного стану. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf
7. НАКАЗГОЛОВНОКОМАНДУВАЧА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://news.informer.od.ua/zhinka_u_riznyh_epohah

8. ZMINA | Медіа ресурс Центру прав людини [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zmina.info/news/espreso-pryamyj-ta-5-kanal-vymknuly-v-czyfri-zeonbud-prychyny-czogo-ne-znaye/
9. Звернення Володимира Зеленського наприкінці 333-го дня повномасштабної війни [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=EH3XxtPz5MY
10. Юрій Бутусов «12 найгучніших звільнень, обшуків, вироків та підозр 1 лютого» [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://censor.net/ua/resonance/3397235/12_nayiguchnishyh_zvilnen_obshukiv_vyrokiv_ta_pidozr_1_lyutogo
11. Юрій Бутусов на засіданні ТСК ВР щодо схем незаконного блокування податкових накладних [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=iL9KEwkJ5zY&t=3s
12. Конституція України - Розділ I [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i

РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ ТА СПЕЦІАЛІСТІВ У СФЕРІ КОМУНІКАЦІЇ У ВИСВІТЛЕННІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Сеферова Юлія Вікторівна
студент кафедри журналістики - 410
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
канд. філол. наук, доцент кафедри журналістики ФМВ НАУ,
Васильченко В.М.

У статті розглядається проблеми висвітлення журналістами та комунікаційниками дотримання прав людини у соціальних мережах.
Ключові слова: права людини, журналістика, соціальні мережі, інтернет.

Seferova Y. The Role of journalists and specialists in the communication in covering the observance of human rights. The article examines the issue of coverage of human rights by journalists and communicators in social networks.
Keywords: human rights, journalism, social networks, Internet.

З появою інтернету відбувається стрімкий розвиток соціальних мереж, що пропонують своїм користувачам безліч цікавої та різноманітної інформації. У сучасному світі соціальні мережі стали однією з невід'ємних способів комунікації, передачі новин, важливих подій. Навіть дитина не може уявити свого дня без використання телефону та перегляду соціальних мереж.

Серед соціальних мереж хочемо виокремити платформу «інстаграм», що привертає увагу все більшої кількості користувачів. Завдяки легкому та зручному функціоналу даної мережі вона подобається багатьом, зокрема і блогерам, які лише починають свою діяльність.

Доступ до Інтернету – це важливий засіб для реалізації вами своїх прав та свобод, а також для участі у демократичних процесах [2]. Саме тому позбавити вас доступу до Інтернету проти вашої волі можуть лише за рішенням суду. В окремих випадках надання послуг може припинятися за умовами договору, але це має відбуватися лише після того, як були вичерпані всі інші засоби. Наприклад, споживачів дозволяється відключати від Інтернету у разі несплати за послуги, що їм надаються, але це повинно бути крайньою мірою [1].

Крім того, діти можуть підпадати під обмеження доступу до Інтернету в межах здійснення батьківського контролю за використанням Інтернету залежно від віку та зрілості дитини. Ваш доступ має надаватися за розумну ціну і бути недискримінаційним.

При взаємодії з органами державної влади, провайдерами мережі Інтернет та провайдерами Інтернет-контенту чи послуг, а також з іншими користувачами або групами користувачів, ви не можете бути об’єктом дискримінації за будь-якими ознаками, такими як стать, раса, колір шкіри, мова, релігія або віра, політичні чи інші переконання, національність або соціальне походження, належність до національної меншини, майновий стан, походження чи будь-який інший статус, зокрема, за етнічною приналежністю, віком або сексуальною орієнтацією [1].

Людина має право шукати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї на ваш вибір без будь-якого втручання і незалежно від державних кордонів.

Це означає:

1. Право вільно висловлюватися в інтернеті та мати доступ до інформації, поглядів, висловлювань інших осіб. До них належать як політичні заяви, релігійні переконання, погляди і висловлювання, що сприймаються прихильно або вважаються необразливими, так і такі, що можуть завдавати образу, шокувати або виводити інших осіб зі стану рівноваги.

2. Обмеження можуть накладатися на такі висловлювання, в яких містяться заклики до дискримінації, ненависті або насильства. Такі обмеження мають бути правомірними, цілеспрямованими і запроваджуватися під контролем суду.

3. Право вільно створювати, повторно використовувати і поширювати Інтернет-контент із повагою до права на захист інтелектуальної власності, в тому числі авторського права.

4. Вибирати псевдонім, використання псевдоніма замість справжнього імені. Органи державної влади можуть вдатися до заходів, завдяки яким вашу особу буде відкрито.

5. Органи державної влади зобов'язані поважати і захищати свободу особи на вираження поглядів та свободу інформації. Будь-які обмеження цієї свободи не повинні бути свавільними та мають переслідувати законну мету згідно з вимогами Європейської конвенції про захист прав людини, таку як, зокрема, захист національної безпеки або громадського порядку, охорона здоров'я населення чи моралі, а також відповідати законодавству у сфері прав людини[2].

Блог в Інстаграмі має свої особливості та нюанси. З одного боку, у вас є необмежене джерело ідей та можливість досягти високої залученості підписників. З іншого боку-важливо зберегти баланс між донесенням інформації до людей та дотримуватись прав і не заходити за рамки.

Визнання прав людини означає визнання права кожного заявити: «я маю ці права, що б ви не говорили і не робили, тому що я так само, як і ви, людина.»

Права людини притаманні за правом народження:

А)**Свобода**, оскільки людська воля становить важливу частину людської гідності.

Б)**Повага** до інших, оскільки відсутність поваги до інших не дозволяє оцінити їх індивідуальність.

В)**Недискримінація**, оскільки рівність людей з погляду людської гідності означає, що ми не можемо судити про людей на підставі фізичних (або інших) ознак.

Г)**Толерантність**, оскільки нетерпимість вказує на відсутність поваги до відмінностей, а рівність не означає тотожності або однаковості.

Ґ)**Справедливість**, оскільки люди, рівні у своїй приналежності до людського роду.

Д)**Відповідальність**, оскільки повага прав інших осіб тягне за собою відповідальність за свої дії і надає зусилля для реалізації прав всіх і кожного.

Отже, це питання є складним, і воно може бути відповідним чином збалансоване тільки при індивідуальному підході до кожного випадку. Але це не означає, що відповідей немає взагалі, або що згоди немає в жодній діяльності. Таких сфер багато, і їх число зростає майже щодня.

Список використаних джерел

1. Права людини в медіаосвіті та медіадіяльності в Україні. Матеріали Першої науково-практичної конференції «Права людини в медіаосвіті та медіадіяльності в Україні». URL: https://issuu.com/instituteofjournalusm/docs/human
2. Захист прав в інтернеті. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%97%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%B2_%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%D1%96

АНАЛІЗ БЛОГІВ ПРО САМОРОЗВИТОК У МЕРЕЖІ «ІНСТАГРАМ»

Сичова Марія Юріївна
студентка кафедри журналістики - 410
кафедра журналістики,
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
старший викладач кафедри журналістики ФМВ, НАУ
Кевлюк І.В.

Проаналізовано блоги мережі «Інстаграм» на тему саморозвиток, виявлено їх недоліки.
Ключові слова: саморозвиток, блогінг, аудиторія, рубрика.

Instagram blogs on self-development are analyzed and their shortcomings are identified.
Keywords: self-development, blogging, audience, section.

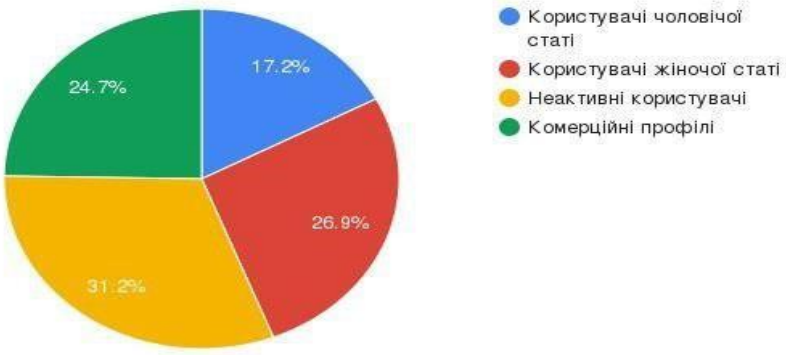
Соціальні медіа – це сегмент інтернету, що швидко зростає і поширюється, а його розвиток відбувається занадто швидко. Перш за все, соціальні медіа розглядаються як потужний засіб міжособистісної комунікації. Люди потребують спілкування, але через різні обставини та психологічні бар'єри не всі можуть перебороти себе і налагодити пряму комунікацію. В Інтернеті ці бар'єри руйнуються і спілкування стає більш зручним. Соціальні мережі дають можливість задовольнити потребу в розвагах та саморозвитку. Через це виникає необхідність у блогінгу, адже він може не тільки зацікавти оппонентів, а опрацювати саме несвідомі бар'єри.

«Блогінг – це діяльність з ведення блогу (англ. Blog, скорочення від web log – мережевий журнал або щоденник). Блог представляє собою веб-сайт, в який постійно додаються нові записи. У записах можуть бути зображення, відео, аудіо, але основу більшості блогів становить текст». [1]

Розглядаючи таку соціальну мережу як Інстаграм, можна побачити, що існує велика кількість тем для блогінгу та ідей розвитку самого блогу. Аналізуючи статистику найпопулярніших блогів за 2021-2023 рік [3], зазначається, що в десятку найпопулярніших тем входить тема саморозвитку, розуміння себе, прийняття свого емоційного плану, розкриття своїх тіньових сторін, розвиток навичок комунікації. Суть таких блогів: дати можливість людям зануритися в ті сторони себе, які вони ще не встигли повністю зрозуміти та чітко проаналізувати. Створення такого контенту є одним із найскладніших, адже блогер паралельно має вивчати психологію, консультуватися і повністю брати відповідальність за те, якими методами та способами він представляю важливу інформацію. Для повного розкриття цієї теми, надано кілька Інстаграм-блогів, які спеціалізуються

саме на тій тематиці, що була згадана вище. Дуже важливою є частина аналізу блогів, адже це дасть зрозуміти, що надається людям, якими способами вони отримують інформацію, а з іншого боку, якими діляться. Важливо дати розуміння, що цікавить соціум і в якому напрямку варто рухатися журналістам-блогерам:

1. Kamenev.guru – блог, який розвивається на території України, його головна тема - це саморозвиток.

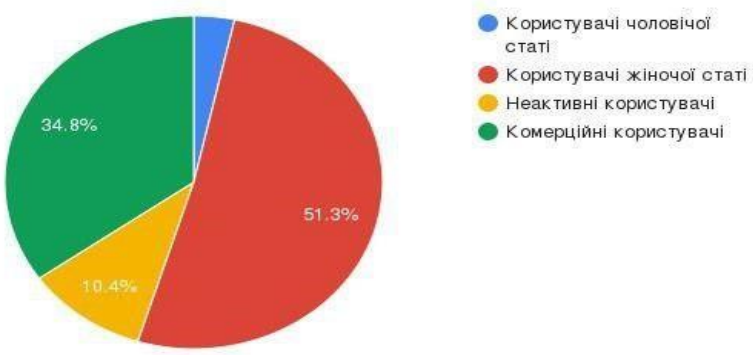

- У блозі присутні такі рубрики: «Шлях до себе», «Психологічні чинники» та «Трансляції», які розкриваються у 77 публікаціях.
- Присутній розмовний контент (трансляції, відео, записи) та текстовий контент.
- Особливість цього блогу базується на якісній подачі матеріалу, який

переходить у поглиблений курс аналізу опонента.

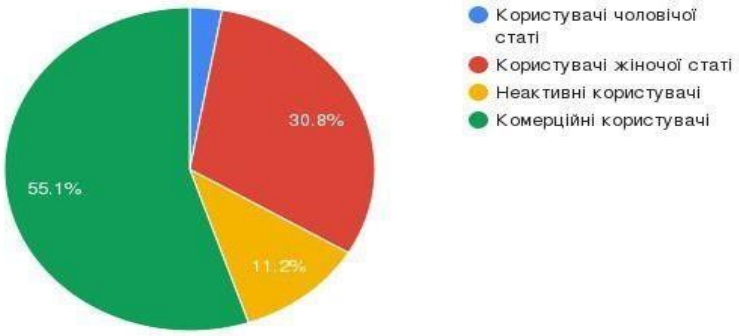
- Аудиторія становить 560 осіб. Ця кількість набрана за допомогою паралельного розвитку таких соціальних мереж як Ютуб, Тік-Ток і Телеграм.
- Охват – 4.7%
- Висока відвідуваність з таких країн: Україна (Одеса, Київ, Житомир), Росія (Москва), Казахстан (Астана). • Недоліки блогу: занадто багато інформації, яка не продається.

3. Anna.dontsova – блог українського походження, тематика якої є саморозвиток.

- У блозі можна присутня чітка і єдина рубрика «Емоції та їхні реакції», яка присутня у 439 публікаціях.
- Присутній розмовний контент (відео, трансляції, тренінги) та текстовий контент. • Аудиторія становить 1565 осіб, які були набрані за весь час існування акаунта.
- Блог активний.
- Присутні тренінги на тему емоційної стабільності.
- Охват: 4.9%
- Висока відвідуваність з таких країн: Україна (Київ, Харків), Казахстан (Алмати), Росія (Москва) • Недоліки блогу: маленька кількість рубрик.

4. Elza.maaa – блог, який розвивається на території України та Польщі, тематика - саморозвиток.

- Блог оформлений у стилі «Лайфстайл».
- У блозі присутня рубрики: «Життя», «Просування», «Фріланс» та «Піклування про себе», які розкриваються у 150 публікаціях.
- Присутній текстовий контент у форматі відео та фото.

- Аудиторія становить 4614 осіб.
- Присутній напрямок на соціальну мережу Телеграм.
- Охват: 5.3%
- Висока відвідуваність з таких країн: Україна (Київ, Дніпро, Львів), Польща (Краків, Варшава), Німеччина (Кіль).
- Недоліки блогу: присутні записи не по темі.

Можна зробити висновок, що всі чотири блоги, які представлені вище, спеціалізуються на одній тематиці, у них велике охоплення аудиторії, присутні розмовні відео, трансляції, курси, тренінги, але кожен з них використовує схожу інформацію не дотримуючись своїх рубрик: гумор, особисті фотографії не за темою, величезний обсяг інформації, яка не продається. Аналізуючи цю інформацію, можна чітко визначити, які деталі заважають блогам набирати велику кількість аудиторії, допомагати людям та заробляти на цьому.

Список використаних джерел

1. Артюхіна М. В. Соціальний потенціал організації: сутність та управління інструментами SMM-маркетингу / Артюхіна М. В., Попова Г. В. // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2017. – № 1. – С. 52-61.
2. Блогінг як форма копірайтингу, або навіщо копірайтеру вести блог. URL:
3. Блогінг як форма копірайтингу, або навіщо копірайтеру вести блог
4. (taina.kiev.ua)\
5. Бобошко В. Конструювання стилю в мережі Instagram. Construction of style on
6. Instagram: дипломна робота магістра / В. Бобошко; наук. кер. А. Худенко; ОНУ ім. І.І. Мечникова, ІСН, каф. соціології. – Одеса, 2017. – 57 с.
7. Дзюбіна О. Комунікативний аспект соціальних мереж / О. Дзюбіна // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – Серія: Філологічні науки. – 2016. – №2. – С. 222.
8. 13 головних трендів Instagram за 2022 рік. URL: Тренды Инстаграм 2022:
9. модные темы, визуальное оформление, форматы (texterra.ru)
10. Зайцева С. Реалізація комунікативної функції мови в інтернет-блозі / С. Зайцева // Соціальні комунікації». – 2012. – С. 71.
11. Інстаграм в Україні.2019 рік. URL: https://www.prostir.ua/?kb=instagram-vukrajini-roste-shvydshe-nizh-facebook-doslidzhennya
12. Соболєва Л. Феномен Instagram 2.0 / Л. Соболєва // Маркетинг. Реклама та PR., 2018. – С. 304

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПОДКАСТУ «СТРОКАТІ ДОРОГИ»

Тестова Дарина Володимирівна
студентка 4 курсу
Бердянський державний педагогічний університет
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальних комунікацій
Бердянський державний педагогічний університет
Мельнікова Ю. О.

У публікації порушено питання розвитку подкастів в українському медіапросторі, розглянуто особливості підготовки і створення авторського подкасту «Строкаті дороги», виокремлено основні характеристики проєкту.
Ключові слова: подкаст, вимушені мігранти, медіапростір.

The publication raises the issue of the development of podcasts in the Ukrainian media space, considers the peculiarities of preparation and creation of the author's podcast "Various Roads", highlights the main characteristics of the project.
Key words: Podcast, forced migrants, media space.

Упродовж останніх років подкасти набувають все більшої популярності серед користувачів інтернет-ресурсів та інформаційних медіа. Щодо етимології подкастів: вони являють собою аудіопрограму – цифровий медіа-файл або низку таких файлів, які розповсюджуються інтернетом для відтворення на портативних медіапрогравачах чи персональних комп'ютерах.

Погоджуємося із визначенням подкасту як частини «епізодичного, завантажуваного або потокового, переважно розмовного аудіовмісту, що розповсюджується через Інтернет, відтворюється в будь-якому місці та в будьякий час, створений будь-ким, хто цього бажає» [1], зазначеним у статті «Що таке подкаст? Розгляд інновацій у подкастингу через структуру шести напруг». Попередником подкасту було радіо, і з перебігом часу відбулися зміни у форматах вибору каналів, адже відкрилися перспективи щодо персоналізації медіа. Із часом у подкастингу з’являється більша кількість прихильників як альтернативи, «щоб надати їм «інформацію», «розваги» та «товариство» [1].

Перевагою подкастів, крім можливості обирати тип програми, є можливість їх швидкої перемотки в обидва боки, повторного прослуховування програми або прослуховування у будь-якому зручному місці, та в будь-який час, адже вони пристосовані до трансляції на мобільних носіях. Важливою також була початкова ідея про безкоштовні підписки.

Історія виникнення подкастів як інформаційного явища тягнеться ще з 2004 року, коли колишній діджей телеканалу MTV Адам Керрі написав програму під назвою iPodder, що дала змогу автоматично завантажувати радіопередачі з інтернету на iPod. У 2005 році великі компанії почали визнавати потенціал

подкастів та вбачати в них нові можливості для себе. Apple презентував iTunes 4.9 – перше оновлення із вбудованою підтримкою подкастів. На презентації Стів Джобс дав чітку інструкцію щодо того, як створювати подкасти. Це, безперечно, сприяло збільшенню аудиторії подкастів. Крім того, поява Apple на ринку зробила подкасти більш доступними в усьому світі. Користувачі могли підписуватися, завантажувати й упорядковувати подкасти в нових iTunes.

В українському медіапросторі подкасти розвиваються доволі активно. Так, для подкастів окремі розділи на своїх новинних ресурсах виділили такі медіа: Megogo Audio, Izone Media, "Радіо Аристократи", The Ukrainians, The Village Україна, "Радіо Поділ", журнал "Куншт", "НВ Подкасти", Urban Radio, "Абук" тощо. Більш детально ми розглядали явище подкастингу в медіапросторі України у ряді публікацій [2; 3].

Мета публікації полягає в аналізі подкастингу як явища сучасності та його функціювання в українському медіапросторі, розгляді особливостей підготовки і створення авторського подкасту «Строкаті дороги».

Основне завдання – описати концепцію власного інформаційного продукту у вигляді подкасту, охарактеризувати його особливості. Тип проєкту – подкаст про досвід вимушених мігрантів. Концепція подкасту «Строкаті дороги» – створення авторського спецпроєкту, в основі якого історії звичайних українців, які через насильницькі дії держави-агресора вимушені були покинути Україну та вирушити на пошуки безпечного місця в різні країни світу. Аудиторія проєкту – громадяни України, які знаходяться на батьківщині та поза її межами, переважно повнолітні. На наш погляд, проєкт може бути цікавим усім людям, незалежно від віку і статі, адже ідея подкасту полягає у тому розповсюдженні досвіду вимушеного переселення. Періодичність виходу – 4 випуски на місяць, хронометраж – 20 хвилин.

Назва проєкту розроблялася з урахуванням того, що вона повинна бути унікальною, легко запам’ятовуватись, але в той же час бути креативною та простою і відображати основні меседжі подкасти. Назва «Строкаті дороги», на нашу думку, є влучною, простою та зрозумілою, тому що об’єднує в собі складні долі, багато в чому схожі і різні, непростий досвід близьких і далеких доріг до безпечного місця, якого потребували вимушені мігранти.

Основна мета подкасту полягає в розкритті долі людей, які через дії агресора були вимушені покинути рідну землю та тисячами строкатих доріг знайти місце нового прихистку. Кожна історія, кожен гість інтерв'ю є унікальним. Тут, упродовж 15–20 хвилин поціновувачі аудіомеседжів матимуть змогу дізнатися історію десятків біженців на собі, відчути їх почуття та проникнутися планами на подальше життя закордоном. Однак акцентуємо на важливості прискіпливого відбору героїв і героїнь проєкту. Оскільки існує істотна небезпека просування ворожих наративів. Спецслужби, які систематично

працюють, вороги, які мімікрують під українських громадян, колаборанти, які працюють на ворожу державу, або навіть неусвідомлено герой/їня можуть у негативному світлі висловлюватися проти українців і України в цілому. Тому важливим є протидіяти маніпуляціям і політичним спекуляціям на темі вимушених мігрантів ще на етапі підбору гостей.

Оскільки авторка та ведуча подкасту сама є вимушеною мігранткою, спілкування складається більш відверто через відсутність психологічного бар'єру та страху бути незрозумілим.

Особливості підготовки. Подкаст записується у форматі інтерв'ю, в якому ведуча ставить гостям декілька запитань, які плавно перетікають одне в одне. Оскільки більшість з нас покидала власні домівки, не маючи змоги взяти потрібну нам техніку, авторський подкаст записується на звичайний диктофон, після запису редагування відбувається в додатку Adobe Audition. Для попереднього запису подкасту обирається кімната, здатна «вбирати» звук з метою більш професійного звучання. Кожен випуск подкасту має свою обкладинку, яка характеризує описане місто або відображає характер гостя подкасту. Під час проведення подібних інтерв'ю враховуються особливості спілкування з психологічно вразливими людьми, які стали свідками воєнних злочинів та були вимушені покинути домівку. Актуальність подкасту пояснюється його тематикою та посилом, розповідями гостей зі «свіжою» пам'яттю про жахи сьогодення.

Отже, вважаємо, що обраний формат та тематика проєкту «Строкаті дороги» є актуальними. Авторський подкаст про вимушених мігрантів покликаний зафіксувати їх досвід та відгукнеться в аудиторії співчуттям та розумінням.

Список використаних джерел

1. Райм Е., Пайк К., Коллінз Т. Що таке подкаст? Розгляд інновацій у подкастингу через структуру шести напруг. URL : https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13548565221104444
2. Тестова Д. В., Мельнікова Ю. О. Жанри подкастів: аналіз інформаційних ресурсів Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (м. Запоріжжя, 2 листопада 2022 р.) / редкол.: В.Л. Погребна, В.В. Кузьмін, Н.В. Островська, Т.О. Бородулькіна та ін. [Електронний ресурс] Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. Назва з тит. екрана. С.184–186.

3. Тестова Д. Політичні подкасти на інформаційному ресурсі «НВ». Збірник тез наукових доповідей здобувачів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 10 листопада 2022 року. Том 2.
4. Гуманітарні науки. Бердянськ : БДПУ, 2022.

ЖІНКА-ЖУРНАЛІСТ НА ВІЙНІ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Тихоліз Анна Олександрівна
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
кандидат наук з соціальних комуікацій,
доцент кафедри журналістики та засобів масової комунікації
Національний університет «Львівська політехніка»
Гоцур О. І.

Війна в Україні гостро підняла гендерне питання. У війні з ворогом поруч з чоловіком повсюдно на рівних стала жінка, боронячи країну. І серед військових, і у багатьох «нежіночих» професіях бачимо жінку. Але чи на рівних з чоловіком суспільство сприймає жінку? Професія військового журналіста, воєнкора – не виняток. Адже досі превалює стереотипнее уявлення про те, що жінка – не для війни через її фізичні та психологічні особливості, а для реалізації сумнозвізного так званого проекту «3 К»: Kinder, Kirche, Kйchen – устанленої соціальної ролі жінки у суспільстві. Власне, те, що суспільство не готове довіряти інформації про війну, яку подає жінка-журналіст, свідчать різні соціологічні дані. Наше соціологічне опитування саме це і підтвердило.

Ключові слова: жінка-воїн, журналістка, гендерні стереотипии, гендерна дискримінація.

The war in Ukraine has sharply raised the gender issue. In the war against the enemy, women everywhere are defending the country on equal terms alongside men. We see women among the military and in many "non-feminine" professions. But does society perceive women on an equal footing with men? The profession of military journalist and military commander is no exception. After all, the stereotypical idea that a woman is not for war because of her physical and psychological characteristics, but for the implementation of the infamous so-called "3 K" project still prevails: Kinder, Kirche, Kйchen - the established social role of women in society. The fact that society is not ready to trust the information about the war provided by a female journalist is evidenced by various sociological data. Our sociological survey has confirmed this.

Key words: female warrior, journalist, gender stereotypes, gender discrimination.

Актуальність нашої роботи полягає у висвітленні важливості жінок та журналістів на фронті, адже їхня роль не цінується належним чином. Аналізуючи події повномасштабного вторгнення розуміємо, що досі є «експерти», котрі стверджують, що жінка занадто вразлива для війни.

Новизна у тому, що більшість медіа акцентують, як важко нашим чоловікам у цій запеклій битві, але, на жаль, дуже мало написано про вклад жінок. Як доказ цьому згадуємо, який шум у медіа та суспільстві спричинив випуск у світ календар з оголеними журналістками «5 каналу».

Аналіз наукових та соціологічних досліджень журналістської професії і особистості журналіста дає можливість зробити висновок про те, що тип журналізму залежить від етапу розвитку суспільства і найбільше чутливий до середньострокових та історіометричних циклів, які пов'язані з граничними станами соціуму.

Тема гендерної рівності в медіа не втрачає своєї актуальності під час війни. Це той ціннісний орієнтир, який відрізняє нашу риторику від наративів російської пропаганди та наближає Україну до європейських стандартів, а значить і нашу перемогу над ворогом.

Під час запровадження воєнного стану журналістки опинилися у ще складнішій ситуації, ніж жінки деяких інших професій, адже виконують суспільно важливу роботу, обсяги якої в умовах війни переважно зростають.

Адже навіть у мирний час перед журналістками частіше може поставати дилема – будувати кар'єру чи піклуватися про сім'ю.

Станом на сьогодні в лавах ЗСУ перебуває понад 50 000 військовослужбовиць. Наталка Нагорна, Ірина Баглай, Наталія Чермошенцева, Ірина Сампан та десятки інших журналісток пліч-о-пліч з чоловіками працюють на захист України. За словами журналістки Ірини Сампан, всю цю війну жінки виборювали право обіймати ті самі посади, що й чоловіки, займатися тією самою діяльністю, що й вони. Але з таким патерналістським ставленням їм все ще доводитися стикатися. Бо жінку спочатку розглядають як матір (чи майбутню матір), чиюсь дружину, доньку, сестру. А вже потім як професіоналку, що знає свою справу [1].

Прикладів успішних журналісток, які висвітлюють війну і роблять це ефективно та успішно є чимало. Вони не тільки працюють в зоні бойових дій та окупації, а й спілкуються з військовими, полоненими, родичами загиблих, біженцями. Так, за понад 35 років своєї кар'єри американська журналістка Жанін ді Джованні висвітлювала 18 війн, збройних конфліктів та геноцидів: усе почалося з Боснії у 1990-х, після цього були Руанда, російсько-чеченські війни, Сирія, Ірак та інші.

З метою розкриття теми нашого дослідження ми провели опитування. У його рамках було поставлено одне головне завдання: зрозуміти, чи в українському суспільстві присутні гендерні стереотипи про жінок-журналістів, які висвітлюють війну в Україні.

Запитуючи у респондентів «Чи однаково Ви сприймаєте інформацію про війну, подану журналістом та журналісткою», 40 % відповіли «Ні», а 24 % «Майже однаково сприймаю». Звідси випливає, що попри те, що війна в Україні триває уже 9 років, українське суспільство все-таки схильне довіряти інформації про війну, яку подає саме чоловік. І це, не зважаючи на те, що, за словами медіакритика та журналіста Отара Довженка, «журналісти» -- це, як правило, журналістки. Якщо в європейській журналістиці досі переважають чоловіки, то в редакціях українських ЗМІ вже на початку десятиліття було 59% жінок. Свіжіших досліджень я не бачив, але думаю, що цей показник виріс – старші журналісти-чоловіки відходять, а за партами журфаків і шкіл журналістики сидять переважно студентки, а не студенти. Припускаю, що вже зараз не менше 70%» [2].

Це питання корелюється із відповіддю на «Як ви вважаєте, чи є у суспільстві гендерні стереотипии щодо жінок-журналісток, які виствітлюють війну?», на яке ствердно відповіли 36 %, а ще 28 % дали відповідь «Можливо». Водночас, майже половина опитаних (48%) не вважає, що в українському суспільстві є дискримінація за гендерністю. Такий результат може свідчити про те, що для людини проблема гендерна дискримінація є несерйозною, поки з нею не зіткнеться у житті.

Щодо самих гендерних стереотипів щодо жінок-журналісток на війні, то опитувані в цілому найчастіше відповідали: «Чоловіки об'єктивні в подачі інформації, а жінки надто емоційні» (44% опитаних). Але нове дослідження науковців та науковиць Університету Мічигану показало, що жінки мають такі ж

емоційні моделі поведінки, як і чоловіки. При цьому емоційність більшою мірою залежить від гендерних стереотипів, ніж від менструального циклу або гормональних протизаплідних [3].

Причини відмінностей в емоціях та їхніх проявах натомість ховаються у гендерних стереотипах та соціалізації. Наприклад, чоловіки не можуть повною мірою виражати свої емоції, бо суспільство переконує, що це «не по-чоловічому». Крім того, вони зазнають додаткового тиску через фінансові обов'язки.

Висновки. Ефективно і професійно працювати журналістом на війні зовсім не залежить від статі. Так показує досвід нині відомих воєнкорів-жінок. Інша річ, що суспільство в Україні не готове однаково спиймати/довіряти/цінити працю журналістів-жінок та журналістів-чоловіків, які працюють з інформацією про війну.

Список використаних джерел

1. Гуш Ю. «Тобі тут не місце»: з якими упередженнями досі стикаються жінки на війні? / Юлія Гуш // Повага. – Режим доступу : https://povaha.org.ua/tobi-tut-ne-mistse-iz-yakymy-uperedzhennyamy-dosi-stykayutsya-zhinky-na-vijni/\
2. Довженко О. Не чоловіча робота. Дещо про гендерний дисбаланс серед журналістів / Отар Довженко // Гендер в деталях. – Режим доступу : https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/heforshe/ne-cholovicha-robota-descho-pro-genderniy-disbalans-sered-zhurnalistiv-1341022.html)
3. Жінки не емоційніші, ніж чоловіки, це міф — дослідження. — Режим доступу : https://usp-ltd.org/zhinky-ne-emotsijnishi-nizh-choloviky-tse-mif-doslidzhennia/

ГЕНЕЗА ВИКОРИСТАННЯ СТЕРЕОТИПІВ В МЕДІА-ПРОСТОРІ: ВІД РАСОВИХ ДО ГЕНДЕРНИХ

Торхова Олександра Дмитрівна
студентка кафедри реклами і зв'язки з громадськістю - 418
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
к.і.н., доцент кафедри реклами і зв'язків з громадськістю ФМВ НАУ
Широкова-Мурараш О. Г.

Висвітлено питання гендерних ролей у медіа-просторі та питання стереотипів та стереотипного мислення в медіа-просторах та суспільства. Розкрито поняття «стереотип» та негативні і позитивні ознаки, які можуть порушувати певні проблеми суспільства. Проаналізовано гендерні стереотипи і як це може впливати на суспільство та на права жінок, їх безпеку, об'єктивізацію та сексуалізацію. Розкрито тему сексистських жартів та реклам і чому необхідно викорінювати подібне і йди до цивілізованого світу. ***Ключові слова: стереотип, дискриміназія, мізогінія, реклама, суспільство, жарт, сексуалізація***

The issue of gender roles in the media space and the issue of stereotypes and stereotypical thinking in the media space and society are highlighted. The concept of "stereotype" and negative and positive signs that can disturb certain problems of society are revealed. Analyzed gender stereotypes and how it can affect society and women's rights, their safety, objectification and sexualization. The topic of sexist jokes and advertisements is revealed and why it is necessary to eradicate such and go to the civilized world. ***Key words: stereotype, discrimination, misogyny, advertising, society, joke, sexualization***

У соціальній психології стереотип — це усталене, узагальнене переконання щодо певної групи чи класу людей. За допомогою стереотипів ми робимо висновок, що людина має цілий набір характеристик і здібностей, які, як ми припускаємо, мають усі члени цієї групи. Наприклад, «ангел пекла» байкер одягається в шкіру. Однією з переваг стереотипу є те, що він дає нам змогу швидко реагувати на ситуації, оскільки ми, можливо, мали подібний досвід раніше. Одним із недоліків є те, що це змушує нас ігнорувати відмінності між людьми; тому ми думаємо про людей те, що може бути неправдою (тобто робимо узагальнення). Використання стереотипів є основним способом, за допомогою якого ми спрощуємо наш соціальний світ; оскільки вони зменшують обсяг обробки (тобто мислення), який ми повинні виконувати, коли зустрічаємо нову людину. Стереотипи призводять до соціальної категоризації, що є однією з причин упередженого ставлення (тобто ментальності «вони» і «ми»), що призводить до внутрішньогрупових і позагрупових груп. Позитивні приклади стереотипів включають суддів (фраза «тверезий, як суддя» свідчить про те, що це стереотип із дуже поважним набором характеристик), людей із зайвою вагою (яких часто вважають «веселими») та телевізійних читачів новин (зазвичай сприймають як дуже важливих). надійний, поважний і неупереджений). Однак негативні стереотипи здаються набагато більш поширеними. Дослідники виявили, що стереотипи існують щодо різних рас, культур чи етнічних груп. Хоча терміни «раса», «культура» та «етнічні групи» мають різні значення, на даний момент ми будемо вважати, що вони означають приблизно те саме. Найвідоміше дослідження расових

стереотипів було опубліковано Кацом і Брейлі в 1933 році, коли вони повідомили про результати анкети, заповненої студентами Прінстонського університету в США. Вони виявили, що студенти дотримувалися чітких, негативних стереотипів – небагато студентів виявили будь-які труднощі при відповіді на запитання анкети. Більшість студентів того часу були білими американцями, а зображення інших етнічних груп включали євреїв як спритних і найманців, японців як спритних і хитрих, темношкірих як ледачих і веселих, а американців як працьовитих і розумних. Не дивно, що расові стереотипи завжди віддають перевагу расі власника та принижують інші раси. Мабуть, правильно сказати, що кожна етнічна група має расові стереотипи щодо інших груп. Деякі психологи стверджують, що це «природний» аспект людської поведінки, який, як можна вважати, приносить користь кожній групі, оскільки в довгостроковій перспективі допомагає ідентифікувати себе з власною етнічною групою і таким чином знайти захист і сприяти безпеці та успіху група. Проте доказів цієї точки зору немає, і багато авторів стверджують, що це лише спосіб виправдання расистських поглядів і поведінки. Расистські стереотипи були історичною та великою проблемою протягом століть. Всім відомі факти висміювання, дискримінації та гонінь темношкірих людей у всьому світі. За останнє десятиліття медіа проводило велику роботу по виправленню цих стереотипів та запрошення темношкірих моделей у доми моди, виходи на світські заходи. Наразі прикладом толерантності може слугувати екранізація діснеївської «Русалочки» з темношкірою дівчиною у головній ролі. Реакція глядачів була неознозначною і поділилась на два табори. Перший табір це люди, котрі підтримували та заохочували цю ідею. А інший табір – це глядачі, котрі відпускали расистські жарти, об'єктивізуючи темношкірих людей. Стереотипи можуть слугувати корисним для психології, для визначення певної цільової групи та будь-яких корисних досліджень. Але гострою проблемою постає тема стереотипності, коли це набуває загальнодоступних чинників, виносить на загальних осуд під призмою жартів, надмірних насмішок та приниженням людей за статевою ознакою та будь'якими видами дискримінації. Використування стереотипів може бути корисним, але коли це переходить межу і якась певна група стає «заложником стереотипів» - це є неприпустимим. Гендерні стереотипи є невід'ємною частиною будь-якого пострадянського суспільства так само як і жарти з уживанням сексистських гумурезок, виображенням наявного патріархату, інвалідизації чоловічої статі і невміння їх готувати та зайнятися базовими домашніми справами. Сюди можемо віднести мізогінне ставлення та приниження інших жінок за їх бажання до рівних прав, заборони подібних принизливих жартів, де жінка висвітлюється як не рівноцінний партнер, а особа котра задовольняє іншого партнера, не думаючи про себе. Також можна додати сексуалізацію тіла жінки, об'єктивізацію жіночого тіла. На всьому цьому фоні багато років була побудована і реклама. Наприклад, можна віднести рекламу пива, де обов'язкових елементом є глибоке декольте офіціанток, або реклама дитячого магазину одягу з заголовком «Тато працює, а мама красива». В той час коли у цивілізованому суспільстві у декретний період може піди як чоловік так і

жінка і вони є рівноцінними партнерами та батьками. А якщо чоловік і забезпечує сім'ю і працює, то це не означає, що жінка не розумна, бо сидить вдома і готує. Вона так само може мати вищу оствіту, читати книги та розвиватися. Подібні принизливі висловлювання можуть негативно впливати на самооцінку людей, на жарти у суспільстві та на загальний стасус у суспільсві. Побідні рекламні жарти як «Я дала твоєму сусідові безкоштовно…телебачення та інтернет, компанія «ІТ-Люкс» були нормою на білбордах та рекламних оголошеннях. Це привертало увагу людей та викликало посмішку, сміх. Але у сучасному, цивілізованому, європейському світі це не норма і є неприпустимим. За останні декілька років суспільство, зокрема жінки, піднімали величезну кількість уваги до цієї проблеми, запевняючи, що подібні рекламісти тільки принижують компанію, і аж ніяк не викликають повагу до бренду. Дійсно, всі компанії та бренди, котрі поважають свою репутацію ніколи не допустять подібних жартів та подібних висміювань у рекламних зверненнях. На жаль, повністю відпустити подібну проблему не вдається і навіть у теперішній час можна побачити на просторах Тіктоку або Інстаграму рекламу клінінгової компанії, де у вигляді скетчу показано, що чоловік скоро повернеться з роботи, а жінка ще не поприбирала у квартирі, тому вона екстренно дзвонить до клінінгу і замовляє послугу. У кінці йдеться про те, що «ми – клінінгова компанія – твої найкращі друзі». В той час, коли найкращим другом має бути чоловік, з котрим жінка взяла шлюб. А показувати наявні патріархальні цінності, де жінка боїться свого чоловіка – є нерозумним та абсолютно принизливим. А потім суспільство шоковано тим, що щороку гине 600 українок від домашнього насилля, а до поліції надходять 110 тисяч заяв від жертв. Так само на стереотипність суспільства може впливати, що у рекламах будь-яких пігулок для дітей від простуди, завжди поруч з дитиною жінка, тобто його мама. І жодної реклами, де тато міряє температуру, дзвонить лікарю та турбується. Така реклама дає згоду на унормованість того, що батько не повинен турбуватися про дитину та займатися «метеринськими турботами»: дзвонити у лікарню, домовлятися про прийом, слідкувати за станом і так далі. А потім все більше українців, виростаючи йдуть у кабінети психолога лікувати травми, бо в дитинтсві пішов батько, або він був холодний та не приймав участі у вихованні, тому людина тепер має певні психологічні проблеми, або якщо це дівчина – повторює подібний сімейних сценарій чи не може побудувати здорову сім'ю. З приводу побутової інвалідизації – існує безліч реклам з тим, що готує тільки жінка, що жінка поїхала кудись – повернулась а вдома аболютний безлад, розкидані носки та немитий посуд, і це, звісно, подано у жартах та знову ж таки, унормованістю подібної поведінки від чоловіка і його невиконанням базових та адекватних потреб будь-якої людини. З приводу мізогінної поведінки інших жінок і мізогінної реклами – магазин полуфабрикатів, котрий продає їжу, зокрема пельмені має такий заголовок «Твоя дівчина знов відмовилась готувати? Ох, ці феміністки. А наша приготувала пельмені!». Таким чином, жінки стають заручницями стереотипів «жінка-берегиня», «господарка», в той час як чоловіки стають заручниками стереотипів «сильний», «справжній чоловік не плаче та не

боїться» і подібні сексистські наративи, укорінені у суспільстві є скрізь – у рекламі, ток-шоу, політиці, гумористичних шоу та у побуті.

Список використаних джерел

1. Гендерна дискримінація жінок і чи могло бути все навпаки. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2021/09/19/245949/
2. В Україні сексизму нема? URL: https://www.radiosvoboda.org/a/28178462.html
3. Гендерна нерівність: п’ять порушень прав жінок в Україні. URL: https://www.radiosvoboda.org/amp/29085513.html
4. Гендерна нерівність: соціально-психологічний аспект. URL: http://krasnogradrda.gov.ua/2019/05/24/genderna-nerivnist-socialno-psixologichnij-aspekt/

ПРАВА ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ЗАХОДИ ІЗ ЗАХИСТУ ВІД КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Трущенкова Поліна Анатоліївна
студентка кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій - 207
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
д. філос. наук, професор кафедри реклами і зв'язків з громадськістю ФМВ НАУ
Христокін Г. В.

У статті розкрито сутність поняття «цифрові права людини», досліджено їх, подано аналіз проблеми захисту цифрових прав людини та визначення перспектив розв'язання відповідних проблем із урахуванням особливостей правового регулювання в умовах існування в цифровому інформаційному просторі.
Ключові слова: цифровий інформаційний простір, права людини, цифрові права людини, інформаційні технології, Інтернет, законодавство.

The article reveals the essence of the concept of "digital human rights", researches them, provides an analysis of the problem of protecting digital human rights and defines the prospects for solving the relevant problems, taking into account the peculiarities of legal regulation in the conditions of existence in the digital information space.
Keywords: digital information space, human rights, digital human rights, information technologies, Internet, legislation.

Науково-технічний прогрес відкриває світ нових можливостей, зокрема у медіапросторі. Зараз важко уявити наше життя без соціальних мереж та різноманіття додатків, що контролюють наші фінанси, документи, особистість тощо. Проте кожен аспект нашого життя має дві сторони, тому там, де є переваги, завжди знайдеться місце для недоліків. Розвиток цифрових інновацій вимагає нового підходу до традиційних прав людини. Сама поява поняття «цифрові права людини» зумовлена вільним доступом до Інтернету, появою необхідності видаляти свої персональні дані й конфіденційну інформацію з пошукових сервісів. Однією із загроз, яка чатує на людей в Інтернеті, є порушення їх прав у цифровому інформаційному середовищі. Ми не можемо бути впевнені, що наші персональні дані стовідсотково будуть захищені. За таких обставин питання інформаційної безпеки людини в глобальній мережі виходить на перший план, потребуючи детального розгляду, аналізу й певних заходів щодо захисту цифрових прав людини. Але наскільки це безпечно? Саме тому в сучасному світі гостро постає необхідність трансформації норм права у відповідності до умов та викликів сучасного світу.

На сьогоднішній день питання цифрових прав людини досліджувалося такими науковцями: Р. Алексі, В. Брижко, І.Забара, М. Антонов, О. Братасюк, Н. Ментух, В. Панкратова, Г. Христокін та іншими. Вони порушували питання захисту прав людини, зокрема проблемності цього процесу в умовах сучасного світу з точки зору теорії і філософії права. Незважаючи на роботу вище зазначених науковців, у сучасній науці майже відсутні теоретичні моделі, які б допомагали досліджувати й розвивати процедуру захисту прав людини, як елементів права у цифрову епоху.

Об'єкт дослідження: права людини у цифровому інформаційному середовищі.

Предмет дослідження: заходи із захисту прав людини у цифровому інформаційному просторі.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати проблеми захисту прав людини та боротьби з кіберзлочинністю, визначити перспективи їх вирішення, враховуючи особливості цифрового інформаційного простору.

Завдання: розкрити сутність поняття «цифрові права людини»; актуалізувати проблеми боротьби з кіберзлочинністю; з'ясувати рівень забезпечення цифрових прав людини на сучасному етапі.

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. У сучасну добу люди почали реалізовувати свої права не тільки у «фізичному світі», а й в Інтернет-просторі. Актуальною проблемою стає порушення цифрових прав людини і шляхи забезпечення їх захисту. У більшості випадків визначення прав людини онлайн зводиться до застосування поняття «цифрові права людини», проте остаточно цей термін в українському законодавстві не закріплений.

Цифрові права – це система норм і правил поведінки, яка закріплює права і свободи людини щодо належного доступу і використання електронних пристроїв, можливості створення, використання і публікацію цифрових творів, а також комунікаційних мереж, зокрема, мережі Інтернет [4]. Особливістю даного типу прав є їх застосування саме в цифровому просторі. До таких прав людини відносять:

1) право на доступ до Інтернету – полягає в тому, що кожен має право на рівний доступ і використання вільного та безпечного Інтернету;

2) свобода вираження поглядів онлайн – означає право вільно висловлювати свої погляди, шукати, отримувати та поширювати інформацію онлайн;

3) право на приватність і захист персональних даних – кожен має право на приватність онлайн та захист персональних даних в Інтернеті (соціальних мережах, у заповненні Google-форм тощо);

4) право на свободу та особисту безпеку онлайн – реалізація цього права потребує механізму захисту від протиправних дій, тобто певні державні гарантії захисту від фізичного та психологічного насильства чи домагань, мови нетерпимості, нетолерантності та ворожнечі, дискримінації в онлайн-середовищі; держава має сприяти розвитку та функціонуванню безпечних Інтернет-технологій;

5) право на мирні зібрання, асоціації та/або використання електронних інструментів демократії – означає, що люди повинні мати свободу об'єднання та використовувати будь-які сервіси, вебсайти чи застосунки для створення, приєднання, мобілізації та участі в соціальних групах та асоціаціях;

6) право на цифрове самовизначення, або право відключатися від онлайну, або бути забутим в онлайні – людина як користувач у системі (соціальній мережі, форумі, онлайнобговоренні) вправі сама, на власний розсуд визначити ім'я

(ідентифікатор) або іншу апріорну інформацію про неї, яку вона буде використовувати в системі [2].

Питання цифрової захищеності вже піднімалося науковцями, тому вони встигли розробити термінологію, у відповідності з нею Інтернет-злочини, що порушують права людей, називаються кіберзлочинами. За одним із варіантів наукового трактування цього терміну, кіберзлочинність може бути визначена як сукупність злочинів, скоєних у кіберпросторі за допомогою комп'ютерних систем чи комп'ютерних мереж, а також інших засобів доступу до кіберпростору, в рамках комп'ютерних систем або мереж, проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж і комп'ютерних даних [7]. Також науковці виділяють окремі типи злочинів, від яких може постраждати людина у цифровому просторі:

1) правопорушення проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних даних і систем, зокрема:

- незаконний доступ, наприклад, шляхом злому, обману та іншими засобами;
- нелегальне перехоплення комп'ютерних даних;
- втручання у дані, включаючи навмисне пошкодження, знищення, погіршення, зміну або приховування комп'ютерної інформації без права на це;
- втручання у систему, включаючи умисне створення серйозних перешкод функціонуванню комп'ютерної системи, наприклад, шляхом розподілених атак на ключову інформаційну інфраструктуру;
- зловживання пристроями, тобто виготовлення, продаж, придбання для використання, розповсюдження пристроїв, комп'ютерних програм, комп'ютерних паролів або кодів доступу метою здійснення кіберзлочинів;

2) правопорушення, пов'язані з комп'ютерами, включаючи підробку і шахрайство, вчинені з використанням комп'ютерів;

3) правопорушення, пов'язані зі змістом інформації, зокрема, дитяча порнографія, расизм і ксенофобія;

4) правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав, наприклад, незаконне відтворення і використання комп'ютерних програм, аудіо/відео та інших видів цифрової продукції, а також баз даних і книг [7].

Стрімкий науково-технічний прогрес, поява нових майданчиків для взаємодії, зокрема цифрових, збільшення кількості залучених до світової Інтернет-спільноти – усе це впливає на зростання викликів для правової системи. Відсутність кодексу, де були б зафіксовані права й обов'язки людей із урахуванням специфіки саме цифрового інформаційного простору, залишає людину в епіцентрі небезпеки й безкарності. Дотримання фундаментальних цінностей, таких як свобода слова та думки, справедливість, верховенство права знаходиться під загрозою.

На жаль, людина у цифровому просторі залишається практично беззахисною. За весь період активного користування Інтернетом, зафіксована незліченна кількість злочинів, які залишилися безкарними через відсутність офіційно закріпленої схеми покарання винних. Найпоширенішими є розповсюдження шкідливого програмного забезпечення, крадіжка номерів

кредитних карт і банківських рахунків, злом паролів, порушення авторських прав, викрадення особистих даних тощо. Людина постійно має бути на сторожі, із цієї потреби випливає важливість цифрової освіти, що включатиме в себе навчання правилам користування Інтернетом, правам та обов'язкам людини, цифровій та інформаційній етиці. Цей процес має здійснюватися на законодавчому рівні за постійної підтримки та контролю держави.

Головний аспект, який перешкоджає захисту цифрових прав людей, – це «розкиданість» правових гарантій по резолюціях й інших нормативно-правових актах міжнародних органів [9].

За останні 10 років більшість цифрових прав та свобод людей уже мають гарантії захисту, які закріплюються чинними міжнародними актами, проте науковці вважають такий захист недостатнім через брак правозастосовної практики, яка б закріплювала правові гарантії (наприклад, ті, що містилися б в рішеннях міжнародних судів) [4].

Українська громадська організація "Лабораторія цифрової безпеки" розробила працю "Права людини онлайн: Порядок денний для України". У ній автори сформулювали пропозиції щодо забезпечення права на доступ до Інтернету, свободи вираження поглядів, права на приватність та захист персональних даних. Також автори наголосили на окремих загальних рекомендаціях, виконання яких допоможе підвищити обізнаність представників органів державної влади та широкої громадськості з особливостями реалізації прав людини онлайн. Цей перелік містить рекомендації для таких органів та посадових осіб як: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України тощо [2].

Дослідники В. Володовська та М. Дворовий рекомендують:

Кабінету міністрів України та Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини: «ініціювати та сприяти повноцінному діалогу органів державної влади з представниками громадянського суспільства та приватними корпораціями щодо забезпечення прав людини в діяльності приватних компаній» [3]. Верховній Раді України, а точніше Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики, Комітету з питань цифрової трансформації слід: «ініціювати обговорення з експертами, представниками Інтернет-платформ та органів державної влади щодо доцільності законодавчого закріплення вимог з прозорості та підзвітності діяльності Інтернет-компаній, зокрема у сферах реклами (у т. ч. політичної), захисту персональних даних, протидії дезінформації» [3]. Верховній Раді України (Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики, Комітету з питань цифрової трансформації, Комітету з питань правової політики та ін.), Міністерству цифрової трансформації — розробити ефективні засоби правового захисту людини від порушення її фундаментальних прав з боку приватних компаній (шляхом удосконалення антимонопольного законодавства, законодавства у сфері персональних даних, зобов'язання платформ визначити механізми ефективного оскарження тощо) [3]. Верховній Раді України (Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики, Комітету з питань цифрової трансформації) — створити умови та

активно сприяти започаткуванню механізмів співрегулювання для забезпечення прав людини в діяльності Інтернет-платформ [3]. Кабінету Міністрів України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини — забезпечувати ефективну комунікацію уряду з представниками найбільших міжнародних Інтернет-платформ щодо викликів дезінформації та порушення прав людини у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації [3]. Кабінету Міністрів України — впроваджувати спільні програми щодо підвищення Інтернет-грамотності громадян, роз'яснення прав користувачів соціальних мереж щодо їх прав, захисту від шкідливого контенту тощо [3].

Отже, незаперечним є факт, що життя поза цифровим інформаційним простором стало неможливим. Тому й цифрові права, які є системою норм і правил поведінки, що закріплює права і свободи людини стосовно належного доступу й використання електронних пристроїв, можливості створення, використання й публікацію цифрових творів, а також комунікаційних мереж, стали необхідною умовою існування людини в цифровому суспільстві. Констатовано, що єдиного нормативно-правового акту, який би гарантував цифрові права людини ще не прийнято. Правові гарантії розпорошені по резолюціях й інших нормативно-правових актах міжнародних органів. Проте були розглянуті рекомендації науковців щодо їх бачення вирішення поставленої проблеми. Наше законодавство потребує окремого, чітко прописаного кодексу, де були б зафіксовані права й обов'язки людей із урахуванням специфіки саме цифрового інформаційного середовища. До такого нормативно-правового акту має бути внесений перелік прав щодо можливостей використання інформаційних технологій; забезпечення кожного вільним та рівним доступом до інформації; гарантії свободи вираження на просторах Інтернету; захист особистих персональних даних належним чином, можливість у повній мірі розпоряджатися ними, коригувати та видаляти. Усі ці принципи повинні стати основою для формування цінностей сучасного інформаційного суспільства. Без відповідного законодавства, яке б гарантувало й захищало цифрові права людини, неможливо уявити сучасну демократичну європейську країну.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: https://cutt.ly/f3H6wzS
2. Братасюк О.Б., Ментух Н.Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/14.pdf
3. Володовська В., Дворовий М. Права людини онлайн: Порядок денний для України. URL: https://dslua.org/wp-ontent/uploads/2019/12/DRA_FINAL_UKR.pdf
4. Гололобова Є., Міна А. Цифрові права українців або Декларація цифрових прав людини. URL: https://www.businesslaw.org.ua/digital-rights-t/
5. Панкратова В., Шеін Д. Права людини в епоху інформаційних технологій. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/9.pdf

6. Размєтаєва Ю. Цифрові права людини та проблеми екстратериторіальності в їх захисті. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/4.pdf
7. Шемчук В. Кіберзлочинність як перешкода розвитку інформаційного суспільства в Україні. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/6_2018/23.pdf
8. Alexy Robert. Between the Positivism and Non-Positivism? A Third Reply to Eugenio Bulygin. URL: https://www.te.gob.mx/ccje/Archivos/eugenio_bulygin.pdf
9. Lesko N., Antonov M. Digital human rights in the age of globalization. URL: https://doi.org/10.23939/law2021.31.160
10. Христокін Г.В. Ідея прав людини: пошук нових підходів обґрунтування в добу глобальних трансформацій. Філософські та методологічні проблеми права. № 1 (21). 2021. С. 92-99.

СТЕРЕОТИПНЕ СПРИЙНЯТТЯ ЖІНОЧОЇ ТА ЧОЛОВІЧОЇ РОЛІ У СФЕРІ ЗМІ

Федоренко Катерина Степанівна
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики
Букіна Наталія Валеріївна

ЗМІ є невід'ємною частиною суспільства. Вони впливають на свідомість людей, на модель їх поведінки, повідомляють про поточні події, створюють рамки для інтерпретації, інформують громадян щодо різних питань, розважають. Також медіа формують певні гендерні аспекти, які можуть нашкодити або бути корисними в житті громадян, як у робочому середовищі, так і для представництва жінок і чоловіків, щодо гендерної рівності. ЗМІ, висвітлюючи образ статі, часто транслюють стереотипні та обмежувальні уявлення про неї. Через це часто ми сприймаємо чоловіків і жінок шаблонно. Жінки недостатньо представлені, що хибно означає, що чоловіки є культурним стандартом, а жінки неважливі або непомітні. По-друге, чоловіків і жінок зображують стереотипно, що відображає та підтримує суспільно схвалені погляди на гендер. По-третє, зображення стосунків між чоловіками та жінками підкреслюють традиційні ролі та нормалізують насильство щодо жінок, що досліджується у даній статті.

Ключові слова: сексизм, фемінізм, гендерна дискримінація, гендерні ролі, гендерні стереотипи.

Mass media are an integral part of society, influencing people's consciousness and building a specific model of behavior. They report on current events, create frameworks for interpretation, inform citizens about various issues, and entertain. Thus, the media influence the formation of certain gender aspects that can harm or be beneficial in the lives of citizens, both in the working environment and for the representation of women and men, regarding gender equality. Media, covering the image of gender, often "depict", stereotypical and restrictive ideas. Thanks to this action, we perceive men and women, almost always, stereotyped. Women are underrepresented, which falsely implies that men are the cultural standard and women are unimportant or invisible. Second, men and women are portrayed stereotypically, reflecting and supporting socially accepted views of gender. Third, depictions of relationships between men and women emphasize traditional roles and normalize violence against women.

Keywords: sexism, feminism, gender discrimination, gender roles, gender stereotypes.

ЗМІ стали невід'ємною частиною життя сучасної людини. Персонажі та ідеї, представлені засобами масової інформації, впливають на переконання, спосіб життя та поведінку людей. Медіа супроводжує людей під час багатьох «діяльностей» та в різних ситуаціях повсякденного життя.

Людина черпає все більше досвіду з вигаданої реальності, представленої ЗМІ, що впливає на її поведінку. Окремим прикладом є інтернет, який являє собою джерело необмеженої інформації.

Медійна комунікація ототожнюється зі створенням і передачею контенту через засоби масової інформації, тобто телебачення, пресу, радіо та інтернет. Медійні повідомлення можна класифікувати за різними критеріями. За своєю функцією їх поділяють на чотири типи: інформація, думки, переконання та маніпулювання. Роль інформації полягає в тому, щоб розширити сферу повідомлень одержувачів.

Цей тип повідомлень зустрічається переважно в службах новин, інтерв'ю, звітах репортерів, політичних журналістських дискусіях і документальних фільмах.

Просування специфічних гендерних ролей у ЗМІ пов'язане із соціально-професійною активністю жінки. Засоби масової інформації можуть бути

важливим джерелом інформації для громадян, пропагуючи специфічні цінності, норми та зразки поведінки жінок і чоловіків, визначаючи їхні взаємні стосунки.

Нерозуміння специфіки й тенденцій ґендерної рівності в сучасних умовах здатне призвести до негативних наслідків у економічному, соціальному і політичному розвитку країни. Ґендерна рівність – не політична самоціль, а передумова сталого розвитку, впровадження ефективного урядування та подолання бідності. Утвердження ґендерної рівності не зводиться до сфери захисту прав лише жінок. Ця проблематика охоплює права людини загалом. У сфері ґендерної рівності неможливо досягти результатів щодо однієї статі без врахування статусу та можливостей іншої [1; с.21].

Раніше згадувалося про сфери, які стереотипно приписуються жінкам і чоловікам – журналістам у новинах і програмах про поточні події. Багато досліджень свідчать про існування «жіночих професій».

Уявлення про конкретну стать базуються на трьох основних критеріях: фізичні особливості, риси особистості та соціальні ролі, це означає, що жінкам і чоловікам призначені конкретні професії. Якщо серед жіночих рис виділяються: слабкість, емоційність, покірність, співчуття, співробітництво і допомога іншим, то вони асоціюються з такими професіями як: вчитель, медсестра, секретар [2; с.5].

У дуже популярних різноманітних серіалах, реаліті-шоу можна помітити жінок різних професій, різних соціальних статусів. Але для більшості з них головною цінністю залишаються сім'я та дім, а насамперед діти. Самотніх жінок, які за власним бажанням обирають бути без сім’ї, у сучасному українському кінематографі майже не побачиш.

Телебачення, адресоване головним чином жінкам, стверджує, що передача стереотипів сильної та незалежної жінки із Заходу має помітний, хоча й не достатній вплив в Україні. Фемінізм як рушійна сила ще й досі має обмежений діапазон впливу на українських жінок. Це означає, що залишається сильний тиск традиційно орієнтованої на чоловіків культури і, відповідно, спрямованого на жінок сексизму, що нерідко спостерігається в українських сім’ях. Професійна діяльність жінок в Україні не змінює розподіл домашніх обов’язків – досі домашня робота виконується в основному жінками. Гендерні стереотипи у ЗМІ спричиняють в родинах те, що роль домогосподарки, в першу чергу та в основному лежить на, так званій «слабкій» статі, що в свою чергу формує невигідне становище на ринку проти чоловіків [3; с.31].

Отже, попри те, що багато українських жінок амбітні, мають хист до підприємництва, отримали вищу освіту, це не на належному рівні помітно в українському публічному просторі та медіа.

Причиною недостатнього представлення жінок у ЗМІ є, серед іншого, запрошення тих же гостей-експертів, як правило, чоловіків. Існують також несуттєві критерії відбору жінок для участі в телевізійних шоу, такі як вік і зовнішність, що гарантують високі показники глядацької аудиторії. Посилення присутності жінок у суспільному житті є запорукою показу різноманітної картини світу.

Список використаних джерел

1. Лавриненко Н.В. Ґендерні стереотипи масової свідомості // Українське суспільство: моніторинг – 2000 р. Інформаційноаналітичні матеріали / за ред. В.М.Ворони, А.О.Ручки. – К.: І-нт соціології НАН України, 2000.

2. Говорун Т.В., Кікінеджі О.М. Гендерна психологія: Навч. посіб.. − Вид. центр «Акад.», 2004. - 5 с.

3. Гендерні стереотипи як соціальна проблема сучасних жінок: стаття URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/15128/1/%D0%93%D0%95%D0%9D%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%86%20%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9E%D0%A2%D0%98%D0%9F%D0%98%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%90%20%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%96%D0%86%D0%9D%D0%9E%D0%9A.pdf

САМОЗНИЩЕННЯ СВОБОДИ. (СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ ВІЙНИ З ПОГЛЯДУ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ)

Хоменко Ілля Андрійович
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Навчально-науковий інститут журналістики
доцент кафедри телебачення і радіомовлення,
доктор наук із соціальних комунікацій
Фоменко Володимир Ілліч
журналіст, кіносценарист
член Національної спілки журналістів України

Доповідь присвячено проблемі свободи слова в умовах війни. Доведено, що проблема вимагає системного підходу. Вивчення її на рівні окремих феноменів і фактів залишає за межами парадигми дослідження принципово важливі для розуміння складники. Розглянуто ризик впровадження деструктивної спеціальної пропаганди в інформаційні механізми «відкритого суспільства». Обґрунтовано думку, що можна завдати маніпулятивними методами суттєвої шкоди демократичній країні, не порушивши її закони. Запропоновано новий класифікаційний підхід до досліджуваного матеріалу.

Ключові слова: свобода слова, спеціальна пропаганда, маніпуляція, гібридна війна.

The report is devoted to the problem of freedom of speech in the conditions of war. It has been proven that the problem requires a systemic approach. Studying it at the level of individual phenomena and facts leaves components that are fundamentally important for understanding beyond the boundaries of the research paradigm. The risk of introducing destructive special propaganda into the information mechanisms of the "open society" was considered. The opinion is substantiated that it is possible to cause significant damage to a democratic country by manipulative methods without violating its laws. A new classification approach to the researched material is proposed.

Keywords: freedom of speech, special propaganda, manipulation, hybrid war.

Свобода слова в умовах війни – системна багаторівнева тема. Вона включає багато смислових підсистем, окреме і неузгоджене дослідження яких не дозволить побачити цілісну картину. Нібито однакові феномени у схожих обставинах можуть мати різне походження, розвиток і наслідки.

Емерджентний підхід міг би виявити загальні принципи, які потім дозволять коректно структурувати реальність, відкинути хибні аналогії, відокремити, наприклад, добросовісну спробу захистити правду, до якого б табору вона не вела – від операцій ворожих центрів інформаційної війни. Але головна методологічна проблема подібного дослідження, здійснюваного під час гарячої фази збройного протистояння, у тому і полягає, що авторам його доступна здебільшого тільки феноменологія. Окремі факти не організовуються в цілісність, оскільки неможливо встановити ієрархію та зв'язки між системними елементами. Доводиться діяти не просто в умовах виправданої війною секретності, а долати низку моральних дилем, не притаманних відкритому суспільству в мирні дні.

Під час війни в окремих випадках можуть виникнути конфлікти між совістю патріота і сумлінням громадянина демократичної країни, досвідом журналіста-розслідувальника і специфічними вимогами до функціональності репортера, що працює в гарячій точці, жагою правди і бажанням не зашкодити...

Спробуємо тому в межах обраної комплексної теми виділити лише один малодосліджений сегмент і розібратися в ньому. А саме – визначити причини того, чому під час війни люди іноді зловживають свободою слова і правом на інформацію. Особливо актуальним цей складник проблеми робить сама природа

гібридної війни або війни нового покоління. Адже це – не тільки бойові дії, але і війна смислів, боротьба тлумачень, протистояння слів. Застосування сили країною-агресором не просто супроводжується пропагандистською підтримкою, як було раніше, а стає складовою частиною багатопланової індоктринації колективної свідомості хибними уявленнями, що спонукають використовувати проти цивільного населення неконвенційну зброю – і при тому сприймати експансію як самозахист, геноцид як визволення і т. п. Незалежно від того, використовує спецпропаганда факти чи вигадки – вона вбудовує їх в маніпулятивні наративи. Ще до перших вибухів війни почалася масована інформаційна підготовка вторгнення – і нема підстав вважати, що з останнім пострілом інформаційний складник експансії буде згорнуто.

Отже, почнемо з базового визначення. Його вміщує Конституція України.
«Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.
Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір [1]».
Формально – подібному тлумаченню ніяк не суперечить мережева розсилка, адресатами якої стали і автори запропонованих тез.
Зображення голуба з квіткою (очевидна алюзія з біблійною оливковою гілкою) супроводжував текст «Тяжелые времена пройдут… И обязательно все будет хорошо!!!» У наступних посланнях – інформація уточнювалася: «Скоро буде мир… Передай ці слова далі своїм 10 друзям, мені можеш відправити також це повідомлення…»

На місто, куди надходили такі послання, російська авіація скидала крупнокаліберні фугасно-запалювальні авіабомби, а артилерія цілеспрямовано знищувала об'єкти енерго- і водопостачання, залишаючи без води пожежні гідранти.

Суттєво, що ані описаний вище плакат з голубом, ані інші тексти розсилки (то російською, то русифікованою українською мовою, з чергуванням оптимістичних рядків релігійно - гуманістичного змісту і фейкових панічних «попереджень») не вміщували рекомендацій щодо конкретних дій. Поради (наприклад, тікати з міста) – поширювалися іншими каналами і, вочевидь, в межах іншої комунікаційної тактики. А миролюбні малюнки і вірші лише окреслювали дискурс, в межах якого передбачалося прийняття очевидних рішень або звернення до певного джерела порад і повчань.

Зрозуміло, що насправді заклик до миру, поширений серед мешканців блокованого міста, які мали лише тимчасовий доступ до інтернету і були вкрай обмежені в джерелах інформації – дорівнював заклику до поразки і етногенетичного самогубства. У РФ на той час вже було озвучено ідею припинити етногенез українців за будь-яку ціну [2]. Не було таємницею також і прагнення країни-агресора використати перемир'я для перегрупування сил і залучення додаткових бойових ресурсів.

«Жоден мирний договір не повинен вважатися таким, якщо при його укладенні таємно зберігається основа нової війни» – стверджував Кант [3].

Слід особливо підкреслити, що об'єктами варварських бомбардувань і обстрілів із застосуванням касетних, запалювальних, термобаричних боєприпасів стали міста країни, яка реалізувала мрію Швейцера, висловлену в його нобелівській промові: добровільно відмовилася від ядерної зброї. (Відмову з етичних міркувань від ядерної зброї Альберт Швейцер вважав запорукою миру [4]).

Отже, на наших очах відбулася інверсія смислу фундаментальних понять, які, здавалося б, не можуть тлумачитися неоднозначно. Заклик до миру трансформувався у заклик до самознищення, концепт свободи слова набув реверсивний смисл: вільне поширення певної сукупності слів – абсолютно безневинних, з позитивною конотацією – було інструментально використано, щоб позбавити цілий народ свободи і навіть права на існування.

Спробуємо розібратися, які причини могли спонукати автора (авторів) розсилки до поширення подібних повідомлень або створення ботів для генерування відповідного контенту.

I. Пряма чи опосередкована робота на спеціальні служби та пропагандистські інституції країни-агресора. Аналіз складників цього пункту виходить за межі компетенції авторів, але відсутність його у системній моделі зловживань свободою слова позбавила б її достовірності.

II. Корисливі мотиви. Цей пункт нерозривно пов'язаний з попереднім.

III. Індукований негативізм щодо України і всього українського. Ознакою подібного феномена є конфлікт соціальних установок, подвійний атитюд, відсутність зв'язків між дійсністю і «другою реальністю», сформованою спецпропагандою. Носій таких ідей, якщо він живе в Україні, може щиро ненавидіти уявних «укронацистів», але дружньо ставитися до знайомих-українців і справді бажати їм миру (не замислюючись про причини війни і наслідки можливої окупації).

IV. Конформізм, відсутність резистентності до стороннього впливу. Як не дивно, подібні якості не завжди є ознакою слабкості та боягузтва. Ще Бонгеффер, мученик гітлерівського нацизму і символ релігійного нонконформізму Німеччини, писав, що громадянська мужність і хоробрість – поняття не тотожні [5].

V. Феномен негативної ідентичності. Досліджений Еріксоном [6], екстрапольований на реалії російсько-української війни А. Фенько [7]. У нашому випадку проявляється як комплекс позитивних емоцій від відчуття дуже специфічної влади над людьми – влади провокатора і маніпулятора.

VI. Феномен фіктивної ідентичності. Надзвичайно цікаве і малодосліджене явище. Виразно виявилося як похідна від ідеології «русского мира», який є набором неузгоджених симулякрів з розмитою семантикою, невизначеними смисловими межами. І його декларована природа («духовная», «сакральная», «скрепная») і цілі («…не надо говорить конкретно... цели меняются [8]», і вороги («нацисти», «сатаністи», «колективний Захід») лише маскують реальні політико-економічні мотиви експансіонізму Кремля та асоційованого з Кремлем компрадорського капіталу. Таким чином, реципієнт російської спецпропаганди, індоктринований її фікціями, незалежно від того, мешкає він в РФ, в ОРДЛО чи

перебуває на території України, буде відчувати себе частиною того, що не існує і протидіяти ворогу, якого насправді нема. Він опиниться у хронічному індукованому стані, який соціальні психологи називають «парадоксом Лап'єра» [9], тобто, у стані невідповідності соціальної установки – ситуації, внутрішнього конфлікту, дисонансу між уявленнями і реальністю. І діяти проти ірреального ворога стане жорстокими, підступними і аморальними методами, не усвідомлюючи, що проекція навіяних соціальних фікцій на справжніх людей абсурдна.

VII. Людина, яка щиро бажає миру тим, кому пише. На жаль, залучення «втемну» суб'єктивно чесних людей і використання енергії чужих помилок для досягнення своїх цілей – modus ooerandi російських спецслужб. Байдуже, буде це енергія масового протесту проти несправедливості чи заклик до примирення зі злом – її з однаковим успіхом можна скерувати проти тих, хто щиро вважає себе захисником добра. Спецслужби просто не оперують такими поняттями, як правда і справедливість.

Отже, ми визначили сім можливих причин, які можуть пояснити використання свободи слова з метою придушення свободи як такої. Перелік можна доповнити і уточнити, він не претендує на вичерпність, а лише ілюструє принцип системного диференційного підходу до проблеми свободи слова в часи війни. Зрозуміло, що до різних представників цих семи категорій неможливо ставитися однаково. Непродуктивно також тлумачити їхню поведінку у спільному морально-етичному ключі. Разом із тим, розрізнити агентів, найманців і чесних людей, що помилилися, у конкретних ситуаціях дуже непросто. Не всі феномени інформаційного протистояння настільки елементарні, як наведений приклад інтернет-розсилки.

Висновки.

1. Проблема свободи слова в часи війни має багато субкомпонентів, які неможливо виявити виключно моніторингами або вивченням окремих феноменів і які не зрозумілі без глибинного і системного аналізу стану речей.
2. Обмеження права на інформацію в часи війни цілком може утворювати конфлікт з ціннісними пріоритетами громадянського суспільства, але в інтернет-добу ефективних механізмів захисту від зловживання свободою слова з боку фахівців інформаційних спецоперацій або не існує, або потенціал таких захисних суспільних інструментів повною мірою не реалізований.
3. На жаль, свободу слова цілком можливо маніпулятивно використати для знищення і свободи, і незалежності.

Список використаних джерел

1. Конституція України - Розділ II. https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8F%2034.,%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BF%D0

%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%2D%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B9%20%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D1%96%D1%80. (доступ 15.02.2023)
2. Живая Украина - это смерть России: шокирующее признание рашиста Холмогорова Вторжение России в Украину: Холмогоров назвал истинную причину нападения. Хвиля, 17.09.2022 22:36:00 https://hvylya.net/news/259381-zhivaya-ukraina-eto-smert-rossii-shokiruyushchee-priznanie-rashista-holmogorova (access 06.10.22)
3. Kant Immanuel.Perpetual Peace: A Philosophical Sketch (1795) https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%2520Readings/Kant/Immanuel%2520Kant,%2520_Perpetual%2520Peace_.pdf&ved=2ahUKEwiQ_YzqrJT9AhXShf0HHUakAWgQFnoECBMQAQ&usg=AOvVaw0u5U8ZHc_lq7foMpgk20i0 (access 02/15/2023)
4. Schweitzer Albert. The Problem of Peace. Nobel Lecture, November 4, 1954. https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1952/schweitzer/lecture/ (access 02/15/2023)
5. Бонгеффер, Д. Спротив і покора. Листи і нотатки з-за ґрат / Пер. З нім. Ксенії Дмитренко // — К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. — 832 с.
6. Erikson Erik H. Childhood and Society. https://archive.org/stream/dli.ernet.19961/19961-Childhood%20And%20Society_djvu.txt (доступ 01.09.22)
7. Фенько Анна. Как быть русским после Бучи? Война разрушила национальную идентичность россиян. https://istories.media/opinions/2022/07/27/kak-bit-russkim-posle-buchi/ (доступ 01.09.22)
8. Симоньян объяснила цели Путина https://m.youtube.com/watch?v=-F2DsWBfS6g (доступ 14.02.2023)
9. Lee Raymond M. Commentary: LaPiere and methodological opportunism // International journal of epidemiology. — 2010. — Vol. 39, № 1. — P. 16—17. — doi:10.1093/ije/dyp399.

ПОШУК СУЧАСНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРАВА: РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Христокін Геннадій Володимирович
д.філос.н., професор кафедри реклами і зв'язків з громадськості
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Зайцева І.В.
к.п.н., доцент кафедри МПСК, ДПУ

В статті доводиться, що інтеркультурний правовий дискурс може бути універсальною методологією для обґрунтування прав людини в країнах з різними культурами, і підставою для осуду російської агресії проти України.

Ключові слова: методологія права, філософія права, інтеркультурний дискурс, ідея прав та свобод людини.

The article proves that intercultural legal discourse can be a universal methodology for substantiating human rights in countries with different cultures, and a basis for condemning Russian aggression against Ukraine.

Keywords: methodology of law, philosophy of law, intercultural discourse, idea of human rights and freedoms.

Проблема прав і свобод людини вже багато століть продовжує залишатися на вістрі суспільного інтересу. Це зумовлено тим, що порушення прав людини залишається величезною проблемою для багатьох країн і тому виникає потреба у їх захисті та обґрунтуванні можливостей їх застосування. Особливо актуальною проблема порушення прав людини постала у зв’язку з військовою агресією РФ проти України, що виявило потребу повного переосмислення правових підходів міжнародною спільнотою, адже агресором і порушником стала країна-член Радбезу ООН, яка грубо порушуючи його Устав, наполягає, що вона захищає права російськомовних. При цьому РФ фактично відмовляється від універсалістських підходів у міжнародній політиці та праві.

Фактично риторика пропагандистів, ідеологів та навіть політичного керівництва РФ будується на тому, що міжнародна спільнота не враховує її цивілізаційної, національно-державної та культурно-ментальної специфіки, яка не знала просвітницьких теорій прав людини. Нібито «руським» (а значить і українцям) не потрібні класичні теорії прав людини, бо в їх культурній традиції існувало домінування колективного і державно-монархічного над індивідуальним та особистісним. Вони стверджують, що «руським» потрібна сильна влада, вони не пристосовані до західної культури з її індивідуалізмом та егоїзмом, і що росіяни є особливим народом для яких братерство, жертовність, самопожертва, відмова від приватного є нормальним станом мислення і життя. До цих аргументів долучаються українські ідеологи, які постійно розкручують тему внутрішнього рабства росіян, їх нездоланної імперськості, любові до

сильної влади, звідки в них виникає неприйняття європейських цінностей свободи і рівності.

Чи можемо ми погодитися з такими поглядами? Невже справді не існує універсальних цінностей, прав людини, і вчинки росіян не підпадають під їх дію? Невже культурна специфіка Росії виключає універсалії міжнародного права, і росіянам не важлива свобода, честь і гідність? Невже війна, яку розв'язала РФ, є її правом на самозахист і виразом глибинних російських культурних патернів, їх природою і долею? Якщо це так, тоді росіян не можна судити за їх злочини, бо вони не визнають універсальних прав людини. Слідуючи такій логіці, ми заганяємо ситуацію у глухий кут повної відмінності культур РФ та Заходу, а війна постає як конфлікт культур і цінностей, і не може бути єдиного права, а значить і правових підстав, щоб притягнути Росію до відповідальності за злочини ми не можемо? Звідси виникає більш загальна проблема, чи існує в сучасному полікультурному світі єдине прочитання прав людини? Якою має бути методологія захисту та обґрунтування прав людини, якщо ставиться під питання можливість їх універсального прочитання? На яких підставах ми можемо засудити агресію РФ?

Метою і завданням нашої статті буде пошук сучасних методологій обґрунтування прав людини, які б мали як універсальне прочитання, так і враховували культурну специфіку країн; проектування виявлених моделей на ситуацію російсько-української війни.

Як відомо ідея прав та свобод людини була сформована і обґрунтована представниками Просвітництва. Вони виходили з того, що права людини є «природженими» і «невідчужуваними» - незалежно від часу, країни, статі чи поглядів, кожна людина має іманентні їй права, які вона має лише тому, що вона людина, а не тому, що ці права їй хтось надав. В такому сенсі права людини − сутність правового порядку і тому вони є універсальними, властивими усім людям, представникам різних народів [1, с. 257-259]. Користуючись теорією природних прав, свою незалежність змогли обґрунтувати Сполучені Штати, знайдено підстави для суду над німецькими злочинцями у Нюрнберзі, підважено засади тоталітаризму СРСР, нарешті прямо зараз відбувається пошук правових механізмів для суду над військовополітичним керівництвом РФ, що спричинили військову агресію проти України
[2, с. 203-221].

Якщо класичне вчення про природні права людини виходить з припущення про єдину універсальну природу людини, незалежну від культурного середовища, то в кін. XIX та на поч. XX став утверджуватися культурноправовий релятивізм. Його представники доводили, що говорити про людину та її права не враховуючи культурного контексту неможливо, бо кожна культура має власний «образ людини». В сучасній філософії права все більш поширеними стають теорії

в яких відмова від просвітницької трактовки універсалізму природи люди і її прав замінюються концепціями множинності людської природи. Зокрема, Дж.Лакс акцентує увагу на багатоманітності форм і виявів людини [5, с. 146]. Отже, поширений в умовах глобалізації релятивізм торкнувся і фундаментальної проблеми природи людини і її прав, що актуалізує обговорення альтернативних класичним теорій правової антропології.

Пошук альтернатив ведеться в багатьох напрямах. Зокрема перспективною видається позиція своєрідного мінімалізму в розумінні сутності людини. Цей підхід пропонує відмовитися від будь яких метафізичних тверджень щодо сутності людини, залишити усі грандіозні супер-моделі людського існування. Прийнятною для усіх культур і ситуацій є позиція за якою людина − це істота, здатна як до конструктивної і творчої діяльності та соціального миру й спокою, так і до неконструктивної, руйнівної діяльності. Людина, потенційно, може бути і злочинцем і жертвою. Якщо вона обирає шлях злочинця, то тим самим стає потенційною жертвою для тих, хто буде її за це переслідувати. І навпаки, роль жертви готує її та інших до помсти, пошуку покарання для агресора. Звідси випливає теза − єдиним способом залишитися людиною − це відмовитися від ролі жертви і ролі злочинця, і цим самообмеженням досягнути самозбереження.

На такому самообмеженні і ґрунтується право людини на свободу, життя та гідність. Прагнення до самозбереження підтримує відчуття вартості життя − як свого, так і іншого. Якщо я намагаюсь зберегти своє Я, то, тим самим, я зберігаю не лише свою самобутність, але й ідентичне буття іншого. Якщо Я потребую гідності й свободи, щоб бути людиною, щоб залишатися собою, то так само інший вимагає гідності й свободи, щоб залишатися собою, щоб зберегти себе. І як Я ціную своє життя, щоб реалізувати його максимально повно, так само Інший має право на власну самоцінність. Так, виправдовується, обґрунтовується й підтверджується інтерсуб'єктивна природа прав людини.

Останнім часом в обґрунтуванні ідеї прав долучилися аргументи що виходять з ідеї ідентичності людини. Як особистість людина має право на особисте самобутнє буття та культурну, соціальну, навіть, політичну ідентичність. Зокрема, коли ми говоримо про права людини в контексті культурної своєрідності, варто пам'ятати, що в певному культурному середовищі права можуть мати певну своєрідність. Це пояснюється визначальним впливом місцевих традицій, які неможливо не враховувати.

Усі наведені вище аргументи свідчать про актуальність розробки ще однієї методології права − теорії інтеркультурного дискурсу. Вона здатна поєднати культурну специфіку країн з принципом універсалізму. Інтеркультурний дискурс передбачає, по-перше, необхідність обґрунтувати базові права людини виходячи з контексту й традицій окремих культур, користуючись мовою і логікою їх мислення. По-друге, необхідність виправдання й обґрунтування самого

інтеркультурного діалогу. Визнаючи право своєї культури на самобутність, ми, тим самим, маємо визнати і подібне право іншої культури. І саме для того, щоб відбувався осмислений діалог між представниками і засадами різних культур необхідно розвивати інтеркультурний дискурс. Його задача в тому, щоб створити мову й інтелектуальне середовище в межах якого можна було б дійти певної згоди в осмисленні проблем людини та її прав. На думку О. Гьофе існує два виміри інтеркультурності: «міжкультурний дискурс та співіснування». Останнє виступає передумовою дискурсу, завдання якого теоретично осмислити і обґрунтувати феномен інтеркультурного [3, с. 68].

Таким чином, ми бачимо, що сучасна правова теорія шукає інструменти для врегулювання конфлікту між локально-культурним та універсальним, і що саме спираючись на ідеї інтеркультурного правового дискурсу ми можемо знайти методологічне підґрунтя для правового осуду російської агресії в Україні.

РФ постійно заявляє, що почала війну по причині порушення прав російськомовних в Україні. На чому ґрунтується її правова методологія? Важливо знати, що немає такої загальноприйнятої правової методології, яка б зафіксувала порушення прав росіян чи російськомовних в Україні, що б дозволило міжнародним правовим організаціям санкціонувати війну. Міжнародні структури таких масових порушень не виявили, і це підриває аргументи РФ, щодо порушення прав людини в Україні і потреби їх захисту військовим шляхом.

РФ стверджує, що воно має право захищатися від українського нацизму. Такі твердження абсолютно надумані. Немає ніяких підстав вважати, що Україна є нацистською країною. Про це не свідчить ні її конституція, ні законодавство, ні програмні документи, цього не фіксують міжнародні організації, про це не говорить внутрішня політика. В Україні при владі немає націоналістичних партій, в ній немає офіційної диктатури фашистської ідеології, парламент містить партії самого різного політичного спектру. В міжнародних судових інстанціях немає судових позовів проти української держави по причині переслідувань за національною чи мовною ознакою, відсутні репресії інокомислячих. Навпаки, Україну підтримують усі міжнародні правові організації, політичні структури, які відомі саме тим, що послідовно борються з проявами фашизму, расизму, шовінізму. Україні допомагають усі країни, які потерпіли в період ДСВ від нацизму, фашизму, голокосту. На її боці зараз європейський парламент, міжнародні судові і правоохоронні структури, навіть нейтральні країни та єврейські організації, яких ніяк не можна запідозрити в упередженості. Всі це свідчить, що Україна не є нацистською країною, і війна проти неї не може розглядатися як боротьба з нацизмом.

Натомість, усі дії РФ в Україні є прямим порушенням міжнародних, національно-державних, громадянських та особистих прав людини. Військова

агресія РФ позбавляє людину права на життя, ідентичність, здоров'я, розвиток і культурну самобутність. В своїх регулярних заявах, ідеологи РФ заявляють про наміри знищити Україну як самостійну державу, українство як історичну спільноту, українську культуру як націоналістичну і ворожу для росіян. Сам феномен української ідентичності вважається такими ідеологами викривленим виразом російської, чимось сепаратистським і ворожим. Для О. Дугіна, Т. Сергєйцева, українці мають стати росіянами, або зникнути, Україна має стати частиною Росії, або зникнути назавжди [6]. Про це свідчить і чисельні промови президента РФ, який не раз заявляв про штучність української державності та про російські історичні землі на яких виникла Україна, що нібито дає РФ повне право повернути собі ці території. Абсолютно в цьому ж ключі діють російські військові адміністрації на окупованих ними територіях. Вони одразу зачищають культурний простір від всіх проявів українських символів, мови, літератури, історії, пам'яті, пам'яток. Вони піддають репресіям культурних діячів, письменників, громадських активістів, віруючих. В захоплених школах одразу забороняються українські підручники, мова навчання стає російською, вводять нові програми.

Вустами своїх керівників та ідеологів РФ стверджує, що має історичні права на землі України. Насправді, сучасна РФ не має прямого історичного права на землі України. Території, які намагається окупувати РФ, в минулому справді входили до складу Російської імперії, як і території десятків сучасних суверенних країн. Чи це означає, що РФ має право окупувати ці країни? Такого права вона не має. За цією логікою, території РФ, які раніше входили до складу інших країн, можуть бути ними відчуженими. Міжнародне законодавство, яке було прийнятим після ДСВ, забороняє порушення кордонів суверенних держав і втручання в їх політичне життя. І саме це законодавство захищає територіальну цілісність самої РФ. І саме тому ця країна не має ніякого ні морального, ні правового, ні історичного права на українські території.

Треба зазначити, що на території РФ міжнародні правові теорії і підходи, ні універсалістського, ні інтеркультурного правового дискурсу не діють. Правова методологія РФ є ізоляціоністською та інклюзивістською. Принципи права на території РФ діють вибірково, бо тримаються лише на запитах державних структур і не передбачають контролю громадянського суспільства та правового судочинства. Права держави і права окремих олігархічних груп в РФ є відносно гарантованими, тоді як загальні права людини ні. На нашу думку, в РФ право як феномен втрачене, бо воно має сенс лише тоді, коли реалізуються принципи свободи, рівності та справедливості. Натомість права людини там є інклюзивними, бо діють лише для певних груп та громадян, які причетні до влади, і на той час, коли вони при владі.

Отже, ми показали, що в сучасному правовому дискурсі існує декілька підходів до обґрунтування ідеї прав та свобод людини. Серед них виділяють теорії прав людини, що виходять з: самообмеження негативних проявів людини; онтології сфер людського існування; ідеї ідентичності людини; можливості інтеркультурного правового дискурсу. Усі ці підходи обґрунтовують можливість захисту прав людини в умовах глобалізованого та плюралізованого світу та надають методології правового захисту України проти агресії РФ. Ми спробували показати, що немає ніяких підстав для виправдання російської агресії в Україні. Такими підставами не можна вважати культурноісторичну специфіку Росії; твердження про історичні права на території України; посилання на боротьбу з українським націоналізмом. Систематичного порушення прав російськомовних на території України не було ніколи. Натомість є всі підстави вважати, що російська військова агресія є прямим, відвертим і повним порушенням прав українських громадян (не залежно від їх національної чи мовної ідентичності) на життя, свободу, ідентичність, історичну пам'ять, свободу слова, самобутність, честь і гідність, майнові права тощо; права держави на суверенне існування, розвиток культури, народу на власну ідентичність і вільний вибір перспектив свого існування.

Список використаних джерел

1. Філософія права. Словник / Бачинський В.А., Журавський В.С., Панов М.І. − К.: Ін Юре, 2003. − 408 с.
2. Гайслер Н. Непоколебимые основания / Гайслер Н., Боккино П. − Симферополь: Христианский научно-апологетический центр, 2003. − 400 с. Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу / Гьофе О. − К.: Альтерпрес, 2003. − 261 с.
3. Причепій Є.М. Філософія. Підручник / Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. − К.: Академвидав, 2007. − 591 с.
4. Філософія права. Підручник / За ред. О. Данільян. − Х.: Право, 2009. − 208с.
5. Як аналіз дискурсу може розпізнати загрози національній безпеці. Просвітницькі матеріали. Серія: Свобода слова і національна безпека / Текст О. Дзюба. – Київ: УНЦПД, 2022. – 25 с.

РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ У ВИСВІТЛЕННІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Ярмоленко Валерія Олександрівна
студентка кафедри журналістики - 311
Факультет міжнародних відносин
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри журналістики ФМВ НАУ
Остапчук С. С.

У статті розглянуто методи, які використовують медіа для висвітлення питання дотримання прав людини, зокрема негативного вплив пропаганди.
Ключові слова: *медіа, глобалізація, пропаганда, війна.*

The article examines the methods used by the media to highlight the issue of human rights, in particular the negative impact of propaganda.
Key words: *media, globalization, propaganda, war.*

Журналістська діяльність в умовах війни набуває ширшого і більшого значення, аніж у довоєнні часи. Діяльність усіх ЗМІ переходить на фронт – інформаційний. Вже з 1990-их років до сьогодні йде становлення нового інформаційного порядку у світі через триваючу глобалізацію, яку нам забезпечила поява інтернету. Як зазначав Стіг Норштедт з університету Еребру: «Широке розповсюдження процесів глобалізації, і не в останню чергу все більш інтенсивний міжнародний обмін новинами та іншими медіа-продуктами викликає питання щодо важливості глобального медіа-ландшафту і того, як висвітлюються війни в ЗМІ різних країн» [1, с. 103].

У наш час ЗМІ є трибуною для громадської думки: вони віддзеркалюють її і розповсюджують. Науковець Дзьобань О. П. у своїй статті, присвяченій темі інформаційної безпеки, наголошує, що рівень інформаційної культури людини, котра є суб'єктом, на який здійснюється вплив зі сторони медіа, дорівнює рівню інформаційної безпеки суспільства [2, с. 77]. Таким чином, чим вищий рівень інформаційної безпеки, тим вищим буде рівень інформаційної культури суспільства.

Учена Мороз Н. О. зазначала, що незалежність українських ЗМІ – суперечливе питання, адже на початку 1990-х років влада України повинна була створити правові, економічні й політичні умови їхньої незалежності, але медіа стали передусім інструментом політичної боротьби [3].

Оскільки ЗМІ формують у громадян уявлення про світ, зараз, зокрема під час окупації, передусім страждає незалежні медіа й активісти. Існують методи, за допомогою яких пропагандистські ЗМІ можуть маніпулювати фактами. Е. Ноель-

Нойманн аналізує теорію «спіралі мовчання», що пов'язана із утиском соціальної групи, чия думка вважається більшістю непопулярною [4, с. 372].

Існування незалежних ЗМІ так важливо, бо вони можуть надавати народові, який підпадає під вплив пропаганди, можливість побачити усі сторони конфлікту або просто не перебувати під впливом деморалізування [5, с. 302].

Ми бачимо й чуємо про численні випадки катувань, викрадень, нелегальних арештів, фізичного й сексуального насилля які чинить російська армія на тимчасово окупованих територіях. Кримськотатарський ресурсний центр, який займається висвітленням питання дотримання прав людини на усіх окупованих територіях, опублікував «Аналіз порушень прав людини в окупованому Криму за 2022 рік» [6]. У документі йдеться про збільшення (починаючи з 2014 року) кількості випадків прояву насильницьких дій з боку російської армії до цивільного населення Криму. Такі звіти, що є у вільному доступі, здатні допомогти зафіксувати й розповсюдити інформацію про воєнні злочини ворога, щоб потім використати її на політичному рівні й досягти справедливого покарання усіх, хто брав участь у їхньому скоєнні.

Отже, в умовах сучасної глобалізації журналіст відіграє надзвичайно важливу роль у висвітленні питання прав людини, особливо під час тривалої, виснажливої інформаційної війни. Діяльність журналіста формує громадську думку, сприяє вирішенню проблем і конфліктів у суспільстві, а також допомагає подолати негативний вплив пропаганди.

Список використаних джерел

1. Stig A. Nohrstedt. New War Journalism \\ Nordicom Review. 2009. № 30. P. 95-112. URL: https://www.researchgate.net/publication/313593586_New_War_Journalism (дата звернення: 07.02.2023).
2. Дзьобань О. П., Мануйлов Є. М. Інформаційна безпека в контексті інформаційної культури \\ Інформація і право. 2017. № 1(20). С. 74-81. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/10_3.pdf (дата звернення: 06.02.2023).
3. Мороз Н. О. Роль засобів масової інформації у формуванні громадянського суспільства України. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/48399666.pdf (дата звернення: 06.02.2023).
4. E. Noelle-Nuemann. Spiral of Silence. A First Look at Communication Theory. P. 372-382. URL: http://www.afirstlook.com/docs/spiral.pdf (дата звернення: 06.02.2023)
5. Богуш Л. А. Вплив медіа на формування громадської думки у світі. \\ Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Том 32 (71) № 1 Ч. 3. С. 299-305. URL:

https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_3/52.pdf (дата звернення: 06.02.2023).
6. Аналіз порушень прав людини в окупованому Криму за 2022 рік. URL: https://ctrcenter.org/wp-content/uploads/2023/01/analiz-porushen-pravlyudini-vokupovanomu-krimu_compressed-1.pdf (дата звернення: 07.02.2023).

ПРАВА ЛЮДИНИ І СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

Дехтярук Анастасія Володимирівна,
студентка 410 групи,
кафедра журналістики,
Факультет міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
Науковий керівник: Кевлюк Ірина Володимирівна,
старший викладач кафедри журналістики,
ФМВ НАУ,

У статті проаналізована важливість соціальних мереж в умовах війни, причини і недоліки блокування контенту, мистецтво як зброя.
***Ключові слова: с**оціальні мережі, права людини, цифрові права, мистецтво.*

The importance of social networks in the conditions of war, reasons and disadvantages of content blocking, art as a weapon is analyzed.
***Keywords:** Social networks, human rights, art, war.*

Соціальні мережі вже давно стали дієвим механізмом для впливу на суспільну думку. Інтернет і соціальні медіа стають все більш важливими для різних потреб, не лише для розваг. Ведення блогів, обмін відео та твіти часто мають вирішальне значення у війні. Неодноразово волонтери завдяки різним соцмережам: тікток, інстаграм і твітер, закривають збори на великі суми для ЗСУ, але не все так ідеально. На сьогоднішній день можна спостерігати за посиленням блокування та фільтрації вебсайтів, напади на волонтерів та кібератаки. У 2009 році Конференція міністрів Ради Європи, відповідальних за медіа та нові комунікаційні послуги, прийняла Рейк'явіцьку декларацію. Мета полягала в тому, щоб підкреслити необхідність забезпечення дотримання європейських стандартів прав людини в інтернеті. Незважаючи на повторення зобов'язань, висловлених у таких розмитих виразах у попередніх деклараціях і рекомендаціях [1].

Основні права і свободи людини є універсальними, непорушними і не можуть бути зменшені залежно від волі держави, форми правління чи нових законів. Зазначимо, користування інтернетом ще не має такого впливу на всі сфери життя людей, тому цифрові права наразі потребують зміцнення на міжнародному рівні, що створює додаткові гарантії для захисту цих видів прав. Дефініції поняття «цифрові права людини» та єдиного влучного визначення ще немає, тому що необхідність виникла зовсім нещодавно, але скоро це стрімко зміниться.

Із різноманітних способів придушення комунікації через інтернет, найекстремальніші – це відрізання будь-якого доступу до Інтернету (Єгипет, січень 2011 року та Сирія) або створення повністю контрольованої державою мережі (Росія і їх аналог інстаграму – росграм). Щодо України, то наші умови і свобода слова набагато кращі, ніж у перехованих вище країнах, але перешкодою стають самі соціальні мережі та російська пропаганда, яка роками формувала хибне враження про Україну [2]. Більшість людей вже знають про те, що волонтерам і простим користувачам інстаграму було важко поширювати будь-

який контент про захисників полку «Азов», згадки про них блокувалася[3]. Це неабияк заважало поширенню і розголосу про знущання у полоні над захисниками. Насамперед, про «Азов» ходило багато чуток: організація нацистів,радикалів і сатаністів. Через російську пропаганду в це почали вірити закордоном, тому і призводило до блокувань у мережі [4].

Зазначимо, що під час боротьби з несправедливістю, почав набирати обертів культурний фронт. Українські митці(фотографи, художники) почали створювати роботи присвячені темі війни і продавати їх на різних платформах. Мистецтво стало справжньою зброєю, яка допомагала і допомагає у цій війні. Яскравим прикладом успішної допомоги нашій країні є Сергій Мельниченко і його школа концептуальної та арт-фотографії. Він разом зі своїми студентами почав продавати роботи і спрямовував їх на потреби ЗСУ [5]. Це важлива фінансова підтримка на фронті та одночасно розвиває нашу Україну на культурному рівні. Завдяки зусиллям Сергія про війну дізнається все більше людей закордоном, але це все робиться через призму мистецтва, що допомагає нашій країні вдвічі більше.

Політика соціальних мереж спрямована на видалення і блокування потенційно неприйнятного контенту, але через ці обмеження, блокування не служить меті фільтрувати контент з точки зору людського фактору, тому мало людей зможуть дізнатися про справді важливі ситуації, наприклад російські військові злочини, які дуже часто блокує інстаграм [6]. Неефективність у запобіганні доступу користувачів до «незаконного» вмісту блокує і легальний контент, що може допомогти тим, проти кого його використовують. З цим неодмінно варто боротися, що і роблять українці кожного дня, а культурний фронт – це один із способів боротьби.

Таким чином, соціальні мережі мають багато недоліків і обмежень, особливо, в контексті війни, але цьому можна протидіяти різними методами. Найпопулярнішим метод є візуальний контент, завдяки якому автор може через призму свого бачення піднімати важливі теми. Соціальні мережі створюють нові умови сьогодення і дозволяють розкривати важливі теми. Варто навчитися грамотно використовувати ці медіа і знати свої права, щоб у разі блокування контенту знати як подати апеляцію. Звісно, не завжди можна виходити переможцем з цієї «гри», але важливо пам’ятати, що досягти цілей допомагає широкий розголос – в цьому і є велика перевага соціальних мереж. Звичайні користувачі, без великої аудиторії, можуть залучити до своєї проблеми небайдужих незнайомців, які в свою чергу допоможуть розповсюдити інформацію ще більше. Свобода слова в інтернеті – фундаментальність нашого часу. Життєво важливим для нашої свободи – спілкуватися та об’єднуватися, а також колективно визначати, як слід демократично впливати на наше суспільство.

Список використаних джерел

1. Зіменко О. Інформаційний вплив: поняття та еволюція в сучасній науковій думці. Вісник Харківської державної академії культури. №60 (2021). Харків: Харківська державна академія культури. С.24-35.
2. Мельникова-Курганова. Дезінформація в соціальних медіа: соціокомунікаційний аспект. Розвиток наукових міжгалузевих досліджень. Матеріали науково-практичної конференції. Вінниця: Молодий вчений, 2021. С.42-44.
3. Савченко-Галушко Т. Інформаційні та психологічні операції держави-агресора: як це працює. URL: https://armyinform.com.ua/2021/11/04/informaczijni-ta-psyhologichni-operacziyi- derzhavy-agresora-yak-cze-praczyuye
4. Facebook обманює, що не блокує дописи про "Азов". URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/28/7386848/
5. Facebook та Instagram можуть заблокувати вас, якщо пишете про війну. Чому? URL: https://www.radiosvoboda.org/a/facebook-meta-instagram-blocking-ukraine-war-russia/32112013.html
6. МУРН. МИКОЛАЇВСЬКА МОЛОДА ФОТОГРАФІЯ. URL: https://mitec.ua/myph-mykolayivska-moloda-fotografiya/